

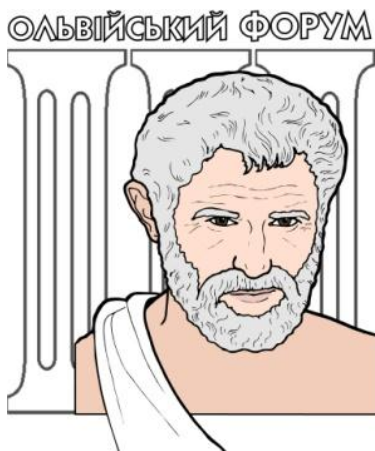
Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2014: СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

Міжнародна науково-практична конференція

ТЕЗИ (ЗАГАЛЬНІ)

4-7 червня 2014 р.
Миколаїв, Україна

Ольвійський форум – 2014: стратегії країн
Причорноморського регіону в геополітичному просторі :
тези. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили,
2014. – 248 с.

РЕСУРСИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ

УДК 330.341

Ляховець О. О.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЛОГІКА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджуючи інституціональні фактори модернізації економіки, слід зупинитися на питанні утворення інститутів, їх розвитку та руйнування в результаті еволюції економічних відносин. Історичний розвиток суспільства доводить, що його самоорганізація, закони і правила, яким воно підкорюється, утворювалися в умовах еволюції суспільно-економічних відносин. З одного боку, утворення різних суспільних інституцій було спрямоване на створення меж свободи індивідів шляхом усталення звичаїв та традицій, ухвалення законів, створення прав власності та засобів їх захисту тощо, з іншого боку, свобода в установлених рамках нічим не обмежувалася.

Суспільно-економічні інституції сучасності можна умовно поділити на дві категорії:

1) базові суспільні інституції, утворені еволюційним шляхом, які є частково архаїчними, глибоко інерційними і складаються із сукупності усталених неформальних та формальних правил. До них належать: звичаї, традиції, рутини, менталітет нації, релігія (віросповідання), деякою мірою вони мають цивілізаційний вимір. Нерідко базові інституції відтягують назад або сповільнюють модернізаційні процеси;

2) реформаторські інституції, утворені в результаті реформ у суспільстві, суспільно-політичному устрої тощо, і складаються із сукупності іманентних такому устрою формальних і ряду неформальних правил. До них належать: законодавство, створення державних інститутів (установ) та інституцій (правопорядок, національна оборона, освіта тощо), демократія, окремі напрями культури. Умовно можна вважати їх «нав'язаними» суспільству для покращення організації його життєдіяльності, у результаті якої відбувається повна або часткова їх дифузія в суспільстві.

Базові та реформаторські інституції в процесі свого становлення переживають одні й ті ж фази розвитку, однак тривалість їх є різною: у базових інституцій – це століття, у реформаторських – роки, десятиріччя.

Розвитку інституцій притаманні такі процеси, як:

1) ускладнення інституції (організму), що говорить про те, що від більш простих форм інституцій у результаті їх зміни, удосконалення утворюються більш складні форми;

2) урізноманітнення інституцій, утворення їх нових форм та видів (кладогенез), що відбувається внаслідок ускладнення суспільних відносин і появою нових сфер, що вимагають додаткового регулювання і встановлення рамок поведінки;

3) перетворення, модифікація інституцій (генетична мутація), коли одна інституція переростає в іншу, у тому числі й патоінституцію (патогенез), та закріплюється в суспільстві;

4) природний відбір – життєздатні інституції, що відповідають базовим, знаходять підтримку в суспільстві, продовжують існувати та вдосконалюються, а нежиттєздатні, що суперечать основним принципам існування суспільства в деякий період часу, відкидаються і з часом відмирають (зникають).

Оскільки модернізація економіки передбачає її оновлення як в технологічному плані, так і в інтелектуальному, то цей процес супроводжуватиметься, як правило, зміною реформаторських інституцій. Важливою складовою «приживання» нових інституцій виступає їх сприйняття, асиміляція в суспільстві.

Інституційний кладогенез (інституційна трансформація), необхідний для модернізації економіки, реалізується через такі послідовні процеси, як: 1) зміна неформальних правил; 2) зміна формальних правил на політичному рівні; 3) зміна економічних правил; 4) коригування поведінки економічних агентів.

Такий процес супроводжується трансакційними витратами на ліквідацію старих інститутів, які можуть виявитися задовільними для окремих груп або членів суспільства, які вимагатимуть компенсації, та на формування й адаптацію нових інститутів.

Діалектика модернізаційних процесів полягає в тому, що модернізація неминуче породжує цілий спектр нових соціально-економічних проблем, зумовлених лавиноподібним характером соціальних змін. Перш за все, це «помилки інерції», коли уряди країн схильні застосовувати ті ж методи, що й у попередні епохи. Якщо інституційні перетворення здійснюються еволюційним шляхом, то цей процес сприймається як природний і з меншими витратами.

При здійсненні швидкої модернізації (наприклад, «шокова терапія») можуть спостерігатися моральний, політичний та економічний тиск на суспільство (високі витрати, несподівані зміни правил, норм, законодавства, інститутів та інституцій), особливо при застосуванні застарілих методів, що матиме наслідком посилення хаотичних проявів у соціально-економічній системі на фоні зламу старих інституцій. Це так звана «модернізація зверху».

При здійсненні повільної модернізації («модернізації знизу») тиск майже відсутній, але це може викликати уповільнення розвитку, відставання від розвитку держав-лідерів (за умови, що економіка з відправної точки була вже відсталою). Модернізація знизу передбачає поступове перетворення неформальних інститутів у формальні. Визначальним виступатиме ціновий чинник.

УДК 378.147

Babkova-Pylypenko N. P.,

PhD, associate professor,

head of the Department of Professional English Education,
Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolayiv, Ukraine

MANAGARIAL PECULIARITIES OF PROFESSIONAL ENGLISH EDUCATION IN UKRAINE

On the modern level of the development of Ukraine the question about the increasing of the university gradulators' competitiveness is very actual. In the recent years more and more attention is paid to the methods of the professional training level increasing. The strength of the country is determined by the educational level of its specialists. The success of economic development of Ukraine fully depends on the skills and knowledge of the gradulators. In the past only the good level of professional skills was required for successful career; however, being a good specialist is not enough for a graduator in the modern world. A number of personal and professional skills and abilities have become the demand of the modern world competitiveness, such as: high level of adaptability and flexibility, leadership and communicational skills, the ability to react in the constantly changing economic environment, the ability to integrate knowledge, the skills to improve the professional level life-long. The knowledge of at least one foreign language used to be the additional bonus for a graduator but now it is considered being the required component of professional skills. The integration of Ukraine to the European world has provided new standards to professional training as well as to the foreign language knowledge. The future economist should not only know the English terms on his specialization, but also be able to cooperate using English as his working language. It increases his level of competitiveness on the Ukrainian and the international market a lot. The main purpose of the article is to provide the peculiarities of the conducting of the professional training in English.

Educational and Professional training program for bachelors determines the functions, activity tasks and skills of future economists gaining during the educational process. It points the subjects division according to the content and criteria of normatively and selectivity.

The main functions of professional training of economists according to the standards of Educational and Professional training program for bachelors are:

accounting, financial-economic, organizational and control-analytical. These functions determine the tasks of professional education. The general task of professional education is to arrange the training process in the way allowing to motivate students for achievements and constant self-improving, to form and to develop the professional and personal skills' level, to enhance knowledge that leads to the increasing the competitiveness of future economists on the Ukrainian and the international markets.

In the modern world the language knowledge is pointed as the required part of professional training. But learning English for specific purpose at universities considered being not enough now. Students do not feel confident using English without daily practice in native speaking surrounding. Conducting the full educational process in English is the best way to make students think in English, to learn them to use it not only on everyday life but also on professional levels. So, from one hand, professional training for future economists in English is attractive and desirable, but from other hand it demands a lot of preparation both from the university lecturers and listeners. The lecturers should be aware of Academic English as well as be specialists in the presented field. There is no necessity to make changes to the curriculum of professional training of economists at Ukrainian university. It would be unprofitable and ineffective. Hence, the methods of providing information, forming the skills of future economists and ways of conducting theoretical and practical classes are to be improved and adopted to the professional training in English. At first, English education can not be offered to all students. There should be competition among students who would like to be taught in English. The training is to be arranged for small selected group. The main criteria to be selected should be the level of English knowledge and students' motivation. At second, providing education process in English requires structuring the lectures and seminars in a different way comparing to the traditional education. The lecturers understand that the language is not native so one of the main tasks of course teaching is to make students understand the topic both from linguistic and content points. It demands structuring the lecture in an adaptable way to students' knowledge and skills. It doesn't mean that the given information should be presented in a simple manner. If it does in that way it will lead to reducing the level of training. At third, the lecturer is to be student oriented and to use the most suitable teaching methods depending on the people he works with. Based on the example of BSSU a number of recommendations to provide information both understandable and qualitatively were worked out, such as: to give the glossary before the lecture (better one-two days before lectures); to use pre-reader method; to use presentations during lectures explaining each slide; to develop interaction links between a lecturer and students; to arrange mentoring consulting service for students; to involve senior students for consulting activities.

Presentations make the perception of the information easier for students. Future economists are aware of professional terms of the topic due to glossary review. So called «pre-reader» method (widely used at European universities)

helps to get the basis of the course before its detailed learning. Such kind of classes arranging requires much self-preparation students' work but it gives good results. Students are taught to study, to look for and to work with information, to make conclusions, to foresee the possible risks and outcome. Moreover, such kind of classes conducting forms and develops group-work abilities, strong success motivation, leadership and organizational skills. And finally, using harmonograms of the studying course is considered being effective during professional English education conducting process. The term «harmonogram» comes from technical science and means a diagram of processes, pointed in time for one day. It gives a picture of the implementation of a given power, the employment elements of the production line, necessary labor time and human resources; if it is necessary, corrections are set into the set of equipment.

Having analyzed the scientific works of Ukrainian and foreign scientists, the legal documents and university curriculums, the conclusion can be made that the traditional professional training is not oriented enough to formation high level of foreign language confidence of future economists. Hence, conducting professional education in English aims to give the student a thorough grounding in both theoretical and applied economics and finance as well as to accustom them to use English as the working language. The process of arranging the professional education in English is complicated and requires much effort. However, using a number of recommendations, strong motivation of future economists and orientation of education to students' skills and constant improving the training process by inviting the foreign (native speakers) professors, providing tailor-made courses, international practice and internship allow to reach good results in conducting the professional training in English. Gaining the professional education in English the emphasis on developing abstract analytical reasoning is put, which allows the graduates to solve complex economic and financial problems in various settings and to be demanded not only on Ukrainian but also on European labor markets because of high level of professional and linguistic confidence.

УДК 338.51

Белінська С. М.,

к.е.н., доцент (б.в.з.) кафедри обліку і аудиту,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ: ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

З 01 вересня 2013 р. набув чинності Закон України від 04 липня 2013 р. № 408-VII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення». Із цієї миті Україна приєдналася до ряду держав, які проводять свою податкову політику, керуючись правилами

трансфертного ціноутворення. Аналіз Закону № 408 показує, що більшість його норм носить загальний характер, що ускладнює їх практичне застосування. Однозначно зрозумілою є тільки мета – не допустити недоплати податків до бюджету за допомогою перерозподілу бази оподаткування між пов'язаними особами (переважно в транснаціональних компаніях), використовуючи для цього формальні економічні й математичні методи.

В основі вітчизняного Закону № 408 лежить Настанова щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб від 22 липня 2010 р., опубліковане Організацією економічного співробітництва і розвитку (далі – Настанова ОЕСР). Методологія ТЦУ, описана в цьому документі, заснована на багаторічній міжнародній практиці вирішення спірних питань ціноутворення, тому той факт, що на основі Настанови ОЕСР створено аналогічний український закон, можна тільки вітати. Разом із тим, було б добре, щоб його норми відповідали не тільки букві, але й духу міжнародного документа.

Зупинимося на найбільш важливих моментах, які треба врахувати підприємствам, що здійснюють контрольовані операції. Перш за все зазначимо, що після 1 вересня 2013 р. багато підприємств, яких стосувався Закон № 408, скоріше за все, уже здійснили такі заходи:

- провели аудит операцій із контрагентами на предмет контрольованих операцій;
- виявили пов'язаних осіб і вивчили зміни у складі засновників, обсязі операцій тощо. Нагадаємо, до пов'язаних осіб Закон № 408 відносить не тільки юридичних, але й фізичних осіб (у т. ч. тих, хто не займається підприємницькою діяльністю);
- проаналізувати методику поточного ціноутворення в договорах купівлі-продажу товарів (робіт, послуг), визначили фактори, що впливають на ціноутворення, і відкоригували ціни (у разі потреби).

Зрозуміло, що коригування цін для цілей ТЦУ вимагає зваженого підходу, аналізу умов операції (воно повинно бути економічно вигідним для сторін). Саме тому передбачено використання діапазонів цін і рентабельності, адже точно визначити ціну контрольованої операції неможливо. З урахуванням цього необхідно пам'ятати про можливий конфлікт інтересів між підприємством і контролюючим органом, який постійно супроводжуватиме перевірку звичайності цін контрольованих операцій.

Зазначимо, що підприємство може використовувати один метод, а податківці – інший, у результаті звичайна ціна в них може розрізнитися, причому досить істотно. Не завжди підприємство може довільно змінювати методику визначення ціни операції: у групі пов'язаних із ним осіб може бути прийнята єдина управлінська політика щодо ціноутворення, змінити яку в індивідуальному порядку нереально.

Непростим є й питання про вибірку зіставних операцій, як за її розміром і складом, так і за комерційними і фінансовими умовами операцій, що зіставляються. Одне з найбільш неоднозначних питань – вибір підприємством джерел інформації за зіставними операціями. Обґрунтованість вибору також може бути предметом спору з контролюючими органами. Якщо за розрахунком діапазону ринкових цін усе більш або менш точно визначено, то відносно діапазонів рентабельності чіткого розуміння немає. Почерпнути деяку інформацію можна з п. 39.2.2 ПК і недавно прийнятого Порядку № 669. У додатку 8 до цього Порядку наведено, зокрема, такі джерела інформації:

- статистичні дані державних органів і установ;
- дані, отримані з бухгалтерської і статистичної звітності платників податків, опубліковані в засобах масової інформації, зокрема на офіційних веб-сайтах в Інтернеті;
- інші контрольовані операції платника податків.

На практиці підприємствам, скоріше за все, доведеться доводити достовірність використаної інформації. Про те, як складуться відносини з податковими органами у сфері ТЦУ, буде видно вже в найближчому майбутньому. Хочеться сподіватися, що це буде конструктивний діалог із застосуванням усіх можливих механізмів зближення позицій сторін і з урахуванням їх взаємних інтересів.

У процесі господарської діяльності підприємства його засновники і директори приймають стратегічні рішення з розвитку бізнесу, відкриття нових напрямів, виходу на нові ринки, налагодження відносин із потенційними партнерами. Тому в будь-який момент може виникнути необхідність у контролі за операціями з погляду ТЦУ.

Щоб поставити на контроль великі операції з пов'язаними особами, бажано заздалегідь підготувати персонал підприємства: бухгалтерію, планово-економічний, фінансовий і юридичний відділи, тобто всіх працівників, які беруть участь у бізнес-процесі під назвою «Контроль за ТЦУ» («Політика ТЦУ»).

Дійсно, юристи погоджують і супроводжують договори, перевіряють правовстановні документи сторін, отже, можуть указати на пов'язаних осіб уже на початковому етапі роботи. Економісти та/або фінансисти розраховують прогнозний обсяг операцій із контрагентами, установлюють рівні закупівельних цін і цін реалізації, визначають рентабельність операцій для досягнення цільових показників підприємства. Бухгалтерія обробляє первинні документи, обчислює податки, складає і подає контролюючим органам фінансові і податкові звіти, а також звіт про контрольовані операції.

Мабуть, краще рішення – присвятити ТЦУ розділ у наказі про облікову політику підприємства, який міститиме принципи ціноутворення і графік внутрішнього документообігу між підрозділами, задіяними в

бізнес-процесі «Контроль за ТЦУ». У цьому документі можна розглянути такі питання корпоративної стратегії ціноутворення:

1. Побудова моделі руху товарно-грошових потоків між пов'язаними особами.

2. Розробка юристами договорів з оглядом на контроль цін (резидентність і ставка оподаткування контрагента-нерезидента, наявність договору про уникнення подвійного оподаткування з країною контрагента, вибір міжнародного арбітражу для розгляду спорів, наприклад Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, ретельна розробка розділу «Форс-мажор» тощо).

3. Відстежування ланцюжка пов'язаних осіб та його розрив (додається непов'язане підприємство), підтвердження непов'язаності осіб.

4. Контроль за обсягом операцій (не більше 50 млн за рік з одним контрагентом згідно з п. 39.2.1.4 ПК), дроблення операцій між різними контрагентами.

5. Обґрунтоване ціноутворення, зокрема з нерезидентами – пов'язаними особами, нерезидентами, зареєстрованими в країні (на території), де ставка податку на прибуток (корпоративний податок) на 5 і більше процентних пунктів нижча, ніж в Україні, збитковими підприємствами (п. 39.2.1.1 ПК), із метою аргументованого доказу звичайних цін. Зазначимо, що нині чинний перелік держав (територій), у яких ставки податку на прибуток (корпоративний податок) на 5 і більше процентних пунктів нижчі, ніж в Україні, затверджений Розпорядженням № 1042-р.

6. Аналіз і відбір прийнятих для підприємства джерел інформації про заставні операції, оптимальні методи визначення ринкової ціни, які повинні прийматися податковою службою за основу при перевірці відповідності цін контрольованих операцій рівню ринкових діапазонів цін і рентабельності відповідно до п. 39.5.2.12 ПК.

7. Оприлюднення інформації про діяльність підприємства, ринкові ціни на власному сайті, у спеціалізованих галузевих друкованих та Інтернет-виданнях, оскільки ця інформація знадобиться іншим учасникам контрольованих операцій цього підприємства.

8. Проведення аукціонів, публічних торгів, укладення ф'ючерсних і форвардних контрактів. Нагадаємо, ф'ючерсний контракт – це договір про фіксацію умов купівлі або продажу стандартної кількості певного активу в обумовлений термін у майбутньому за ціною, установлену сьогодні, причому постачання здійснюється, як правило, через посередника – клірингову організацію на біржі.

Форвардний контракт – це угода між покупцем і продавцем про постачання товару в майбутньому, причому ціна товару, валютний курс та інші умови фіксуються в момент укладення правочину. Зазначимо, що форвардний контракт відрізняється від ф'ючерсного тим, що в ньому не

зазначаються стандартний обсяг, якість товару і дата постачання. Постачання за такими контрактами здійснюється для обґрунтування звичайної ціни відповідно до п. 14.1.71 ПК.

9. Створення спеціального програмного забезпечення для обробки великого масиву інформації, підготовки внутрішніх звітів за результатами розрахунків економічних (фінансових) показників, (вибірки за зіставними операціями можуть бути достатньо об'ємними, а розрахунки показників вручну – трудомісткими), внутрішній порядок затвердження і подання звітів про контрольовані операції податковим органам.

10. Підготовка запитів податковим органам із питань ТЦУ (про перевірку пов'язаності осіб, про джерела інформації за зіставними операціями, із застосування норм чинного законодавства у сфері ТЦУ).

11. Розроблення внутрішнього порядку узгодження відкоригованої бази оподаткування за контрольованими операціями, яке здійснюється підприємством самостійно згідно з нормами ПК. Підготовка переліку первинних документів, звітів (включно з внутрішніми управлінськими звітами), що надаються за запитом податкових органів.

12. Щомісячний моніторинг змін в операціях, які можуть бути визнані контрольованими.

Упровадження стратегії ТЦУ вимагає від підприємства значних інтелектуальних і матеріальних витрат. Особливо складно буде в поточному році, поки не напрацьовано практику застосування трансфертних цін і перевірок підприємств щодо обґрунтованості звичайних цін у контрольованих операціях, немає роз'яснень податкових органів зі спірних питань ТЦУ і відповідної судової практики. У зв'язку з цим актуальним на сьогодні є розроблення такої стратегії та її формалізація у вигляді внутрішньокорпоративного документа (як варіант – у вигляді відповідного розділу в наказі про облікову політику). Сподіваємося, що короткий аналіз проблем ТЦУ і рекомендації, надані в консультації, допоможуть створити індивідуальний підхід до ТЦУ на конкретному підприємстві в конкретних умовах.

УДК 005.591.1:334.012.63

Белікова В. В.,

викладач кафедри обліку і аудиту,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПІДХОДИ ДО АВТОМАТИЗАЦІЇ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Для автоматизації обліку середніх та малих підприємств на ринку пропонується широкий вибір програмних продуктів зі значним ціновим діапазоном. За такого різноманіття вибору керівники стикаються зі

серйозними проблемами, особливо ті, в яких відсутня чітка стратегія, план упровадження автоматизованих систем управління та які користуються поточними потребами. Саме тому невеликим фірмам важливо чітко уявляти, який підхід до автоматизації може бути для них оптимальним, який тип системи прийнятніший та які моменти потрібно врахувати при прийнятті рішення про впровадження автоматизованої системи.

Зазвичай виділяють такі підходи: автоматизація окремих напрямів діяльності та комплексна автоматизація.

Автоматизація окремих напрямів (автоматизація системи бюджетування, постачання, складу, логістики, виробничого процесу, фінансової служби тощо) вважається достатньо недорогим та ефективним способом здійснити управління та контроль найбільш важливих сфер діяльності, які визначаються, виходячи з пріоритетів компанії. Такі проекти реалізуються більш легко і дозволяють отримати відчутний результат за відносно короткий термін. При цьому спеціалізоване рішення необхідно вибирати з урахуванням майбутніх потреб підприємства, щоб воно стало корисним доповненням до систем, що впроваджуються на більш пізніх етапах. При автоматизації окремих напрямів можна використовувати як окремі системи, так і модулі інтегрованих систем управління.

Комплексна автоматизація передбачає одночасне впровадження цілого ряду модулів інтегрованої системи управління. Як правило, це так звана «легка» ERP-система (наприклад, такі програмні продукти, як: «Галактика», «Парус», «ІС: Підприємство», Microsoft Business Solutions – Ахарта та ін.).

Ефективність комплексної автоматизації звичайно вища за ефективність автоматизації за напрямками. Це пояснюється тим, що комплексна інтеграція дозволяє не тільки отримувати інформацію про рухи одного або декількох бізнес-процесів, але й використовувати єдину базу даних і функцій, а також єдиний інтерфейс. Комплексна автоматизація дозволяє отримати цілісну та уніфіковану інформацію, оскільки вона виходить з єдиної бази. Однак комплексна автоматизація має й недоліки: вимагає значних інвестицій, великих тимчасових витрат і дуже ретельного планування.

Незалежно від того, якій стратегії автоматизації віддасть перевагу компанія, дуже важливим є вибір конкретного програмного забезпечення. Усі системи автоматизації для малих і середніх підприємств за ступенем урахування специфіки підприємства можна розділити на «коробкові», ті, що адаптуються та замовні.

До класу «коробкових» продуктів належить більшість бухгалтерських і складських систем (окремі модифікації систем «Інфо-Бухгалтер», «ІНФІН», «Турбо-Бухгалтер» і т. п.). Такі системи можна швидко встановити на комп'ютері і після налаштування приступати до роботи.

Вони недорогі, універсальні і прості у використанні. Недоліком вважають вузьку спрямованість і незначну масштабованість, що обмежують можливості використання таких систем. Такі програмні продукти підходять для малого та середнього бізнесу з оборотом до 20 млн дол. США на рік і невеликою кількістю співробітників, що одночасно працюють у системі (не більше 30 чоловік). Крім того, такі програми можна використовувати як підсистеми для автоматизації другорядних функцій, наприклад у бухгалтерії або відділі кадрів.

Системи, що адаптуються, відрізняються від «коробкових» у першу чергу більшою масштабістю (кількість співробітників, що одночасно працюють у системі може досягати декількох тисяч), а також тим, що їх потрібно налаштовувати під конкретне підприємство. До адаптованих систем належать як системи для повної автоматизації компаній (наприклад, Scala, Platinum, Microsoft Business Solutions – Axapta, Microsoft Business Solutions – Navision), так і спеціалізовані системи для автоматизації тільки одного напрямку (наприклад, Comshare для автоматизації бюджетування і т. д.). Усі системи, що адаптуються, мають модульну структуру, тобто складаються з окремих підсистем (виробництво, склад, фінанси, бухгалтерія і т. д.), завдяки чому підходять як для часткової, так і для комплексної автоматизації. Базова комплектація подібних систем включає безліч звітів і функцій, частина яких доопрацьовується з урахуванням потреб компанії. Проте такого типу програмні продукти не можна використовувати відразу ж після установки. Для впровадження витрачається час (від кількох місяців до кількох років) і гроші на комплексне обстеження підприємства, написання технічного завдання, роботу програмістів і тестування, тому повна вартість таких систем зазвичай у багато разів перевищує вартість «коробкових».

Розробкою замовних систем може займатися як стороння компанія, так і штатні програмісти підприємства. Часто основою таких програм стає один із продуктів на базі Microsoft Office – Access або Excel. Замовна система створюється для конкретного підприємства і не підлягає використанню в інших компаніях. Такі системи дозволяють максимально враховувати всі особливості конкретного бізнесу, але розробка такого типу систем є дуже дорогим проектом і пов'язана з багатьма ризиками, що вважається їх головними недоліками.

Розробка та використання замовних систем доцільні для фірм з унікальними бізнес-процесами (наприклад, для військових організацій, кур'єрських компаній, організацій охорони здоров'я і підприємств із незвичайним виробничим циклом). В інших випадках краще використовувати типові програми, модифіковані з урахуванням специфіки окремих галузей і досить поширені на сучасному ринку інформаційних технологій.

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У зв'язку з геополітичними змінами в Європі виникає необхідність дослідження зовнішньоторговельної безпеки країн у контексті можливостей державного регулювання безпеки держав Центральної та Східної Європи.

На попередніх етапах дослідження було вдосконалено визначення поняття «зовнішньоторговельна безпека країни», що розглядається як стан соціально-економічної системи (національної економіки) країни, що визначається безпекою ринкового середовища (стабільність економічних зв'язків, мінливість цін, достатність ресурсів) та безпекою учасників міжнародної торгівлі (інституційна безпека ринку та соціальна безпека громадян) в умовах подвійної ролі держави як регулятора та референта безпеки.

Високий рівень безпеки зумовлюється низькою імовірністю погіршення параметрів її складових. На відміну від існуючих визначень, запропоноване відображає структуру безпеки; містить не перелік загроз, а параметри, погіршення яких веде до небезпеки; враховує подвійну роль держави в процесі регулювання шляхом введення до вітчизняного наукового обігу поняття «референт безпеки», що дозволяє на рівні визначення уточнити напрям впливу регулятора зовнішньоторговельної безпеки та подвійну роль держави у сфері регулювання безпеки.

Надалі було розширено інструментарій державного управління зовнішньоторговельною безпекою країни. Було проведено емпіричне дослідження складових зовнішньоторговельної безпеки шести країн Центральної та Східної Європи. Установлено, що країни з провідними показниками складових безпеки здійснюють державне регулювання переважно через економічні інструменти, що мають стимулюючий вплив на суб'єкти зовнішньої торгівлі та передумови безпеки. Таким чином, успішна практика регулювання безпеки виходить за межі державного регулювання торгівлі традиційними адміністративними методами, через тарифні та нетарифні інструменти.

Унаслідок неможливості адаптації існуючих методик оцінки економічної безпеки для вирішення задачі державного регулювання зовнішньоторговельної безпеки було побудовано власний методичний підхід, вимоги до якого визначаються методологічними недоліками існуючих підходів оцінки безпеки в контексті зовнішньоторговельної безпеки як об'єкта регулювання. Підхід допомагає вирішити завдання

вибору виду державної політики залежно від стану зовнішньоторговельної безпеки.

Відповідно по запропонованого підходу, державне управління за будь-якого рівня зовнішньоторговельної безпеки може відбуватися в двох напрямках, а саме: (1) зменшення нерівномірності показників у рамках політики утримання стану зовнішньоторговельної безпеки; (2) нарощування показників шляхом політики покращення. Збалансоване зростання є передумовою переходу на вищий рівень зовнішньоторговельної безпеки країни. Інакше резерви нарощування обмежені: зростання провідних величин стримується станом найнижчих.

Створено програмну реалізацію розрахунку показника зовнішньоторговельної безпеки країни. За допомогою OEM було проведено імітаційне моделювання, що відбувалось у два етапи.

На першому етапі мала місце перевірка моделі через застосування граничних значень вхідних показників складових зовнішньоторговельної безпеки. Цей етап було передбачено з метою перевірки дотримання принципів моделювання, перевірки якості моделі.

На другому етапі, за допомогою моделювання узагальненого показника зовнішньоторговельної безпеки для країн Центральної та Східної Європи основі даних останніх десяти років, запропоновано прогноз державної політики, а саме: утримання чи покращення.

Під час моделювання було встановлено, що більшість країн залишається на етапі утримання через ресурсні проблеми. У сучасних умовах управління зовнішньоторговельної безпекою перенесено наднаціональну площину. Колективне управління призводить до домінування інструментів економічної дипломатії. У компетенції національних урядів залишається формування передумов, яке найбільш ефективно проводиться через економічні стимулюючі методи. Уряди країн здійснюють регулювання зовнішньоторговельної безпеки через міжнародну дипломатію та обмежений наднаціональними зобов'язаннями набір інструментів державного регулювання торгівлі, призначений для локальних маневрів.

УДК 378.147

Глубоченко К. О.,

к.держ.упр., кафедра професійного англійського навчання,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

БАЗОВІ ФУНКЦІ МЕНЕДЖМЕНТУ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДИСЦИПЛІН АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Глобалізація комунікацій у світовій економіці невідворотно впливає і на освітній процес. Діяльність ТНК, реалізація міжнародних інвестиційних

проектів, значний розвиток експортно орієнтованих підприємств, а також функціонування іноземних підприємств на території України актуалізують напрям підготовки спеціалістів економічного профілю в українських ВНЗ із відповідним рівнем володіння англійською мовою.

При цьому важлива не лише мовна, але й професійна компетентність у студентів економічного профілю, адже майбутня бізнес-комунікація реалізується в межах відповідної професійної лексики. Найбільш ґрунтовна підготовка до бізнесової комунікації реалізується за умови викладання для україномовних студентів фахових навчальних дисциплін англійською мовою. Такий підхід виступає більш ефективним, ніж викладання професійних дисциплін українською мовою та паралельне вивчення студентами ділової англійської мови.

Проте в такому разі в процесі засвоєння навчального матеріалу україномовні студенти, що навчаються англійською мовою, стикаються з лінгвістичними, когнітивними і психологічними бар'єрами, пов'язаними з особливістю адаптації нового матеріалу, наповненого професійною термінологією.

Зокрема, під час викладання професійної дисципліни «Менеджмент» англійською мовою можна помітити певну лінгвістичну неконгруентність понятійно-категоріального апарату вітчизняної та англомовної науки управління. Зокрема, ця особливість проявляє себе під час концептуалізації поняття базових (основних) функцій менеджменту.

У вітчизняних навчально-методичних джерелах із викладання менеджменту як професійної дисципліни базові функції менеджменту розглядаються класично. Функції менеджменту вперше в менеджменті як науці управління класифікував французький учений А. Файоль. Він виділив чотири основні функції менеджменту: планування, організацію, мотивацію та контроль. Така класифікація виступає домінуючою у вітчизняних підручниках та навчально-методичних посібниках із менеджменту.

Натомість англомовні навчально-методичні джерела з науки управління, звертаючись до запропонованої Президентом Міжнародної академії управління Г. Кунцом та С. О'Доннелом (Koontz and O'Donnel) класифікації функцій менеджменту, розглядають ще дві базові функції менеджменту – Staffing (кадрове управління) та Directing (лідерство, командний дух).

Таке розуміння базових функцій менеджменту вживаються більш широко та є предметом вивчення в більшості управлінських бізнес-шкіл англомовного світу. Отже, звернення до цього аспекту базових функцій менеджменту є необхідним й актуальним і для українських студентів-економістів, що готують себе для участі в глобальних бізнес-комунікаціях.

Таким чином, для підвищення професійної та мовної компетенції студентів-економістів, що вивчають професійні дисципліни англійською мовою, важливою є концептуалізація понять базових функцій менеджменту саме з позиції Г. Кунца та С. О'Доннела, оскільки вона відображає більш актуальний контекст у науці управління, а саме увагу не лише до

формальних, а й до неформальних комунікацій, а також визнання вирішальної ролі діяльності з управління людськими ресурсами в глобальній управлінській діяльності підприємства.

УДК 378.147

Дімант Г. С.,
ст. викладач кафедри професійного англomовного навчання,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

CHARACTERISTICS OF AN EFFECTIVE ENGLISH LANGUAGE TEACHER

Good and qualified teachers are essential for efficient functioning of educational systems and for enhancing the quality of learning. Research supports this notion that a good teacher and actions to be taken on his part in the classroom play a vital role in provoking effective and efficient learning on the part of the students. Teachers also have a fundamental role in their learners' academic achievement and their quality can highly influence student outcomes

English language teachers are by no means an exception and their key role in effective language learning cannot be overlooked.

Although effective teachers in general may share some characteristics, there are certain qualities that differ among them depending on the subject matter they teach. Some researchers believe that it is the nature of the subject matter that makes language teachers different from teachers of other fields. Some others even go beyond this and claim that diverse subject matters are not the only distinction between teachers of various subjects. Rather a teacher's beliefs, perceptions and assumptions about teaching and teacher efficacy affect the way he/she understands and organizes instruction. It is also important to study the perceptions of learners about learning and teaching. Their beliefs about language learning seem to have obvious relevance to understanding their expectations of the course, their commitment to the class as well as providing them with the opportunity to be successful and satisfied with their language learning program. Moreover, investigation of the student beliefs about different behaviors in the language classroom is useful in informing teachers about different types of learners that need to be catered for.

The culture of teaching should be primarily teacher-centered; and accordingly, there are limited opportunities for learners to have their say about their expectations of a good and effective teacher. Studying characteristics of an effective English language teacher from the learners' point of view in such a context is worthwhile in that it is in fact a kind of needs analysis intended to help teachers improve the quality of their teaching in an attempt to meet their students' needs.

General characteristics of an effective teacher

What makes a teacher effective has been a subject of prime importance to many scholars concerned with education. In 1957, secondary-school principals in New York were asked to nominate effective teachers of academic subjects. The most frequently mentioned qualities were: subject-matter mastery, motivation, dedication, co-operation, sense of humour, creativity, efficiency, control, discipline, standards, promptness with reports, methods and generosity with personal time for students. Effectiveness in teaching was reported to be directly related to mastery of subject matter in the selected teaching field. In addition, a long apprenticeship of teaching in one's academic field was thought to be a necessary pre-requisite for effectiveness.

Analyzed seventy two studies on characteristics reported by college students as associated with ideal teachers and as important for effective teaching. Across this large body of research, he found the following characteristics to be consistently associated with superior college teachers or teaching: stimulating interest of the learners; being clear and understandable; being knowledgeable in subject matter; being prepared and organized for the course and being enthusiastic about the subject matter and teaching. Friendliness, helpfulness, and openness to others' opinions were traits that students said they preferred in teachers especially when they freely described their ideal or best teacher.

Students placed more importance than faculty on teachers being interesting, having good elocutionary skills, and being available and helpful. They also emphasized the outcomes of instruction more than faculty did. Faculty placed more importance than did students on teachers being intellectually challenging, motivating students and setting high standards for them, and encouraging self-initiated learning.

Characteristics of an effective language teacher

Some clues can be gleaned from previous research about the qualities of a good and effective language teacher. Three main characteristics were identified for a professionally competent teacher. According to her, an effective teacher must firstly be principled and knowledgeable in addition to being skillful. Secondly, professional needs and interests of an effective language teacher must change over time and develop during his/her teaching. Thirdly, a teacher must be personally committed to his/her professional development.

In an attempt to understand what it means to be a foreign language teacher and in what sense they are different from other teachers, examined the definitions of over 200 practicing and prospective English language teachers from a variety of contexts about the distinction between language teachers and those of other fields. His analysis also included the opinions of mathematics, history, science and chemistry teachers on the extent to which characteristics claimed to be distinctive of language teachers applied to their own subjects. His participants believed that subject matter and the medium were the same in language teaching and that there was no clear distinction between them as in other subjects.

Moreover, language teachers inducted learners into ways of thinking and being which reflect those of the target culture. In terms of content, language teaching was regarded to be more complex and varied than other subjects.

In terms of methodology, in the afore-mentioned study, the methods, the activities and the material used by or available to English language teachers were reported to be different from those in the other subjects. It was also found that English language teaching methodology was more progressive than that of other subjects, and consequently, English language teachers needed to be more up-to-date to cope with advanced and progressive nature of language teaching methodology. English language teachers were also supposed to have closer, more relaxed, and generally more positive relationships with learners in comparison to other teachers. One further source of distinction between English language teachers and teachers of other fields was that the former's language proficiency and command of the language was usually compared to that of native speakers of the target language. However, it is not clearly stated if this final point is a merit or a demerit for language teachers.

Effective language teachers have been described in the literature as having not only a profound competence in the target language but a set of personal qualities like sensitivity, warmth and tolerance. In an investigation of the characteristics of good language teachers, found the desirable characteristics of an effective language teacher to be: having knowledge and command of the target language; being able to organize, explain, and clarify, as well as to arouse and sustain interest and motivation among students; being fair to students by showing neither favoritism nor prejudice; and being available to students. Both language teachers and learners counted command of the target language and teaching comprehensibility as the most important characteristics to be possessed by an effective foreign language teacher.

УДК 336.276:338.124.4

Жилєнко С. М.,

аспірант, ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Виникнення та розгортання кризових явищ в економічній системі країни зумовлюють необхідність розробки та впровадження урядом ефективної системи антикризового регулювання економіки. Негативні наслідки трансформаційної кризи 1991-1999 рр., світової фінансової кризи 2008-2009 рр. та політичної кризи 2013-2014 рр. засвідчили, що на сьогодні в Україні відсутня ефективна система антикризового регулювання економіки.

Дослідженню питання державного антикризового регулювання присвячено праці таких зарубіжних та вітчизняних учених, як Е. Коротков, Л. Колінець, А. Олешко, В. Гейць, Я. Жаліло та ін.

Антикризове регулювання економіки – це комплексна система заходів цілеспрямованого впливу держави на функціонування соціально-економічної системи з метою попередження виникнення кризових ситуацій або подолання наслідків шляхом розробки та реалізації антикризових програм та/або програм розвитку.

Система антикризового регулювання економіки передбачає наявність таких її взаємопов'язаних елементів: мета, завдання, об'єкт, суб'єкт, підсистема раннього попередження кризи, методи, інструменти, важелі регулювання та система контролю (див. рис. 1).

У системі антикризового регулювання економіки використання державного боргу, з одного боку, можна розглядати як інструмент регулювання. У кризові періоди збільшення державних запозичень є популярним заходом уряду, оскільки це дозволяє відкласти в часі підвищення податкового навантаження та залучити додаткові ресурси з метою стимулювання економіки в неінфляційний спосіб. У той час як здійснення грошової емісії для покриття бюджетного дефіциту є неприйнятним, оскільки спричиняє зростання інфляції, а підвищення податкового навантаження зумовлює скорочення споживчого попиту та збільшує ризик банкрутства підприємств.

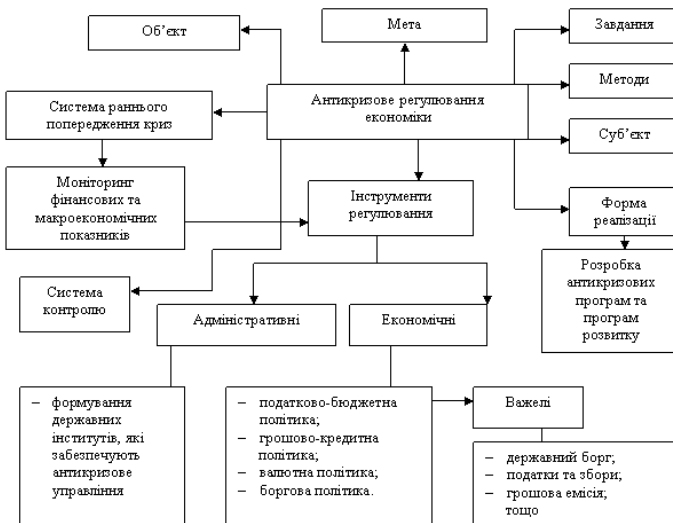

Рис. 1. Система антикризового регулювання економіки

При цьому, вдавання до залучення державного боргу має також і ряд недоліків. Основними з них є декапіталізація у вигляді відсотків за

користуванням кредитами, зниження рівня фінансової безпеки країни, ризик виникнення ефекту «боргової спіралі» та ін. Отже, можна зробити висновок, що збільшення державного боргу в період кризи є неминучим ефектом, однак неефективне його використання може призвести до ряду негативних наслідків та ще більше поглибити кризу. Тому державний борг має розглядатися і як об'єкт управління.

У зв'язку з цим у науковій літературі управління державним боргом досліджується в двох аспектах, залежно від того, у широкому чи вузькому значенні трактується цей процес.

Під управлінням державним боргом у широкому розумінні визначають формування одного з напрямів фінансової політики держави, пов'язаної з її діяльністю у вигляді позичальника та гаранта. За допомогою використання різних комбінацій типів кредитів, визначення обсягів позик, валюти та напрямів використання державних позик уряд може стимулювати економічне зростання, упроваджувати заходи інноваційно-інвестиційної політики, розвивати або підтримувати певні галузі економіки та платіжний баланс країни.

Під управлінням боргом у вузькому розумінні розглядають сукупність дій, пов'язаних із підготовкою до випуску, розміщення боргових зобов'язань держави, надання гарантій, а також проведення операцій з обслуговування та погашення боргових зобов'язань. Напрямами управління в цьому разі є випуск і розміщення державних боргових зобов'язань, розробка і використання ефективної системи обліку, контролю за ефективністю використання позикових коштів, оптимізації залучення, недопущення пікових навантажень, своєчасне погашення боргів тощо.

Таким чином, можемо зробити висновок, що в умовах дефіциту державного бюджету основним джерелом коштів для реалізації антикризових програм є державні кредити. Їх залучення призводить до збільшення величини державного боргу країни та вимагає розробки системи ефективного управління ним. Управління державним боргом може здійснюватися у широкому та вузькому значенні, а державний борг при цьому виступати як економічний важіль впливу або як об'єкт регулювання.

УДК 330.88

Іщенко Н. М.,

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ ІНФРАСТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Важливою складовою національної економіки є інфраструктура, вона виконує з'єднувальні функції різних суб'єктів та об'єктів національної

економіки, проте досі немає єдиного підходу до визначення цієї категорії. По-перше, під нею розуміється сукупність системи обслуговування, основне завдання якої полягає в забезпеченні роботи виробництва та наданні різних послуг населенню. По-друге, під інфраструктурою розуміється сукупність одиниць, діяльність яких спрямована на забезпечення нормального функціонування національної економіки.

Теорія інфраструктури у своєму розвитку пройшла кілька етапів: попередню стадію, стадію формування категорії та системоутворювальну стадію. На попередній стадії (XVII-XX ст.) лише починають формуватися підходи до аналізу даної проблеми. При цьому поняття «інфраструктура» ще не виділяється як окрема економічна категорія, воно проявляється лише опосередковано через згадку громадських установ, потреба державного контролю над якими підкреслюється. На цій стадії об'єкти інфраструктури розглядаються як підлеглі по відношенню до основного виробництва і повністю залежать від нього, розвиток інфраструктурних об'єктів визначається тенденціями розвитку відтворювального процесу. З 40-х рр. XX ст. починається стадія формування інфраструктури як категорії. В економічний обіг вводиться категорія «інфраструктура», вважається, що термін прийшов з армійського лексикону. Інфраструктура в цілому або окремі її прояви розглядаються як фактори виробництва. В умовах соціалізму основними факторами, що спричинили розвиток самої інфраструктури та виділення інфраструктури в окрему економічну категорію, стали процес прискореної індустріалізації, науково-технічний прогрес, відновлення зруйнованого господарства в повоєнний період.

У 80-ті рр. XX ст. починається системоутворювальна стадія. Проблеми інфраструктури стають визначальним чинником формування національної економіки як єдиної системи, чинником підвищення її конкурентоспроможності. У другій половині XX ст. інфраструктура стає найважливішим об'єктом державного регулювання економіки, в інфраструктурних галузях ефективно функціонують як компанії, що перебувають у державній власності, так і приватної або змішаної форм власності, однак є об'єктом ретельного контролю з боку держави. Основна мета регулювання інфраструктури, переслідувана державою, полягає в забезпеченні стабільності економічного розвитку. Визначальна роль інфраструктури вимагає від держав формування системного підходу до її розвитку. Аналіз інфраструктури в її внутрішній неоднорідності, у її взаємозв'язку з розвитком економіки, науки і технологій, аналіз функцій інфраструктури та визначення її системоутворювального значення дозволяють зробити висновок про завершення системоутворювальної стадії та доцільності розгляду проблем інфраструктури не просто в контексті функціонування комплексу галузей, а в контексті існування цілісної системи інфраструктурного забезпечення ринку.

Інфраструктура має велике значення для функціонування національної економіки, складаючи невід'ємну її частину. На сучасному етапі розвитку

української економіки роль інфраструктури в економіці зростає, і триває процес її вдосконалення.

Інфраструктура, як самостійна сфера національної економіки, пройшла такі етапи розвитку:

– поділ сільського господарства та ремісництва призвів до зростання міст і спеціалізації праці. Об'єктивно інфраструктура зайняла позицію забезпечення нормального товарообміну між містом і селом. Особлива її роль полягала в підтриманні умов розвитку ремісництва в міських умовах;

– поділ сільського господарства, ремесла й торгівлі призвів до формування специфічної галузі національної економіки – торгівлі, у результаті чого роль інфраструктури істотно зростає.

Особливість виробничої інфраструктури полягає в тому, що вона не виробляє конкретного продукту, який був би помітний, а створює умови для суспільного виробництва, його нормального функціонування та розвитку. Вона складається з певних елементів, сутність яких, характер їх взаємодії між собою залежать від їхніх цілей, які визначаються інтересами всієї національної економіки, її потребами. Цілі мають тенденцію до зміни і відокремлення від виробничої сфери.

Таким чином, під інфраструктурою в сучасному значенні цього терміну будемо розуміти сукупність споруд, будівель, систем і служб, необхідних для функціонування галузей матеріального виробництва та забезпечення умов життєдіяльності суспільства.

UDK 37.041-047.22:33-051-057.875

Kasiants S. E.,

teacher, Petro Mohyla Black Sea
State University, Mykolaiv, Ukraine

FORMATION OF REFLEXIVE AND CONTROLLING COMPONENT OF FUTURE ECONOMISTS' SELF-EDUCATION COMPETENCE

Introduction. One of the elements of independent learning and professional activity of future economists is monitoring the implementation of the determined objectives in order to correct process of their achievement. Reflection plays an important role for self-development of students due to the need to analyze the results of cognitive activity and self-assessment of their own abilities as a future professional. This determines the necessity to examine the problem of formation of future economists' self-controlling skills.

Analysis of research and publications. Theoretical and methodological principles of formation students' abilities to carry out self-assessment and control of self-education activity are actively developed by such scholars as: S. Litovkina, A. Nozhovnik, N. Simayeva, G. Cherednichenko and T. Yakovets.

Most studies of this issue are devoted to the methods, ways, and pedagogical conditions of formation self-controlling skills of students on different majors in the process of their self-education activity.

Problem statement. The aim of the article is to study the peculiarities of the future economists' skills for reflection in the process of their self-education activity.

The content of research. The analysis of scientists' research makes it clear that self-education competence of economists consists of the following components: motivational and stimulating, informational, planning and organizing, controlling and reflective, which ensure integrity, organizational unity and effective functioning in professional activity of future economists.

Reflexive skills are particularly actual, according to G. Cherednichenko for financiers who should control the use of resources in the enterprise. S. Litovkina, considering the peculiarities of self-control the self education activity of future economists, identifies the following stages of self-control activity, such as analysis, synthesis, planning, organization, evaluation, correction and improvement.

Reflexive and controlling component, performing a monitoring function, is aimed to control the process of self-education and evaluate own achievements. Monitoring provides feedback from students to teachers and getting information about the level of formation of self- education abilities. The following basic skills can be distinguished in this component of future economists' self-education competence such as: assessment (analysis of results), correction (finding ways to avoid the shortcomings and problems) and research (using received positive experience in other professional environment). Formation of these skills will ensure the readiness of students to choose the methods and forms of control over the solution of educational objectives; summarize and critically evaluate their own achievements and results, obtained during the process of self-development; identify weaknesses, finding ways to overcome them; perform correction, clarification of goals and ways to achieve them; develop promising areas for further process of self-development.

Analyzing methodological support of the process of forming students' abilities to self-control, such efficient forms of work should be pointed: writing theses and projects, involving students in writing guidelines for junior courses, simulation of problem situations, mutual monitoring of educational activity, writing scientific articles, passing internship with the following discussion of the results at the conferences, organized by students. The main means of teaching that allow you to organize the process of self-control for future economists are testing systems and simulators, interactive tests, maps, reflexive questioning, diaries of own achievements, electronic portfolio.

Conclusions. Thus, the reflexive and controlling element has a special place in the overall process of forming economists' self-educational competence due

to the fact that the formation of skills to analyze results of self-education activity and correcting ways of its implementation allow professionals in economic specialty effectively to implement process of self-improvement in future. The main aspect of reflexive and controlling component of economists' self-education competence is a willingness to analyze, adjust and improve their own cognitive activity, which is realized in the unity of skills in evaluation, correction and research.

УДК 658.5:664:005.332.4

Комаренко І. С.,

ст. викладач кафедри економічної теорії та міжнародної економіки,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИБОРУ ТИПУ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Основною метою оцінки конкурентоздатності є визначення позиції суб'єкта господарювання серед інших учасників ринку під впливом факторів зовнішнього середовища та формування відповідної стратегії діяльності щодо підвищення конкурентного становища. Установлення вагомості факторних показників зовнішнього середовища та визначення показника їх впливу на фірмову конкурентоздатність дозволило виділити різні конкурентні умови, які створюються під дією зовнішніх чинників. Отже, така ситуація вимагає використання різних правил та рекомендацій відповідно до наявного рівня розвитку конкурентного середовища, в якому функціонує підприємство. Крім того, варто враховувати зміну рівня фірмової конкурентоздатності під впливом зовнішнього середовища та на основі прогнозних розрахунків розробляти політику управління та стратегію підвищення конкурентоздатності, що є основним шляхом забезпечення ефективного функціонування підприємств харчової промисловості та країни в цілому.

Оцінка ступеню впливу факторів зовнішнього середовища на створення сприятливих конкурентних умов в країні дозволила створити три групи розвиненості цих умов – низький, середній та високий рівні сприятливості. Отримання трьох груп свідчить про необхідність застосування різних видів політики управління на підприємстві. Відповідно до рівня сприятливості конкурентних умов у країні, на підприємстві застосовується окремий тип конкурентної політики.

Для обґрунтування критеріїв вибору відповідної політики управління для підприємств необхідно проранжувати ступінь впливу факторів зовнішнього середовища та рівень фірмової конкурентоздатності, що представлено в табл. 1.

Критерії вибору типу політики управління підприємств

Рівень сприятливості конкурентних умов \ Складова конкурентоздатності	Показник впливу факторів зовнішнього середовища	Національна	Галузева	Тип політики управління (конкурентної політики)	Рівень фірмової конкурентоздатності
Високий	66-100	62-94	4-6	Нарощення конкурентоздатності	6-9
Середній	33-66	31-62	2-4	Забезпечення конкурентоздатності	3-6
Низький	0-33	0-31	0-2	Формування конкурентоздатності	0-3

Із даних табл. 1 видно, що відповідно до ступеня впливу факторів зовнішнього середовища визначено рівень сприятливості конкурентних умов ведення суперництва між підприємствами в країні. Для остаточного формування політики управління відповідно до впливу зовнішнього середовища необхідно класифікувати рівень фірмової конкурентоздатності залежно від впливу зовнішніх факторів. Логічно припустити, що підприємствам доцільно впроваджувати політику нарощення конкурентоздатності, якщо вони мають високий рівень фірмової конкурентоздатності і при цьому існує високий рівень сприятливості конкурентних відносин у країні. На противагу цьому, низька фірмова конкурентоздатність у поєднанні з низьким рівнем розвитку конкурентних відносин передбачає політику формування конкурентоздатності.

Утім, розгорнутий аналіз впливу зовнішніх факторів відповідно до складових конкурентоздатності свідчить про те, що не завжди високий рівень національної складової відповідає такому ж рівню галузевої частки впливу.

Відповідно до комбінації наведених критеріїв сформовано матрицю вибору типу політики управління підприємствами харчової промисловості. Ця матриця забезпечує додатковий аналіз та доповнює оцінку діяльності компанії, враховуючи вплив факторів зовнішнього середовища.

Таким чином, залежно від рівня розвитку конкурентних умов у країні (низький, середній, високий) та рівня фірмової конкурентоздатності розроблено матрицю вибору типу політики управління, яка передбачає формування, забезпечення або нарощення конкурентоздатності підприємств. Кожний вид політики управління включає певні заходи щодо ключових факторів впливу, що дозволяє запропонувати типові організаційно-економічні дії для підвищення ефективності діяльності підприємств харчової промисловості.

MENTORING AS THE EFFECTIVE METHOD OF MOTIVATING STUDENTS TO ENGLISH LEARNING

The integration of Ukraine into European and world educational space leads to a new vision of the main goals of foreign language study in high education. The main purpose of English learning for students of higher establishments is the formation of high level of foreign language competence which will allow them to work effectively using the knowledge of professional English. Education in conditions of intensive development of socio-economic relations in society involves updating problems of improving the quality of higher education. The higher education is supposed to provide not only the required number of knowledge in the professional area but also to form:

- the ability of future gradulators to work creatively fulfilling the objectives of professional orientation;
- the ability to make foreign language communication with experts from other countries and;
- carry out professional activities in a foreign language environment.

The way of increasing the level of professional English during studying at higher establishments have been investigating by many Ukrainian and foreign scientists. T. Aleksyeyeva, G. Kopyl, N. Saenko, S. Shehavtsova, N. Zamkova, learned methods of increasing the motivation of students of universities to learn foreign languages. The question of using innovation methods of English learning was investigated by R. Gryshkova, N. Samoynenko, L. Sherstyuk. A different approach of the formation of foreign language competences was discovered by K. Irishanova, R. Milrud, O. Ovcharuk.

Despite rather big number of scientists who were dealing with this topic the problem of increasing the level of professional English learning for economists is still up-to-date. Our research is devoted to the issue of mentoring as one of the effective methods of increasing the level of English learning for future economists during professional training.

According to B. Bozeman and his work «Toward a useful theory of mentoring: a conceptual analysis and critique» he defines «mentoring» like a process that always involves communication and is relationship based, but its precise definition is elusive. Mentoring is a process for the informal transmission of knowledge, social capital, and the psychosocial support perceived by the recipient as relevant to work, career, or professional development; mentoring entails informal communication, usually face-to-face and during a sustained period of time, between a person who is perceived to

have greater relevant knowledge, wisdom, or experience (the mentor) and a person who is perceived to have less (the protégé).

As E. Parsloe and M. Wray point Mentorship refers to a personal developmental relationship in which a more experienced or more knowledgeable person helps a less experienced or less knowledgeable person. The person in receipt of mentorship may be referred to an apprentice or, in recent years, a mentee.

This phenomenon appeared in ancient time and since then it was transferred to the most actual spheres of human activity – education, management and physiology. Since the 1970s it has spread in the United States of America mainly in training contexts and it has been described as «an innovation in American management».

Based on the investigation of the America scientists B. Bozeman, L. Daloz, G. Odiome. The most effective techniques of mentoring are:

1. Accompanying: making a commitment in a caring way, which involves taking part in the learning process side-by-side with the learner.

2. Sowing: mentors are often confronted with the difficulty of preparing the learner before he or she is ready to change. Sowing is necessary when you know that what you say may not be understood or even acceptable to learners at first but will make sense and have value to the mentee when the situation requires it.

3. Catalyzing: when change reaches a critical level of pressure, learning can jump. Here the mentor chooses to plunge the learner right into change, provoking a different way of thinking, a change in identity or a re-ordering of values.

4. Showing: this is making something understandable, or using your own example to demonstrate a skill or activity. You show what you are talking about, you show by your own behavior.

5. Harvesting: here the mentor focuses on «picking the ripe fruit»: it is usually used to create awareness of what was learned by experience and to draw conclusions. The key questions here are: «What have you learned?», «How useful is it?».

Different techniques may be used by mentors according to the situation and the mindset of the mentee, and the techniques used in modern organizations can be found in ancient education systems, from the Socratic technique of harvesting to the accompaniment method of learning used in the apprenticeship of itinerant cathedral builders during the Middle Ages. Leadership authors J. Kouzes and B. Posner advise mentors to look for «teachable moments» in order to «expand or realize the potentialities of the people in the organizations they lead» and underline that personal credibility is as essential to quality mentoring as skill.

The worked out technique of mentoring in management can be effectively used in higher education as well. As T. Allen in his work «Newcomer socialization and stress: formal peer relationships as a source of support»

defines that peer mentoring in higher education has enjoyed a good name and is seen favorably by both educational administrators and students. Under Daloz A. during the last decade, peer mentoring has expanded and is found in most colleges and universities, frequently as a means to outreach, retain, and recruit minority students. Peer mentoring is used extensively in higher education for several reasons:

- Benefits attributed to classical mentoring (when an older adult mentors a younger person) can translate to peer mentoring relationships, mainly when the peer mentor and the mentee have similar backgrounds;

- The lack of role models or volunteers forces administrators and student leaders to use students as peer mentors of other students – usually first year students, in order to guide, support, and instruct junior students.

In higher education peer mentoring may help new students adapt to a new academic environment faster. Mentors are chosen because they are academically successful and because they possess good communication, social and leadership skills at the same time mentors have a great chance to practice. As a consequence, mentors serve as positive role models for the students, guiding them towards academic and social success. Mentors provide support, advice, encouragement, and even friendship to students.

Mentoring technique is widely used for professional training of future economists at Petro Mohyla Black Sea State University with the following goals:

- to increase the motivation of the first, second year students for studying;
- to attract junior students for personal development;
- to inform the freshmen about the perspectives and opportunities of studying;
- to develop organization and public speaking skills of 3^d and 4th year students;
- to motivate the students for participation in the international projects;
- to increase the self evaluation of students of 3^d-4th studying year and based on their experience to involve the freshmen and sophomores for new achievements and personal development.

At Petro Mohyla Black Sea State University rather big number of senior students of economic sciences department is involved into the process of mentoring. The forms of work for them are: open lectures and seminars, round table talks, case studies on the professional topics, involving the sophomores to participating in the international conferences, promoting team working, promotion of participation in students exchange programs, arranging workshops for those who would like to take part in the programs of international exchange and other. Our investigation was done at economic sciences department, specialization Finance (50 students – 4th studying year). Among them almost 45 % are involved in the mentoring process all the time; approximately 20 % does it from time to time and less than 15 % has never been involved in it. Based on students opinion mentoring helps them to become more self-sure; it conduces the developing of personal and professional skills;

assists the orienting to further work and helps to choose the sphere of future occupation. Almost all of senior students (47 people) are going to continue education and to get Master degree of Finance and approximately 12 people would like to enter post graduate establishment to continue scientific work and to become lectures at university. They tried to present their knowledge and skills, got the result and became involved in the process of professional training which has attracted them.

So, mentoring in higher education is not only a process of the adaptation of new students to the environment but also the method, which includes the development of organizational skills, the increasing of motivation undergraduate students in learning, to development the skills in communication and presentation the material. At higher establishment mentoring is multifunctional. As the conclusion of this article we can output that this technique can be widely used in universities like a perfect way of motivation to English learning. We have defined that mentoring helps to increase the motivation of the first, second year students for studying and attract junior students for personal development. It helps to substantiate the freshmen the possibility of perspectives, opportunities of studying and to motive them for participation in the international projects. Mentoring is a great chance to develop organization, public speaking skills of 3^d and 4th year students, increases the self evaluation and based on their experience to involve the freshmen and sophomores for new achievements and personal development

УДК 631.153.3:327.39(477)

Кузьменко О. Б.

д.е.н., професор,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОРГАНІЧНЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЕКСПОРТУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Аграрний сектор економіки України демонструє стабільні тенденції зростання (індекс виробництва валової продукції сільського господарства за 2013 р. зріс на 13,7 %) в умовах нестабільної світової фінансово-економічної ситуації. У цих умовах активно розвивається експортний потенціал галузі. У 2012 р. доля експорту в загальному обсязі зовнішньої торгівлі продукції аграрного сектору становила 69,8 % і досягла 18,2 млрд дол. США.

Експорт сільськогосподарської продукції України в Європейський Союз постійно зростає: 2010 р. – 2,12 млрд дол. США (29 % в загальному експорті); 2012 р. – 5,08 (27,9 %) і в регіональній структурі займає друге місце. Проте в товарній структурі цього експорту переважають: насіння і

плоди олійних рослин – 33,16 % (це в основному насіння соняшнику і рапсу), жири та олії тваринного або рослинного походження – 29,75 % (це олія тих же самих культур), зернові культури 7,44 %, що забезпечено відповідним зростанням виробництва.

Однак високі врожаї зернових і олійних культур останніх років (2011р. – 37,0 ц/га зернові та зернобобові культури; 18,4 ц/га – соняшник, 17,3 ц/га – ріпак) досягнуто за рахунок природної потенційної родючості ґрунту та сприятливих кліматичних умов.

Під урожай 2011 р. у середньому на гектар посіву було внесено 68 кг діючої речовини на гектар мінеральних добрив та 0,5 т/га органічних добрив, що не забезпечують бездефіцитний баланс гумусу (– 0,37 т/га) та поживних речовин (– 117,7 кг/га).

Зростання виробництва експортно орієнтованих культур, насамперед соняшнику й ріпаку, ведеться за рахунок розширення посівних площ цих культур, що порушує науково обґрунтовані сівозміни. Так, наприклад, у структурі посівних площ Миколаївської області за останні роки соняшник займає 26-31 %, що означає повернення цієї культури на одне й те ж поле через 3-4 роки. А ця культура в науково обґрунтованих сівозмінах завжди закінчує ротацію культур і після неї обов'язково поле залишалося під чорний пар, а термін її повернення – не менше ніж сім років. Як просапна культура, соняшник підвищує інтенсивність водної ерозії: на схилах від 1 до 3 градусів втрати гумусу в чорноземах під його посівами досягають 1,3-1,4 т/га щорічно.

Враховуючи євроінтеграційні прагнення України, виникає проблема вдосконалення експортної структури аграрного сектору в країні ЄС на підставі системи землеробства, яка забезпечувала стабільний попит на продукцію при раціональному використанні й охороні земельних ресурсів. Однією з таких систем є органічне землеробство.

За визначенням Міжнародної федерації з розвитку органічного землеробства (IFOAM), органічне землеробство об'єднує всі сільсько-господарські системи, які підтримують екологічно-, соціально- та економічно доцільне виробництво сільськогосподарської продукції. Органічне землеробство суттєво зменшує використання зовнішніх факторів виробництва (ресурсів) шляхом обмеження або усунення застосування синтезованих хімічних шляхом добрив, пестицидів і фармпрепаратів. Замість цього для підвищення врожаїв та для захисту рослин використовуються інші агротехнологічні заходи й різноманітні природні чинники: внесення органічних добрив, мінімальний ґрунтозахисний обробіток ґрунту, біологічні засоби боротьби зі шкідниками.

Значимо, що збереження та підвищення родючості ґрунтів є одним із головних складових у системі органічного землеробства, на що й спрямовано основні технологічні прийоми та заходи.

Технології органічного землеробства стрімко поширюються в країнах Європейського Союзу. Так, за період із 1985 до 2011 р. кількість

органічних господарств у країнах ЄС зросла з 6058 до понад 240000, а площа земель органічного землеробства – із 172 тис. га до 9,5 млн га, що складає 5,4 % земель сільськогосподарського призначення.

Швидкими темпами зростає ринок органічних продуктів Європейського Союзу. За період 2004-2011 рр. він зріс у 1,97 рази, досягнувши 19,7 млрд євро і маючи тенденції до подальшого зростання.

Найбільшими за обсягом є ринки органічних продуктів таких країн: Німеччина – 6,6 млрд євро, Франція – 3,76 млрд євро, Велика Британія – 1,9 млрд. євро. Найбільшим споживанням органічної продукції на душу населення відрізняються: Швейцарія – 177,4 євро, Данія – 161,9 євро, Люксембург – 134,3 євро.

Проте, незважаючи на активний розвиток органічної продукції, Європейський Союз має обмежені можливості в розвитку цього виробництва. Основними причинами цього є: низькі якісні характеристики ґрунтів, широке використання в сільському господарстві інтенсивних технологій. Відведені під них території «оточують» землі органічних господарств, стримуючи їхній розвиток.

Враховуючи цю ситуацію та тенденції розвитку кон'юнктури ринку органічних продуктів Європейського Союзу, Україна має перспективи зайняти на ньому свій сегмент. Враховуючи євроінтеграційні прагнення України, особливо при створенні зони вільної торгівлі, органічне землеробство може стати одним із факторів посилення економічних зв'язків з Європейським Союзом з одночасним упровадженням ресурсощадних технологій.

В ЄС підтримується стабільний попит на органічне зерно, бобові, фрукти, овочі та продукти їх переробки. У той же час, у структурі експорту України в Європейський Союз вони складають незначну частку: зернові культури – 7,44 %, їстівні плоди і горіхи – 3,53 %, овочі й коренеплоди – 1,1 %. Наявність родючих, екологічно чистих земель та порівняно низька вартість робочої сили відкривають значні потенційні можливості активізації експортної діяльності.

В Україні за даними М. К. Шикуні є близько 8 млн га екологічно чистих чорноземних земель. В. І. Кисиль виділяє зони, придатні для вирощування екологічно чистої продукції, за якими близько 50 % території Миколаївської і 80 % Херсонської областей придатні для органічного землеробства. Але за даними ІФОАМ в Україні в 2011 р. під органічним землеробством було зайнято лише 270320 га в 155 сертифікованих господарствах.

Однак незважаючи на перспективи розвитку експортного потенціалу і збереження та відновлення якісних характеристик ґрунтів, стримувальними факторами розвитку органічного землеробства в Україні є:

1) відсутність законодавчої бази у вигляді Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та

сировини», ухваленого Верховною Радою України в цілому 18.09.2012 і який знаходиться на доопрацюванні за пропозиціями Президента України;

2) перехід до органічного землеробства складає від 2 до 5 років, протягом яких підприємець несе збитки від зниження врожайності та боротьби з бур'янами і шкідниками;

3) платня за сертифікацію в ЄС складає 250-750 євро за середню площі 30-50 га. В Україні середня площа сертифікованого господарства – 2200 га, що збільшує витрати, а ще треба оплатити транспорт і перебування інспектора;

4) низький рівень інформованості, екологічної культури, освіти та інноваційної активності аграрних виробників.

Таким чином, для активізації експортного потенціалу й розв'язання екологічних проблем землеробства в Україні треба розвивати законодавчу базу, забезпечити державну підтримку господарств у перехідний період та при проведенні сертифікації на відповідність органічному виробництву, створити інфраструктуру ринку органічних продуктів.

УДК 330.341.1

Яненкова І. Г.,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

КЛАСТЕРНА ПОЛІТИКА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Кластери є найбільш ефективною, гнучкою формою організації бізнесу, що здатна підвищувати конкурентоспроможність підприємств і регіонів. Сенс кластерної політики полягає в тому, щоб усередині технологічного ланцюжка оптимізувати виробничі процеси, прибрати зайві транзакційні витрати і переорієнтувати підтримуючу інфраструктуру на те, щоб вона найбільш економічно ефективно обслуговувала саме виробництво.

Кластер має різні значення в економіці і різне змістове навантаження в різних куточках світу. Кластери варіюють від невеликих мереж малих, середніх підприємств в обмежених географічних зонах до «мега-кластерів» у Данії або Фінляндії, являють собою величезну частину економіки.

У сучасному розумінні кластерна політика містить, на думку експертів, чотири основні складові, які насичені теоретичними підходами, однак вимагають осмислення творцями кластерів – представниками влади, бізнесу та науково-дослідних структур:

– виробничу (поєднання галузей у кластері, формування виробництв повного циклу, локалізація виробництва, економічні показники ефективності роботи кластерів);

– просторову (географічна близькість виробництв, їх просторове розміщення);

- інноваційну (інформаційний обмін у кластері, наявність науково-дослідних центрів, механізм комерціалізації інновацій, інноваційна ємність кластера);
- соціальну (наявність довіри між учасниками як основного нематеріального активу, проблема взаємодії в соціальних мережах, механізм координації в кластері).

Зазначимо, що роль державної кластерної політики продовжує зростати. Важливою ознакою кластера завжди вважалися географічна концентрація і наявність мереж та зв'язків, однак із розвитком Інтернету поняття і сутність кластера змінюється, так як трансформуються тип та інструменти зв'язків і мереж. Крім того, зростають значення міжнародних стратегічних альянсів різних кластерів та їх роль у стимулюванні мобільності. Політика щодо заохочення мобільності між науковими організаціями та промисловістю ґрунтується переважно на ідеї зняття бар'єрів на ринках праці, наприклад за рахунок прав пенсіонерів, умов пенсійного забезпечення та інституційних бар'єрів, через різні грантові програми. Заохочення мобільності – пріоритет у політиці багатьох країн світу. При цьому країни, куди спрямований основний приплив кадрів з-за кордону, спрощують умови в'їзду та найму кваліфікованої робочої сили – Австралія, Канада, Франція, ФРН, Великобританія та інші країни збільшують різноманітність програм стажувань. Мобілізація діаспор залишається однією з основних цілей кадрових політик країн, що не входять до групи ОЕСР (Аргентина, Чилі, Колумбія і Південна Африка).

До найбільш актуальних проблем розвитку кластерів можна віднести: недостатність фінансування НДДКР; культурно-соціальні перешкоди у взаємодії наука-бізнес; бар'єри для розвитку мереж, у тому числі пов'язані з питаннями інтелектуальної власності, різних інтересів і звичок інститутів і компаній; недостатнього досвіду в малих і середніх компаній щодо співпраці в дослідницьких проєктах; обмежений інтерес компаній до фінансування НДДКР.

Факторами, які необхідні для створення державними органами успішного кластера, вважаємо: зацікавленість місцевої влади в розвитку кластера; чітка технологія формування кластера; наявність державних дослідницьких лабораторій або університету, які можуть працювати з місцевими компаніями; наявність мереж обміну інформацією між малими та середніми підприємствами та державними науковими лабораторіями; наявність кваліфікованих кадрів і сильних зв'язків між ними завдяки горизонтальній мобільності між секторами і видами організацій; різноманітність фінансових ресурсів, у тому числі наявність венчурного фінансування; існування в регіоні компаній-лідерів; кооперація між компаніями, можливість колективного користування обладнанням; наявність підприємницького духу; чітка структурно-промислова політика місцевої влади; традиції та історичні умови.

ОСОБЛИВОСТІ БАНКРУТСТВА ТА САНАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах ринкової економіки будь-яка бізнес-структура може опинитися під загрозою банкрутства. У кожній підприємницькій структурі свій потенціал, свої умови господарювання, але її життєвий цикл підпорядкований закономірностям циклічного розвитку соціально-економічної системи в цілому. За умов реформування економічної системи господарювання діяльність сільськогосподарських підприємств спрямована на забезпечення виконання їхніх фінансових зобов'язань. Однак відсутність належної практики довірливої дисципліни зумовлює виникнення нестабільних фінансових ситуацій та поглиблення явищ неплатоспроможності, що призводять до значного збільшення числа низькорентабельних підприємств. Подолання зазначених причин зумовлює необхідність застосування невід'ємних елементів ринкової економіки, серед яких значне місце належить фінансовій санації, яка забезпечує ефективне управління фінансами підприємств в умовах неплатоспроможності, дозволяє перерозподіляти обмежені ресурси для ефективного їх використання, а також є засобом захисту майнових прав власників.

Внутрішні механізми мінімізації ризиків економічної діяльності підприємств все частіше не виправдовують витрат на їх реалізацію та не приносять очікуваних фінансових результатів. Відновлення фінансової стабільності та економічної безпеки сільськогосподарських підприємств може бути здійснено на різних фундаментальних засадах і, відповідно, із різними перспективами.

Економічна самостійність сільськогосподарських підприємств за відсутності досвіду роботи в конкретному ринковому середовищі призводить до виникнення нестабільних фінансових ситуацій та до значного збільшення кількості неплатоспроможних і низькорентабельних підприємств. На рівні підприємств конфлікт економічних інтересів між власниками майна, керівництвом та кредиторами з приводу задоволення власних інтересів слід вирішувати не підпорядкуванням одних інтересів іншим, а поєднанням їх розбіжностей, які можна врегулювати без зовнішнього втручання. І, навпаки, недосягнення збалансованості інтересів призводить до судових процедур їх урегулювання, які часто закінчуються ліквідацією підприємств.

Нагальною проблемою є не своєчасне порушення справ про банкрутство, а розробка механізму його попередження. Фінансова природа санації та формування її механізму, спрямованого на створення економічних умов для відновлення платоспроможності та зміцнення

фінансового стану сільськогосподарських підприємств в умовах розвитку ринкових відносин, має пріоритетне наукове і практичне значення.

Превентивні заходи необхідно розробляти відповідно до причин появи кризових явищ у сільськогосподарських підприємствах. Тобто визначення та ідентифікація характеру кризи, оцінка реального стану підприємства (передкризовий чи кризовий) – першочергове завдання при розробці антикризових стратегій та санаційних заходів.

Керування кризовими процесами з метою відновлення, стабілізації, фінансового оздоровлення та набуття фінансової безпеки функціонування сільськогосподарського підприємства реалізується за допомогою санаційних заходів.

При формуванні та розвитку умов ринкового господарювання поняття «санація» пов'язане з усуненням суперечностей економічних інтересів в умовах втрати підприємствами платоспроможності й здатності її відновити, що може призвести до фінансової неспроможності чи банкрутства підприємницьких структур.

При ідентифікації кожного з зазначених видів кризи та прийнятті рішення про доцільність проведення санаційних заходів, екстрену увагу необхідно сконцентрувати на оптимізації фінансових потоків. Виходячи з розуміння фінансових потоків та форм їх функціонування (матеріальної, нематеріальної та грошової), саме дисбаланс фінансових потоків спричиняє кризові явища та відповідає за порушення рівноваги, характеризує фінансову захищеність та є інструментом фінансової безпеки підприємства. Тому логічним буде розглянути санацію в контексті підвищення фінансової захищеності та активного інструмента досягнення фінансової безпеки. Для перспективного планування економічної захищеності на вітчизняних підприємствах у післякризовий період потрібно, у першу чергу, переймати позитивний досвід зарубіжної практики її відновлення в тому числі й шляхом запровадження інструментів санації, що дозволить прискореними темпами досягти на стратегічно важливих напрямках аграрних підприємствах раціональної фінансової політики з чітко визначеною фінансово-економічною стратегією розвитку з урахуванням процесів кредитування, страхування, реалізації внутрішніх механізмів мінімізації фінансових ризиків та економічного піднесення аграрної сфери.

УДК 368.025.6:368.911.1

Міцкевич Н. В.,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ

Страхування життя є одним із найбільш доступних способів управління ризиками або їх наслідками в разі настання певних подій у

житті людини. Сьогодні в Україні страхування життя орієнтоване на конкретні потреби населення, сприяючи реалізації життєвих планів.

Для пересічної людини страхування життя дає змогу вирішити цілий комплекс соціально-економічних проблем, які умовно можна об'єднати в дві групи: соціальні та економічні.

Реалізація перших дає змогу подолати недоліки системи державного соціального забезпечення, а реалізація інших, з одного боку, сприяє економічному стимулюванню до укладання договорів страхування життя та збільшенню особистих доходів громадян, а з іншого – надає необхідні гарантії при здійсненні цілого ряду фінансово-кредитних операцій.

Завдання соціального характеру:

- забезпечення пенсії в старості ануїтетними виплатами протягом певного періоду або довічно;
- забезпечення у випадку тимчасової або постійної втрати працездатності (інвалідності);
- захист сім'ї в разі втрати годувальника;
- нагромадження коштів для надання матеріальної підтримки дітям при вступі в шлюб, досягненні повноліття, для оплати їхньої освіти тощо;
- оплата ритуальних послуг.

Завдання економічного характеру:

- вкладення капіталу та одержання інвестиційного доходу;
- захист приватного бізнесу, забезпечення виживання підприємства в разі смерті партнера по бізнесу або смерті керівника підприємства;
- збільшення особистих доходів населення за рахунок надання пільг з оподаткування за договором страхування життя, а також установлення прямого особистого права вигодонабувача на страхову суму, вільну від прав кредиторів та інших спадкоємців, звільнення страхової суми від податку на спадщину.

У теорії та практиці страхування поняттям ризику часто охоплюється не лише ймовірність появи випадкових (неповних) подій і збитків (школа), а й самі такі події та об'єкти, на які вони мають негативний вплив, тобто носії ризику.

Страховий ризик – це певна подія, на випадок якої проводиться страхування, і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.

Конкретним проявом реалізації страхового ризику є страховий випадок, тобто фактичне настання небезпечної події. Дуже часто словосполучення «страховий випадок» та «страхова подія» використовуються як синоніми. Страховий випадок – це настання шкоди для конкретного прийнятого на страхування об'єкта, тобто реалізована подія.

Як зазначається в статті 9 Закону України «Про страхування», страховий випадок – це подія, передбачена договором страхування або законодавством, який відбувся і з настанням якого виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (страхового відшкодування) страхувальнику, застрахованій або іншій третій особі (залежно від умов

договору). Відповідно до цього цілком логічним є існування не тільки негативних, але й позитивних наслідків (наприклад, материнство), що сприяють зміні матеріального або соціального стану особи.

Зрештою, саме поняття «соціальний» також розуміють у широкому (як такий, що здійснюється в суспільстві) та вузькому (пов'язаний з основними умовами життєдіяльності людини) значеннях.

Соціальний ризик – це передбачена законодавством та визнана суспільством соціальнозначуща обставина об'єктивного характеру, із настанням якої фізичні особи (члени їх сімей, утриманці) можуть втратити тимчасово або назавжди засоби до існування або в майбутньому потребують додаткового матеріального забезпечення.

За критерієм організаційно-правової форми соціального забезпечення соціальні ризики можна класифікувати на страхові, тобто ті, які забезпечуються в рамках системи соціального (державного та недержавного) страхування, та нестрахові, які забезпечуються за програмами соціального державного забезпечення.

За характером можна виділити такі основні соціальні ризики: необхідність отримання медичної допомоги; тимчасова непрацездатність; материнство; інвалідність; безробіття (часткове безробіття) професійне захворювання; настання старості; смерть особи або непрацездатних членів його родини, які знаходяться на утриманні.

Страхування життя в усьому світі набуло великого економічного і соціального значення, перетворившись на стратегічний сектор економіки, що забезпечує соціальну стабільність у суспільстві. Сьогодні в Україні страхування життя орієнтоване на конкретні потреби населення, сприяючи реалізації життєвих планів людини. Саме страхування життя підвищує інвестиційний потенціал держави, надає можливість збільшити достаток і добробут народу.

УДК 330.341.1(477.73)

Прядко І. В.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ У МИКОЛАЇВСЬКОМУ РЕГІОНІ

В останні роки джерела зростання економіки, що базувалися на екстенсивному типі розвитку, уже не можуть забезпечити необхідні результати. Накопичилось багато невирішених проблем, пов'язаних зі слабкою конкурентоздатністю вітчизняних підприємств, низьким темпом оновлення основних засобів, зростанням вартості енергоресурсів та матеріалоємності виробничих комплексів.

Економічно розвинуті країни вже давно зорієнтовані на розробку і впровадження науково-технічних інновацій та передових технологій. В Україні ж кількість підприємств, що займалась інноваціями та що впроваджувала їх, з 2000 до 2013 рр. зменшувалась у середньому на 0,5 % щорічно. Головною причиною таких невтішних показників була і залишається проблема фінансового забезпечення розвитку інновацій.

У сучасних умовах концентрації виробництва регіони стають перспективними одиницями впровадження і реалізації інновацій, підвищуючи таки чином конкурентоспроможність країни. У зазначеному контексті важливим є аналіз ефективності функціонування організаційно-економічного механізму розвитку інновацій у Миколаївському регіоні, а саме його фінансової складової.

Процес розвитку інновацій в умовах ринкової економіки базується на пошуку необхідних джерел та форм фінансування. Саме вони мають забезпечити рівновагу між інноваційними витратами та фінансовими можливостями.

Кількість підприємств, що займалися інноваціями в Миколаївському регіоні за період 2005-2013 рр., мала загалом позитивну тенденцію. Протягом 2005-2013 рр. кількість інноваційно активних підприємств у Миколаївській області зростала щорічно на 10 % у середньому. Факт позитивної динаміки кількості зазначених підприємств пов'язаний із реалізацією міської програми залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у місто Миколаїв у 2007-2011 рр.

Загальна сума витрат на інновації в Миколаєві має мінливу динаміку. У 2006 р. сума витрат на інновації зменшилась на 15769,7 тис. грн, порівняно з 2005 р. Протягом 2006-2011 рр. обсяги витрачених коштів зросли з 239700,9 тис. грн до 519146,5 тис. грн – майже в 2,2 рази. Скорочення інвестицій в інновації припало на 2011 р. та 2012 р., коли зазначені обсяги скоротились на 22,4 % та 10 % відповідно.

Привертає увагу різке збільшення кількості витрат на інноваційний розвиток у Миколаєві у 2013 р., яке становить 97,8 % або 354246,1 тис. грн. Одночасно спостерігається зменшення кількості інноваційно активних підприємств в регіоні на 16,4 %, порівняно з попереднім роком.

Аналіз джерел фінансового забезпечення розвитку інновацій у Миколаєві свідчить про те, що головними ресурсами досі залишаються власні кошти суб'єктів господарювання та кошти інвесторів.

Обсяги самофінансування інновацій мають тенденцію до зменшення: з 254671,9 тис. грн у 2005 р. до 172141,3 тис. грн у 2013 р. Щорічне скорочення сягало 32,4 % у середньому. Це пов'язано з незацікавленістю підприємств продукувати інновації та відсутністю попиту на інноваційну продукцію з боку держави та населення.

Другим джерелом розвитку інновацій у Миколаївському регіоні є кошти вітчизняних та зарубіжних інвесторів. Обсяги таких коштів протягом двох останніх років зростають. Майже в 2,8 разів збільшились

інвестиції вітчизняних інвесторів (із 1894,6 до 5256,1 тис. грн). Обсяги надходжень із-за кордону зросли в 7,4 рази (із 73233,3 до 539051,9 тис. грн). Причому в 2013 р. обсяги іноземних інвестицій у 3,1 рази перевищували обсяги власних коштів підприємств-новаторів. Іноземні інвестиції надійшли із 48 країн світу і найбільші їх обсяги з Кіпру – 95,3 млн дол. США (48,1 % загального обсягу), Нідерландів – 20,2 млн дол. США (10,2 %) та Швейцарії – 19,4 млн.дол. США (9,8 %). Збільшення обсягів іноземних надходжень пов'язано з розробкою інвестиційного паспорта міста Миколаїв, що сприяло підвищенню довіри та зменшило асиметричність інформації між миколаївськими підприємствами та іноземними інвесторами.

Таким чином, можна зробити висновок, що фінансування інноваційної діяльності в Миколаївському регіоні, незважаючи на певні позитивні зрушення, поки не є ефективним. Це пов'язано з соціально-економічними проблемами як на місцевому, так і на загальнодержавному рівнях. Тому побудова дієвого організаційно-економічного механізму розвитку інновацій на мезо- та макрорівнях має першочергове значення для підвищення рівня розвитку Миколаївського регіону.

УДК 504.062

Семенчук І. М.,

к.е.н., доцент кафедри економіка підприємства та землеустрою,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

У середині ХХ ст. охорона природного середовища стала однією з глобальних проблем сучасності. В умовах науково-технічної революції людина свідомо перетворює природу з метою поліпшення умов свого життя, але у своїй більшості її діяльність має негативні наслідки – порушення, знищення, забруднення, засмічення природного середовища. Це діалектика життя: коли успіхи суспільства є одночасно і його поразками, так було й буде, доки існуватиме людство, і як наслідок, природне середовище змінюватиметься в несприятливому для суспільства напрямі, у силу чого виникає реальна загроза його кризи. Тільки розуміння цих протиріч дозволить людству визначити межу обмеження використання, забруднення природних ресурсів, а відтак стабілізувати відносини з довкіллям, щоб забезпечити подальший розвиток нашої цивілізації.

Перед людством постало завдання: здійснити термінові заходи, спрямовані на подолання кризи в природному середовищі, здійснення охорони природи й раціонального використання її ресурсів.

Останнім часом багато вчених різних напрямів приділяють велику увагу проблемам екологічного дисбалансу в навколишньому середовищі, розробляють наукові основи раціонального природокористування. Але складність та надзвичайна актуальність зазначених проблем вимагають подальших досліджень у цьому напрямі. Критичний аналіз нинішнього стану науково-методологічного забезпечення розвитку раціонального природокористування дає підстави стверджувати, що воно вимагає подальшого розвитку, тому що методологія – це свого роду регулятор, який упорядковує теоретичну систему і, таким чином, визначає логіку наукового мислення. Від ступеня розробки методологічних аспектів теорії залежить рівень його розвитку в цілому.

Проведене дослідження свідчить, що одне з важливих місць у розвитку теоретико-методологічних основ природокористування займає формування понятійного апарату. У вітчизняних наукових і спеціальних джерелах, присвячених природокористуванню, існують різні протиріччя щодо визначення поняття навколишнього середовища. Так, деякі дослідники відзначають, що навколишнє середовище – це цілісна система взаємопов'язаних природних та антропогенних об'єктів і явищ, під впливом і за безпосереднього використання яких відбувається праця, побутова діяльність, відпочинок людей. Можна уточнити, що автор пов'язує сутність навколишнього середовища з соціальними, природними і штучно створеними фізичними, хімічними та біологічними факторами, тобто з усім тим, що впливає на життя і діяльність людини. Інші дослідники вживають термін «навколишнє середовище» як синонім слова «довкілля».

Розвиваючи це судження, відзначимо, що ми вважаємо такий підхід неправомірним, оскільки ці терміни не збігаються за змістом, про що свідчить сучасний тлумачний словник української мови, де поняття «середовище» тлумачиться як сукупність природних та соціальних умов, в яких протікає життєдіяльність якого-небудь організму, при цьому пропонується вживати його з терміном навколишнє (тлумачення слова «довкілля» не подається). «Довкілля» ж визначається як середовище життя, трудової діяльності населення.

Аналізуючи сутність та зміст цих визначень, нами було зроблено висновок, що довкілля включає неживу й живу природу і воно є природним середовищем життя людини, а середовище – це сукупність природних і штучно змінених природних умов перебування й виробничої діяльності людини, тобто останнє поняття включає природне і соціальне середовище.

При цьому, відзначимо, що також існує протиріччя в логічності словосполучення «навколишнє довкілля». До такого висновку, ми дійшли виходячи з усталеного перекладу на російську мову в науковій і спеціальній літературі понять «навколишнє» та «довкілля». Де перше розуміють як «(рос. мов.) окружающая среда», а останнє «(рос. мов.)

середина». Звідси, безпосередньо видно тавтологію вживання слова «довкілля» зі словом «навколишнє».

Для досягнення адекватності і зняття неоднозначності в трактуванні «навколишнє середовище» та «довкілля» при перекладі з російської мови на українську на основі констатованого вище ми пропонуємо термін «навколишнє середовище» перекладати на російську мову як «окружающая среда», а «довкілля» – «окружающая природная среда».

Людська цивілізація переживає з одного боку бурхливі темпи науково-технічного прогресу, а з іншого виявляються тенденції до глобальної екологічної кризи. Поряд із вичерпуванням деяких невідтворювальних природних ресурсів, труднощами їх відновлення і компенсуючої взаємозаміни погіршується якість навколишнього середовища та економічний стан народів, що негативно впливає на розвиток світової економіки.

У зв'язку з цим стала зрозумілою необхідність розробки наукових основ раціонального природокористування, а саме: подальшого формування понятійного апарату, який до цього часу немає усталеного тлумачення, а представлений у вигляді багатозначних концептів, що мають афективний компонент.

УДК 336.012.23

Тарасов А. О.,

викладач кафедри професійного англomовного навчання,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВПЛИВ ВІДСОТКОВИХ СТАВОК НА ПОПИТ НА СТРАХУВАННЯ

Пропонується методика для визначення економічних наслідків страхування шляхом порівняння грошових надходжень при виборі страхувати або не страхувати урожай. Вибираючи страхування, підприємство віддає суму страхової премії (π), але отримує страхову виплату (φ) з певною ймовірністю. Крім нетто-премії, страхова премія включає в себе надбавку на покриття операційних та адміністративних витрат страховика і надбавку на прибуток. Державна підтримка та дохід від інвестиційного портфеля страховика віднімаються від суми страхової премії. Дохідність інвестиційного портфеля страхової компанії зростає зі збільшенням процентної ставки. Але з боку попиту також можуть бути фактори, які є чутливими до зміни відсоткової ставки.

Відмовляючись від страхування, підприємство зазнає додаткових фінансових втрат (γ) через те, що збитки від ризикових ситуацій трапляються одноразово і не розподілені впродовж тривалого періоду. Але підприємство в змозі зменшити ці втрати (γ) шляхом резервування

ліквідних коштів, які можуть бути використані в разі настання ризикової події (Y_R) або відмовитися від позикового капіталу, знижуючи при цьому фінансовий леверидж. Однак при цьому підприємство несе альтернативні витрати (C_o). Зарезервовані кошти і позиковий капітал дисконтуються з використанням процентної ставки. Отже, фінансовий потік у разі відмови від страхування також залежить від процентної ставки.

Порівнявши грошові потоки підприємства від страхування і відмови від страхування, отримуємо різницю в грошових одиницях, яка являє собою фінансовий стимул до страхування:

$$\Delta C = -\pi + \varphi + C_o - Y_R + \gamma.$$

Чим вищий цей показник, тим вигідніше для підприємства страхування ризику. Результати дослідження показують, що чим вища процентна ставка, тим нижчий фінансовий стимул до страхування.

Емпіричне дослідження показало, що в середньому на 1 грн сплаченої страхової премії сільгоспвиробник в Україні втрачає 0,18 коп., у той час як у США для сільгоспвиробників штату Канзас витрачений на страхування 1 долар приносить вигоду підприємству в розмірі 1,15 дол. США. Виявлено, що фінансовий стимул до страхування знижується зі збільшенням процентних ставок, які в Україні з моменту незалежності є досить високими.

УДК 378.147

Troshkina I. A.,
post-graduate student (external)
of the department of Professional English Education,
Petro Mohyla Black Sea state University, Mykolayiv, Ukraine

ACADEMIC MOBILITY OF LECTURES AS THE PART OF INTEGRATION OF UKRAINE TO THE EUROPEAN EDUCATION AREA

The modern society demands new approaches to professional training. The level of students' education depends on the level of lecturers and professors who conducted training. The higher professors' qualification is the better students' preparation will be done. The modern changes of the Ukrainian society influence all its areas including education. New demands, criteria and requirements both for students and academic staff appear. The law about higher education points the necessity of academic mobility both for lecturers and future specialists. So the actuality of the research is determined by the necessity of constant qualification increasing of professors with the purpose to improve students' professional training level.

The question about academic mobility has been investigated by many scientists from different points of view, such as: sociology aspect (S. Kugel',

R. Ryvkin, T. Zaslavs'ka); economic area (E. Ivanchenko, S. Makeyev, O. Myhaylov); psychological field (E. From, O. Leont'yev, A. Maslou); education context (O. Amosova, P. Ratnikova, V. Semichenko). However, although such great interest to this issue the notion «academic mobility of university lecturers» hasn't become the point of separate research. So the goal of the article is to define the notion academic mobility of university lecturers.

According to the goal of the article the following tasks should be solved, such as:

1. To analyze the scientific sources of Ukrainian and foreign researchers as for the notion «mobility».

2. To point the main content peculiarities of the notion «academic mobility» depending on the science and purpose of investigation.

The term mobility comes from Latin which means quick moving or action; adaptability to the changing situation. According to the recommendation of the Cabinet of Ministers of Europe Council «academic mobility» is defined as «...moving of a person, who deals with education, with the purpose of conducting research, classes, studying for a certain period».

However the meaning of the term «mobility» is much deeper. It means not only physical moving but also the capability of a person to change his mind according to the new surrounding. It is a complex notion connected with adaptability and flexibility of a person.

In psychology «mobility» is defined as a human ability to react to the changes in surrounding. This term is connected with such notions as «personality» and «professional activity». As G. Ball pointed «...a person is mobile on his nature and its feature is possible only under certain terms...». He stressed the necessity of having personal and professional qualities which can be developed on the base of activity and which determine the level of education and qualification of a person. In psychology «mobility» is considered not only as a process but also as a personal characteristic which can be common for any human but demands efforts to be developed. So, from psychological point of view «mobility» is the capability of a person to be ready to adapt to the new constant changing surrounding without any stress or negative consequences.

From educational point of view «mobility» is considered as a number of activities which provide the right of participants of training to studying, conducting research or any other scientific actions at foreign higher establishments for increasing qualification or gaining experience. The term «mobility» is education is closely connected with «Professional mobility». «Professional mobility» is oriented to getting new skills, and knowledge in training area with the purpose to improve the educational level. It has the long-term motivation and means the desire to be preferred for the potential employer and to be given as many attractiveness as possible on labor market.

In the modern world «Professional mobility» often means innovation competence. It deals with professional growing of a specialist which determines

his future career growth. The main task of education now is to create the conditions that stipulate such development of a person. S. Kugel' points the pre-terms, consequences and possible difficulties of mobility formation. He stresses objective and subjective sides of this process. N. Kovalisko agrees with the scientist and adds the necessity of personal motivation. The person should not only be ready for it but also he should want it and consider it as a necessary desire. So, from educational point of view «mobility» is the process of creating conditions for personal development, his stipulation and motivation to form the number of skills that will lead to professional growth in future and the necessity to constant improving these skills.

From the point of view of economics «mobility» is the process of employees' integration to the world-wide experience. «Mobility» is considered as a part of management and is oriented to personal training of staff with the purpose to increase their qualification. It deals with human resource and points attraction, selection, training and awarding of employees as the main tasks. «Mobility» has much in common with adaptability and capability of employees not only to specialize to the surrounding but also to analyze the important information and to gain the required skills. As O. Amosha points «mobility» is the demanded skill of any employee. It allows to forecast, to analyze, to make conclusions and to arrange work in the most profitable economic manner. So, from economic point of view «mobility» is the managerial ability which stipulate the further development of a company with maximum economic growth and minimum risks and loss; it includes organizational, leadership and communicational skills, team-leading, conflict-solving, decision-making and social-cooperating components.

In the context of this research the notion academic mobility should be defined. «Academic» means that which is happening under the terms of any kind of training. It can be full, part or distance education. As training contains a number of functions such as: motivate, organizational, educational, developing and scientific; the term «academic» can be considered from the points of all mentioned functions.

Now «academic mobility» is admitted as one of the main parts of higher establishments' integration process to the European educational surrounding. P. Ratnikova points that «academic mobility» contains the process of intellectual moving, scientific and cultural exchange, discussing the resources and educational technologies. «Academic mobility» is the means which influences the social-economic development of the state, the formation of the open society. P. Ratnikova stresses that to provide the effective development of «academic mobility» the strategy for this process should be worked out.

Based on the researches of Ukrainian and foreign scientists in the context of the following investigation «academic mobility» is considered as the complex notion which consists of motivation, psychological, training and social components; each component has its structure, functions and tasks and is oriented to the formation of the readiness of a person not only to adapt to the

professional surrounding with maximum profit but also to gain as much qualification experience as possible; to transfer and to adapt it to the educational process at home – university according to the needs and demands of students so that to provide the high level of their professional training which will lead to gradulators' competitiveness increasing on Ukrainian and world labor market.

So, the scientific sources of Ukrainian and foreign researchers of the notion «mobility» was analyzed in the article. The peculiarities of the term «academic mobility» were pointed.

So academic mobility is one of the most important directions of international activity which gives the possibility to university lectures and professors to continue education, to gain new skills and experience in foreign countries, to increase qualification which will lead to the improving of training level for students at their home – country universities. All this activities will provide the effective and quality education which stipulates the successful career growth for university gradulators.

УДК 658:005.332.4

Туркоман Л. С.,

ст. викладач,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ РІЗНИХ МЕТОДІВ

Важливим атрибутом ринкової економіки є конкурентоспроможність підприємства. Слід зазначити, що в економічній літературі не існує єдиного підходу щодо визначення конкурентоспроможності. Як правило, розкриття сутності конкурентоспроможності вчені роблять, спираючись на той предмет, який вони досліджують. Таким чином, можна зустріти тлумачення таких термінів, як конкурентоспроможність економіки, країни, регіону, підприємства, товару тощо.

Дослідження вчених спрямовані на визначення джерел конкурентних переваг. Конкурентна перевага – це фактор чи комбінація факторів, що робить діяльність організації більш успішною, порівняно з конкурентами в конкурентному середовищі, і не може бути легко повторена конкурентами. Дослідники розрізняють коротко- та довготермінові конкурентні переваги. Із часом було визначено декілька джерел конкурентних переваг. Вони включають організаційні ресурси та можливості, успішність упровадження стратегії, час, новаторство та творчість. Прихильники ресурсної теорії формулювання стратегії вважають ресурси та можливості основним джерелом конкурентних переваг. Вони переконують, що стратегію слід базувати на сильних сторонах компанії, не зосереджуючись на зовнішньому оточенні.

Недостатньо лише проаналізувати вплив зовнішнього та внутрішнього середовищ у розрізі їх окремих підсистем, поставити діагноз про конкурентоспроможність підприємства, треба обґрунтувати значущість і рівень впливу на подальший розвиток організації окремих факторів та їхніх груп. Для цього всі фактори, що розглядаються, потрібно віднести до позитивно чи негативно діючих, які дістали назву можливостей (шансів) і загроз щодо зовнішнього середовища, сильних і слабких сторін діяльності підприємства щодо внутрішнього середовища.

Відомо, що не буває явищ або подій, які мали б лише позитивні чи негативні наслідки, тому кожний із факторів зовнішнього або внутрішнього середовища повинен мати всебічну оцінку механізмів і результатів впливу. Крім того, треба мати на увазі, що аналіз середовища здійснюють певні особи, які можуть по-різному оцінювати явища та події, розробляти різноманітні заходи щодо поведінки підприємства в тих чи інших умовах. Основне правило все ж є: потрібно аналізувати зовнішнє та внутрішнє середовища в їхньому взаємозв'язку та залежності.

При зв'язку середовищ певне поєднання факторів (загроз і можливостей), що негативно та позитивно впливають на діяльність підприємства, об'єктивно існують у зовнішньому оточенні підприємства та суб'єктивно оцінені керівниками, із відносно сильними та слабкими сторонами у функціонуванні підприємства називають стратегічний баланс. Складання стратегічного балансу в західній літературі дістало назву SWOT-аналіз. Більш детальний аналіз порівняно з попереднім методом є метод Мак-Кінзі. В основі лежить використання 6 змінних привабливості ринку та 9 змінних відносної переваги фірми на ринку. Але пропонувані стратегії маркетингу поверхневі.

У методиці LOTS індивідуально вибираються змінні по кожному фактору. Що, у свою чергу, робить цей метод оцінки більш привабливим, проте недоліки все ж існують. По-перше, це труднощі зі збиранням даних для аналізу, по-друге, не оцінюється діяльність підприємств за основними елементами маркетингу.

Крім методик, що засновані на маркетингових складових та менеджменті існують методи оцінки, які застосовують суто фінансові показники. До таких методів належать фінансово-економічний та метод картування стратегічних груп. Перший метод передбачає використання вибірки коефіцієнтів по кожній групі показників. Проте недоліком виступає залишення поза зоною уваги маркетингу і менеджменту підприємства.

Дослідженням не вдалося розробити методику, яка була б ефективною. Причиною цього є те, що кожна методика передбачає використання її в певній ситуації на певному ринку. Щоб її вдосконалити, потрібно взяти конкретну досліджувану галузь і відповідно до її специфіки розробити методику. Звісно, тут також неможливо уникнути певних недоліків, проте вони будуть несуттєвими.

Про універсальність недоцільно говорити, оскільки ідеальна методика оцінки конкурентоспроможності підприємства в певній галузі матиме зовсім інший ефект у будь-якій іншій галузі. Це зумовлено тим, що використовуються специфічні показники, які не можуть бути тотожними в різних сферах.

Таким чином, вирішенням проблеми створення нової методики може стати як комплексне поєднання наявних методик та пристосування нової до певних умов у конкретній галузі, так і розробка рекомендацій щодо пристосування наявних методик оцінки конкурентоспроможності до загальних потреб.

УДК 330.342.146-027.236

Фертікова Т. М.,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНИХ РИНКОВИХ ІНСТИТУЦІЙ В УКРАЇНІ

Понад 20 років в Україні триває процес ринкових економічних перетворень. Необхідний мінімум реформ для набуття статусу країни з ринковою економікою вже здійснено, але вони не забезпечили навіть сталого економічного зростання. Аналіз структури валової доданої вартості, динаміки продуктивності праці, масштабів інноваційної діяльності дає можливість зробити висновок про відсутність суттєвих змін, які б свідчили про вихід економіки на траєкторію розвитку.

Це дає підстави деяким вітчизняним науковцям стверджувати, що західна модель ринку, властива розвинутим країнам світу, не може бути відтворена в Україні. Чимало науковців висловлюють скептицизм щодо відповідності рекомендацій, які надаються представниками провідних країн та міжнародних організацій, національним інтересам нашої держави.

Сформована на сьогодні українська модель капіталізму дійсно не сприяє структурним економічним перетворенням та відчутним досягненням у розвитку. Виникає питання: що є причинами її невідповідності стандартам та результатам ефективного ринку?

Одна з найважливіших вимог успішної трансформації країн пострадянського простору – розбудова ринкової інституційної структури. Відповідно, метою дослідження є виявлення причин інституційного характеру, що перешкоджають економічному розвитку нашої держави.

Одне з перших визначень категорії «institution» було надане Т. Вебленом: це звичний спосіб здійснення процесу суспільного життя в його зв'язку з матеріальним оточенням, в якому живе суспільство. Найбільш популярне тлумачення належить Д. Нортю, який визначає

інституційну структуру як комбінацію формальних правил, неформальних обмежень та особливостей їх виконання. Обидва тлумачення дають можливість розуміти institutions як юридично закріплені правила та соціально прийняті норми поведінки, причому останні можуть як відповідати, так і суперечити першим. Погоджуючись із таким визначенням, приєднаємося до науковців, які наголошують на тому, що «інституція» є більш адекватними перекладом вживаного в практиці англійських науковців «institution».

Базовими інституціями ринкової економічної моделі можна назвати інституцію власності, що передбачає різноманіття її форм та механізм захисту, регульовану свободу вибору виду економічної активності та контрагентів (тобто розпорядження власними ресурсами), підприємництво, конкуренцію, обмежене державне регулювання. На основі таких інституцій мають сформуватися ринки (ресурсів та благ кінцевого споживання), ринкова інфраструктура, система соціальної безпеки, державна економічна політика.

Ефективність перелічених інституцій, як доводить практика провідних країн світу та країн пострадянського простору, може суттєво відрізнятись. На неї впливає сукупність факторів:

- усвідомлення, сприйняття та розуміння суспільством необхідності інституційних змін;
- однорідність чи неузгодженість інтересів окремих суспільних груп у ставленні до нових інституцій;
- характер взаємовідносин між державою (яка має повноваження створювати формальну інституційну структуру) та суспільством (яке має реалізовувати функції контролю за діями держави та виконувати створені нею правила);
- готовність владних структур забезпечувати формальне закріплення нових правил, узгодженість дій та намірів різних політичних сил та ступінь їх обізнаності щодо кінцевих цілей реформування та засобів їх досягнення;
- готовність та об'єктивна можливість економічних агентів змінювати свою поведінку відповідно до нової системи правил.

Специфікою інституційних змін в Україні є їх неоднозначність, суперечливість. У значній частині суспільства сформувалося негативне до них ставлення, оскільки перші такі зміни ініціювалися на фоні стрімкого зниження рівня життя. Нові інституції вступали в конфлікт зі звичними способами поведінки, у тому числі сформованими ще в умовах командно-адміністративної системи. Зростаюча невизначеність щодо динаміки цін та умов майбутніх контрактів призводила до того, що економічні агенти прагнули консервації тих норм і правил, до яких вони звикли («ефект гістерезису»). Запізніле впровадження правил реалізації того чи іншого процесу, порівняно з часом початку цього процесу,

спричиняло інституційний вакуум, який сприяв виникненню неформальних інституцій. Останні часто викривлювали сутність формальних правил, результативність яких у підсумку не відповідала очікуванням. Усі визначені труднощі зі здійсненням інституційних перетворень в Україні можна прослідкувати на прикладі формування інституції приватної власності.

Сучасна ринкова модель провідних країн світу формувалася протягом багатьох десятиліть. Вона трансформувалася, набувала національної специфіки. Але базові її інституції залишаються незмінними. Створення таких інституцій в Україні – процес тривалий. І частина суспільства, і влада часто керуються у своїй діяльності стереотипами поведінки, сформованими в умовах командно-адміністративної системи. Мають місце труднощі з правовим закріпленням відповідних норм унаслідок складної соціально-економічної ситуації в країні, недосконалості знання осіб, що приймають рішення, суспільних суперечностей, викривлених форм взаємодії між суспільством та державою. Ринкову інституційну структуру в нашій країні ще не сформовано, і вирішення цієї проблеми – одне з перших завдань трансформації національної економіки.

УДК 378.016:811.11

Хмизова О. В.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Модернізація освітнього простору вищої школи передбачає запровадження в навчально-виховний процес різноманітних інтерактивних методів і форм навчання. Як відомо, слово «інтерактивний» походить з англійської мови: «interact» (від «inter» – «взаємний» і «act» – «діяти»), отже, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу.

Теоретичні й практичні аспекти використання інтерактивних методів та технологій навчання у вищих навчальних закладах представлено, зокрема, у дослідженнях В. Беспалька, М. Кларіна, О. Пометун, Г. Селевка, В. Серікова, С. Сисоевої, І. Якиманської.

Аналіз праць, пов'язаних із використанням інтерактивних методів навчання, висвітлює певні розбіжності у визначенні цього поняття. Крім того, недостатньо розробленим залишається питання застосування інтерактивних методів, зокрема в навчанні іноземних мов.

Отже, метою доповіді є теоретичне обґрунтування переваг використання інтерактивних методів викладання англійської мови за професійним спрямуванням та огляд класифікацій інтерактивних методів вивчення іноземної мови в сучасній теорії та практиці.

Застосування інтерактивних методів викладання англійської мови передбачає постійну, активну суб'єкту взаємодію учасників навчального процесу і сприяє успішному моделюванню професійно-мовленнєвих ситуацій, створенню атмосфери співробітництва, доцільному використанню професійно орієнтованих рольових ігор та ефективному формуванню професійної іншомовної компетентності майбутніх фахівців.

Дослідники визначають інтерактивні методи як такі шляхи досягнення дидактичної мети, коли навчально-пізнавальна діяльність побудована на основі інтерактивної моделі навчання. Відповідно, комплексне формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у контексті інтерактивного підходу відбувається завдяки взаємозв'язку всіх видів мовленнєвої діяльності у вирішенні навчальних завдань професійного спрямування.

Розглядаючи різні класифікації інтерактивних методів, слід зазначити, що немає чіткого розмежування між активними та інтерактивними методами навчання, не розроблено їх універсальної класифікації.

Зокрема, В. Мельник пропонує поділяти інтерактивні методи на превентивні інтеракції (тренінг, консультації), імітаційні інтеракції (інсценування, ділові ігри, диспут, мозковий штурм), неімітаційні інтеракції (проблемна лекція, конференція, практикум тощо). М. Кларін виділяє методи фізичної активності (зміна робочого місця, виконання записів), соціальної активності (постановка запитань, формулювання відповідей) та пізнавальної активності (доповнення відповідей, виступ, самостійний пошук розв'язання проблеми). О. Пометун і Л. Пироженко виокремлюють такі групи: кооперативне навчання (робота в парах, трійках, малих групах, акваріум); колективно-групове навчання (мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм); ситуативне моделювання (імітаційні та рольові ігри, драматизація); опрацювання дискусійних питань. Т. Паніна і Л. Вавилова поділяють інтерактивні методи на дискусійні, ігрові, тренінгові. Спираючись на принцип діалогу, М. Скрипник визначає інформаційні, пізнавальні, мотиваційні та регулятивні інтерактивні методи навчання.

Вищезгадані інтерактивні методи можуть ефективно застосовуватись, наприклад у викладанні ділової англійської мови, допомагаючи майбутнім економістам розвивати професійну мотивацію, критичне мислення, навички прийняття рішень, лідерства, уміння готувати презентації, графіки та інші документи іноземною мовою, ділового листування, маркетингу і реклами, зустрічей та проведення перемовин, інтерв'ю, співбесіди.

Отже, перехід від комунікативного підходу у викладанні іноземних мов до інтерактивного втілює концептуальну ідею структурування і розвитку освітнього простору вищої школи на основі взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу і ставить за мету створення оптимальних умов професійного розвитку особистості.

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ІННОВАЦІЙНОГО СУДНОБУДІВНОГО КЛАСТЕРУ В УКРАЇНІ

Динамічний розвиток суднобудівної промисловості, що спостерігався в останні десятиріччя, забезпечувався пошуком та реалізацією нових методів управління промисловими підприємствами суднобудування, машинобудування, приладобудування, металургії, науково-дослідних та дослідно-конструкторських організацій, вищих навчальних закладів та закладів професійно-технічного навчання, сконцентрованих за територіальним принципом розміщення. У світовій практиці відомим підходом, що забезпечує ефективне функціонування всіх вищезазначених структур, є організація кластерів. Ідея не втрачає своєї актуальності й досі. Слід зазначити, що сьогодні всі лідери суднобудівної індустрії в світі використовують глобальну мережу виробничих кластерів.

Основною метою, для реалізації якої створюються суднобудівні кластери, є підвищення конкурентоздатності промислових об'єднань та економіки регіону в цілому. Формування високоефективної системи взаємодії між підприємствами та організаціями НДДКР та освітніми закладами створюють міцне ядро за рахунок підвищення кооперації структур. Так, у рамках визначеної мети можливі різні варіації моделей, що дозволяють у підсумку рахунку досягти визначених результатів.

Однак, ми вважаємо, що на сьогодні можливості виробництва конкурентної суднобудівної продукції на основі використання інноваційних технологічних рішень повною мірою є малоімовірним. Змінити ситуацію в українському суднобудуванні можна через організацію інноваційного кластеру.

Проблема створення промислових кластерів в Україні не є новим. У наукових колах досить часто піднімаються питання про створення суднобудівного кластеру на півдні, із центром у Миколаєві. Починаючи з часів Російської Імперії в Миколаєві сконцентровано крупний промисловий вузол організацій, наукових та освітніх установ, що прямо пов'язані з суднобудуванням. Сьогодні передано в спадок незалежній Україні від СРСР підприємства зберігають заділ, хоча з кожним роком втрачають свій потенціал.

Під інноваційним кластером можна розуміти організовану структуру підприємств, із максимально повним комплексом виробництва нового продукту. У рамках суднобудівного орієнтуру можна сказати, що інноваційний суднобудівний кластер є цілісною системою з організації

виробництва високотехнологічної суднобудівної продукції з орієнтацією на підходи, як технологічного та виробничого характеру, так і організаційно – управлінського.

Разом із тим, ключовими перевагами використання кластерного підходу є структурна перебудова суднобудівного сектору та зростання ролі інновацій у суднобудівному виробництві. Створення кластеру дозволить підвищити конкурентоздатність через зниження ціни та створення продукції з високою доданою вартістю за рахунок локалізації технологічних процесів.

Отже, можна визначити мету створення кластеру як підхід, що дозволяє організувати ефективне об'єднання підприємств, реалізувати наявний потенціал підприємств регіону та створювати конкурентоздатну високотехнологічну продукцію. Досягнення поставленої мети можливе при реалізації ряду завдань для формування кластерних структур. Можна виділити комплекс пріоритетних завдань, так, кластер створюється для: визначення пріоритетних напрямів розвитку кластеру, що забезпечуватиме максимальну синергію; модернізації існуючих організацій промисловості та створення нових організаційних структур; підвищення інноваційності виробництва через розробку, створення та миттєве впровадження технологічних рішень у виробництво; створення умов для функціонування підприємств малого та середнього бізнесу в рамках кластеру (у першу чергу підприємств НДДКР); зниження ціни, строків виробництва та підвищення якості продукції, через зменшення логістичних навантажень та підсилення кооперації підприємств; підвищення ефективності роботи освітніх закладів через створення нових робочих місць, як для інженерних (підприємства кластеру та компанії НДДКР), так і для робочих кадрів; розробка ефективних підходів фінансування діяльності кластеру; реалізація спільних інвестиційних проектів.

У розробленій нами концептуальній моделі місце ядра кластеру виділяється суднобудівним підприємствам та компаніям НДДКР, разом з організаціями, що випускають супутні для суднобудування товари та освітні заклади. Слід підкреслити, що характерною особливістю створення інноваційного суднобудівного кластеру є орієнтація на розробку та впровадження, насамперед, інновацій.

Особливо важливим є питання організації взаємодії учасників кластеру в рамках забезпечення підприємств та організацій необхідними фінансовими ресурсами.

Отже, розробка механізмів співпраці інноваційних кластерів із фінансовими організаціями має вкрай важливе значення в умовах самофінансування (без державних фінансових асигнувань) кластеру. Із нашої точки зору, доцільно звернути увагу на нетрадиційні джерела, а саме ІСІ та венчурні фонди. Використання коштів ІСІ дозволяють створити дієвий інструмент фінансування промисловості, особливу увагу приділяючи високотехнологічним виробництвам, до яких належить суднобудування.

ЕКОЛОГІЯ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

УДК 633.854.78:631.582/477.7

Андрійченко Л. В.,

к.с.-г.н., ст. н. співробітник,
Миколаївська ДСДС ІЗЗ НААН України,
м. Миколаїв, Україна;

Порудєєв В. О.,

н. співробітник, Миколаївська ДСДС ІЗЗ НААН України,
м. Миколаїв, Україна

СОНЯШНИК У СІВОЗМІНАХ КОРОТКОЇ РОТАЦІЇ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

У південних регіонах України соняшник залишається основною олійною культурою. Популярність цієї культури полягає в стратегічній та значній економічній ефективності її вирощування. Порівняно з іншими олійними культурами, соняшник дає найбільший вихід олії з одиниці площі (750 кг/га в середньому по Україні). Миколаївська ДСДС є однією з перших установ, де почали розробляти технологію вирощування соняшнику у сівозмінах короткої ротації. Питому вагу посівів соняшнику в таких сівозмінах можна довести до 10-15 % без суттєвих втрат урожаю лише за необхідних умов: вирощування імунних до вовчка і хвороб сортів з їх сортозаміною через 3-5 років, а також покращення і постійного контролю фітосанітарного стану посівів.

Результати наших дослідів засвідчують, що між питомою вагою соняшнику в сівозмінній площі та його продуктивністю відмічається зворотна залежність. Найвищу врожайність соняшнику одержано в сівозмінах із його питомою вагою 10 %. Подальше зростання посівної площі соняшнику спричинює зниження його врожайності на 7-24 %, яка досягає своїх мінімальних значень за 40 % насиченості в сівозмінах (7-15 ц/га). Найбільш помітне зниження врожайності культури відбувається вже при насиченості її в сівозміні понад 20 %. Удобрений фон дозволяє підвищити продуктивність культури на 1,7-2,3 ц/га, але не послаблює різницю в урожайності залежно від питомої ваги культури в сівозміні.

Покращення фітосанітарного стану посівів соняшнику можна досягти і правильним його розміщенням по попередниках. У дослідях Миколаївської ДСДС найвищу врожайність соняшнику одержано по попереднику озима пшениця. Менш задовільними попередниками були озимий та ярий ячмінь, овес, кукурудза, по яких врожай знижувався на

13-23 %. Перевага озимої пшениці як попередника полягає ще й у тому, що це одна з основних культур сівозміни, яка рано звільняє поле, дає можливість якісно підготувати ґрунт, зберегти й накопичити вологу. В умовах Південного Степу не бажано використовувати в ролі попередників ріпак, люцерну, картоплю, тому що вони сприяють розповсюдженню хвороб, а також такі культури, як кукурудзу на зерно, сорго, цукрові буряки, які виснажують ґрунт та зменшують запаси доступної вологи в ньому.

У сівозмінах зі скороченою ротацією дуже важливо враховувати і вплив окремих ланок сівозмін. У досліджуваних 5-пільних сівозмінах найвищий врожай формується в сівозмінній ланці *чорний пар-озима пшениця-соняшник*. Заміна чорного пару горохом і зайнятим паром, а також озимої пшениці озимим ячменем суттєво не знижує врожайність соняшнику. У подальших дослідженнях кращу ланку сівозміни *чорний пар-озима пшениця-соняшник* ми вивчали як окрему 3-пільну сівозміну, яка пройшла вже 3 ротації. Урожайність соняшнику за останню ротацію цієї сівозміни коливалася в межах 18-22 ц/га, тобто була вдвічі вищою за її сучасний рівень у виробничих умовах. У цій сівозміні складаються найкращі умови вологозабезпечення та спостерігається найбільш сприятливий фітосанітарний стан посівів, порівняно з іншими варіантами.

Відомо, що соняшник за науково обґрунтованим чергуванням культур у сівозміні повинен повертатись на попереднє місце не раніше, ніж через 8-10 років, аби зменшити розповсюдження специфічних для культури бур'янів та хвороб. Із цього приводу на Миколаївській дослідній станції розроблено та експериментально випробувано спосіб основного обробітку ґрунту в сівозміні із соняшником та догляду за його посівами, який забезпечує при поверненні його на попереднє місце через два роки на третій найменше ураження рослин сірою та білою гниллю й отримання високої врожайності насіння (20-25 ц/га). Зокрема, безпосередньо під соняшник проводять ярусну оранку на глибину 35-40 см та у фазі 8 пар справжніх листочків підгортають рослини в рядках, а після збирання соняшнику застосовують мінімізований обробіток ґрунту в чистому парі.

Полицевий обробіток ґрунту забезпечує не тільки більш високий рівень врожайності насіння, порівняно з безполицевим (на 11-13 %), але й меншу ураженість його вовчком (у 2-4 рази). Найвищий показник врожайності насіння в досліді (27,1 ц/га) і найменшу ураженість вовчком (0,9 шт/м²) забезпечив варіант, де застосовували дворазове лушення стерні і полицеву оранку на глибину 30-32 см. Наші спостереження показали, що вовчок соняшниковий становив серйозну загрозу в минулому столітті, при цьому масове ураження вовчком (до 55-60 шт. стебел/м²) спостерігалось вже при повторному посіві соняшнику.

Хоча зараз проблеми розповсюдження цього бур'яну практично не існує, однак вважаємо за необхідне вказати, що ефективним прийомом у

боротьбі з ним є включення в сівозміну ланки *зайнятий пар – озима пшениця – соняшник*. У ролі зайнятого пару використовують суміш кукурудзи із соняшником на зелений корм. Зайнятий пар при цьому виконує функцію провокаційного фону, забезпечуючи появу стебел вовчка до 60 шт./м², що знищувалися при збиранні до утворення насіння. У подальшому кількість вовчка в посівах соняшнику цієї ланки не перевищує 1-3 стебел на 1 м², у той час як по інших ланках нараховувалося до 3-6 стебел на 1 м².

УДК 562:631

Грабак Н. Х.,
д.с.-г.н., професор,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В АПК УКРАЇНИ

Використання інновацій в аграрній сфері пов'язане як з усуненням її шкідливого впливу на природне середовище, так і зі зворотнім техногенним впливом на неї природи. Щоб забезпечити екологічну безпеку навколишньому середовищу і самій аграрній сфері, необхідно розвивати агропромислове виробництво в таких інноваційних напрямках:

а) біологізація та екологізація виробничих процесів із метою підвищення продуктивних функцій агроecosистем та агроландшафтів;

б) створення нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур, здатних із більшою ефективністю утилізувати в процесі фотосинтезу природні та антропогенні ресурси навколишнього середовища, а також протистояти впливу абіотичних і біотичних стресів при мінімальних витратах;

в) зміцнення ґрунтозахисних, ґрунтополіпшувальних і фітосанітарних функцій сівозмін, переведення частини еродованої ріллі під залуження; підвищення продуктивності природних сінокосів і пасовищ; диференційне використання всіх видів наявних ресурсів, а також застосування сучасних технологій, адаптованих до місцевих ґрунтових, кліматичних та інших умов;

г) розробка високопродуктивних, екологічно стійких та естетично повноцінних агроecosистем й агроландшафтів на основі збільшення видового і генетичного різноманіття культивованих видів і сортів рослин, їх адаптивного (відповідного) розміщення в часі та просторі; підбір сортів і культур за принципом біологічного взаємодоповнення і біокompенсації, збереження і створення нових механізмів і структур саморегуляції.

Інноваційний вектор розвитку агропромислового комплексу України та сільського господарства, зокрема, визначено на державному рівні в

Законі України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні», Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 р. Основою ефективного інноваційного процесу в сільському господарстві є результативна робота системи науково-дослідних організацій та високий рівень упровадження інноваційних розробок сільськогосподарськими підприємствами.

Для вдосконалення державної політики розвитку інноваційного процесу в Україні потрібно запровадити такі пріоритетні заходи:

- збереження системи фінансування фундаментальних наукових розробок за рахунок державного бюджету;

- приділення уваги формуванню інноваційної інфраструктури, створенню системи дорадчих органів, більш ретельному відстежуванню операцій з інтелектуальною власністю та посилення боротьби з незаконним її використанням;

- поглиблений аналіз можливостей створення системи інноваційних банків та венчурних фондів для фінансування ризикованих інноваційних проектів за пільговими ставками;

- передбачення створення систем пільгового оподаткування підприємств, що запроваджують інновації, особливо тих, діяльність яких має наслідком поліпшення екологічної ситуації в регіоні, зменшення екологічного навантаження в майбутньому;

- створення державного органу, що відстежуватиме інноваційні процеси в економіці для здійснення безперервного моніторингу, а також для приведення вітчизняної системи звітності у відповідність з європейськими стандартами;

- упровадження заходів із підвищення доходів сільськогосподарських виробників та стимулювання укрупнення підприємств із метою формування достатнього власного економічного потенціалу для проведення наукових робіт із розроблення та вдосконалення продуктів і технологічних процесів із подальшим упровадженням їх у виробництво або/чи передачею зацікавленим особам.

Для впровадження екологічно стійких інновацій вирішальними можуть виступати такі чинники:

- стратегічне спрямування екологічних проектів;

- маркетингові переваги;

- можливість проведення незалежної цінової політики;

- економія ресурсів за рахунок застосування енергозощаджувальних технологій.

Таким чином, побудова системи стратегічних пріоритетів та переваг розвитку держави закономірно повинна базуватися на синергетичній взаємодії інформаційно-технологічного, фінансово-економічного і соціально-екологічного факторів.

Виходячи з базових умов України, розмірів і якості природних ресурсів, якими вона володіє, сільське господарство має всі можливості стати провідною галуззю в забезпеченні економічного зростання країни, але лише в разі розробки і послідовної реалізації довгострокової стратегії інноваційного оновлення сільськогосподарського виробництва, яка повинна враховувати такі умови:

- забезпечувати довгострокове соціально-економічне зростання аграрного сектору на інноваційній основі;
- збільшувати чисельність сільського населення за рахунок скорочення рівня смертності та підвищення рівня народжуваності;
- підвищувати в довгостроковій перспективі зайнятість сільського населення;
- враховувати природно-кліматичні особливості регіонів України в розміщенні сільськогосподарського виробництва;
- поступово відновлювати родючість ґрунтів та постійно зберігати сприятливі екологічні умови;
- відроджувати вітчизняне машинобудування для потреб сільського господарства і побудувати дієву систему безперервного технічного та технологічного забезпечення й оновлення товаровиробників.

УДК 530

Добровольський В. В.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ФУНКЦІОНАЛЬНА КЛАСИФІКАЦІЯ

Перехід поселення, міста, держави на шлях сталого розвитку можливий за виконання низки умов (забезпечень), першочергове місце серед яких посідає наукове забезпечення, метою якого є обґрунтування етапних цілей, принципів, оціночних показників тощо. Для якісного наукового забезпечення необхідно використати всі наявні знання, що можливо лише за умови системного підходу до наукової інформації. Основна складність на цьому шляху – це класифікаційне різноманіття наукових напрямів, галузей, розділів. Невпинне збільшення наукових знань вимагає раціоналізації принципів класифікації. У доповіді розглянуто пропозицію щодо впорядкування наукових знань шляхом класифікації наук за функціональним принципом.

Наука як форма людської діяльності, метою якої є отримання нових знань про навколишнє середовище і саму людину та використання цих знань для покращення свого життя, має довготривалу історію. На першому етапі природа пізнавалася шляхом простих спостережень за

явищами та якісною їх оцінкою. Потім додалися кількісні виміри й узагальнення – наука збагачувалася інструментарієм. Останнє стало причиною спеціалізації вчених і диференціації наук. Один і той же природний об'єкт почали вивчати за окремими його властивостями і показниками. Значний поштовх процес диференціації отримав після науково-технічної революції, яка забезпечила науку найдосконалішими засобами досліджень, вимірювальною та обчислювальною технікою.

Диференціація як другий етап розвитку науки мала подвійний прояв. По-перше, загальний фронт наукового пізнання членувався на все більшу кількість самостійних напрямів наук. По-друге, кожна з наук розділилася на декілька ієрархічних рівнів залежно від розмірів об'єкта дослідження. Найчастіше було чотири рівні: глобальний, рівень сукупності (спільноти), рівень цілого самостійного (організм, речовина), рівень нецілої частки (мікрорівень). Утворилася велетенська кількість наук зі своїми особливостями за методами досліджень та об'єктами пізнання. Споріднені диференційовані вузькі науки поєднувалися в блоки з історично усталеною назвою – біологічні, хімічні, географічні, технічні тощо. Залежно від співвідношення складових у визначенні мети науки – отримання нових знань та обґрунтування рекомендацій щодо їх використання – окремі науки та їх частини отримали назви «теоретичних» і «прикладних».

Вузька диференціація наук дозволила значно поглибити людські знання. Разом із тим, вона зруйнувала комплексне цілісне уявлення про об'єкт досліджень. На цей недолік диференційованих досліджень звертали увагу К. А. Тімірязєв, В. В. Докучаєв та інші видатні вчені. Зокрема Ф. Енгельс писав: « за окремими речами він не бачить їх взаємного зв'язку, за їх буттям – їх виникнення і зникнення, унаслідок сталого стану забуває їх рух, за деревами не бачить лісу».

Тому вчені й особливо практики вказували на необхідність поєднувати основні наукові досягнення секторальних досліджень. Так, Дж. Вуджер писав: «...повинна бути більш загальна наука, яка, не заглиблюючись у деталі, зв'язувала б різні спеціальні науки і намагалась синтезувати найбільш вагомні результати цих наук». М. М. Моїсєєв вважає, що ...забезпечення коеволюції людини і біосфери, тобто найвищого розвитку, вимагає створення спеціальної синтетичної наукової дисципліни.

Із приводу процитованого слід звернути увагу на дві обставини. По-перше, інтеграційна наука принципово відрізняється від традиційних за метою – не отримувати нові первинні знання, а узагальнювати наявні. По-друге, інтегруються не всі знання, а лише основні – тільки за такої умови можливе об'єднання численних досягнень багатьох наук із метою інтегрування основних знань у межах однієї нової. Таким чином, підтверджено необхідність мати науки різного типу за призначенням.

Аналіз функціональних особливостей наявних на сьогодні наук виявляє існування трьох типів наук. До першого типу віднесемо науки, метою яких є отримання нової інформації про навколишній світ. Це фундаментальні (теоретичні) та прикладні науки, які можна вважати традиційними. До другого типу належать науки, які самостійно не «здобувають» інформацію, а роблять цей процес більш ефективним. Це, перш за все, математика і споріднені з нею системологія, кібернетика, синергетика. До цієї групи слід віднести й педагогіку – науку про передачу знань. Третю групу утворюють інтеграційні науки, найвідомішим представником яких є філософія, яка багатовісильно займається узагальненням досягнень усіх наук на якісному рівні. Екологію, що зародилася як розділ біології і за сто років розвитку перетворилася в комплексну природничо-соціальну науку, також слід віднести до інтеграційної. На відміну від філософії, екологія оперує знаннями не лише на якісному рівні, а й у кількісних категоріях у вигляді так званих екологічних характеристик – математично формалізованих залежностей показників об'єктів від зовнішнього впливу. Об'єкти екології охоплюють три ієрархічні рівні: глобальний – біосфера; рівень спільнот – популяції, зони, басейни, соціуми та рівень цілого – організм (включаючи людину), речовина.

Наука сталого розвитку теж інтеграційна, ширша, ніж екологія, за рахунок включення знань про нематеріальне (гуманітарне, духовне). Якщо екологію вважають наукою про біосферу, то наука сталого розвитку – це знання про ноосферу. Її часто називають ноосферологією чи вернадьскологією, або інтелектологією.

УДК 57.022

Масберг І. В.,
Інститут агроєкології і природокористування НААН,
м. Київ, Україна

ОЦІНКА СТАНУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА АВТНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ

Регулювання відносин у галузі охорони, використання та відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання й ліквідацію негативного впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів покладено в основу законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря» і «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

Дослідження галузі тваринництва в контексті ефективності використання азоту проводили з використанням матеріалів Державного племінного реєстру України та Головного управління статистики в Автономній Республіці Крим. Статистична обробка даних здійснювалася за використанням комп'ютерної програми MSExcel 2013.

На початок жовтня 2013 р. господарствами населення утримувалось 86,6 % від загальної чисельності великої рогатої худоби (у 2012 р. – 82,8 %), у т. ч. корів – 92,2 % (91,2 %); свиней – 48,9 % (46,2 %), овець та кіз – 94,3 % (91,0 %), птиці всіх видів – 57,5 % (47,1 %).

За січень-вересень 2013 р. загальний обсяг виробництва продукції тваринництва, порівняно з відповідним періодом 2012 р., скоротився на 7,7 %, у т. ч. в аграрних підприємствах – на 22,7 %, у господарствах населення – збільшився на 2,4 %. У структурі реалізації худоби та птиці на забій (у живій вазі) сільськогосподарськими підприємствами частка птиці всіх видів становила 82,0 % (у січні-вересні 2012 р. – 84,0 %), у т. ч. бройлерів – 99,1 % (99,1 %); великої рогатої худоби – 5,3 % (4,8 %), свиней – 12,5 % (10,8 %).

Аграрними підприємствами в січні-вересні 2013 р., порівняно з січнем-вереснем 2012 р., загальний обсяг вирощування худоби та птиці зменшився на 15,6 % за рахунок скорочення вирощування птиці на 35,4 %, великої рогатої худоби – на 10,4 % та свиней – на 3,4 %. Середньодобові прирости великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі зросли на 6,1 %, свиней – зменшилися на 0,2 %. Відношення загального обсягу вирощування худоби та птиці до їх реалізації на забій становило 101,8 % (2012 р. – 101,5 %).

Загальний обсяг реалізованої продукції сільгоспідприємствами за січень-вересень 2013 р., порівняно з відповідним періодом 2012 р., зменшився на 25,7 %, у т. ч. продукції рослинництва – на 20,0 %, продукції тваринництва – на 30,5 %.

На сільськогосподарських підприємствах концентрація поголів'я і використання традиційних технологій утримання і доїння корів супроводжуються забрудненням навколишнього природного середовища тваринницькими відходами. Вирішення проблеми відходів убачається в освоєнні інноваційних технологій зберігання і внесення гною, упродовження яких за відповідності сільськогосподарського виробництва міжнародним природоохоронним вимогам забезпечить отримання додаткової конкурентної переваги, зокрема в зниженні витрат на мінеральні добрива. Удосконалення технологій утилізації гною та напрямі повного використання фізичної маси і поживних елементів гною та посліду дозволить зменшити забруднення водних джерел, а також знизити виділення в навколишнє середовище аміаку шляхом зменшення викидів шкідливих речовин вентиляційними системами тваринницьких приміщень та зведення до мінімуму періоду між розкиданням і заробкою гною.

Згідно з динамікою поголів'я сільськогосподарських тварин, останніми роками в АРК змінилася й кількість відходів у галузі тваринництва. За нашими розрахунками, кількість відходів від ВРХ становить 435,4 тис. т/рік, свинарство додає 189,2, ДРХ – 226,9 і птиця – 385,8 тис. т/рік. Загальна кількість відходів від тваринництва становить 1237,4 тис. т/рік.

Обсяги забруднювальних речовин, які надійшли в повітряний басейн АРК (без урахування викидів діоксиду вуглецю) від стаціонарних джерел забруднення, становлять 32,7 тис. т, що на 0,1 тис. т (0,4 %) менше, ніж у попередньому році. Із загальної кількості викиди метану та оксиду азоту, які належать до парникових газів, становили відповідно 2,8 та 0,8 тис. т. Крім того, обсяг викидів діоксиду вуглецю склав 1,5 млн т.

Отже, АРК як регіон України з розвинутою галуззю тваринництва має високий рівень навантаження навколишнього природного середовища, в основному від забруднення відходами виробництва тваринного походження. Це, у свою чергу, призводить до забруднення повітря сполуками азоту та парниковими газами, води – нітратами та токсичними поллютантами, ґрунту – важкими металами, до погіршення епізоотологічного стану, зменшення біорізноманіття та інших наслідків.

УДК 502.35

Романенко А. В., Куценко С. В.,

Регіональний ландшафтний парк «Приінгульський»,
Миколаївська область, Україна;

Романенко М. М.,

Управління екології та природних ресурсів
Миколаївської облдержадміністрації,
м. Миколаїв, Україна

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМИ ЛАНДШАФТНИМИ ПАРКАМИ В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Значну частку в системі природно-заповідного фонду (ПЗФ) України складають регіональні ландшафтні парки (РЛП).

РЛП є відносно новою категорією, яка з'явилася в Україні після ухвалення Закону України «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.). На відміну від установ ПЗФ загальнодержавного значення, більшість з яких віднесено до сфери управління Міністерства екології та природних ресурсів України (Мінприроди), РЛП є об'єктами ПЗФ місцевого значення, тому досвід управління ними в областях є різним.

Запропоноване дослідження присвячено аналізу системи управління РЛП у Миколаївській області, де розвинена система регіональних ландшафтних парків.

Природно-заповідний фонд Миколаївщини становить 75,5 тис. га, або 3,07 % від території області. Тут створено 5 РЛП: «Кінбурнська коса» (17890,2 га, 1992 рік створення (р. ств.), «Гранітно-степове Побужжя» (7394,3 га, 1994 р. ств.), «Тилігульський» (8195,4 га, 1995 р. ств.), «Приінгульський» (3152,7 га, 2002 р. ств.), «Висунсько-Інгулецький» (2712,6 га, 2011 р. ств.). Їх загальна площа становить 39,3 тис. га, або 52 % від ПЗФ області.

На більшій частині РЛП «Гранітно-степове Побужжя», «Кінбурнська коса» 2009 р. створено національні природні парки (НПП) «Бузький Гард» та «Білобережжя Святослава». Не увійшло до складу НПП 1256 га РЛП «Гранітно-степове Побужжя» та приблизно 3200 га РЛП «Кінбурнська коса». Внесення змін до площі або категорій РЛП не проводилося, оскільки це доцільно робити після встановлення на місцевості меж НПП.

У 4 РЛП, окрім РЛП «Висунсько-Інгулецький», створено спеціальні адміністрації (дирекції). РЛП належить до комунальної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Миколаївської області. Дирекції входять до сфери управління департаменту економічного розвитку, торгівлі та туризму облдержадміністрації (ОДА).

Рішення про призначення директора РЛП або продовження трудових відносин ухвалюється на сесії обласної ради відповідно до порядку призначення на посаду та звільнення з посади керівників підприємств, установ і організацій, що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Миколаївської області, враховуючи погодження Мінприроди. Облдержадміністрація вживає заходів щодо укладання контракту з керівником.

До складу дирекцій входять: директор, заступник директора, начальники та співробітники/фахівці відділів/секторів. Відділи державної служби охорони є найбільш чисельними (до 7 осіб).

Після створення національних природних парків штатну чисельність РЛП «Гранітно-степове Побужжя» зменшено з 18 до 5 осіб, РЛП «Кінбурнська коса» – із 14 до 7 осіб, кількість відділів скорочено. В РЛП «Тилігульський» є 15 робочих місць, у РЛП «Приінгульський» – 14. Усього в РЛП області задіяно 41 штатну одиницю.

Оплата праці співробітників РЛП фінансується із загального фонду обласного бюджету, утримання та матеріальне технічне забезпечення – з обласного цільового фонду охорони навколишнього природного середовища відповідно до Програми охорони довкілля та раціонального природокористування Миколаївської області на 2011-2015 рр. РЛП отримують власні надходження від надання платних послуг.

Завдання, науковий профіль, характер функціонування та режим територій РЛП визначено в положеннях про них. Деякі пункти положень потребують коригування.

РЛП підконтрольні та підзвітні облдержадміністрації. Після ухвалення наказу Мінприроди від 09.09.2013 № 382 служби державної охорони РЛП забезпечують складання та подання щоквартальних звітів до Департаменту заповідної справи Мінприроди.

На РЛП Миколаївщини покладені додатково завдання щодо проведення науково-дослідної роботи. Укладаються літописи природи.

До складу РЛП без зміни категорії входять 16 інших заповідних територій загальною площею 1749,24 га, а саме: «Гранітно-степове Побужжя» – 4 заповідні урочища, 3 пам'ятки природи, 1 заказник (усього 875,74 га); «Приінгульський» – 2 заказники (усього 540,5 га); «Тилігульський» – 1 заказник (120,0 га); «Висунсько-Інгулецький» – 3 заказники, 2 пам'ятки природи (усього 213,0 га). Управління цими територіями здійснюють дирекції РЛП.

Проблемними питаннями під час управління територіями РЛП є відсутність установлених на місцевості меж (окрім РЛП «Приінгульський»), немає проектів організації їх територій, недостатня матеріально-технічна база.

Для покращення системи управління РЛП доцільним є створення відділу заповідної справи в структурі підрозділу облдержадміністрації, утворення дирекції РЛП «Висунсько-Інгулецький» та збільшення фінансування на матеріально-технічне забезпечення РЛП.

УДК 631.11:631.5/477.7

Федорович Г. Т.,

кандидат с.-г. наук, ст. н. співробітник,

Миколаївська ДСДС ІЗЗ НААН України, м. Миколаїв, Україна;

Авраменко М. О.,

н. співробітник,

Миколаївська ДСДС ІЗЗ НААН України, м. Миколаїв, Україна

СОРТОВА АГРОТЕХНІКА ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ В СТЕПУ УКРАЇНИ

У Південному Степу України з його унікальними ґрунтами складаються найбільш сприятливі умови для формування зерна пшениці високої якості. У той же час, урожайність і ефективність виробництва зерна в регіоні нестабільні по роках, що можливо вирішити за допомогою вдосконалення елементів технології вирощування культури. По-перше, за рахунок селекції шляхом створення нових високопродуктивних та адаптованих сортів

пшениці озимої і їх прискороженого впровадження у виробництво. По-друге, за рахунок розробки сортової агротехніки. Адже реалізація врожайного потенціалу пшениці озимої залежить не тільки від природно-кліматичних умов зони вирощування та високопродуктивних сортів, а й від цілого комплексу агротехнічних факторів. У зв'язку з цим проблема вдосконалення елементів технології вирощування нових сортів пшениці озимої завжди буде актуальною.

Дослідження проводили на землях Миколаївської ДСДС ІЗЗ НААНУ впродовж 2011-2013 рр. Ґрунт дослідної ділянки – чорнозем південний. Площа посівної ділянки – 170 м², облікової – 150 м², повторність триразова. У схему досліду було включено такі сорти пшениці озимої: Куяльник, Косовиця, Ювілейна 100, Кума, Шарада. Озиму пшеницю розміщували за трьома попередниками – чорний пар, озима пшениця та соняшник, на які накладалися п'ять фонів живлення: 1 – без добрив; 2 – N₃₀P₆₀ восени під культивуацію; 3 – N₃₀P₆₀ + N₃₀ у період відновлення весняної вегетації (ВВВ); 4 – N₃₀P₆₀ + N₃₀ ВВВ + N₂₀ у період виходу рослин у трубку (ПВТ); 5 – N₃₀P₆₀ + N₆₀ ВВВ + N₂₀ ПВТ. Агротехніка в досліді була загальноприйнятою для Південного Степу України. При постановці досліджень керувалися загальноновизнаними методиками.

2012 р. був гостропосушливим, а 2011 та 2013 рр. – середньо-посушливими. Найбільш сприятливим за гідротермічними умовами був 2011 р., найменш сприятливим – 2012 р., коли спостерігалася тривала відсутність ефективних опадів та мали місце гостра атмосфера та ґрунтова посухи.

У результаті проведених досліджень встановлено, що з підвищенням рівня мінерального живлення відмічається тенденція до збільшення врожайності пшениці озимої (табл. 1). При внесенні різних доз мінеральних добрив, а саме азотних, відбулося зростання врожайності пшениці озимої (середнє серед сортів) по чорному пару – від 3,8 до 7,5 ц/га (20-39 %), по стерньовому попереднику – від 4,0 до 8,8 ц/га (35-77 %), по соняшнику – від 2,4 до 9,2 ц/га (27-104 %).

Таблиця 1

Вплив азотно-фосфорних добрив на врожайність пшениці озимої (середнє за 2011-2013 рр.)

Сорт (В)	Фон мінерального живлення (С)	Попередник (А)		
		чорний пар	соняшник	пшениця озима
Куяльник	без добрив (контроль)	25,1	12,8	15,1
	N ₃₀ P ₆₀	29,1	15,1	20,9
	N ₃₀ P ₆₀ + ВВВ N ₃₀	32,1	19,0	23,4
	N ₃₀ P ₆₀ + ВВВ N ₃₀ + ПВТ N ₂₀	33,4	23,0	25,4
	N ₃₀ P ₆₀ + ВВВ N ₆₀ + ПВТ N ₂₀	32,9	20,7	23,6

Косовиця	без добрив (контроль)	21,9	12,8	11,3
	N ₃₀ P ₆₀	28,0	16,7	13,3
	N ₃₀ P ₆₀ + BBB N ₃₀	29,7	19,2	16,8
	N ₃₀ P ₆₀ + BBB N ₃₀ + ПВТ N ₂₀	30,1	21,5	20,3
	N ₃₀ P ₆₀ + BBB N ₆₀ + ПВТ N ₂₀	28,9	19,5	18,4
Ювілейна 100	без добрив (контроль)	16,1	8,0	9,6
	N ₃₀ P ₆₀	19,6	9,7	13,8
	N ₃₀ P ₆₀ + BBB N ₃₀	20,8	10,8	15,6
	N ₃₀ P ₆₀ + BBB N ₃₀ + ПВТ N ₂₀	23,6	15,4	18,1
	N ₃₀ P ₆₀ + BBB N ₆₀ + ПВТ N ₂₀	22,1	15,6	17,7
Кума	без добрив (контроль)	18,6	6,1	11,0
	N ₃₀ P ₆₀	21,0	9,4	13,0
	N ₃₀ P ₆₀ + BBB N ₃₀	21,0	9,7	16,1
	N ₃₀ P ₆₀ + BBB N ₃₀ + ПВТ N ₂₀	25,1	17,1	19,6
	N ₃₀ P ₆₀ + BBB N ₆₀ + ПВТ N ₂₀	22,8	16,8	18,1
Шарада	без добрив (контроль)	15,2	6,0	8,4
	N ₃₀ P ₆₀	18,3	8,4	12,4
	N ₃₀ P ₆₀ + BBB N ₃₀	20,0	8,8	13,8
	N ₃₀ P ₆₀ + BBB N ₃₀ + ПВТ N ₂₀	22,4	14,2	16,2
	N ₃₀ P ₆₀ + BBB N ₆₀ + ПВТ N ₂₀	21,1	15,0	15,4

НР₀₅, ц/га (2011-2013 рр.): А – 0,30-0,59; В – 0,39-0,77; С – 0,39-0,77;
 АВ – 0,68-1,33; АС – 0,68-1,33; ВС – 0,88-1,72; АВС – 1,52-2,97.

Щодо реакції сортів на підживлення азотним добривом, то найбільш чутливим виявився сорт Куяльник. Збільшення його врожайності залежно від дози добрив становило: по чорному пару – 4,0-8,3 ц/га, по стерні – 5,8-10,3 ц/га, по соняшнику – 2,3-10,2 ц/га.

Найбільша врожайність сортів забезпечуються при розміщенні пшениці озимої по чорному пару, внесенні восени під культивуацію N₃₀P₆₀, у період відновлення весняної вегетації N₃₀ поверхневим та в період виходу в трубку N₂₀ прикорневим способом.

УДК 595.7:633.11/477.7

Шахова Н. М.,

к.б.н., ст. наук. співробітник,

Миколаївська ДСДС ІЗЗ НААН, м. Миколаїв, Україна

ПШЕНИЧНИЙ ТРИПС В АГРОЦЕНОЗИ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ В ПІВДЕННОМУ СТЕПУ УКРАЇНИ

Відчутних втрат урожаю озимої пшениці в степовій зоні щорічно завдає комплекс сисних шкідників: клоп шкідлива черепашка, пшеничний трипс, злакові попелиці.

Погодні умови в нашому регіоні є дуже сприятливі для розвитку та розмноження пшеничного трипсу (*Haplothrips tritici* Kurd). Зимує цей

шкідник у фазі дорослої личинки в основному в поверхневому шарі ґрунту, а також на його поверхні під рештками стерні. Весною при прогріванні ґрунту до 8-10 °С личинки пробуджуються, проходять стадії пронімфи, німфи і перетворюються в дорослих комах. Початок заселення і живлення цього фітофага збігається з періодом виходу рослин озимої пшениці в трубку; вони скупчуються за піхвою листків. Максимальна їх чисельність спостерігається на початку фази колосіння. Комахи пошкоджують колоскові лусочки, ості. При пошкодженні основи прапорцевого листка він скручується, ускладнюючи вихід колосу.

Але найбільш шкідливі личинки, які живляться спочатку колосковими лусочками, а потім зерном, що спричиняє білоколосицю і формування щуплих зерен. Так, за чисельності 20-30 личинок на колос втрати маси зерна становлять 13-15 %. Якщо в період формування зернівки їх налічується понад 40-50 особин на колос, урожай зерна зменшується на 0,18-0,25 т/га. При цьому погіршуються технологічні та насінневі показники зерна.

Істотно зменшити втрати врожаю зерна від шкідливих організмів, у т. ч. шкідників, можна завдяки впровадженню інтегрованої системи захисту озимої пшениці, яка передбачає правильний вибір й раціональне поєднання організаційних, агротехнічних, хімічних та інших засобів захисту рослин.

Регулювання чисельності шкідників до господарсько-невідчутного рівня неможливо без хімічного захисту рослин. На ринку країни для захисту озимої пшениці від сисних шкідників з'явилося багато сучасних інсектицидів, ефективність яких ще недостатньо вивчена за конкретних умов їх застосування, тому варто визначити препарати проти цих фітофагів, у т. ч. пшеничного трипсу, які найкраще використовувати за наших умов.

Метою наших досліджень було вивчення ефективності дії інсектицидів за різного їх хімічного складу проти пшеничного трипсу в умовах Південного Степу України, де виробляється істотна частка продовольчого зерна країни.

Дослідження виконували в незрошуваних умовах на полях озимої пшениці Миколаївського ІАПВ (нині – Миколаївська ДСДС ІЗЗ НААН). Ґрунт – чорнозем південний, залишково-слабосолонцюватий важко-суглинковий. Вирощування озимої пшениці сорту Куяльник здійснювали згідно з технологією, прийнятою для степової зони Півдня України. Польові досліди дрібноділянкові, площа ділянок – 50 м², повторення чотириразове. Посіви озимої пшениці у фазу молочної стиглості зерна обробляли інсектицидами: Актара 25 WG, в. г. (д. р. тіаметоксам, 250 г/л) із нормою витрати 0,1 кг/га; Ін Сет, в. г. (д. р. імідаклоприд, 700 г/кг) із нормою витрати 0,07 кг/га; Децис Профі 25 WG, в. г. (д. р. дельтаметрин, 250 г/кг) із нормою витрати 0,04 кг/га. Норма витрати робочої рідини –

300 л/га. Виявлення та обліки чисельності шкідників виконували згідно з загальноприйнятими методиками ентомологічних досліджень.

Упродовж останнього десятиріччя (2004-2013 рр.) середній показник чисельності пшеничного трипсу у фазу виходу рослин в трубку коливався від 1 до 4 імаго/рослина, у фазу молочної стиглості зерна – від 10 до 40 личинок/колос.

Погодні умови (температура повітря, опади) істотно впливали на заселення посівів озимої пшениці пшеничним трипсом: тепла суха погода прискорювала цей процес, а прохолодна дощова, навпаки, затримувала його. Заселення посівів озимої пшениці цим шкідником найраніше з досліджених років зафіксовано 2 травня (2004, 2005, 2012 рр.) і найпізніше – 12 травня (2013 р.). Відродження личинок фітофага відмічено в період 22 травня – 7 червня.

Аналіз результатів досліджень свідчить, що за обприскування посівів озимої пшениці вищезазначеними інсектицидами можна надійно й ефективно захищати рослини від шкідливості пшеничного трипсу.

Середня за роки досліджень (2009-2010 рр.) технічна ефективність препаратів Актара 25 WG, в. г., 0,1 кг/га; Ін Сет, в. г., 0,07 кг/га; Децис Профі, в. г., 0,04 кг/га проти шкідника становила 77,0-78,3 %. Найбільша загибель фітофага відмічена на ділянках, де застосовували Ін Сет, в. г., 0,07 кг/га.

Таким чином, в умовах Південного Степу України постійно існує загроза втрат урожаю зерна озимої пшениці від шкідливості пшеничного трипсу. Ефективним заходом захисту посівів озимої пшениці від пшеничного трипсу є обприскування посівів у фазу молочної стиглості зерна інсектицидом Ін Сет, в. г., із нормою витрати 0,07 кг/га.

УДК 1.1.2/2

Кісельов А. Ф., Зюзін В. О., Черно В. С., Руденко А. О.,
МНУ ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна

ДИНАМІКА СТАНУ ЗДОРОВ'Я ПОТЕРПІЛИХ ВІД НАСЛІДКІВ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС У ДИНАМІЦІ ЗА 27 РОКІВ

Аварія на Чорнобильській атомній електростанції 26 квітня 1986 р. принесла неймовірні біди народу України, призвела до серйозних економічних, екологічних і медичних наслідків. Чорнобильська аварія супроводжувалася забрудненням довкілля продуктами ядерного розпаду, зовнішнім і внутрішнім опроміненням ліквідаторів аварії, а також населення м. Прип'яті і 30-ти кілометрової зони радіологічного контролю.

З матеріалів першої Міжнародної науково-практичної конференції, проведеної Мінчорнобелем та Міністерством охорони здоров'я України,

стало відомо про наявність у 1989р випадків променевої хвороби, забруднення довкілля радіонуклідами та їх вплив на стан здоров'я потерпілих внаслідок аварії. Для координації діяльності закладів здоров'я та соціальних служб рішенням уряду був створений науковий Центр радіаційної медицини Академії Медичних Наук України.

Метою дослідження було вивчити динаміку змін стану здоров'я Чорнобильських контингентів, які прибули в Миколаївську область внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС за 27 років. Об'єктом дослідження були статистичні звіти обласного Центру здоров'я управління охорони здоров'я. Чисельність постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, які прибули в Миколаївську область складала 7965 осіб. Станом на 1 січня 2014 р. їх залишилось 6317. В області на базі обласної клінічної лікарні був створений Центр обліку осіб, які прибули із зони Чорнобильської катастрофи, визначені основні лікувальні заклади для їх обліку, диспансеризації і лікування. Для консультативної допомоги обласному Центру були закріплені Дніпропетровська регіональна міжвідомча експертна Рада, Український Національний центр радіаційної медицини та інші спеціалізовані заклади України.

Постраждалі контингенти щорічно проходять диспансеризацію і лікування. На початку обліку практично здоровими були 30 % ліквідаторів, 22 % евакуйованих і 34 % переселенців із зони радіологічного контролю. Станом на 1 січня 2014 р. практично здоровими залишились 15 % ліквідаторів, 16 % евакуйованих і 29 % осіб, що прибули із зони радіологічного контролю. Різко зросли показники поширеності захворювань, первинна захворюваність, інвалідність і смертність. Спостерігається тенденція зростання хронічної патології органів кровообігу, ендокринної системи, захворювань органів дихання, крові і кровотворних органів, новоутворень. На кожну 1000 чорнобильських контингентів інвалідність складає 11-13, причому частіше всього від захворювань серцево-судинної системи, органів травлення, травм. Смертність серед чорнобильського контингенту за 27 років зросла від 6,5 до 17,8 на 1000 чоловік. Основними причинами смерті були злоякісні новоутворення, хвороби органів кровообігу і травми. Поширеність захворювань серед прибулих контингентів була в 1,4 рази вище порівняно з корінним населенням області в класах номенклатури захворювань крові і кровотворних органів, нервової системи, ендокринної системи, розладу харчування і обміну речовин, розладів психіки і поведінки.

У подальшому планується вивчення динаміки генетичних порушень серед прибулих чорнобильських контингентів.

Зюзін В. О., Яблонська Т. М.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна;
Кісельов А. Ф., Черно В. С.,
МНУ ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна;
Скобін А. Т.,
СНУ ім. Володимира Даля,
м. Луганськ, Україна

ІМУНОКОРЕКЦІЯ ТА ІМУНОРЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ТА СПОРТИВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ СПОРТСМЕНІВ

Надмірні фізичні й психічні навантаження, нерегламентоване застосування фармакологічних препаратів різко збільшили кількість імунозалежних захворювань у спортсменів. У спортивній медицині виникла проблема імунореабілітації й необхідність у знанні принципів і засобів імунокорекції. Імунодефіцитні стани характеризуються зниженням активності основних компонентів системи імунітету. Це призводить до порушення імунного захисту і проявляється підвищенням інфекційної захворюваності спортсменів.

У ході імунологічного обстеження виявляється ступінь відхилення тих чи інших показників від нормального рівня, що дозволяє обґрунтовано обрати конкретний препарат, що діє на ту чи іншу ланку імунної системи, визначати його дозу та схему застосування. Практично всі препарати, що мають вплив на імунітет і дозволені до медичного застосування, можуть бути використані при лікуванні імунних дисфункцій у спортсменів.

Найбільш простим, економічним і доступним методом імунокорекції є використання імунотропних засобів, що мають мінімальну токсичність і антигенне навантаження на організм і не мають великої кількості протипоказань до застосування, що мають адекватну дію при простих схемах введення й дозволяють не просто стимулювати або пригнічувати ті чи інші ланцюги імунітету, а й нормалізувати їх роботу, відновлювати змінені показники імунітету поза залежністю від направленості змін (імуномодельючий ефект).

З усього комплексу заходів імунопрофілактичної дії найбільш ефективними для імунотерапії виявлених порушень імунного статусу у спортсменів та їх імунореабілітації з метою відновлення працездатності є власне засоби імунокорекції, а в якості додаткових, за показанням, повинні застосовуватися засоби опосередкованої імунокорекції. Арсенал імунотропних засобів характеризується достатньою широтою. Вони знаходять усе більш широке застосування з різною метою, а саме для

підвищення неспецифічної резистентності до інфекцій, для корекції імунodefіцитних станів різного генезу, в терапії багатьох аутоімунних захворювань, тощо. Разом з тим відомостей про використання імунomodуляторів у спортивній медицині небагато. Лише поодинокі представники цієї групи (левамiзол, нуклеонат натрію) використовувались для нормалізації чи підвищення імунореактивності й профілактики спортивного імунodefіциту. Деякі препарати (тимоген, інтерферон) застосовувались для лікування гострих респіраторних вірусних інфекцій у спортсменів.

Однак велика частина імунomodуляторів не апробована у спорті взагалі. Ці препарати застосовуються лише в комплексній терапії вторинних імунodefіцитів та вторинної імунної недостатності при різних захворюваннях. Деякі автори вказують на те, що імунomodулятори можуть застосовуватися у вигляді монотерапії і в комплексі з різними загальнозміцнюючими засобами при імунореабілітаційних заходах у спортсменів у період напруженого психофізичного навантаження, коли розвивається стан спортивного імунodefіциту й необхідно відновити функціональну активність імунної системи та здоров'я спортсмена. Імуномодельючі засоби не тільки відновлюють, але й підвищують знижену працездатність спортсменів, тому можуть розглядатися як корегуючі препарати, особливо при виконанні навантажень високої інтенсивності. Аналіз проблеми чітко виявляє брак фармакологічних засобів для корекції імунних дисфункцій у спортсменів та підвищенню спортивної результативності. Суттєвою умовою для застосування цих препаратів є низька токсичність і відсутність побічних ефектів.

Беручи до уваги відомості про ефективність застосування імунomodуляторів різної природи, а також відомості про значні зміни в імунній системі спортсменів, які виникають у ході професійної діяльності, необхідно наголошувати на обґрунтованості застосування імунomodуляторів при значних фізичних навантаженнях не тільки як засобів імунокорекції, але й для підвищення працездатності спортсменів та їх професійної результативності.

Висновки

1. У сучасному спорті до арсеналу захисту висококваліфікованих спортсменів від зростаючих психофізичних навантажень та імунних порушень мають входити не тільки профілактичні заходи щодо порушень адаптаційних процесів, але й комплекс імунofармакологічних препаратів модельючої та корегуючої дії.

2. Комплексний підхід забезпечить збереження здоров'я спортсменів і багато в чому попередить виникнення імунозалежних захворювань у майбутньому, особливо після закінчення спортивної кар'єри.

Яблонська Т. М., Зюзін В. О., Зюзін Д. В.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна;
Ахметчин О. Ж.,

Миколаївська лікарня швидкої медичної допомоги, центр прогресивної
медицини та реабілітації «Реа+Мед», м. Миколаїв, Україна

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСТРАКОРПОРАЛЬНОЇ УДАРНО-ХВИЛЬОВОЇ ТЕРАПІЇ В РЕАБІЛІТАЦІЇ ПЕРИАРТРОЗІВ РІЗНОЇ ЛОКАЛІЗАЦІЇ

Захворювання опорно-рухового апарату є актуальною проблемою у всьому світі, оскільки є однією з причин втрати працездатності осіб працеспроможного віку і ранньої інвалідності. Захворювання опорно-рухового апарату посідають четверте місце після захворювань серцево-судинної системи, злоякісних новоутворень і травм.

Консервативне лікування при периартрозах, артрозах та остеоартрозах різних суглобів дає тимчасовий, нестійкий ефект і втішний результат спостерігається тільки на початкових стадіях процесу, тому основним способом лікування хворих залишається хірургічна операція. Відновлення рухливості в суглобах, втраченої у результаті захворювання або пошкодження, залишається однією з актуальних проблем ортопедії. На сьогодні існує значний арсенал сучасних медикаментозних засобів лікування хворих на артроз та периартроз, проте, як правило, стовідсоткове одужання від цієї хвороби майже неможливе. Тому, актуальним постає питання медичної та фізичної реабілітації при дегенеративно-дистрофічних захворюваннях опорно-рухового апарату, особливо при периартрозах різної локалізації.

Метою роботи є дослідження ефективності застосування фізичних чинників, а саме екстракорпоральної ударно-хвильової терапії у реабілітації периартрозів різної локалізації. Дослідження проводились у центрі прогресивної медицини і реабілітації «Реа+Мед» м. Миколаїв. Було відібрано 82 пацієнта, котрим був призначений курс ударно-хвильової терапії з приводу реабілітації периартрозів різної локалізації.

Усі пацієнти були обстежені за єдиною програмою, що включала клініко-лабораторні та інструментальні дослідження. Для вивчення терапевтичної ефективності фізичних методів відновлення оцінювали динаміку клінічної симптоматики з визначенням больового, суглобового та запального індексів. Функціональні порушення в суглобах оцінювали шляхом вимірювання амплітуди рухів у суглобах. Екстракорпоральну ударно-хвильову терапію (ЕУХТ) здійснювали за допомогою апарату «Piezo Waiv» німецької фірми «Richard Woolf». Даний апарат являє собою фокусний тип апарату для екстракорпоральної ударно-хвильової терапії. Терапевтичний випромінювач апарату розташовувався локально в зоні дії.

Проводяться 2000-40000 імпульсів на одну область; експозиція – 10-15 хвилин, на курс – 4-5 сеансів; кожен сеанс проводиться один раз в 5-7 днів. Використовується метод зворотного зв'язку під час проведення процедури.

Ефективність ЕУХТ оцінювалася по зниженню больового синдрому і збільшенню об'єму рухів у суглобах. Кількісний рівень больових відчуттів з'ясувався за допомогою візуальної аналогової шкали (ВАШ) у балах. Статистична обробка матеріалу проводилася за допомогою дисперсійного методу та порівняльного методу Стьюдента (t).

Молекулярно-біологічна дія екстракорпоральних ударних хвиль є по суті механічною напругою, яка може викликати вивільнення деяких власних речовин організму, при цьому такі речовини здатні встановлювати зв'язок між окремими клітинами, а також вони роблять можливою передачу сигналів у клітинах. Така передача сигналів має життєво важливе значення для підтримки спеціальних функцій сигнальних клітин. Грунтуючись на проведених на сьогодні дослідженнях ми можемо стверджувати, що механізм самозахисту організму активується у відповідь на механічний стрес, викликаний екстракорпоральними ударними хвилями, а регенерація патологічних процесів, як хронічних, так і гострих, таким чином може стимулюватися і прискорюватися.

Результати досліджень показали, що ЕУХТ приводить до істотного ($P < 0,01$) поліпшення стану хворих. Так, при плечолапатковому периартрозі больовий синдром по шкалі ВАШ зменшився або зник у 82 %, а об'єм рухів в суглобах збільшився у 73 % хворих. При епікондилітах больовий синдром зменшився або зник у 75%, а при п'ятковій «шпорі» – у 88 %. При плечолопатковому периартрозі після ЕУХТ істотне ($P < 0,01$) зниження больового синдрому відбулося у всіх вікових групах, аленайбільш виражено у віці 30-40 років (на 59 %). У віці 41-50 років больові відчуття зменшилися на 44 %, у віці 51-60 років – на 52 %; у віці від 61 року і старше – на 49 %. Інтенсивність цього зниження залежала також від стану хворих до лікування, коли больовий синдром найменш виражений був у хворих у віці від 30 до 40 років (5,4 по ВАШ) і найбільш виражений у віці від 41 до 50 років (7,0 по ВАШ), а також у хворих від 61 року і старше (7,7 по ВАШ). Відмічено, що у хворих з плечолопатковим периартрозом після ЕУХТ об'єм рухів у суглобах збільшувався до 24 %. Встановлено вплив тривалості захворювання на ступінь відновлення рухливості в суглобі. Так, у хворих з тривалістю захворювання до 6 міс., об'єм рухів у суглобах відновлювався раніше і продуктивно, і порівняно з групою хворих з тривалістю захворювання 3 роки і більше. У першій групі об'єм рухів у суглобах після ЕУХТ збільшився на 23 %, у другій – на 16 %. Відмінність між цими показниками статистично достовірні ($F = 3.4$; $P < 0,05$).

Зюзін В. О., Яблонська Т. М., Зюзін Д. В.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна;

Маргорян А. А.
МНУ ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна;

Скобін А. Т.,
СНУ ім. Володимира Даля,
м. Луганськ, Україна

ВПЛИВ ОЗОНУ НА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СТАН ШЛУНКУ ТА ДВАНАДЦЯТИПАЛОЇ КИШКИ ПРИ КОМПЛЕКСНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ

Нами було проведене експериментальне дослідження впливу реабілітаційних заходів та методик не медикаментозного відновного лікування на перебіг виразкової хвороби шлунку та дванадцятипалої кишки при комплексній реабілітації хворих. Поряд із класичними методиками реабілітації (масаж, ЛФК, фізіотерапія) було використано такі супутні методики як озонотерапія, лазеротерапія та мікрохвильова резонансна терапія.

Для широкого спектру захворювань ефективними є методики загальної озонотерапії. Поряд із значною протизапальною дією озон посилює трофічні процеси в слизовій оболонці шлунку і дванадцятипалої кишки, а також справляє бактерицидну дію по відношенню до *Helicobacter pylori* (у поєднанні з препаратами вісмуту). Концентрація озону в розчині при внутрішньовенному введенні озонованого фізіологічного розчину (ОФР) – 3-5 мкг/мл, курс – від 4 до 10 процедур 1-2 рази на тиждень. Додатково показано пиття 100-200 мл озонованої дистильованої води з концентрацією озону 4-7 мкг/мл. Курс лікування складає від 6 до 12 процедур загальної озонотерапії з можливістю повторення в подальшому.

Озонотерапія використовується як самостійний вид лікування, так і в поєднанні з лікарськими формами. При цьому, використовується її антибактеріальний ефект.

Для підтвердження дієвості зазначеного вище методу нами було обстежено 120 хворих на виразкову хворобу дванадцятипалої кишки (ДПК), що перебували на післялікарняному етапі реабілітації з приводу виразкової хвороби в умовах центру прогресивної медицини та реабілітації «Rea+Med» м. Миколаїв. Обстеження хворих проводили за єдиною програмою з використанням клінічних, інструментальних і лабораторних методів до і після лікування. Для медикаментозного лікування використовувалась стандартна терапія. У наших дослідженнях для внутрішнього прийому використовували озоновану воду з концентрацією озону 14 міліграм/л з поступовим зниженням її до

12 міліграм/л, у загальному дозуванні 200 мл 2-3 рази на день протягом 10-14 днів щоденно. Для малої аутогемотерапії приготувану озонокисневу суміш концентрацією 0,6 міліграм/л вводили внутрішньом'язово, 2 рази на тиждень, на курс 6 процедур. Комплексне застосування озонованої води і малої аутогемотерапії у вказаних вище дозуваннях проводили в перші 3 дні лікування – щодня, в подальші 3 дні – через день, і до закінчення курсу (10-14 днів) 2 рази на тиждень, всього на курс лікування 7-9 процедур.

Усі хворі представлені 2-ма групами: 1-а група – контрольна (30 чол.) – одержувала медикаментозну терапію; 2-а група – основна (90 чол.) включала прийом хворими на фоні медикаментозного лікування озонотерапії: А – внутрішній прийом озонованої води (30 чол.), В – мала аутогемотерапія озонокисневої суміші (28 чол.), С – комплексне застосування озонованої води і малої аутогемотерапії (32 чол.).

Результати лікування хворих на виразкову хворобу ДПК під впливом різних методів озонотерапії характеризувалися зменшенням або зникненням больового, диспепсичного синдромів, пальпаторної хворобливості в пілородуоденальній зоні, рубцюванням виразки, ерадикацією Нр, поліпшенням імунологічних показників, зменшенням клініко-функціональних порушень з боку супутніх захворювань шлунково-кишкового тракту і серцево-судинної системи, оптимізацією переносимості медикаментозної терапії (зменшенням побічних явищ). Вираженість вказаних позитивних змін залежала від методики озонотерапії.

Під впливом розроблених методів відмічено позитивні зміни з боку імунологічних показників, що характеризувалося поліпшенням неспецифічної реактивності (за даними активності фагоцитозу), нормалізацією кількості імуноглобулінів і зменшенням рівня ЦІК. Якнайкращі результати були одержані в групах, у яких застосовувались методи озонотерапії.

Після закінчення лікування з використанням розроблених методів у хворих на виразкову хворобу ДПК у характері морфологічних змін було відмічено позитивну динаміку, яка характеризувалася істотним зменшенням запальних, дистрофічних і атрофічних процесів у слизовій шлунку та ДПК, зворотним розвитком слабкої і помірно вираженої дисплазії і метаплазії, загоєнням дефекту виразки, найбільш виражена в групах А і С.

Висновок

На основі клініко-функціональних і лабораторних досліджень, у хворих на хворобу виразки ДПК встановлено механізми лікувальної дії різних методів озонотерапії у самостійному варіанті і при комплексному застосуванні. Одержані нові відомості по комплексному застосуванню медикаментозної і озонотерапії на перебіг виразкової хвороби ДПК.

ФІЛОСОФІЯ ЗДОРОВ'Я В ГЛОБАЛЬНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Перші цеглини в підвалини філософії здоров'я людини було закладено ще мислителями Стародавньої Індії та Китаю. Східна філософія базувалась на розумінні людини як психофізіологічної цілісності, що нерозривно пов'язана з навколишнім середовищем, природою, космосом та зорієнтована на здоровий спосіб життя. Подальший розвиток ці ідеї отримали в античній філософії, щоправда з акцентуацією уваги на фізичному вимірі здоров'я та розробці перших концепцій здорового способу життя. В античні часи та в епоху Середньовіччя було створено також моделі лікування, зокрема Гіппократа («не нашкодь») та Парацельса («роби добро»). Тривалий час саме зазначені вище ідеї та моделі слугували, а часто й досі слугують теоретико-методологічними засадами розуміння і розв'язання проблем здоров'я.

Формування сучасного глобального інформаційного суспільства створює, з одного боку, надзвичайно сприятливі, раніше не бачені, умови для розуміння багатьох таємниць здоров'я та забезпечення його охорони, а з іншого – несе для нього безліч нових Викликів (у тлумаченні А. Тойнбі) та реальних загроз. Допомогти в пошуках адекватних Відповідей на ці глобальні Виклики та загрози намагаються не лише суто медичні науки, а й філософія. Зокрема, дедалі міцнішає тенденція розширення і поглиблення взаємодії філософських наук зі сферою наукової медицини. Одне з підтверджень того – зростання кількості монографій, їх накладів та спеціальних журналів (2013 р. у світі їх нараховувалось 43), присвячених філософським проблемам здоров'я та медицини.

Однією з проблем, що стоять перед дослідниками проблем філософії здоров'я – розробка єдиного загальновизнаного визначення поняття «здоров'я». За різними підрахунками сьогодні існує від 99 до 300 таких визначень. До того ж, відоме всім визначення здоров'я, запропоноване ще в 50-х рр. ХХ ст. ВОЗ, безнадійно застаріло. Із філософської точки зору інформаційної епохи здоров'я слід розглядати як: а) глобальну проблему; б) інформаційно-комунікативний феномен; с) фундаментальне право; д) людський капітал; е) безцінну цінність кожної особи, суспільства та сучасної цивілізації.

В умовах формування глобального інформаційного суспільства важливим спільним завданням філософських та медичних наук стає

розробка теоретико-концептуальних засад дослідження проблем здоров'я в термінах та в контексті новітніх інформаційно-комунікаційних концепцій і теорій. Адже сьогодні інформація та комунікації стають одним з основних чинників розуміння сутності, місця й ролі здоров'я в житті кожної особистості, виживання суспільства та людства в цілому. Одним із підтверджень цього є створення Європейського електронного простору здоров'я (European eHealth Area) та активне і креативне функціонування його систем та служб.

Західні філософи вважають нагальною також проблему розвитку «нової свідомості здоров'я» (new health consciousness) та формування «сучасного свідомо здорового демократичного суспільства» (modern health-conscious democratic community). Ідеться, зокрема, про ґрунтовні зрушення в індивідуальній та колективній свідомості. Ці зрушення передбачають, що кожна особистість має усвідомити, що вона має бути не просто об'єктом системи охорони здоров'я, а стати її суб'єктом, тобто мати бажання і можливості брати участь у створенні цієї системи, прийнятті рішень щодо неї та контролі за їх виконанням. Такі зрушення отримали назву «ортобіотична революція» (orthobiotic revolution; від грецької «ὀρθός» – «правильний, пристойний» та «βίος» – «життя»).

Новим трендом у західних філософських та медичних науках, зокрема в біоетиці, стає перехід від «традиційної філософії» до т. зв. «персоналізму» (personalism). Обумовлено це тим, що деякі сучасні мислителі концентрують свою увагу на абстрактній людині, а не на особистості. Але тут постає проблема визначення особистості та того моменту коли він/вона починається і закінчується, зокрема від статусу людського ембріону до гідності вмирання. Персоналізм рішуче підкреслює необхідність захисту найслабших та найхворіших особистостей в суспільстві. Із персоналістської точки зору існування та гідність особистості є фундаментальною та не відчужуваною цінністю. Отже, моральні дії мають вимірюватись рівнем поваги до існування та гідності особистості. При цьому персоналісти виходять з імперативу І. Канта, стверджуючи, що «особистість ніколи не повинна розглядатись як простий засіб чи інструмент, який може бути використано для досягнення іншої мети, навпаки, особистість повинна розглядатись як мета». Визнаючи, що в кантівській філософії цей імператив має й певну негативну конотацію, вони наголошують, що персоналізм не просто виключає негативну поведінку, а й вимагає позитивного ставлення до здоров'я.

ДО ПИТАННЯ ЗМІНИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТА В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ

Перед сьогоднішнім постає актуальне питання, як поєднати схильність людей переслідувати свої власні інтереси і необхідність підтримувати благополуччя природи і суспільства в цілому.

Зміна екологічної свідомості для сучасної людини значною мірою визначається тією можливою лінією поведінки, від якої опиняється залежним майбутнє людської цивілізації.

Головним у культурі університету є те, що він здатний зменшувати ступінь невизначеності студентів, внести ясність у те, що їх очікує у майбутньому професійному житті, забезпечити цілісність за рахунок ключових цінностей і норм, що сприймаються членами колективу, наприклад студентської групи, як вічні і ті, що передаються із покоління до покоління, створити невідокремленість від колективу і відданість загальній справі і освітлювати перспективу свого сталого розвитку, надаючи тим самим заряд енергії для руху вперед.

Виділяються чотири типи організаційних культур, заснованих на конкуруючих (взаємовиключних) цінностях: кланова, ієрархічна (бюрократична), ринкова та адхократична. Американські вчені К. Камерон та Р. Куїнн виділяють два головних виміри, за якими запропоновані індикатори попадають в одну з чотирьох головних груп. Один вимір відокремлює критерії ефективності університету, що підкреслюють гнучкість, дискретність і динамізм, від критеріїв, акцентуючи стабільність, порядок і контроль. Континуум цього виміру простягається від організаційної багатогранності і пластичності на одному боці до організаційної непохитності і довговічності на іншому. Другий вимір відокремлює критерії ефективності, які підкреслюють внутрішню орієнтацію, інтеграцію і єдність, від критеріїв, що асоціюються із зовнішньою орієнтацією, диференціацією і суперництвом. Континуум цього виміру простягається від організаційної згуртованості і узгодженості на одному боці до організаційної роз'єднаності на іншому.

Обидва виміри утворюють чотири групи показників, кожна з яких уявляє собою чітко помітний набір індикаторів організаційної ефективності, визначаючи, що саме студенти цінують у показниках діяльності університету, тобто ті стрижневі цінності, за якими виноситься судження про їх вищий навчальний заклад. Вважаємо, що такий підхід до типології організаційних культур цікавий сучасній людині та відповідає тенденціям розвитку суспільства з позиції сталого розвитку.

Пропонуємо студентам та особам, які зацікавлені у професійному рості, в особистісному вдосконаленні, зміні своєї екологічної свідомості, в підвищенні свого значення в конкретному університеті, що характеризується культурою певного типу, виконати анкети, які вони можуть заповнити і одразу ж графічно уявити профіль власної культури.

Дасмо описання покорокового процесу побудови профілю організаційної культури і формулюємо стратегію здійснення самих змін. Сподіваємося, що представлення про типологію організаційних культур дає змогу не тільки усвідомити студентіві власні домінуючі цінності, але й зрозуміти наскільки вони відповідають викликам часу і особливостями трансформації соціально-економічної та екологічної сфери України.

Підхід Камерона К. та Куїнна Р. по діагностиці та зміні організаційної культури має переваги:

- Практичної орієнтації – він охоплює ті ключові зміни культури, що вже визначені, як відповідальні за різниці в успіху університету.

- Сучасності – процес діагностики і побудова стратегії змін може бути здійснений у невеликий за тривалістю час.

- Широти залучення – етапи процесу дозволяють залучати будь-якого члена університету, але особливо важливе залучення тих, хто несе відповідальність за установку напрямків діяльності, підтримує формування цінностей та керує фундаментальними змінами.

- Кількісної та якісної оцінки – процес покладається на кількісну оцінку ключових вимірів культури, так само як і на якісні методи, включаючи історичні прецеденти розвитку університету.

- Доступності менеджменту – цей процес діагностики і змін може бути задіяний та реалізований власної командою університету у інтерактивному освітньому середовищі. Для успішної реалізації процесу немає потреби в залученні ззовні спеціалістів з діагностики, експертів з організаційної культури або консультантів по змінам.

- Обґрунтованості – основа, на якій побудований цей процес, не лише набуває здорового глузду по мірі поглиблення студентів та викладачів в аналіз існування та розвитку університету, але й ще підтримується обширним емпіричним матеріалом і змінами, що відбуваються на базі змін, вибір яких, у свою чергу базується на достовірному науковому фундаменті.

Цей підхід визначає критично важливу стратегію у комплексі організаційних заходів по зміні культури і покращенню організаційних показників у розвитку університету.

Нами окреслюються рамки проблеми змін, дається певний вимірювальний інструмент, пропонується набір систематизованих кроків і певна методика, що допоможуть студентам в університеті адаптуватися до викликів навколишнього середовища.

Проходження анкет корисне для тих студентів, хто бажає реалізувати зміни і зрозуміти суть власної культури, змінити своє ставлення до навколишнього природного середовища, викладачам, що роз'яснюють студентам поняття організаційної культури університету, процеси її зміни, для поєднання власного профілю із новими викликами сучасної цивілізації та природи в цілому.

УДК 502/504

Добровольський В. В., Казярян Е. Г., Скляр О. О.

ОСОБЛИВОСТІ ВІРОГІДНІСНОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ПЕРЕНОСУ ЗАБРУДНЕНЬ

Екологічні ризики від атмосферного переносу забруднюючих викидів стаціонарним джерелом визначається багатьма чинниками, серед яких важливе місце посідає імовірність (вірогідність) події. У наявних методах і методиках розрахунків розповсюдження (розсіювання) викидів в атмосферному повітрі і їх переносу головна увага приділяється іншим аспектам питання: конструктивним особливостям джерела викиду, характеристикам забруднюючих речовин, особливостям руху часток забруднювача в повітряному потоці тощо. При цьому вплив вітру в джерелі впливу враховується у вигляді постійного вектору, який визначається за так звану «розою вітрів».

Метою роботи є урахування більш повної початкової інформації про рух атмосферного повітря, ніж його узагальнена швидкість.

Транспортування вітровим потоком забруднюючих речовин, що викидаються стаціонарним джерелом визначається параметрами речовин (густина, розміри часток, випаровуваність, стисненість тощо) та енергетичними впливами. Останні залежать від сили земного тяжіння, теплової енергії газу і атмосферного повітря, інерції часток виходу з джерелом викиду та механічної енергії повітряного потоку.

Для конкретного джерела впливу газів при незмінному режимі роботи підприємства всі перелічені види енергії, за винятком енергії повітряного потоку, характеризується конкретними постійними значеннями. Щодо вітру, то його енергія є величиною імовірнісною.

Енергетичні можливості повітряних рухів визначаються залежністю $E=0.5 \cdot m \cdot V^2$, яка після врахування того, що $m=\rho \cdot V \cdot \tau$, а $\rho=p/(R \cdot T)$, отримує вигляд $E=0.5 \cdot V^2 \cdot V \cdot \tau \cdot p/(R \cdot T)$.

Тут V – швидкість вітру (м/с); V – питомий об'єм рухомого повітря; τ – тривалість періоду руху (с); R , T , p – параметри повітря.

Враховуючи, що забруднюючі речовини визначаються у вигляді концентрації на одиницю об'єму повітря (г/м^3 , мг/м^3) – отриману

залежність для енергії зручно використовувати при розрахунках розповсюдження викидів.

Вірогідність енергетичної спроможності повітряного потоку V_{Σ} складається з двох вірогідностей – вірогідностей швидкості і V_v щільності «кількості V_k ». Відповідно до теорій ймовірностей вказані вірогідності поєднуються залежністю $V_{\Sigma} = V_v * V_k$. На практиці величина V_v визначається по «розі швидкості вітру», що будується на підставі тривалих метеоспостережень. Значення V_k , що характеризує ймовірність комплексу (Vt) можна знайти використовуючи «розу напрямків вітру». Наявність двох вказаних «роз вітрів» дозволяє побудувати третю розу – «розу енергоспроможності вітру», з допомогою якої виконуються уточнені розрахунки розповсюдження забруднень в атмосферному повітрі.

Дані метеорологічних спостережень зазвичай оприлюднюються у вигляді узагальнених таблиць та графіків, як середні величини за день, місяць, рік і багаторічні. Тому при вирішенні задач з урахуванням вірогідності подій важливим є вибір форми інформації.

В основу розроблених пропозицій покладено положення про ідентичність переносу забруднювачів енергоспроможності вітру.

У роботі вірогіднісний підхід використано при вирішенні двох задач: обґрунтування найбільш помірною варіанту повітряного руху при використанні стандартної моделі визначення факела викиду і розробка методики для розрахунків конфігурації факела залежно від ймовірних показників вітру.

У доповіді наведено попередні результати використання ймовірнісного підходу при визначенні впливу метеорологічних умов на обґрунтування межі санітарної зони підприємства, а також, на судноплавну ситуацію в Бузькому лимані.

УДК 379.852

Патрушева Л. І.,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна;

Сербулова Н. А.,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В умовах сучасної політичної ситуації в Україні, а саме в Криму, буде відбуватись трансформація усталених туристичних маршрутів. Туристи, які традиційно подорожували до Криму змушені шукати альтернативних місць відпочинку. Оскільки основним об'єктом привабливості заради якого їхали до Криму влітку є морське узбережжя, відпочиваючі шукатимуть подібні території поблизу моря. В цьому випадку туристичні потоки

частково будуть спрямовані до Південно-Східної Європи і Туреччини, а більша частина українців, з огляду на існуючі фінансові можливості, змушена буде залишатись у нашій країні і визначати місця відпочинку в приморських областях. З відомих причин з їх переліку ми виключаємо узбережжя Азовського моря, а саме Запорізьку та Донецьку області.

Таким чином, слід очікувати збільшення кількості туристів в Одеській, Херсонській та Миколаївській областях. Враховуючи прикордонне розташування Херсонської (Крим) та Одеської (Придністров'я) областей, Миколаївська має найбільш сприятливе та безпечне положення, відповідно є найбільш привабливою для спокійного відпочинку. Збільшення кількості туристів може відбутись за рахунок, по-перше, мешканців західних, центральних та північних областей України, які традиційно віддавали перевагу вітчизняним маршрутам та подорожували здебільшого до Криму, по-друге, місцевих мешканців, які з різних причин далеко не від'їжджають.

Виходячи з обставин, що складаються, ми маємо нагоду підвищення активності туристичної діяльності регіону. Область має забезпечити якісний відпочинок для всіх охочих, однією з передумов якого є наявність достатніх рекреаційно-туристичних ресурсів (РТР), тобто об'єктів та явищ природного, природно-антропогенного, соціального походження, що можуть бути використані для рекреації населення.

Одним із найбільш перспективних видів відпочинку в регіоні є екологічний туризм, а саме такий вид туристичної діяльності, метою якого є пізнання особливостей малозмінених природних та традиційно культурних ландшафтів за умови збереження їх різноманіття. Підґрунтям розвитку екотуризму є достатня забезпеченість краю відповідними РТР. В першу чергу – це природні ресурси, а саме: ландшафти, компоненти природи, які використовуються у сфері рекреації та туризму (геологічні, орографічні, гідрологічні, кліматичні, ґрунтово-рослинні, фауністичні).

Місцями високої концентрації саме цього виду РТР є об'єкти та території природно-заповідного фонду (ПЗФ). Відповідно до Закону «Про природно-заповідний фонд України» з одинадцяти визначених категорій територій та об'єктів ПЗФ для 6 категорій рекреаційна функція є цільовою. Це такі категорії природних територій та об'єктів як національний природний парк (НПП), регіональний ландшафтний парк (РЛП) та штучно створені об'єкти – ботанічний сад, дендрологічний парк, парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва, зоологічний парк.

Використання територій біосферних заповідників (БЗ), заказників, пам'яток природи в рекреаційних цілях є допустимим, у порядку визначеному природоохоронним законодавством.

Рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів ПЗФ здійснюється з урахуванням вразливості природних комплексів та окремих його компонентів, особливо рідкісних та зникаючих видів рослин, тварин, рослинних угруповань та типів природних середовищ, що

занесені відповідно до різноманітних списків охорони національного та міжнародного рівня. А також з урахуванням функціонального зонування території установи ПЗФ. Для рекреаційного використання виділені зони: регульованої рекреації, стаціонарної рекреації, господарська (в НПП, РЛП), буферна, антропогенних ландшафтів (в БЗ).

Станом на 01.01.2014 р. фактична площа природно-заповідного фонду становить 75598,69 га, або 3,07 % від території області. Всього створено та оголошено 141 заповідний об'єкт, з яких 8 загальнодержавного та 133 – місцевого значення.

З них найбільш привабливими для відпочинку є Чорноморський біосферний заповідник НПП «Бузький Гард», «Білобережжя Святослава»; РЛП «Приінгульський» та «Тилігульський»; лісовий заказник «Рацінська дача», заповідні урочища «Андріївське», «Варюшинське», заказник «Новопетрівські плавні» тощо.

Екологічний туризм у Миколаївській області може стати чи не єдиним регулятивним та формуючим поведінку важелем управління раціонального природокористування та охорони природи. Він дозволяє пом'якшити удари, що задає природі бездумне ставлення до неї людини, зберігає кутки незайманої природи і сприяє примноженню природних цінностей за допомогою екологічної просвіти та за рахунок коштів, що спрямовуються з прибутків від екологічного туризму на вирішення цих завдань.

УДК 631.111.3:631.416.8:631.438

**Троїцький М. О., Дмитрієва Л. А.,
Протченко Н. М., Ганцевська Н. А.**
Миколаївська філія державної установи
«Інститут охорони ґрунтів України», м. Миколаїв, Україна

АНАЛІЗ ПРОСТОРОВОЇ НЕОДНОРІДНОСТІ ПОКАЗНИКІВ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ҐРУНТІВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Сучасний моніторинг екологічного стану ґрунтів повинен базуватися на знаннях їх стану та напрямку розвитку ґрунтотворного процесу в кожній ґрунтово-кліматичній зоні під впливом як природних, так і антропогенних чинників.

За результатами досліджень агрохімічних, фізико-хімічних, токсикологічних та радіологічних показників стану ґрунтів степу України (вилугованих, незмитих, слабозмитих та карбонатних відмін чорноземів звичайних середньогумусних) із застосуванням методу дисперсійного аналізу було проведено оцінку просторової неоднорідності показників екологічного стану ґрунтів. Відбір проб проводився на всіх елементах ландшафтно-геохімічної катени в межах елементарного (балочного)

визначення за методикою регулярної сітки розміром 5 x 5 м. Аналіз показників стану ґрунту проводився за стандартними методиками, загальноприйнятими в практиці роботи служби охорони родючості ґрунтів. Статистичний аналіз проводився із застосуванням пакету Statistica.

Аналіз показує, що існування відмінностей між значеннями показників екологічного стану ґрунтів зумовлено процесами змиву – акумуляції. Достовірність відмінностей між елементами катени виявлена нами для цезію-137 (критерій Фішера 9,38 $P < 0.001$), рН (критерій Фішера 12,97 $P < 0.001$), рухомих фосфатів (критерій Фішера 9,40 $P < 0.001$), рухомого калію (критерій Фішера 14,25 $P < 0.001$), гумусу (критерій Фішера 42,61 $P < 0.001$), рухомих форм міді (критерій Фішера 20,49 $P < 0.001$), цинку (критерій Фішера 22,42 $P < 0.001$) та кобальту (критерій Фішера 8,31 $P < 0.001$). Не виявлено достовірних відмінностей між ґрунтами різних елементів катени для кадмію (критерій Фішера 1,40 $P > 0,05$) та свинцю (критерій Фішера 1,13 $P > 0,05$). Це може означати, що головним фактором, який формує просторовий розподіл цих токсичних елементів, є антропогенний вплив на агроландшафти.

Результати оцінки варіабельності показників в межах одного елементу ландшафтно-геохімічної катени, оцінені за показником коефіцієнту варіації, показують існування також істотної внутрішньогрупової мінливості більшості із досліджуваних показників (табл. 1).

Таблиця 1

Коефіцієнти варіації (в %) показників екологічного стану ґрунтів в межах ландшафтно-екологічної катени

Показник	Елементи катени (елементарні геохімічні ландшафти)		
	автономний	транселювіальний	геоаккумулятивний
Цезій-137	11,1	12,3	22,3
рН	2,0	5,1	4,0
Рухомі фосфати	41,9	35,5	43,3
Рухомий калій	40,0	15,5	45,0
гумус	4,3	4,4	8,9
Рухома мідь	4,0	10,5	11,4
Рухомий цинк	12,0	8,0	14,1
Рухомий кадмій	4,3	5,9	17,0
Рухомий свинець	10,2	16,3	10,8
Рухомий кобальт	4,1	19,7	37,2

Ця мінливість, за літературними даними, може бути наслідком як локальних мікронеоднорідностей рельєфу в межах досліджуваної території (природні фактори), так і залишкової дії внесення в минулому органічних та мінеральних добрив (антропогенні фактори).

Таким чином, аналіз просторової неоднорідності показників екологічного стану ґрунтів Півдня України показує, що причинами її формування є комплексна дія природних та антропогенних факторів.

ОЦІНКА ВПЛИВУ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ОСТРІВНІЙ ТЕРИТОРІЇ НА ДОВКІЛЛЯ

Для оцінки впливу альтернативних джерел енергії острівної території на довкілля необхідно враховувати вплив як у цілому, так і на окремі компоненти. Приймаємо методологічний підхід такий, як визначення екологічної безпеки. Метод дозволяє в майбутньому мінімізувати вірогідність виникнення негативних екологічних наслідків та нівелює їх дію у теперішньому, а це, у свою чергу, сприятиме стійкості об'єктів впливу, зокрема, і екосистеми острова.

У моделюванні виробництва електроенергії на острові за допомогою вітроенергетичною установкою (ВЕУ) ТГ-1000 та сонячної установки, в першу чергу, враховувались вітро- та сонячні ресурси острова на виробництво, тому доцільно розглянути вплив на навколишнє середовище, а потім надавати комплексну оцінку рішення.

Комплексна оцінка впливу екосистеми острова повинна враховувати впливи, які зображені на схемі.

Пропонується застосовувати індекс екологічної безпеки, який виражається через індикатори та корелюється з мірою екологічного ризику.

Запропонований індекс екологічної безпеки для острівної території виглядає таким чином:

$$ІЕБ = f(I_{ЛЗ}, I_{БРВ}, I_{БРП}, I_{ЗШ}, I_{ЗВ}, I_{ЗЕМ}, I_{ВТ}, I_{ЗЛ}),$$

де: $I_{ЛЗ}$ – індекс людської захворюваності;

$I_{БРВ}$ – індекс біорізноманіття (видового);

$I_{ВТ}$ – індекс відчуження території;

$I_{БРП}$ – індекс біорізноманіття (популяційного);

$I_{ЗЛ}$ – індекс зміни ландшафту;

$I_{ЗЕМ}$ – індекс електромагнітного забруднення;

$I_{ЗВ}$ – індекс вібраційного забруднення;

$I_{ЗШ}$ – індекс шумового забруднення.

Розрахунок індексу екологічної безпеки за А. Б. Качинським ведеться з урахуванням коефіцієнтів вагомості (цінності) середовищ, для яких було оцінено індикатори екологічної безпеки:

$$IEE = \sum (I_i \cdot d_i),$$

де I_i – індикатор екологічної безпеки для i -того середовища;

d_i – коефіцієнт вагомості i -того середовища.

Коефіцієнти вагомості середовищ призначаються експертами на основі експертних оцінок, а при виборі коефіцієнтів вагомості має зберігатися така умова:

$$\sum d_i = 1.$$

Якщо розрахувати значення обраних індикаторів та індексу, можна буде порівняти рівні негативного впливу на довкілля, й, відповідно, оцінити рівень їх екологічної безпеки. Отже, запропонований методичний підхід сприяє вдосконаленню екологічної оцінки

Правильне стратегічне розміщення ВЕУ– це кращий спосіб запобігти загибелі багатьох видів птахів і інших тварин. У цілому, і в нашій країні ця проблема залишається не вивченою, оскільки відповідно до вимог «Обґрунтувань дії на навколишнє середовище» (ОВНС), дослідження орнітофауни проводяться тільки до споруди ВЕС, а на подальші спостереження засоби відсутні.

МОВНО-КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА

Підсекція

УДК 81'25

Марченкова І. Ю.,
кафедра ТПП, викладач ЧДУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

ПЕРЕКЛАД НЕПЕРЕКЛАДЕНОГО В ГЕРМЕНЕВТИЧНІЙ МЕТОДОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Адекватність при перекладі зберегти дуже важко, потрібно мати неабиякі здібності, уміння та практичний досвід, щоб правильно та точно перекладати оригінали, зберігаючи при цьому зміст, усі особливості, весь той мовний та культурний колорит, який містить твір. Кожен переклад – це твір того автора, який його зробив, і в кожному «перекладеному перекладанні» присутній перекладач із його словником, його синтаксисом, його перекладацьким досвідом. Будь-який перекладач у своїй роботі постійно шукає точне слово і точний звук. І творення перекладу не є лише професійна майстерність. Зовсім недостатньо знати досконало мову оригіналу. Потрібно ще в досконалості володіти українською, російською, німецькою – будь-якою перекладною мовою, мати здатність використовувати її. Але, на жаль, і цього буває недостатньо.

А. Богачов у своїй статті «Можливість перекладу. До герменевтичної феноменології перекладу» зазначає, що *проблема перекладу* – не так проблема освоєння чужого взагалі, як проблема окремих розбіжностей в уявленнях про те, які мови як поєднуються, а також хто і як – достовірно чи ні – здатен перекладати. Він також зазначає, що думка, яка має передувати всім подальшим міркуванням, полягає в тім, що *феномен перекладу* постає як різноманітний зв'язок способів висловлюватися і взаємодіяти, який не є змістом і наслідком розуміння окремої людини, перекладача, а існує як практика комунікації посередника та інших людей, тобто як *медіальна практика*.

Автор у своїй статті задається питанням: «Як можливий переклад?». Його відповідь така, що переклад уможливлено Іншим як адресатом перекладу. Істотною є інтенція перекладу до того, хто не володіє чи недостатньо володіє мовою, яка, однак, якимось чином впливає на його життя. Важливість ставлення адресата до перекладу виявляється в тім, що той, хто розуміє іншу мову, її для себе не перекладає. Відносини іншого і перекладача А. Богачов розцінює як *довіру*. Він додає, що перекладач

мусить кожного співрозмовника забезпечити мовою, яка б поєднала предмет і процес його розуміння. Справа перекладача – усунути брак спільної мови обговорення предмета. Для цього перекладач відшукує мовне вираження предмета обговорення.

Інший дослідник А. Васильченко в статті «Перекладання неперекладностей: семіотична проблема і філософський метод» зазначає, що проблема неперекладності потребує всебічного дослідження, зокрема й логіко-аналітичного. Науковець пише, що коли ми згадуємо, що слово, вислів, зворот є неперекладними, ідеться не про неможливість перекладу. Навпаки, неперекладне – це те, що ми ніколи не припиняємо перекладати. Далі продовжує думку – найцінніший дарунок діалогу – переклад неперекладного, адже це – єдиний спосіб зрозуміти іншого. Таким чином, потрапляючи в ситуацію багатомовності, ми відразу опиняємось віч-на-віч із проблемою неперекладності, принаймні, якщо щиро хочемо зрозуміти іншого.

Інакше кажучи, зазначає А. Васильченко, перекладання неперекладностей з іншої мови, з іншого дискурсу, з іншого особистісного міфу можна здійснити завдяки артикуляції *онтології* іншої мови, іншого дискурсу, іншого міфу. Потрактоване таким чином перекладання неперекладностей як метод дослідження інших контекстів можна вважати своєрідним філософським виміром, що складає необхідний компонент роботи історика, біографа, мовознавця, мистецтвознавця, культуролога, психотерапевта, перекладознавця.

Н. М. Нестерова в статті «Наука про переклад: герменевтика УЗ деконструктивізм» зазначає, що герменевтичний напрям у вивченні перекладу, як відомо, сягає корінням до філософії мови В. Гумбольдта і герменевтики Ф. Шлейєрмахера. Герменевтичний підхід виражається в тому, що проблема перекладу розглядається як одна зі складових більш глобальної філософської проблеми – проблеми розуміння. У цьому підході до перекладу і виявляється «трагічний» характер відносин між оригіналом і перекладом, в яких, у свою чергу, знаходить відображення трагізм відносин між мовними (точніше, можливо, слід назвати їх лінгвокультурними) свідомостями автора і перекладача, оскільки обидва опиняються замкнутими в межах своєї мови. Звідси й ідея принципової міжмовної «неперекладності», яка є наслідком відомих постулатів В. Гумбольдта: «Мова – це світобачення», «Мова – це орган, який утворює думку». Із цього випливає: дві мови – два світобачення, два мислення. Поєднати їх в перекладі є неможливим. Ось чому переклад – це мовна та культурна «трагедія».

Проблема розуміння, яку розробляє герменевтика, особливо *актуальна* в плані осмислення результатів матеріальної, духовної, культурної діяльності людей різних епох. Саме тому останнім часом чіткіше вимальовується глобальність проблеми розуміння між людьми, країнами, протилежними системами, а також усвідомлення майбутнього розвитку єдиної людської цивілізації.

ГНОСЕОЛОГИЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ ЯЗЫКА НАУКИ

Предметом каждой науки является язык науки. Первичный объект исследования у философов-логиков и лингвистов один – это научные тексты, объективированное научное знание, производством которого занимается наука как особого рода интеллектуальная деятельность.

Язык научных текстов рассматривается либо как функциональный стиль, либо как особый функциональный язык в зависимости от поставленной цели исследования. Язык науки имеет те же свойства, что и само научное исследование. В языке науки отражаются «наивная» и научная картины мира. Всякая наука коренится в наблюдениях и мыслях, свойственных обыденной жизни, дальнейшее ее развитие есть лишь ряд преобразований, вызываемых первоначальными знаниями [А. А. Потебня 1993:27]. Научный язык совпадает с понятийно-логическим языком.

Язык науки включает общенаучную лексику, общенаучную специальную терминологию и общелитературный язык. Как всякая знаковая система, язык науки выполняет две основные функции: познавательную и коммуникативную, и познавательная функция является ведущей.

Научное мышление взаимодействует с ненаучным – обыденным, а в период своего возникновения с мифологическим, в средние века – с религиозным. В структуре стиля обыденного мышления можно выделить два элемента:

- 1) устойчивые моменты повседневного опыта, профессиональной деятельности;
- 2) используемые приемы, мысли.

Первый элемент более подвижен, второй – более консервативен. Современное обыденное мышление отличается с содержательной стороны от обыденного мышления античности или средних веков, но со стороны приемов мысли это различие несущественно.

Выделяется два стиля обыденного мышления, которые отличаются по использованию приемов мысли – сократический и современный.

Первый стиль характерен для эпохи господства мифологического и раннего натурфилософского мышления, в котором слито воедино все идеальное и чувственное, все демоническое и физическое, это не учение, а символ, т. е. полужнание, полусознание, где объективная логика не отличается от субъективной. Лишь в силлогистике Аристотеля вырабатываются такие приемы мышления, которые могут применяться к любому его содержанию. Для современного обыденного мышления формально-логические приемы, законы являются основным инструментом мышления.

Процесс формирования научного языка – процесс сложный, длительный, на первых порах становления науки преобладали слова естественного, обыденного языка. В античных и средневековых учениях результаты наблюдений и опытов, образующих основу науки, описываемых при помощи языка повседневной жизни, применявшегося не только при описании наблюдений, но также формулировки общих принципов науки. И для античных средневековых учений, и для классического естествознания была характерна одна черта: сначала в них устанавливались наблюдаемые или экспериментальные зависимости между объектами реальности, а затем находились способы их выражения первоначально на основе обычного, а затем с помощью научного языка.

Любая научная теория нуждается в «переводе» на национальный, обыденный язык. В. Гейзенберг отмечал: «Сам физик может довольствоваться математическими схемами, но ведь он должен говорить о своих результатах и не физикам... Значит, нужен обычный язык» [Гейзенберг 1963:140].

Следует отметить, что в процессе функционирования языка науки все его структурные элементы претерпевают изменения. Научное знание проходит ступени от абстрактной теории к прикладным отделам знания, а затем растворяется в практике. По мере движения по этим ступеням язык науки теряет ту часть логических слоев, которые выполняли познавательную функцию в процессе открытия нового знания. Затем эта сложная логическая надстройка остается на высших, удаленных от практики, этапах. В практической деятельности субъект использует конкретные результаты познавательных операций, которые выражены иными средствами языка науки.

В процессе функционирования языка науки происходит взаимовлияние научной терминологии и обыденного языка.

Таким образом, можно сказать, что обыденный язык явился первоначальной основой для возникновения научного языка.

УДК 81'253:[378.147.091.33-027.22:75]

Медведєва А. А.,
викладач кафедри ТПП,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ У ВНЗ

Упровадження інтерактивних форм навчання – один із найважливіших напрямів удосконалення підготовки студентів у сучасному ВНЗ. Особливе значення інтерактивні заняття мають для студентів, спеціальність яких

передбачає високий рівень практичних навичок та вмій. Напевне, найбільшу увагу до розвитку практичних навичок треба приділяти при викладанні дисциплін спеціальності «Переклад».

Моделювання реальних ситуацій, в яких зазвичай працюють перекладачі, є корисним досвідом для студентів, який допомагає їм збільшувати їх перекладацьку компетенцію та формувати манеру поведінки в робочих обставинах. Однак практики перекладу на звичайних заняттях недостатньо, оскільки студенти звикають до викладача і не відчують ніякого психологічного навантаження під час виконання. Найкращим рішенням у такій ситуації буде буквально «вийти» за рамки стандартних занять.

Мова в цій статті піде про проведення занять у художній галереї для студентів 3 курсу спеціальності «Переклад». Під час такого заняття активність викладача поступається місцем активності студентів, а головним завданням стає створення умов для їх самостійної роботи. Викладач відмовляється від ролі своєрідного фільтра, що пропускає через себе навчальну інформацію, і виконує функцію помічника в роботі, одного з джерел інформації. Тому інтерактивне навчання покликане в першу чергу використовуватися в інтенсивному навчанні студентів старших курсів, які вже мають досить чітке уявлення про переклад як процес, знають основні методики перекладу і мають певний базовий досвід перекладу на парах. Такій характеристиці найбільше відповідають студенти 3-5 курсів.

Роботу в обговорюваній моделі заняття в художній галереї можна умовно поділити на 3 етапи:

I. Підготовчий етап, який включає в себе 2 стадії: опрацювання матеріалу з тематики образотворчого мистецтва на парі та підготовку безпосередньо до перекладу в галереї.

Під час першої стадії викладач разом зі студентами опрацьовує матеріал щодо історії образотворчого мистецтва, музеїв, напрямів мистецтва. Ця стадія є своєрідним підґрунтям і вступом до тематики. Для викладача вона також є гарною нагодою зрозуміти загальний рівень обізнаності студентів із теми та з'ясувати, яких знань їм бракуватиме під час реальної ситуації перекладу.

На другій стадії підготовки до заняття викладачеві рекомендується ретельно продумати можливі варіанти розвитку подій. Із цією метою необхідно підготувати додатковий матеріал. Протягом цієї стадії викладач самостійно або разом зі студентами відвідує місце проведення майбутнього заняття і збирає інформацію про наявну експозицію, занотовує складні назви експонатів, складає приблизний список лексики, яка може знадобитися студентам під час усного перекладу. Не зайвим буде проконсультуватися з приводу цього списку із завідувачем галереї, щоб скоригувати його.

II. Перекладацький етап, під час якого студенти безпосередньо залучені до процесу послідовного або синхронного перекладу, працюючи в реальних умовах. Для цього етапу ми пропонуємо перекладати виступ екскурсовода.

Заняття має починатися зі вступу, під час якого учасникам надається інформація про мету заняття, нагадуються основні правила роботи послідовного і синхронного перекладача, етика поведінки в присутності колег.

Пропонується проводити роботу так: один студент-перекладач працює певний проміжок часу (залежно від кількості студентів у групі), після чого інший студент заступає його місце. Решта групи виступає в ролі глядачів, помічників, але не критиків перекладача, згідно з перекладацькими правилами етики. Усі зауваження та пропозиції пропонується виразити під час третього, постперекладацького етапу заняття. У разі, якщо перекладач не може впоратися з роботою самостійно, допустима певна допомога викладача або студентів групи, які можуть підказати слово, або перефразувати складну конструкцію, не порушуючи при цьому робочої атмосфери.

III. Постперекладацький етап, що включає в себе обговорювання роботи студентів під час виконання перекладу. На цьому етапі варті значної уваги поведінка студента, який здійснює переклад у стресовій ситуації, поза і місцезнаходження перекладача, повнота і форма викладеного матеріалу, його відповідність вихідній інформації, а також можливість студента знаходити рішення для перекладу складних мовних конструкцій або реалій.

Висновок рекомендується проводити у формі рефлексії, щоб кожен студент зміг усвідомити, що він дізнався нового, які вміння та навички сформував, як інакше можна було вирішити складні ситуації для розв'язання поставлених комунікативних задач.

Зазначена практика, вжита в процесі навчання перекладачів, показує, що студенти здебільшого недостатньо підготовані до роботи в реальних умовах, а навички перекладу як такі не можуть допомогти в незнайомій обстановці під час сприйняття мовлення сторонньої людини. До того ж, рівень відповідальності за виконане завдання значно підвищує рівень стресу в студента. Таким чином, варто відмітити, що регулярні тренування в реальних умовах у курсі програмі підготовки студентів спеціальності «Переклад» у вищих навчальних закладах можуть допомогти підготувати більш якісні кадри для перекладацьких агенцій. При цьому не слід обмежуватися музеями та художніми виставками, слід використовувати всі доступні бази для практики перекладачів.

Кравцова О. А.,
к.і.н., ст. викладач кафедри ТПП англійської мови інституту філології,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОДОРОЖНІЙ У ЧАСІ ТАРАС ШЕВЧЕНКО

*«Є поети одного міста, одного села, одного народу.
Але є поети всіх міст, всіх сіл, всіх народів.
Шевченко саме такий поет»
(Назим Хікмет)*

«Тарас Шевченко – один із найбільш безкомпромісних й унікальних «голосів» європейської культури, і цей голос стає все більш почутим і впізнаваним у Великій Британії», – йдеться на сайті Кембріджського університету, що вважається одним із передових вищих навчальних закладів Англії та світу.

Творчість Тараса Шевченка має світове значення, про що свідчать численні промовисті слова представників як слов'янського світу, так і світу, далекого від України. Ось як польський літературознавець Мар'ян Якубець говорить про Шевченка: «Він був найбільш народним поетом з усіх великих поетів світу. Поезія Шевченка була явищем єдиним та неповторним. Немає для неї відповідника в світовій літературі».

Один із найвідоміших американських президентів Джон Кеннеді з нагоди спорудження та відкриття пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні 1964 р. сказав: «Я радий, що можу додати свій голос до тих, що вшановують великого українського поета Тараса Шевченка. Ми вшановуємо його за великий внесок не тільки у культуру України, що він дуже любив і так промовисто описував, а й культуру світу. Його творчість є благородною частиною світової історичної спадщини».

А вже за часи становлення суверенної України Уїльям Джеферсон Клінтон назвав Тараса Шевченка лицарем свободи, борцем, що «торував шлях вільній, демократичній Україні».

Твори Тараса Шевченка перекладено всіма слов'янськими мовами, а також німецькою, англійською, французькою, іспанською, японською, хінді, корейською, італійською, малайською та багатьма іншими. Творча спадщина поета ретельно вивчалася закордоном. Цілеспрямований інтерес до поезії формується в другій половині XIX ст., і свідченням цього є значна кількість статей та перекладів, переважно польською, болгарською та чеською мовами. Шведськими славістами майстерно представлено творчість великого Кобзаря. Ось як шведський славіст, референт Нобелівського інституту Шведської академії наук Альфред Єнсен, який добре знав українську мову та написав декілька книжок про

спадщину Кобзаря, що зараз широко читаються шведською аудиторією, так висловлюється про творчість Шевченка: «В історії всесвітньої літератури мало таких прикладів, щоб 26-річний поет виступив з такими зрілими творами перед народом. В історії світової літератури він поставив собі пам'ятник, сильніший від бронзи».

На Заході захоплення творчістю Тараса Шевченка почалося з Австрії. У Франції статті в пресі з'являлися ще в середині XIX ст., згодом почали з'являтися переклади творів, що захоплюють французьких митців та читачів. Еміль Дюран у статті 1876 р. писав: «Поет, що помер 15 років тому і якого ми хочемо тепер «відкрити читачеві», є народним у найширшому значенні його слова». Згодом цю статтю було перекладено англійською мовою й опубліковано в Америці та Англії, і саме вона дала поштовх до вивчення творчості нашого співвітчизника в англійських країнах світу.

Також цікавим залишається той факт, що в Індії здійснено 22 переклади «Заповіту». Від початку XX ст. Шевченка перекладають у Китаї, де нинішній «Кобзар» включає 80 творів. Як про свого сучасника, говорив про Шевченка кубинець Мануель Діас Мартінес, який заявив про те, що український поет «сьогодні живе і бореться за незалежність разом з народами Центральної Америки». В'єтнамський поет Ву Куан Фонг відзначив, що «поезія Шевченка близька і зрозуміла всім волюбленим народам світу, вона нині наснажена високою моральною силою, його твори кличуть поневолені народи до боротьби за свою свободу».

В американську, канадську та англійську літературу творчість ШЕВЧЕНКА ВХОДИТЬ ПАРАЛЕЛЬНО. Дотепер над донесенням Шевченкового слова до англійського читача працювало 80 перекладачів. Майже всі поезії Шевченка відтворюють англійською мовою. Багато існує інтерпретацій та переспівів творів Кобзаря. Зокрема, «Садок вишневий коло хати» має 11 інтерпретацій, а «Заповіт» – 20.

Першу спробу представити Шевченка англійськомовному світові зробив 130 років тому Андрій Гончаренко. Глибокий же аналіз та докладнішу інформацію про Шевченка знаходимо у працях Вільяма Ричарда Морфіла, який є англійським славістом, професором Оксфордського університету, що вперше про поета згадує у 1876 р. Морфіл намагається перекладати «Заповіт» Шевченка, що сьогодні зберігається в бібліотеці Оксфордського університету. Незважаючи на те, що Морфіл поставився дуже сумлінно до перекладу цього твору, але поетичним переклад назвати не можна, та й сам Морфіл був далеким від розуміння Шевченка, при всій симпатії до нього як до борця кріпацтва, тому цей переклад більше схожий на переспів твору, аніж на Шевченківське слово, передане англійською мовою.

На початку XX ст. серед перекладачів творів Тараса Шевченка англійською мовою суттєво виділяється Ліліан Войнич – англійська

письменниця та композитор, автор славнозвісного роману «Гедзь». Вона намагалася, і небезуспішно, передати дух оригіналу твору «Заповіт», не забуваючи про подробиці. Але все одно її переклад «Заповіту», хоч і вважається одним із найдосконаліших з усіх дотепер відомих англомовних, усе одно вважається більш інтерпретованим, ніж перекладеним твором. Згодом перекладено «Зоре моя вечірняя», «Мені однаково чи буду...». Безмежна щирість та ретельний підхід до перекладу твору підтверджується 20-річною працею над перекладами цих творів.

Досі переклади Войнич вважають багатими на зміст та своєрідність стилю першотвору, мелодійність внутрішніх форм. Однак знову ж таки відчувається недостатня поінформованість про часи, коли творив сам поет, та плутанина фактів.

В Англії відома поетеса Віра Річ, котра вона в 1960-69-х рр. опублікувала переклади 51 твору Шевченка, серед них – 9 поем. Переклади Віри Річ вважаються найбільш поетичними та близькими по духу і розумінню поезії оригіналів творів. В. Річ познайомила англійських читачів із найбільшою кількістю творів Шевченка у власному поданні. Але в цих перекладах значною мірою відчувається розуміння самого поета, епохи, яка принесла йому настрої, що він втілює у своїх творах. Англомовний світ дуже пишається таким надбанням як Віра Річ, оскільки саме її переклади здебільшого представлені в бібліотеках Англії, Америки та Канади.

Українська еміграція зіграла свою суттєву роль у популяризації Шевченкового імені в англомовному світі. Масова еміграція завжди була й буде трагедією будь-якого народу, оскільки найчастіше вона є вимушеною. У цьому разі історія сприяла поширенню та зростанню англомовної Шевченкіани, і, починаючи з XIX ст., Канада під впливом українських поселенців, їх звичаїв та традицій, мелодійної української мови та пісень познайомила і з Шевченківською поезією.

У 1933 р. у друк виходять англомовні переклади канадського поета українського походження Онуфрія Іваха. Переклади Іваха цілісні, у них добре відтворено мелодику оригіналу, відчувається виразне бачення Шевченківських образів.

Варто зазначити, що зарубіжним письменникам та поетам не так вдалося передати слово Кобзареве, як це вдалося емігрантам, про що свідчить той факт, що наступним перекладачем Шевченківської спадщини є Іван Вив'юрський, що в світі більш відомий як Джон Вір. Вже будучи канадійцем, оскільки народився в родині емігрантів, почав писати вірші англійською та українською, і зацікавився творами Тараса Шевченка. Його творчий доробок як перекладача Шевченківських творів» – 29 віршованих творів, серед яких вдалий переклад поеми «Сон», «Заповіту», до якого не раз зверталися перекладачі, наголошуючи на складності самого твору, його складній поліфонії, що вдалося зберегти

саме Віру. Ще одним популярним перекладом Віра є «Кавказ», складнощі перекладу якого дискутуються в Центрі канадських українських студій при Манітобському університеті. Джону Віру вдалося досягнути майстерність Шевченка-лірика та передати, хоча й частково, усю гаму емоційних тонів першотвору. Канадська літературознавча громада дуже пишається своїми перекладачами Шевченка, про що свідчать численні бібліотечні довідники, де міститься інформація про тематичні вечори за участі цих перекладачів.

Твори великого поета опубліковувалися не тільки окремо, але й у збірках із коментарями видавців, редакторів чи відомих на той час громадських діячів. У Берліні, наприклад, ще в 1929 р. Дмитро Дорошенко підготував буклет німецькою мовою про Тараса Шевченка, що його згодом було перекладено англійською – «Taras Shevchenko: the National Poet of the Ukraine» (1936), «Taras Shevchenko: Bard of Ukraine» (1946).

У післявоєнній Північній Америці у видавничому домі Миколи Денисюка у Чикаго відбулося перевидання Варшавського друку 14 томів творів Шевченка (1959-1963 рр.). 13-й том було присвячено Шевченковому життю і містив він вибрані статті П. Куліша, І. Франка, М. Грушевського, В. Шкурата, С. Єфремова. У 1961 р. вийшла книга Василя Барки про Шевченка «Правда Кобзаря». У 1964 р. Лука Луців видав книгу «Співець української слави і волі» із перекладом статей про поета та Шевченківськими віршами. 16 років потому Джордж Нестор Лукій упорядкував та видав безцінну колекцію творів англійською мовою «Shevchenko and the Critics» («Шевченко і критики»).

Нове видання перекладів Шевченка було опубліковано в Північній Америці у 1980-х р. Джордж Гроровіц у книзі «The Post as Mythmaker» показав зв'язки поезії Шевченка з його власними поглядами. Продовжив цю роботу Леонід Плющ у 1986 р.

Існує міф, що твори Шевченка все ж таки легше було і є перекладати англійською мовою оскільки мелодійність української мови дещо корелює з мелодійністю англійської мови, і таким чином простіше знайти схожу поліфонію в цих двох мовах. Але знайшлися й такі, що спробували перекладати Шевченка фінською. Першим таким перекладачем виявився Вейкко Ервасті, що називається поетом із «лівацьким минулим». Народився поет у Фінляндії, але у 17-річному віці емігрував до Радянського Союзу. Йшов 1931 р., під час активізації ультраправого «Лапуазського руху» сам Ервасті мав виразно ліві погляди. Йому вдалося уникнути долі багатьох репресованих сталінським режимом «червоних» фінів. Саме його переклади Шевченківських творів зараз можна знайти в обмінних кошиках гельсінських бібліотек (прим. суть **обмінного кошика** полягає в такому: читачі залишають книжки, що їм вже не потрібні, іншим читачам дозволяється безкоштовно користуватися тими книжками.

Такі кошики ніколи не бувають порожніми, таким чином відбувається неформальне заочне спілкування). Але жодного перекладу творів Шевченка не було надруковано саме у Фінляндії, усе поза межами країни. Але в країні добре знають «Заповіт» (надруковано переклад у 1941 р.) фінською саме у виконанні Вейкко Ервасті, адже він сам є знаним літературознавцем. Хоча його переклад не є ідеальним, адже сам Ервасті погано знав українську мову, але, як стверджують знавці обох мов, прослідковується майже ідентичність мови першотвору з мовою оригіналу.

Згодом карельським поетом, журналістом та перекладачем Ніколаєм Лайне перекладено низку творів Тараса Шевченка. Але досі точаться дискусії з приводу дотичності фінських текстів перекладу саме з українськими, оскільки Лайне звинувачують у тому, що перекладав він здебільшого не з української, а з російської мови, оскільки рядки в деяких творах мають більший збіг із російськими. Та це не применшує вартості саме цього перекладача Шевченківських творів, оскільки фінський читач знайомив із багатьма перекладами саме у виконанні Лайне.

На Світоглядному порталі «Рідна країна» вийшла промостаття стосовно Шевченківського Інтернет-порталу, що його представив Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України. За словами керівника проекту, президента Малої академії наук України Станіслава Довгого, невдовзі будь-який користувач зможе скористатися унікальною можливістю ознайомитися зі 100 тис. сторінок оцифрованих рукописів та архівних документів, а також передбачено унікальні сервіси – віртуальні 3D – тури музеями Тараса Шевченка в Україні та закордоном, а також матеріалами, що надаються майже 100 іноземними інституціями – громадськими організаціями, університетами та посольствами, що надали таку важливу та корисну інформацію про життя та творчість поета в їхніх країнах.

«Любов до українського поета цілком зрозуміла і гордість з його досягнень цілком виправдана», – так писав про Кобзаря 36-й президент США Ліндон Джонсон.

УДК 81'347.78.034

Науменко О. В.,
викладач ЧДУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДІВ ВІРША ДЖ. ДЖОЗЕФ «ПОПЕРЕДЖЕННЯ»

Поетичний переклад – це особливий вид художнього перекладу. Його питанням присвячено праці багатьох науковців, але, незважаючи на це,

тема й досі залишається актуальною, як у теоретичному, так і в практичному аспекті.

Ми маємо на меті проаналізувати українські та російські переклади вірша Дженні Джозеф «Попередження» (Н. Безсонової, О. Чигиринської, М. Абрамова, С. Тиновицької), розглянути найбільш цікаві з перекладацької точки зору приклади. Актуальність дослідження полягає у виборі матеріалу, адже британські поети і досі залишаються маловідомими українським та російським читачам.

Багато хто вважає, що перекладати білий вірш значно легше, ніж римований. Це абсолютно хибна думка. У білих віршах усе змістове та емоційне навантаження переноситься на лексику та на ритм, тому при перекладі важливо відповідально підходити до цих двох характеристик.

Вірш «Попередження» («*Warning*») був написаний у 1961 р. і на сьогодні, за опитуванням BBC, є одним із найбільш популярних у Британії. Головна героїня вірша розмірковує про часи, коли стане старою та зможе дозволяти собі все, що тільки їй заманеться. Адже зараз вона повинна себе стримувати, аби подавати гарний приклад дітям та гідно виглядати перед друзями.

Яким би близьким до оригіналу не був переклад, він все одно зазнає певних змін, що науковою мовою називаються трансформаціями. Аналізовані переклади не є винятком.

У Безсонової Н. словосполучення *old woman* було перекладено за допомогою граматичної заміни «жінка в літах». Фраза *I shall sit down on the pavement when I'm tired* зазнала не лише граматичної заміни (прикметник *tired* було замінено на дієприслівник *столмившись*), а й перестановки частин речення (транспозиції) у перекладі – «Столмившись, сідатиму на тротуар». Перекладачка конкретизує словосполучення *people's gardens*, і в неї виходить «у садах сусідів». Конкретизацію та диференціацію спостерігаємо в такому прикладі: *we must have clothes that keep us dry* – «ми змушені носити одяг, який робить нас стриманими». Форма вірша в перекладі Н. Безсонової також зазнала незначних змін: кількість рядків у першій строфі було збільшено на один.

О. Чигиринська використовує багато транспозицій у своєму перекладі:

– *I shall sit down on the pavement when I'm tired* – «А як столмлюсь – то сяду прямо на бруківку»;

– *And eat three pounds of sausages at a go* – «Одним заходом з'їдати по три фунти ковбаси».

Також знаходимо в неї конкретизації: *samples* – «рекламне їдло», *stick* – «ковінька» та граматичні заміни: *When I am an old woman* – «Як постарішаю», *in other people's gardens* – «в чужих садах». Як і Н. Безсонова, О. Чигиринська збільшує вірш на один рядок.

Завдяки конкретизаціям та доповненням переклад М. Абрамова здається конкретнішим за оригінал. Порівняємо:

- *flowers* – «букети»;
- *three pounds of sausages* – «три кило сосисок»;
- *satin sandals* – «босоножки шёлковые с лоском».

У перекладі М. Абрамова висока мова поєднується з розмовними фразами, це й створює іронічний ефект твору. Наприклад: *шляпа красная с причудливым фасоном, босоножки с лоском, сяду среди дороги, пантофли, сквернословить; транжирить, съесть по ходу, три кило.*

Найвідоміший російський переклад вірша належить Є. Тиновицькій. Вона відходить від основного принципу перекладу, згідно з яким переклад має максимально точно передавати форму та зміст оригіналу, та римує свій твір, що має назву «На всякий случай». Її героїня планує придбати «красный берет» та «бордовое платье», і такий образ зовсім не сходиться з тим, який змалювала Дженні Джозеф. Перекладачка опускає деякі частини, що здаються їй несуттєво важливими (наприклад, *And I shall spend my pension on brandy and summer gloves*), та подекуди повністю трансформує оригінал.

Безсумнівно, завдяки римі переклад Є. Тиновицької легше сприймати, але він навряд чи дасть читачам повне та об'єктивне розуміння індивідуального стилю Дж. Джозеф та манери її письма.

Переклад вважається адекватним за умов вичерпної точності в передачі смислового змісту оригіналу та повноцінної функціонально-стильової відповідності йому. Будь-який переклад передбачає певні втрати, часто доводиться вибирати, на чому ставити акцент: на формі чи на змісті. Хоча не бажано нехтувати жодною з цих характеристик. Саме вони дають читачам уявлення про індивідуальний стиль письменників. Враховуючи особливості проаналізованих перекладів та час їх створення, їх усі можна вважати адекватними.

УДК 81'42

Lyutyanska N. I.,
Petro Mohyla Black Sea State University,
Mykolaiv, Ukraine

INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE XXIst century: NEW CHALLENGES AND PERSPECTIVES

The term «communication» can be briefly defined as sharing of information between people on different levels of awareness and control.

In the epoch of internationalization and globalization the role of intercultural communication is growing.

Intercultural communication is a scientific field whose object of interest is the interaction between individuals and groups from different cultures, and

which examines the influence of culture on who people are, how they act, feel, think and, evidently, speak and listen.

Studies that deal with intercultural communications are often based on attempts to understand different national cultures, and, thus, language, traditions, religion. The latter things can lead towards formation of stereotyped understanding of «national character». Biased generalizations serve as the basis of creating stereotypes which tend to be main concepts in the sphere of intercultural communication. Furthermore, stereotypes can be dangerous for communication between representatives of different cultures as they create certain barriers within intercultural communication. They can be defined as the perceptions or beliefs we hold about groups or individuals based on our previously formed opinions or attitudes. As the definition points out, stereotypes do not develop suddenly but are formed over a certain period of time by our own culture.

The further challenge that emerged within intercultural communication is ethnocentrism. Ethnocentrism has been described as an individual psychological disposition which has both positive and negative results. On the one hand, ethnocentrism serves as means for patriotism and willingness to sacrifice for one's central group. On the other hand, ethnocentrism leads towards misunderstandings between representatives of different cultures. Thus, we can assume that ethnocentrism as well as ethnic stereotypes can both impede intercultural communication. Moreover, they can create serious problems for communication between individuals from different cultures.

Globalization suggests an increasingly global scope of political, economic and social activity. Therefore, it promotes a global diversity that challenges the identity of individuals within global community and the idea of a unified global culture. The latter issue is regarded as the further challenge of intercultural communication. It is argued that ethnic identity is no longer connected with ethnic social structures. However, ethnicity is presented as a symbolic entity concerned with the symbols of ethnic cultures rather than with the cultures themselves.

Nowadays ethnic identity is blurred due to qualitative and quantitative changes in the society. The latter becomes more diverse, leading to the shift in the traditional understanding of ethnic identity of a person. They can feel as a part of a global society rather than members of some particular society. Thus, avoiding the idea of uniqueness, a new ethnic identity is created. This new ethnic identity can create barriers in intercultural communication, destroying ideas of unique traditions and culture.

The above mentioned issues can be regarded as challenges of the intercultural communication in the XXIst century. They can create serious barriers to the process of communication and lead towards interethnic conflicts.

The challenges as well as perspectives of intercultural communication cannot be separated from one another. They are closely interrelated. The

perspectives of intercultural communication have been seen in the development of intercultural communication competence, which comprises cognitive, affective and behavioural abilities. The cognitive ability is represented by intercultural awareness, the affective ability by intercultural sensitivity while the behavioural ability by intercultural effectiveness and adroitness. Abilities developed can be used by communicators during the process itself. The competent communicator is the person who can convey a sense of communication appropriateness and effectiveness in the diverse cultural contexts. Besides, the competent communicator has to understand language pragmatics, i. e. how to use politeness strategies in making requests or how to avoid giving out too much information. All the above mentioned factors can be used for effective intercultural communication.

The development of intercultural competence can be useful for situations with communication between individuals or groups with different cultural backgrounds. Such situations emerge in the political, economic and educational spheres where knowledge of cultural specifics is unavoidable. Ignorance of such specifics can be dangerous for both participants – a sender and a receiver.

Thus, the knowledge of intercultural communication challenges as well as its perspectives is very important and it is necessary to avoid situations of possible misunderstandings between representatives of different cultures.

УДК 811.11

Кузенко Г. М.,
к.філол.н., доцент ЧДУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

STRATEGIES FOR DEALING WITH NON-EQUIVALENCE IN TRANSLATION

The choice of a suitable equivalent in a given context depends on a wide variety of factors. There are two main areas in which an understanding of semantic fields and lexical sets can be useful to a translator: a) appreciating the «value» that a word has in a given system; and b) developing strategies for dealing with non-equivalence.

a) Understanding the difference in the structure of semantic fields in the source and target languages allows a translator to assess the value of a given item in a lexical set. If you know what other items are available in a lexical set and how they contrast with the item chosen by a writer or speaker, you can appreciate the significance of the writer's or speaker's choice. You can understand not only what something is, but also what it is not.

b) Semantic fields are arranged hierarchically, going from the more general to the more specific. The general word is usually referred to as **superordinate** and the specific word as **hyponym**. In the field of VEHICLES, *vehicle* is a

superordinate and *bus, car, truck, coach*, etc. are all hyponyms of *vehicle*. It stands to reason that any propositional meaning carried by a superordinate or general word is, by necessity, part of the meaning of each of its hyponyms, but not vice versa. If something is a bus, then it must be a vehicle, but not the other way round. We can sometimes manipulate this feature of semantic fields when we are faced with semantic gaps in the target language. Translators often deal with semantic gaps by modifying a superordinate word or by means of circumlocutions based on modifying superordinates.

One important thing to bear in mind when dealing with semantic fields is that they are not fixed. Semantic fields are always changing, with new words and expressions being introduced into the language and others being dropped as they become less relevant to the needs of a linguistic community.

Among strategies used by professional translators for dealing with various types of non-equivalence at word level we distinguish:

a) Translation by a more general word (superordinate)

This is one of the commonest strategies for dealing with many types of non-equivalence, particularly in the area of propositional meaning. It works equally well in most, if not all, languages, since the hierarchical structure of semantic fields is not language-specific.

b) Translation by a more neutral/less expressive word

c) Translation by cultural substitution

This strategy involves replacing a culture-specific item or expression with a target-language item which does not have the same propositional meaning but is likely to have a similar impact on the target reader. The main advantage of using this strategy is that it gives the reader a concept with which s/he can identify, something familiar and appealing. On an individual level, the translator's decision to use this strategy will largely depend on (a) how much licence is given to him/ her by those who commission the translation and (b) the purpose of the translation. On a more general level, the decision will also reflect, to some extent, the norms of translation prevailing in a given community. Linguistic communities vary in the extent to which they tolerate strategies that involve significant departure from the propositional meaning of the text.

d) Translation using a loan word or loan word plus explanation

This strategy is particularly common in dealing with culture-specific items, modern concepts, and buzz words. Following the loan word with an explanation is very useful when the word in question is repeated several times in the text. Once explained, the loan word can then be used on its own; the reader can understand it and is not distracted by further lengthy explanations.

e) Translation by paraphrase using a related word

This strategy tends to be used when the concept expressed by the source item is lexicalized in the target language but in a different form, and when the frequency with which a certain form is used in the source text is significantly higher than would be natural in the target language.

f) Translation by paraphrase using unrelated words

If the concept expressed by the source item is not lexicalized at all in the target language, the paraphrase strategy can still be used in some contexts. Instead of a related word, the paraphrase may be based on modifying a superordinate or simply on unpacking the meaning of the source item, particularly if the item in question is semantically complex.

The main advantage of the paraphrase strategy is that it achieves a high level of precision in specifying propositional meaning. One of its disadvantages is that a paraphrase does not have the status of a lexical item and therefore cannot convey expressive, evoked, or any kind of associative meaning. Expressive and evoked meanings are associated only with stable lexical items which have a history of recurrence in specific contexts. A second disadvantage of using this strategy is that it is cumbersome and awkward to use because it involves filling a one-item slot with an explanation consisting of several items.

g) Translation by omission

This strategy may sound rather drastic, but in fact it does no harm to omit translating a word or expression in some contexts. If the meaning conveyed by a particular item or expression is not vital enough to the development of the text to justify distracting the reader with lengthy explanations, translators can and often do simply omit translating the word or expression in question.

h) Translation by illustration

This is a useful option if the word which lacks an equivalent in the target language refers to a physical entity which can be illustrated, particularly if there are restrictions on space and if the text has to remain short, concise, and to the point.

The examples discussed in this article do not, by any means, represent an exhaustive account of the strategies available for dealing with non-equivalence at word level. We are encouraged continually to study and analyse texts prepared by professional translators in order to discover more strategies and learn to assess the advantages and disadvantages of using each strategy in various contexts.

УДК 81'322.2

Слісєва С. В.,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Галузевий переклад – це переклад на іноземну мову будь-якого спеціалізованого тексту.

Для того, щоб поліпшити якість перекладу і підвищити власну кваліфікацію, фахівцеві-перекладачеві необхідно приділити особливу

увагу самоосвіті в конкретній наочній галузі. Потрібно відмітити, що навіть у найсильнішого і найпрестижнішого лінгвістичного факультету не вистачить багажу знань для отримання всіх необхідних умінь у сфері, наприклад, технічного перекладу. Часто робота професійного перекладача обмежена двома-трьома наочними галузями, в яких він вважається фахівцем.

Під час роботи, будь то усний переклад, перекладач володіє певним словарним запасом для найрізноманітніших ситуацій у своїй тематиці. Щоб краще засвоїти цю лексику, необхідно скласти невеликі наочні словники (або глосарії) всієї нової термінології, що зустрічається в роботі. Із цією метою краще за все використовувати можливості систем CAT (Computer Assisted Translation), які містять базу даних – набір раніше перекладених текстів. На дисплей виводиться вікно – «глосарій», куди вводяться нові слова і їх значення зі всіма можливими нюансами. Таким чином, складається електронний глосарій (база даних) для перекладача конкретної наочної галузі.

Для ефективного використання систем CAT у сфері спеціалізованого перекладу необхідно мати не тільки глосарії, створені перекладачем під час процесу перекладу того або іншого спеціалізованого тексту, але й мати бази знань окремих наочних галузей.

При формуванні наочно орієнтованих баз знань з окремих тематичних галузей необхідно сформулювати кінцеву та проміжні цілі дослідників, які формують базу знань. Ці цілі можуть бути різними, проте можна виділити декілька базових характеристик і відповідних їм принципових питань, які застосовуються практично для будь-якої наочної галузі і мають тому загальнометодологічну цінність:

1. Які основні рушійні сили цієї наочної галузі?
2. Як вони представлені на інституційному рівні?
3. Які основні принципи і напрями роботи основних рушійних сил і їх структурно організованих одиниць?
4. Які основні аспекти взаємодії структурно організованих одиниць усередині наочної галузі із зовнішніми по відношенню до неї суб'єктами?
5. Які методи і способи використовують структурно організовані одиниці для дії на розвиток наочної галузі?
6. У якому напрямі конкретні впливові суб'єкти просувають або гальмують розвиток наочної галузі?
7. Яких базових і видатних результатів вдалося досягти в розвитку наочної галузі, і хто саме отримав результати, яких вдалося досягти?
8. Які проблеми необхідно вирішити в рамках наочної галузі в найближчому майбутньому і в довготривалій перспективі?

Сформувати базу знань про наочну галузь, в якій використовуються тільки по-справжньому цінні інформаційні ресурси, дозволяє принцип структуризації ресурсів за реально існуючими класами джерел інформації.

Що стосується галузевої термінології, то її переклад становить немало труднощів для перекладача. По-перше, щоб правильно визначити поняття, яке виражається терміном, потрібно знати ту галузь науки або техніки, до якої належить ця термінологія.

По-друге, незважаючи на те, що для терміна характерна співвіднесеність із точно відповідним поняттям, не можна його розглядати як відособлену смислову одиницю, оскільки цілий ряд термінів, за якими закріплено певне значення, можуть змінювати свій зміст залежно від тієї галузі, в якій воно вжите в цьому контексті.

Крім того, складні терміни можуть зустрічатися в одній терміносистемі, але мати різне значення залежно від контексту. Такі терміни слід розглядати в смисловому оточенні, в якому зустрічається це слово.

Таким чином, для забезпечення одноманітності перекладу в рамках одного галузевого проекту доцільне використання системи САТ, яка має базу даних затвердженої для певної галузі термінології (глосарій), використовуваної іншими перекладачами цього проекту.

Розглянемо основний принцип роботи систем САТ. Оригінал документа, надісланий замовником, програмними засобами розбивається на сегменти. Сегмент – це деякий логічний фрагмент початкового тексту, частіше менший або рівний реченню.

Після цього кожен перекладений сегмент аналізується на збіг із пам'яттю перекладів (ТМ – translation memory, база даних переведених сегментів, пам'ять перекладів), і за певного відсотка збігу видаються варіанти перекладу. У свою чергу, перекладач підтверджує запропонований варіант, коригує його на свій розсуд або повністю перекладає унікальний сегмент.

Виходячи з описаної схеми видно, що ухвалення рішення про вибір варіанту перекладу повністю лежить на перекладачі – це основна відмінність САТ-засобів від машинного перекладу, де остаточне рішення ухвалює машина.

Переваги від використання такого програмного забезпечення спочатку можуть бути неочевидні, проте в міру наповнення бази даних результати автоматичної підстановки основ для перекладу ставатимуть усе більш точними і регулярними. Засоби пошуку можуть працювати як із цілими сегментами, так і з окремими словами або фразами, дозволяючи перекладачеві виконувати термінологічний пошук. У систему також включають окрему програму для роботи з глосарієм, що містить затверджені для застосування в проекті терміни.

Один запис у базі даних відповідає «сегменту» (англ. *translation unit*), за який зазвичай береться одне речення (рідше – частин, або абзац). Якщо чергове речення початкового тексту точно співпадає з реченням, що зберігається в базі (точна відповідність, англ. *exact match*), воно може бути автоматично підставлене в переклад. Нове речення може також злегка відрізнитися від того, що зберігається в базі (неточна відповідність,

англ. *fuzzy match*). Таке речення може бути також підставлене в переклад, але перекладач повинен буде внести необхідні зміни.

Крім прискорення процесу перекладу фрагментів, що повторюються, і змін, внесених до вже перекладених текстів (наприклад, нових версій програмних продуктів або змін у законодавстві), системи пам'яті перекладів (ПП, англ. *translation memory*) забезпечують одноманітність перекладу термінології в однакових фрагментах, що особливо важливо при перекладі одного проекту. З іншого боку, якщо перекладач регулярно підставляє у свій переклад точні відповідності, що витягують із баз перекладів, без контролю їх використання в новому контексті, якість перекладеного тексту може погіршитись.

У кожній конкретній системі ПП дані зберігаються в своєму власному форматі (текстовий формат у Wordfast, база даних Access в Deja Vu), але існує міжнародний стандарт TMX (англ. *Translation Memory eXchange format*), який заснований на XML і який можуть породжувати практично всі системи ПП. Завдяки цьому результати роботи перекладачів можна обмінювати між програмами ПП, тобто перекладач, який працює з OmegaT, може використовувати ПП, створену в Trados і навпаки.

Більшість систем ПП підтримують створення і використання словників користувача, створення нових баз даних на основі паралельних текстів (англ. *alignment*), а також напівавтоматичне витягання термінології з оригінальних і паралельних текстів.

У результаті вищесказаного можна зробити висновок про очевидні переваги перекладів за допомогою CAT-засобів:

1. Забезпечується одноманітність перекладу, що позитивно позначається на його якості.

2. Прискорюється темп робіт із перекладу за рахунок можливості не перекладати однакові фрагменти тексту двічі. У результаті скорочуються терміни, необхідні на переклад.

3. Зміну, доповнення і зауваження замовника досить легко можна внести по всій базі перекладів, що дозволяє миттєво виправити неточності у вже перекладених сегментах і уникнути нової появи подібних помилок.

4. У випадку, якщо початковий документ надано в одному з форматів, який підтримують CAT-засоби, то переклад здійснюється без порушення структури документа. Фактично необхідно лише підправити текстові фрагменти для усунення невідповідності обсягів тексту оригіналу та перекладу.

5. CAT-засоби дозволяють знизити загальну вартість перекладу для замовника. На відміну від звичайних розрахунків на переклад, переклад за допомогою CAT-засобів тарифікується за кількістю слів з урахуванням таких параметрів:

- кількість однакових (що повторюються) сегментів;
- кількість сегментів, що співпадають із пам'яттю перекладів у відсотковому співвідношенні.

ABWEICHUNGEN IN DER ÖSTERREICHISCHEN «KÜCHENSPRACHE»

Nationale Besonderheiten der modernen deutschen Literatursprache in Österreich sind verhältnismäßig nicht sehr groß, quantitativ, aber zahlreich. Viele Abweichungen begegnen uns in der «Küchensprache». Die größten Unterschiede gibt es in den Obst – Gemüse – und Speisebezeichnungen. Zum Teil handelt es sich dabei um Bezeichnungen der typischen österreichischen Gerichte, die der Speisekarte in Deutschland fremd und deren Namen daher dort ungeläufig oder unbekannt sind. Andere Speisen dagegen sind zwar Gemeingut im gesamten deutschen Sprachgebiet, doch ist die Bezeichnung landschaftlich verschieden.

Die «österreichische Küche» ist die *Wiener Ausprägung der süddeutschen Küche*, die im Rahmen der Habsburger – Monarchie Impulse aus allen Kronländern erfuhr. Sie war ursprünglich keine «nationale» Küche, sondern eine «europäische» auf Grundlage der süddeutsch-österreichischen Küche, in die Speisen all jener Nationalitäten Eingang gefunden haben, mit denen das alte Österreich vom 17. bis Anfang des 20. Jhdts aufs Engste verbunden war.

Die Ausdrücke, die mit Speisezubereitung zusammenhängen und Speisen bezeichnen, bilden eine zahlreiche Gruppe.

Beschaffenheit oder die Art der Zubereitung verraten einige Mehlspeisen:

Dalken oder *böhmische Dalken*, auch *Darkerl*, *Suppendalken* – in Fett gebackene Hefeteigscheiben.

Sterz, auch *Mehlsterz*, *Kartoffelsterz* – Speise aus geröstetem Backteig, Grieß, Mais oder Buchweizen. Regional unterschiedlich Formen: *Erdäpfelsterz*, *Heidensterz*, *Kukuruzsterz*, *Türkensterz*.

Schmarren Kaiserschmarren, *Erdäpfelschmarren*, *Semmelschmarren* – in der Pfanne gebackener zerstoßener Eierkuchen.

Bäckerei – Kleingebäck oder Backwerk (Plural: *Bäckereien* ,z. B. «*Äpfel, Nüsse, Bäckereien*»), auch *Windbäckerei* – Schaumgebäck, Meringe.

Zettel – Plätzchen

Germ – Hefe: *Germknöde*, *Germteig*, *Germkrapfenl*

Kolatsche (auch *Golatsche*) – *Tascherl* aus Germteig, meist mit Topfen/Quark gefüllt

Buchteln – Gebäck aus Germteig, in einer Kasserolle gebacken, meist mit Marmellade gefüllt

Selbst der Begriff *Mehlspeise* schließt auch Süßspeisen ein, die kein Mehl enthalten, und wird daher regelmäßig auch im Sinne von «Nachtisch, Dessert» gebraucht: *Mehlspeisteller* – Dessertteller.

Einige Fleischspeisen haben auch österreichische Entsprechungen:

Einer deutschen «Fleischbrühe» entspricht die österreichische *Suppe*, genauer *Rindsuppe* genannt, z.B. «*Fette Suppe*», «*mit Rindsuppe gedunstet*».

Frikadellen finden wir auf der österreichischen Speisekarte als *Fleischlaibchen* (oder *Laiberl*).

Dem deutschen «Rauchfleisch» wiederum entspricht das *Geselehte* (*Selcherei*, *Selcher*, *Selch* – «Rauchkammer», *selchen* – «dürr, trocken machen», *Selcher* – «Schweinemetzger»), auch *Selchfleisch*.

Weitere Beispiele:

Skubanki – Speise in der Art der Kartoffelplätzchen, mit zerlassener Butter übergossen und mit Mohn bestreut.

Strudel – Speise aus zusammengerolltem Teig, der mit Obst, Fleisch oder Topfen belegt ist, z. B.: *Nußstrudel*, *Topfenstrudel*, *Apfelstrudel*, *Mohnstrudel*, *Milchrahmstrudel*.

Vogersalat – Feldsalat

Bezeichnungen für Arbeitsvorgänge und Geräte aus der Küche:

faschieren – durch den Fleischwolf, die Fleischmaschine drehen

Faschiertes – Hackfleisch

paprizieren – mit Paprika würzen

abtreiben – so lange rühren, bis es schaumig, locker wird

Abtrieb – durch Abtreiben entstandene Masse aus Butter und Zucker bzw. Salz und Gewürzen

Die Bezeichnungen für Obst und Gemüse decken sich ebenfalls nicht immer mit den entsprechenden deutschen. Während früher die Kartoffel «in Österreich fast nur unter dem Namen *Erdapfel* bekannt war, tritt heute namentlich im Stadtgebrauch der Stadtbevölkerung der ursprüngliche Ausdruck bereits zugunsten der Kartoffel zurück (*Erdäpfel*, dazu *Erdäpfelknödel*, *-püree*, *-salat*).

Die Bezeichnung «Tomate» ist dem Österreicher ungeläufig. Dafür schreibt er nur *Paradeiser* (Plural: *Paradeiser*, in Zusammensetzungen: *Paradeismark*, *-suppe*).

An Stelle der anspruchsvollen deutsche «Rosenkohls» finden wir hier schlichten *Spross(en)kohl* (*Kohlsprossen* oder *Kohlsprosserl*).

«Kopfsalat» kennt der Österreicher nur als *Häuptesalat*, dementsprechend wird ein Krautkopf als *Krauthäuptel* und eine Zwiebelknolle als *Zwiebelhäuptel* bezeichnet. Auch:

Kukuruz für Mais

Marillen für Aprikosen

Kohlrübe für Kohlrabi

Karotte für Möhre

Kren für Meerrettich

Ribisel für Johannisbeere

Schwammerl für Pilze

Schwarzbeere für Heidelbeere

Zibebe für große Rosine

Zwetschge für Pflaume

«Quark» kennt der Österreicher ebenfalls nicht. Dieses Milchprodukt heißt hier *Topfen* oder nach einem mehr in der Mundart, aber weniger schriftlich verwendeten Ausdruck *Schatten*. An Quark erinnert lediglich das *Quargel*, ein kleiner runder Käse.

«Sahne» heißt in Österreich nur *Obers* oder *Schlagobers*. «*Obers*», d. h. das Obere der Milch wird so sehr als Hauptwort aufgefasst, das man nicht das «*Obere*», sondern «*das Obers*», «*verziert mit Obers*» usw. sagt (*Schlagobers*, dazu *Oberskaffee*, *Obersschokolade*, *Obersschaum*).

Wiener Kaffeehäuser bieten eine große Wahl von Kaffeesorten an, die ihre eigentümlichen Namen haben und als österreichische, zur Wiener Kaffeehäuserkultur gehörende Spezialitäten betrachtet werden. So beliebt von selbst Wienern und zahlreichen Touristen sind:

Brauner – Kaffee (Bohnenkaffee) mit Sahne

kleiner Brauner – Mokka mit Sahne

Einspanner – großer Mokka mit Sahne

Melange – Milchkaffee mit Zimt

Kapuziner – Kaffee mit sehr wenig Milch

Zahlreiche Sprachen hinterließen der österreichischen «Küchensprache» ihren Wortgut. Aus dem Italienischen:

Biskotten – Löffelbisquit

Fisolen – grüne Bohnen

Karfiol – Blumenkohl

Melanzani – Auberginen

Zibebe – Rosine

Die Wörter slawischer (insbesondere tschechischer) Herkunft:

Klobasse – Wurstsorte

Skubanki – Speise in der Art von Kartoffelplätzchen

Palatschinken – dünne, mit Topfen, Marmelade o. ä. gefüllte, zusammengerollte Omelette

Powidl – Pflaumenmuss

Aus dem Ungarischen:

Fogosch – Zander

Mullatschag – ausgelassenes Fett (bei dem auch Geschirr oder Einrichtungsgegenstände zertrümmert werden), *mullattieren*

Zum Schluss noch das *Schnitzel*: es stammt rezeptmäßig aus Mailand, sprachlich vom Wort schneiden, schnitzen und ist einer der Faktoren, die die österreichische (insbesondere Wiener) Küche weltberühmt gemacht haben.

Bila T. M.,
associate professor of English,
Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolayiv, Ukraine

RECENT TECHNOLOGICAL ADVANCES IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING AND LEARNIN

English is a language which dates back to the fifth century. It has a very long history. «**Old English**» doesn't sound like English today at all. However our modern day English still shares its ancestry to Old English. In the period of «**Middle English**» it was the prevailing language but it had mixed with many French words. This all led to «**Modern English**» which is then again divided into two: «**Early Modern English**» which was known as the time of the famous playwright William Shakespeare and also was known to be a time where printing became more popular. This later all developed to «**Late Modern English**». The main difference between «Early and Late Modern English» is vocabulary. After the evolution of English Britain had colonized many different places in the world, and as a result many varieties of English appeared (accents and dialects).

In the present day, the English language has changed completely due to the advancement of technology. Technology has put forth an evolution of words, creating a whole new word, yet comprehensible to our generations. Examples of technologies that revolutionized English language are the Internet, text messaging, international media etc.

Information Technology has emerged as indispensable in contemporary society. It has become one of the most significant technological developments in the world, affecting almost all aspects of people's lives. The increasing expansion of Information Technology globally is allowing most people to avail these technologies. The universal features of Information Technology have also breached language and cultural barriers, allowing all people from different social, ethnic and cultural backgrounds to interact with each other. New advances illustrate how to enhance good results of oral proficiency in foreign language learning and offer modern-day instruction.

Educational Technologies continue to advance the ways in which we teach and learn. As these technologies continue to improve our communication with one another, computer-assisted foreign language learning has provided a more efficient way of communication in learning English.

Technological Advances highlights new research and an original framework that brings together English language teaching, experiments and testing practices that utilize the most recent and widely used e-learning

resources. The comprehensive collection of research will offer scholars, language teachers and students a better understanding of the importance and influence e-learning in foreign language acquisition. The author focus on principles and recommendations that should be borne in mind. In our time many students have acquired good-to-excellent textbooks, different kind of special literature in English, but most of them continue to have difficulty with oral communication.

Computer learning is one of the tools that can be used to facilitate student's self-study. It has been in existence for more than fifty years with machine translation system and now it has entered its six decade. During its relatively short lifetime it has made significant contributions to the field of human-computer interaction and linguistics. It has also influenced on other scientific fields such as computer science, philosophy, biology, mathematics, and engineering by providing motivation for new ideas, as well as a computational framework for testing and refining existing theoretical assumptions, models and techniques. At that time it has significantly contributed to the field of human-computer interaction in terms of theoretical results and practical applications. Computers continue to become more affordable and accessible. Finally, it has impacted society through applications that have reformed and continue to change the way we work and live our lives. But other events have happened in these fifty years. For instance, it was initially believed that no more than a handful, so to speak, of computers would ever be needed around the world. It was also predicted that enabling these machines with (artificial) intelligence would be only a matter of a few years' worth of research and development. Both predictions were wrong. Take, for instance, the program of quizzes designed to encourage students to engage in English language self-study. Usage statistics and questionnaire data were collected and analyzed in order to investigate overall quiz participation rates, usage patterns across the semester, and the extent to which the program affected students' attitudes towards self-study. The results indicated that participation rates in quizzes were high during semester. Students also reported via the questionnaire that the program had helped them to learn how to organize their own self-study. Information is then provided about the program of quizzes in which the study was conducted.

This article examines how this program of quizzes was used to promote language learning among students. Following this, the research methodology and results are presented, and suggestions are not forward for future research. Finally, conclusions are drawn regarding the extent to which the program was successful in increasing students' level of knowledge. The background part of the presentation details on some typical patterns of learning, as well as exploring the relationship between autonomous learning, and provides a brief justification for this study.

Thus vast and fast technological advancements mark the new millennium. New emerging technologies are changing the world and our society.

**ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІЙНОГО СЛОВНИКА СТУДЕНТІВ
НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ОСНОВІ
БАГАТОЗНАЧНОСТІ СЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ**

На сучасному етапі вивчення іноземної мови навчання потенційному словнику відіграє одну з важливих ролей, адже в цілому ми часто стикаємося з ним у різних видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні та письмі. Потенційний словник є потужним фактором у розширенні доступу до більш широкого кола текстів та забезпеченні більш глибокого їх розуміння, тому йому належить визначна роль у формуванні загального словникового запасу будь-якої особи, яка займається вивченням іноземних мов. Отже, навіть на сучасному етапі розвитку методико-педагогічної науки навчання потенціальному словнику залишається досить актуальним. Ефективність процесу навчання потенціального словника залежить від правильного вибору викладачем методів та прийомів навчання, від раціонального підходу у створенні різноманітних завдань.

У працях багатьох фахівців (Г. Бабіна, В. Воробйова, Ю. Гаркуша, Т. Захарова, Р. Лалаєва, Р. Левіна, Т. Філічева, Т. Туманова, Г. Чиркіна, С. Шаховська) відмічаються труднощі у засвоєнні лексичних одиниць потенціального словника. Учені В. Кудрявцев, О. Газман, О. Вільхуватський розробили серію словесно-комунікативних ігор та ігрових вправ, де моделюються певні проблемні ситуації, які студенти мають розв'язати з метою розширення потенціального словника. Але це питання й до сьогодні залишається актуальним і потребує подальшого дослідження.

Володіння іноземною мовою передбачає знання певної кількості слів. Проте, одного лише знання слів для здійснення мовної діяльності недостатньо. Можна знати багато слів, але не вміти їх використовувати під час спілкування. Для практичного використання лексики в мові потрібно піклуватися про розвиток у студентів уміння автоматизовано підбирати слова під час мовлення та включати їх у синтагму і фразу, стежачи за правилами лексичної єдності англійської мови.

Мотивованість різних значень слова забезпечується наявністю структурних та смислових відповідників між співзначеннями багатозначного слова. Цей вид мотивованості називається внутрішньомовним, тому що зіставляються співзначення середині однієї мови. Однак невідомі значення багатозначних слів можуть бути мотивовані і через рідну мову.

До потенційного словника, який формується на основі багатозначності, належать невідомі значення багатозначних слів, які виводяться студентами, коли одне зі слів належить до словника-мінімуму. Невивчені значення багатозначних слів, які не мають семантичного зв'язку з базовим словом і відповідного еквіваленту у рідній мові, не можна вважати мотивованими, а тому й зараховувати їх до потенційного словника.

Лінгвістичною підставою віднесення невивчених значень багатозначних слів до потенційного словника є їх мотивованість, яка слугує передумовою їх виведення. Однак характер мотивованості невивчених співзначень багатозначних слів неоднаковий. Перші співзначення тісно пов'язані з головним значенням, другі – менш тісно, треті – опосередковано, через образ (образна чи образно-логічна мотивованість). Перші невивчені значення повністю збігаються з відповідними значеннями у рідній мові, другі мають частковий збіг, треті не мають відповідного значення в рідній мові.

Методика навчання розуміння багатозначних слів потребує певних зусиль, але вона необхідна в процесі вивчення будь-якої іноземної мови та вироблення в студентів умінь правильно перекладати тексти.

Отже, головне в навчанні лексики – досягти того, щоб студенти оволоділи слововживанням. Це складне завдання вирішується в двох аспектах: необхідно не тільки вживати лексику у власному мовленні, а й розуміти її в мовленні інших. У методиці довгий час вважалося, що, навчившись говорити, ті, хто вивчають іноземну мову, тим більше здатні розуміти матеріал, який вживають. Проте мовна практика не підтверджує цієї думки. Виявляється, навіть добре засвоєне слово часто важко впізнати, так як на письмі, а особливо в усному мовленні, воно всюди «маскується» під новим оточенням, змінюючи своє основне значення і зовнішній вигляд, ніби повертаючись до нас своєю незвичайною стороною. Виявляється, що способи здійснення діяльності того, хто говорить, з одного боку, і діяльності того, хто слухає – з другого, мають свої особливості, які потребують диференційованого підходу в навчанні як при поясненні, так і, особливо, у вправах. Звідси випливає, що слова, які увійшли до словникового мінімуму студентів, повинні засвоюватися ними подвійно: як в інтересах говоріння (репродуктивний аспект), так і в інтересах читання і слухання (рецептивний аспект).

УДК 378.147.091.33:811

Шерстюк Л. В.,

доцент кафедри англійської мови,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ДИДАКТИЧНОГО ПРОСТОРУ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Стрімкий розвиток різних ланок життя в усіх країнах світу виносить на більш високий рівень значущість інформації як такої, і зокрема

релевантної, концентрованої, дієспроможної професійно орієнтованої інформації, адже одне з найпоширеніших визначень сучасного суспільства є інформаційне суспільство. Така роль інформації значно підвищує важливість освіти, змісту та суті вищої освіти.

Однією зі складових вищої освіти в Україні є вивчення іноземної мови, що подікане бути важливим чинником у здійсненні співпраці людей, організацій і компаній із різних країн. Називаючи ХХІ ст. епохою поліглотів, в якій знання іноземних мов має запобігати обмеженню комунікації з представниками різних куточків світу та культурних втрат, документ ЮНЕСКО наголошує, що практика електронного перекладу, а також установлення норм, стандартів, правових чинників поведінки сприятимуть поширенню знань, шанобливому ставленню до користування всіма мовами, доступу до культурної та наукової інформації через створення багатомовних веб-сайтів.

Водночас процес інформатизації мовної освіти та шляхи підвищення її ефективності за рахунок інноваційних педагогічних технологій дають можливість модернізувати процес професійної підготовки майбутніх філологів шляхом формування інформаційно-дидактичного простору студентів філологічних спеціальностей.

У свою чергу, інформаційно-дидактичний простір студентів філологічних спеціальностей є спеціалізованим і цілеспрямованим підпростором глобального освітнього простору, засоби і технології якого формуються навчальними закладами й підпорядковані цілям навчання і виховання з конкретної навчальної одиниці або їхніх сукупностей (навчальний модуль, предмет, спеціальність тощо) для конкретного контингенту тих, хто навчається (студентів філологічних спеціальностей).

Складові інформаційно-дидактичного простору студентів філологічних спеціальностей визначають специфічні змістовно-предметні риси, відбивають технологічні особливості процесу мовної освіти, передбачають специфічний характер взаємодії студента з елементами інформаційно-дидактичного простору. Тобто при здійсненні навчального процесу передбачається й виникає різноманітна діяльнісна інформаційно-змістовна навчальна взаємодія кожного студента та викладача зі складовими інформаційно-дидактичного простору.

Це, у свою чергу, передбачає взаємозалежність усіх складових інформаційно-дидактичного простору, зумовлює можливість реалізації тих інформаційно-комунікаційних та особистісно-орієнтованих технологій навчання, які можуть бути практично забезпечені наявним якісним і кількісним складом засобів навчання.

Із метою формування інформаційно-дидактичного простору студентів філологічних спеціальностей утворюються відповідні сукупності засобів навчання, в яких забезпечується техніко-технологічна і функціонально-цільова інтеграція. Окремі засоби навчання (засоби навчальної діяльності) – це матеріальні та інформаційні об'єкти (елементи) інформаційно-

дидактичного простору, які призначені для використання студентами і викладачами під час здійснення ними окремих навчальних дій. Комплекти та комплекс засобів навчання забезпечують навчальну діяльність за декількома структурами і утворюють систему засобів навчання, що здатна забезпечувати діяльність за декількома структурами і передбачає можливість охоплення ними широкого спектра навчальних цілей, визначає їхнє багатоцільове навчальне використання, створює умови для реалізації різних форм організації навчального процесу.

Таким чином, різнодіяльнісне спрямування, можливість багато-структурної організації системи засобів навчання в процесі формування інформаційно-дидактичного простору студентів філологічних спеціальностей забезпечує створення умов для формування поведінки суб'єкта навчання в різних ситуаціях, пов'язаних із прийняттям рішень із широкого спектра подій у тій чи іншій предметній галузі, а також дає можливість включати елементи наукового пошуку, вивчати і використовувати науковий інструментарій завдяки поглибленню інформатизації мовної освіти.

УДК [378.015.31:159.9.018.2]:811.111

Гриженко Г. Ю.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РОЗВИТОК САМОАНАЛІЗУ В СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Сучасність потребує від людини аналітичної активності в соціально-економічних, етико-політичних і культурно-духовних процесах, що відбуваються в суспільстві. У зв'язку з цим розвиток здатності до самоаналізу, яка надає людині можливість здійснювати такий вибір, що відповідає потребам життя цієї людини й не суперечить цілісній сутності людини як такої, є одним із важливих питань освітньої діяльності. Наш час поставив нові завдання перед системою освіти, яка має бути зорієнтованою на підтримку та розвиток людини на основі розвитку здатності до самоаналізу та самоконтролю в процесі навчання.

Філософія визначає сутність розвитку здатності до самоаналізу як найважливішу цінність особистості (Геракліт, Сократ, Марк Аврелій та ін.); як засіб входження у світ та надбання особистістю розуміння значення своєї життєдіяльності (М. М. Бахтін, М. Бердяєв, І. Кант, В. Франкл, М. Хайдеггер та ін.)

У психології питання розвитку здатності до самоаналізу визначається як питання знаходження шляхів саморозвитку особистості та вміння досягати особистісного зростання, прагнення до особистісної ідентичності (Е. Еріксон); як мотив усвідомлення й активізації саморефлексії (В. П. Зінченко, С. П. Рубінштейн та ін.).

У педагогічній науці на сьогодні сформовано лише найбільш загальні підходи до розуміння самоаналізу особистості – уперше поняття «самоаналіз», як педагогічний термін, з'явилося в Педагогічно-енциклопедичному словнику лише в 2002 р., але розуміння самоцінності самоаналізу в процесі виховання, що має за мету розвиток цілісної особистості, існувало ще в гуманістичній педагогіці минулого (Я. А. Коменський, І. Г. Песталоцці, М. О. Добролюбов, П. Ф. Каптерев, К. Н. Вентцель, С. І. Гессен, А. С. Макаренко та ін.). Реформування школи на ґрунті звернення до внутрішнього світу людини в умовах свободи як для тих, хто отримує освіту, так і для тих, хто її надає, вв К. Д. Ушинський, В. В. Розанов, П. Ф. Каптерев та ін.

Процес пізнання людиною самої себе, свого внутрішнього світу; аналіз власних думок і переживань, роздуми про себе, свою роль у створенні власної особистості, є тією рефлексією, (від латинської «reflexio» – «звернення назад»), без якої неможлива сучасна освіта. Наступним кроком є самоаналіз (порівняння, ідентифікація тощо) – вивчення своїх вчинків, думок, почуттів, переконань, які засновані на виділенні їх складових частин та елементів, розгляді їх рис. Самоаналіз відбувається на основі внутрішнього діалогу з самим собою. У процесі і в результаті самоспостереження, ідентифікації, самоаналізу в людини формується самооцінка. Як відомо, самооцінка – оцінка особистістю самої себе, своїх можливостей, рис, місця серед інших людей – залежить від досягнутих результатів у різноманітних сферах діяльності, відносин із людьми, від розвиненості в людини критичності, вимогливості тощо. Виявлення приблизного співвідношення самооцінки можливо, якщо порівняти її з оцінками навколишніх людей. Як правило, із віком самооцінка стає менш залежною від навколишніх, але повністю ця залежність не зникає ніколи. Майже кожна людина, що займається інтелектуальною діяльністю, розуміє необхідність саморозвитку, а саморозвиток можливий тільки на основі самоаналізу, правильної самооцінки та постійного процесу самоконтролю. Молодим людям властиво оцінювати інших за вчинками, а себе – за мотивами своїх вчинків, виправдовуючи так свою недбалість чи небажання працювати наполегливіше. Зрозуміло, що не подолавши цієї тенденції, неможливо зробити більш-менш серйозний крок у напрямі розвитку здатності до самоаналізу, а потім і до самоконтролю власної діяльності, включно з навчальною. Тому надзвичайно важливою є реалізація принципу свідомості і активності у стимулюванні студентів до власного контролю й аналізу своїх дій, коли всі зусилля, спрямовані на самовдосконалення, студент повинен робити свідомо. Отже, одим із найважливіших завдань педагога є пробудження в кожному з тих, кого він навчає, усвідомлення необхідності корекції результатів своєї діяльності та розуміння важливості цілеспрямованого розвитку особистості в різних сферах. Таким чином, акцент у навчальному процесі треба робити не на

механічному засвоєнні певної кількості інформації, а на цінності особистості, її аналітичній активності, що актуалізує свідоме ставлення до власної життєвої стратегії на базі розвитку та саморозвитку здібностей, у тому числі і здібності до самоаналізу. Звісно, таке складне завдання не може бути вирішене без належної педагогічної підтримки, якої потребують студенти. Деякі студенти ще й досі вважають: якщо іноземна не є їхнім провідним предметом, вона не потребує особливої уваги й докладання зусиль. Саме тут потрібна допомога педагога в тому, щоб звільнити особистість від внутрішніх «кайданів», які заважають їй розвиватися та самовдосконалюватися. Для цього студент має навчитись постійно ставити питання щодо задоволення власними результатами, співвідносити їх із загальними вимогами та власними потребами. Така постійна рефлексія сприяє не тільки покращенню результатів навчання, а й розвитку особистості як такої. Дуже важливою тут є постановка позитивної мети, інколи для кожного студента своєї власної. Це підштовхує їх до аналізу своєї навчальної діяльності, своїх помилок та позитивних надбань; вони вчаться більш ретельно планувати свою діяльність у зв'язку з обмеженим часом підготовки. Студент має навчитись контролювати власну діяльність так, щоб завжди вміти визначити найголовнішу мету, правильно оцінити свої можливості, передбачити можливі труднощі та шляхи їхнього подолання. навчально-виховні ситуації, створені під час занять, мають викликати ціннісно-рефлексивний відгук студентів-учасників процесу навчання – трансформацію зовнішнього впливу в предмет усвідомлення.

УДК 378:147.091.33:811.111

Колотій Н. В.,

викладач кафедри англійської мови,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РОЗВИТОК НАВИЧОК НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ІТ-СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПІД ЧАС ПРЕЗЕНТАЦІЙ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Постановка проблеми. Розширення міжнародної співпраці та євроінтеграція зумовлюють потребу сучасного суспільства в людях ініціативних, які володіють комунікативними вміннями і здатні до самореалізації в житті та професії. Сучасний фахівець має реагувати на постійні соціальні зміни, а не залежати від набору вмінь і знань, здобутих під час навчання у ВНЗ. На світовому ринку праці акцент робиться на вміннях, які дозволяють вправно поводитись з інформацією – презентаційних уміннях. Техніка презентації – важлива комунікативна

навичка, якої треба спеціально навчатись, оскільки створення і проведення презентацій (як рідною, так і іноземними мовами) є професійним обов'язком численних спеціальностей сучасного ринку праці, а для майбутніх представників ІТ-індустрії вміння вести презентацію англійською мовою особливо актуальне. Це вимагає не тільки знання мови, але й уміння правильно відібрати, обробити та подати інформацію, адаптувати її до конкретної аудиторії, враховуючи її професійні, гендерні і культурні особливості та можливі міжкультурні розбіжності в сприйнятті інформації. Принципово важливим є володіння прийомами невербальної комунікації.

Аналіз досліджень та публікацій. На сьогодні вивчено складові невербального компоненту комунікації: лицьова експресія, жестикуляція, кінесика, проксеміка, акустика мовлення та голосу, пози. Дослідження також довели можливість усвідомленого контролю особистістю власної невербальної поведінки. Н. П. Волкова наводить дані психологів, згідно з якими 60-80 % комунікації відбувається з використанням невербальних засобів; значущість у спілкуванні міміки, жестів становить 55 %, інтонації – 38 %, слів – 7 %; понад 90 % інформації в перші секунди спілкування передається невербальними засобами. Н. Л. Кротік підкреслює важливість навчання невербального спілкування на заняттях з англійської мови у вищих навчальних закладах немовних спеціальностей. С. Б. Моркотун детально вивчає вербальні та невербальні засоби комунікації презентатора. Але власне необхідність і методи навчання невербальній комунікації під час презентацій (тренінгів, диспутів) англійською мовою в рамках курсу професійної англійської мови для певних спеціальностей ще мало досліджені.

Метою статті є обґрунтування необхідності навчання ефективному використанню невербальних засобів під час презентацій у курсі професійної англійської мови для студентів ІТ-спеціальностей, адже дуже часто студенти під мультимедійною презентацією розуміють логічно пов'язану послідовність слайдів, об'єднану однією тематикою і загальним принципом оформлення, і концентруються на створенні слайдів, забуваючи про сам виступ перед аудиторією, важливість ефективної, професійної і навіть деякою мірою артистичної подачі матеріалу. На факультетах комп'ютерних наук під час викладання курсу професійної іноземної мови в рамках теми «Мистецтво презентації», підтеми «Невербальні засоби комунікації презентатора» можна почати з вивчення засобів невербальної комунікації взагалі та розвитку відповідних навичок під час виконання спеціальних вправ, а потім зосередитися на «мові тіла» під час проведення презентацій, подивившись та проаналізувавши презентації відомих особистостей ІТ-індустрії, переваги і недоліки їхнього стилю та поведінки. Можна проаналізувати, наприклад, презентації Стіва Джобса, Білла Гейтса, Стіва Балмера, Павла Дурова,

Томаса Суареза та інших. Презентації передують попередня робота зі студентами, під час виконання якої готується не тільки презентаційний матеріал, а й планується сам процес. Викладач разом зі студентами розробляє структуру презентації, план «візуальної підтримки». Непростим для учасників є планування «простору» акції, утримання інтересу до свого виступу. Слухачі активно реагують на презентатора, коли той до них звертається, активно ставлять питання після презентації. Обговорення презентацій дуже важливе і мотивує аудиторію до уважнішого сприйняття заходу.

Висновки. Уміння ефективно та правильно використовувати вербальні і невербальні засоби комунікації під час проведення презентацій англійською або іншими іноземними мовами суттєво підвищить цінність ІТ-спеціаліста на ринку праці, тому необхідно враховувати такий аспект, як невербаліка при вивченні іноземних мов.

УДК 378.147:81'373-047.22:32-051

Онощенко А. О.,
викладач, ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ДІЛОВОГО ЛИСТУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ

Докорінні політичні зміни, що відбулися в нашій країні, інтеграція у світову економіку, створення спільних підприємств, розширення політичних зв'язків з іноземними країнами призвели до значного збільшення обсягів ділових контактів із зарубіжними партнерами, важливим елементом яких є обмін інформацією англійською мовою, у тому числі ділове листування. Найбільш поширеним і універсальним способом листування виступає діловий лист. Він є офіційним юридичним документом зовнішнього ділового спілкування компанії і складає частину її документальної звітності. Особа, яка підписала лист, несе юридичну відповідальність за його зміст, тому будь-які домовленості (усні, телефонні, через електронні засоби комунікації) обов'язково підтверджуються офіційним листом.

Зарубіжний досвід показує, що офіційно-діловий лист є важливою складовою ділового співробітництва, а вміння вести ділове листування цінується дуже високо. Уміле володіння навичками складання ділових листів сприяє просуванню по службі, при цьому відповідно підвищуються вимоги до вміння вести ділове листування. Важливість цього підтверджує і той факт, що написання ділового листа є одним із завдань іспиту на сертифікат Кембриджського університету з ділової англійської (Business English Certificate).

Враховуючи все вищезазначене, існує необхідність систематизації процесу формування навичок ділового листування в майбутніх політологів, яких і потрібно розглядати як найважливішу категорію суб'єктів навчання, оскільки із загальнодержавної точки зору саме вони завтра створять політичну та ділову еліту країни, увійдуть до числа тих, хто покликаний забезпечити їй гідне місце у світовому політичному співтоваристві.

Головним завданням у процесі формування навичок ділової переписки є навчання студентів основним принципам складання та оформлення офіційно-ділових листів, особливостям мови ділової кореспонденції та висунутим до неї вимогам. У світовій практиці письмового ділового спілкування накопичено багатий досвід, вироблено однакові універсальні загальні принципи, норми і правила («формат») складання ділових листів. У теперішній час у багатьох країнах широко застосовується для ведення ділового листування формат Block Style. У процесі навчання розглядаються найбільш поширені типи ділових листів: запити, відповіді на запити, замовлення, рекламації та відповіді на них. Навчання відбувається так: студентам надаються основні положення та вимоги формату Block Style до ділових листів, паралельно йде практичне опанування ними прийомів написання, вироблення і закріплення за допомогою різних завдань і вправ отриманих знань, умінь та навичок. У навчальному процесі можна виділити чотири основні етапи:

1) знайомство зі зразками реальних ділових листів різних типів формату Block Style, їх детальне вивчення, аналіз загальних елементів і в ідмінностей;

2) освоєння принципів структурної побудови та написання ділових листів різних типів із застосуванням норм і правил формату Block Style, використанням стереотипної лексики (кліше);

3) самостійне написання офіційно-ділових листів різних типів у форматі Block Style;

4) написання офіційно-ділових листів із використанням навчально-ігрових форм діяльності (рольових ігор).

На всіх етапах особлива увага приділяється перекладу, формуванню в студентів умінь та навичок грамотного й адекватного перекладу всіх елементів ділового листа з англійської мови на українську і з української на англійську. При цьому важливе значення має засвоєння студентами відповідності англійських та українських кліше, спец іальних термінів, особливостей вживання, відмінності синтаксичних конструкцій.

Підвищена увага до питання перекладу зумовлена тим, що в ін допомагає зрозуміти структурні і та стилістичні і відмінності в написанні ділових листів англійською та українською мовами, уникнути помилок, пов'язаних із впливом рідної мови і культури, краще засвоїти матеріал, що досліджується, зокрема мовні і особливості англійської ділової

кореспонденції. Таким чином, студенти усвідомлюють важливість перекладу для реальної роботи з діловими листами.

Перспектива дослідження полягає в подальшому пошуку шляхів і методів удосконалення навичок ділового листування в майбутні політологів (це може бути пошук нових форм подачі матеріалу, збільшення кількості годин викладання, виділення ділового листа в окремий предмет і т. п.).

378.147.091.33:811.111

Остафійчук О. Д.,
викладач кафедри англійської мови,
ЧДУ ім. Пета Могили, м. Миколаїв, Україна

АВТЕНТИЧНІ МАТЕРІАЛИ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Науково-технічний прогрес, збільшення обсягів інформації, зміна умов і вимог відповідно до інтеграції України в європейський освітній та економічний процеси доводять необхідність запровадження певних змін щодо переосмислення цілей і вдосконалення методів викладання навчальних предметів, зокрема іноземної мови за професійним спрямуванням.

За останні десятиріччя вивчення мови студентами немовних спеціальностей набуває нових характеристик. Пріоритет у викладанні іноземних мов надається комунікативності, автентичності спілкування, вивченню мови в культурному контексті та інтерактивності навчання. Використання інтернет-технологій допомагає формувати і розвивати навички усного мовлення, граматики та лексики.

Провідним завданням навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах студентів немовного профілю на сучасному етапі є навчити студентів користуватися всіма видами мовленнєвої діяльності в контексті професійної діяльності. Ефективність навчання залежить від ступеня наближення процесу формування навичок і вмінь до реальних умов їх практичного застосування. Фактори успішного оволодіння мовою професійного спрямування базуються на матеріалі, який визначають основним чинником, що сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетенції в професійному середовищі. Такий матеріал містить адекватний автентичний зміст.

Діяльність викладачів спрямовується на пошук ефективних форм мотивації студентів, особливих засобів та методів викладання великого обсягу матеріалу. Практичні заняття організують таким чином, щоб за обмежений період сформувати необхідні фахові знання певної

термінологічної лексики та вміння користуватися ними в межах своєї професійної діяльності.

Актуальність полягає в необхідності формування професійної іншомовної комунікативної та лексичної компетенцій студентів наближених до реальних умов за допомогою автентичних матеріалів.

Автентичний матеріал є специфічним, оскільки він містить не лише терміни певного професійного спрямування, але й соціокультурну інформацію, яка містить елементи на позначення контексту реального життя. Автентичні матеріали можуть містити тексти для читання з різною метою, записи для прослуховування, перегляд або прослуховування матеріалів подкастингу. Читання та обговорення текстів є основою для моделювання ситуативного мовлення та загалом для цілеспрямованої та продуктивної мовленнєвої діяльності студентів. Вдало підібраний автентичний текст спрямовує студентів звернути увагу на аспекти термінологічного спілкування, формує комунікативні навички, необхідні для професійного спілкування. Працюючи з текстами за фахом, студенти збагачують свій термінологічний словник, що дає можливість будувати висловлювання за професійною тематикою.

Відбір автентичних текстів професійного спрямування вимагає від викладача дотримання певних критеріїв, оскільки текст застосовується для формування й розвитку комунікативної компетенції студентів з іноземної мови, а не з певної фахової дисципліни. Перший етап вимагає ретельного відбору автентичних фахових текстів для подальшої ефективної роботи. Викладач користується критеріями відбору і зважає на рівень сформованих навичок володіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей. Окресливши тематику фахових текстів, викладач створює термінологічний апарат на основі лексики текстів для активного засвоєння студентами. Подальшим завданням виступає створення комплексу вправ із метою вирішення комунікативних і пізнавальних завдань у роботі з фаховою літературою.

Головним завданням залишається робота з термінологічним апаратом автентичних текстів професійного спрямування, оскільки він є основою у формуванні професійної іншомовної комунікативно-мовленнєвої та лексичної компетенцій. У різний час науковці К. Ф. Кусько, С. К. Фоломкіна, Ю. О. Семенчик та інші досліджували різні аспекти викладання фахової лексики.

Отже, ми розглянули особливості організації викладання іноземної мови за професійним спрямуванням у студентів немовних спеціальностей для формування навичок мовленнєвої діяльності в професійному контексті на основі автентичних матеріалів. Проведене дослідження дозволяє перейти до підготовки і створення адекватних вправ для навчання мови за професійним спрямуванням, що становить перспективу подальшої роботи.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НАЦІОНАЛЬНИМИ МЕНШИНАМИ В УКРАЇНІ

У сучасному світі разом живуть безліч народів і різних етнічних груп, що не мають своєї історичної батьківщини. Україна – це багатонаціональна держава. За даними всеукраїнського перепису населення, проведеного в 2001 р., в Україні проживає 37,5 млн українців, що становить 77,8 % від загальної кількості населення і 10,9 млн (22,2 %) представників понад 130 національностей.

Українська держава активно сприяє вирішенню етнокультурних проблем національних меншин, відродженню їхніх звичаїв і традицій, усебічному розвитку мови й освіти, охороні та збереженню пам'яток історії, культури та мистецтва.

Міжкультурна комунікація та міграційні процеси актуалізують проблему формування спеціалістів із загальнолюдськими цінностями, позитивним ставленням до представників інших національностей, готових до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі.

Питання професійної підготовки соціальних працівників до роботи в багатонаціональному середовищі набуває особливої актуальності та значущості. Етнічні відносини та проблеми, що виникають із них, і способи їх вирішення – це завдання фахівців різних галузей, у тому числі й соціальних працівників. Адже саме соціальні працівники постійно співпрацюють із представниками різних національностей (національні меншини, мігранти, біженці тощо), надають їм соціальну допомогу, створюючи умови для соціальної адаптації в новому багатонаціональному середовищі та попереджаючи виникнення міжнаціональних конфліктів.

Згідно з міжнародними конвенціями, національна меншина – це національна громада, що має свою мову, культуру і спільні традиції, однак живе в державі не свого народу. Проблеми національних меншин досить актуальні і потребують вирішення на державному рівні. Серед цих проблем:

- відсутність міжетнічного діалогу між національною більшістю і меншістю;
- проблема розвитку культури національних меншин;
- проблема представництва інтересів національних меншин, оскільки в такому разі не ясно, чи є національно-культурні громадські об'єднання повноцінними виразниками волі представників національної меншини;
- збереження, розвиток, дослідження та популяризація культур національних меншин.

Виникнення національних меншин невідривно від етнічної історії людства і відбуваються в результаті етнічної, у тому числі вимушеної, міграції. З одного боку, міграція відіграє позитивну роль у житті держави, з іншого боку, її наявність нерідко стає причиною виникнення конфліктних ситуацій між корінними і некорінними жителями.

Проблема адаптації національних меншин у нових місцях їх проживання є в соціальному і психологічному відношенні дуже складною. Успіх її вирішення залежить від ступеня оптимальності поєднання багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів. Серед усієї сукупності соціальних умов, що визначають успішність вирішення проблеми адаптації та інтеграції мігрантів у нових місцях їх проживання, важливим є створення оптимальних умов для нормальних відносин національних меншин із місцевим населенням.

Зміст та характер соціальної діяльності залежать від багатьох факторів. Але в будь-якому випадку соціальна робота з національними меншинами полягає в тому, щоб адаптувати представників інших національностей до місцевих умов, облаштувати їх у нових соціальних, політичних та економічних умовах, надати їм можливість для роботи і навчання. Інший напрям цієї роботи – це надання національним меншинам допомоги у збереженні національної ідентичності, їхніх звичаїв, традицій, психології та культури.

Соціальна робота з національними меншинами передбачає створення умов для нормального функціонування всього суспільства, нормального розвитку всіх груп населення, у тому числі етнічних груп. Соціальні працівники, які працюють із представниками національних меншин, мають сприяти вирішенню проблем, які виникають між титульною нацією і представниками етнічної групи.

Соціальна робота з національними меншинами в Україні має передбачати наявність у соціального працівника знань про історію формування, культуру, побут та особливості проживання різних етнічних груп, а також міжетнічні взаємозв'язки та специфіку роботи з ними.

УДК 378.147.091.33:32

Фатєєва Д. М.,

аспірант кафедри соціальної роботи, педагогіки та психології
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

WEB-ПОРТФОЛІО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ

У сучасному житті України в умовах гострої політичної та соціально-економічної кризи під загрозою знаходиться питання порушення миру в

уському світі. Сучасний політичний процес вирішальним чином впливає на всі сфери людського життя, стимулює людей до активної участі в громадській діяльності. Для частини громадян України поки що достатньо складно адекватно сприймати зміст поточних подій, оскільки вони часто зіштовхуються з масштабним маніпулятивним впливом сучасних засобів масової інформації, які ведуть інформаційну атаку на суспільну свідомість.

Саме тому сьогодні особливо важливими є питання мінімізації негативних наслідків поширення спотвореної інформації, протидії поширенню екстремістських ідей радикальних політичних сил, які здійснюють «масовані атаки» на політичну свідомість громадян.

Одним із важливих напрямів такої протидії слід розглядати сучасну систему політичної і громадянської освіти, яка здатна стати певною альтернативою маніпулятивним технологіям сучасних засобів масової інформації. Ключовим елементом активізації цього напрямку постає процес удосконалення професійної підготовки фахівців у галузі політичних наук, які покликані в своїй діяльності професійно і компетентно застосовувати управлінську та просвітницьку діяльність.

Завданням сучасних спеціалістів у галузі політичних наук, крім іншого, є задоволення потреб суспільства в об'єктивній експертизі політичної інформації. Підготовку медіакомпетентних політологів, які здатні прийти на допомогу розгубленому населенню, верифікувати та ранжувати інформацію, відділяти констатацію фактів від їх викривленого зображення сьогодні повинна забезпечити вища школа України.

Саме з цієї точки зору ми розглядаємо медіаосвіту студентів-політологів як галузь знань, що має на меті не тільки захист сучасних студентів від негативного впливу медіа, а й першочергово покликана підготувати молодь до життя в інформаційно насиченому суспільстві, раціонально використовуючи контент інформаційного простору.

Стратегію формування медіакомпетентного спеціаліста з політичних наук, на наш погляд, може бути реалізовано за допомогою медіаторчості студентів. Медіаторчість передбачає використання широкого спектру технічних засобів: радіо, телебачення, друкованих матеріалів, аудіозапису, комп'ютерної графіки тощо. Сучасні інформаційні технології дозволяють не тільки широко використовувати отримані за їхньою допомогою дані, але й створювати власні інформаційні продукти на власній базі.

Одним із таких продуктів є «web-портфоліо». Ми поділяємо думку І. В. Григор'євої, що «портфоліо» у педагогіці має використовуватись не тільки як аутентичний засіб оцінки освітньо-професійних досягнень студентів. Розробка «web-портфоліо» дозволяє системно формувати комплекс медіаосвітніх знань та навичок, тим самим підвищувати медіакомпетентність студента. «Web-портфоліо» (web-portfolio) – це web-базований ресурс, що відображає ріст професійних досягнень власника.

Веб-портфоліо студента – це web-сайт, на якому відображаються освітні результати виконання лабораторних та практичних робіт, проектних завдань тощо. За суб'єктами діяльності веб-портфоліо можуть бути індивідуальними та груповими, тобто їх може створювати як один студент, так і група студентів.

За результатом діяльності виділяють практико-орієнтовані, тематичні, проблемно-орієнтовані та проблемно-дослідницькі веб-портфоліо. Залежно від специфіки мети можна виділити веб-портфоліо досягнень, особистого росту, колектор, проект. За часом створення веб-портфоліо поділяються на тижневі, семестрові та курсові.

Аналіз сучасних on-line видань показав, однією з головних переваг створення веб-портфоліо студентами є те що, студент має змогу продемонструвати власну медіакомпетентність, а майбутній роботодавець, оглянувши портфоліо, матиме змогу ознайомитись із освітньо-професійними досягненнями майбутнього спеціаліста.

Таким чином, з одного боку, «веб-портфоліо» повинен стати засобом аутентичної оцінки результатів освітньо-професійних досягнень майбутніх політологів, а з іншого – буде містити в собі величезний медіаосвітній потенціал. Культивування зазначених підходів і засобів дозволить суттєво підвищити якість підготовки фахівців у галузі політичних наук, які на більш високому професійному рівні будуть здатні вирішувати складні та надзвичайно важливі питання зростання політичної свідомості українського суспільства.

УДК 378.147.091.33:811.111

Шмідт В. В.,

викладач кафедри англійської мови,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ КОМП'ЮТЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗА УМОВ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАСОБІВ WEB 2.0

На сьогодні неможливо уявити навчальний процес у вищій школі без використання окремих інформаційних технологій і засобів навчання. Сучасні інформаційні технології зробили можливим доступ кожного фахівця до величезної кількості різних видів інформації. Але щоб доступ до інформаційно-комп'ютерних ресурсів перетворився на володіння ними, студенти повинні оволодіти такими знаннями, уміннями і навичками, які б стали гарантом найповнішої реалізації здібностей особистості та професійнозначущих якостей, підготовки майбутнього фахівця до життєдіяльності у відкритому інформаційному суспільстві, особливо це стосується студентів комп'ютерних спеціальностей. Прийняттю нових

методів викладання та оцінки знань повинен передувати ретельний аналіз їх педагогічного підґрунтя, освітніх переваг і практичних наслідків, адже виникають постійні скарги на використання технологій в освітніх контекстах без твердої педагогічної основи, тому терміново необхідно оцінити реальну корисність цих технологій. У рамках виконання Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» освітня галузь почала активно модернізувати процес професійної підготовки фахівців різних спеціальностей. Розв'язанню проблеми педагогічного проектування професійних інформаційних систем передували роботи таких науковців: В. Бикова, Р. Гуревича, М. Жолдака, І. Захарової, Г. Кедровича, В. Олійника, Є. Полат, Н. Жукової, Ю. Грицюк, К. Федорець.

Мета дослідження – обґрунтувати шляхи та умови побудови цього процесу на сучасному етапі трансформації вищої освіти.

Відповідно до поставленої мети сформульовано такі *завдання* дослідження:

1. Уточнити алгоритми роботи з основними засобами Веб 2.0 та їх особливості.

2. Визначити можливості педагогічної ефективності застосування засобів Веб 2.0 у навчанні студентів комп'ютерних спеціальностей.

Соціальні сервіси Веб 2.0 можуть ефективно впливати на підвищення рівня знань і навичок студентів, однак використання одного окремого сервісу для цього недостатньо. Потрібно комплексно використовувати соціальні сервіси технології Веб 2.0, щоб досягнути бажаного ефекту. Використання саме технології Веб 2.0 у навчанні має такі переваги: швидкість знаходження освітнього контенту та можливість його оперативної актуалізації; єдине інформаційне поле для спілкування із зацікавленими учасниками по всьому світу; незалежність навчання від географічного положення університету та місця перебування студентів; зручні та доступні засоби для спілкування різного типу (форуми, коментування блогів, телефонний і відеозв'язок за допомогою Skype); об'єднання в тематичні групи та спілкування в соціальних мережах; каталогізація та структуризація знань: вікі-проекти, сайт колективних закладок Del.icio.us.

В основу дослідження покладено припущення про те, що *процес навчання може бути суттєво покращений, якщо він*: реалізується адекватно до сучасних інформаційних технологій, засобів і способів збирання, збереження, обробки, продукування і становлення навчальної інформації; будується згідно з сучасними тенденціями відкритості, інтернаціоналізації та інформатизації освіти.

Для розв'язання поставлених завдань було застосовано такі *методи дослідження*: вивчення й аналіз науково-методичної літератури з метою розгляду основних теоретичних питань проблеми дослідження;

визначення поняттєво-категоріального апарату; аналіз педагогічної діяльності викладачів і власної педагогічної діяльності, опитування студентів та викладачів кафедри для з'ясування зацікавленості суб'єктів та об'єктів навчальної діяльності в предметі дослідження.

Наукова значущість полягає в тому, що робота виконана в руслі сучасних освітніх тенденцій інформатизації та інтернаціоналізації освіти та систематизує можливості використання засобів Веб 2.0 в інформаційно-освітньому середовищі. Основні положення роботи було *перевірено й апробовано* в роботі зі студентами факультету комп'ютерних наук Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Автор роботи спільно зі студентам розробив та активно веде студентсько-викладацький блог для навчання курсу англійської мови: realstudentteacherblog.blogspot.com. У навчальному процесі також використовується запропонований перегляд навчальних он-лайн відео, використання зображень і напрацювань з он-лайн сайтів-сховищ. Планується подальше виконання робіт щодо розширення можливостей застосування доробку автора в навчальному процесі.

УДК 81'25

Шейна О. О.,

викладач кафедри англійської мови,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ПЕРЕКЛАДУ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

У сучасній лінгвістиці синтез функціонально-комунікативної і когнітивної наукових парадигм зумовив новий підхід до традиційних галузей мовознавства, однією з яких є перекладознавство. О. Кубрякова та О. Селіванова вважають, що принципи експансіонізму, антропо- і етноцентризму, психоменталізму і креативності, які властиві сучасній лінгвістичній методології, забезпечують розгляд перекладу як цілеспрямованої лінгвопсихоментальної перетворювальної діяльності особи, що співвідносить власний інтерпретативний процес тексту-оригіналу з програмуванням інтерпретації адресатом тексту-перекладу.

Суть інтерпретативно-породжувального дискурсу криється в злитті в одному перетворювальному процесі двох фаз: інтерпретації перекладачем оригіналу і лінгвокреативної процедури породження на базі цієї інтерпретації тексту-перекладу. Перекладач не може бути простим транслятором, що не має свого «я». Він – головний антропоцентр інтерпретативно-породжувального дискурсу, особистість творча, мисляча.

Фаза породження вторинного тексту представляє зіставлення внутрішньо висловленої рефлексії перекладача з кодом іншої мови з урахуванням універсуму іншої культури, інтеріоризованого буття іншого етносу. Перекладач двічі коректує початковий сенс в першій і в другій фазах, але й реальний адресат перекладу здійснює третю корекцію як власну рефлексію тексту в структурі своєї свідомості. Така потрійна корекція з урахуванням можливостей «вільно-варіативної інтерпретації тексту» (М. М. Бахтін), безумовно, подовжує відстань між сенсом і цілями, закладеними автором в оригіналі, і рецептивним сенсом і цілями перекладу. Скорочення протяжності цієї відстані – першорядне завдання перекладача.

Виходячи із загального підходу до створення такого балансу, в наявних концепціях перекладу можна умовно виділити три напрями: універсалістський, в основу якого покладено раціоналістичну методологію; етнолінгвокультурологічний, що спирається на методологію функціоналізму; «відчужуваний», близький до неопозитивістської методології. Аналіз цих трьох напрямів перекладознавства дає нам можливість кваліфікувати переклад як багатофакторний процес, в якому головним є зникаюче-перетворювально-занурювальний, людський чинник, успішність діяльності якого обумовлена його білінгвокультурною компетентністю, його гармонізацією з текстом оригіналу й ідеальним адресатом перекладу. Ця компетентність і гармонізація забезпечується готовністю перекладача до багатобічного діалогу.

Сучасні лінгвісти фокусують увагу на дослідженні комунікативних одиниць, що об'єктивується тенденціями сьогодення, актуальністю питань текстоцентричного спрямування. С. Швачко, І. Кобякова, Т. Анохіна приділяють значну увагу питанням осмислення первинних і вторинних текстів, їх концептуалізації та категоризації. Різноманітність текстів, їх жанрова та дискурсивна залежність потребує адекватного кодування та декодування. У діалогічній моделі перекладу О. Селіванової переклад розглядається як цілеспрямована лінгвопсихоментальна перетворювальна діяльність особистості, яка співвідносить власний інтерпретативний процес тексту-оригіналу з програмуванням інтерпретації адресатом перекладу.

Когнітивно-комунікативний підхід є комплексним, вагомим методологічним доробком сьогодення. Текст – це силове поле, в якому здійснюється зв'язок семантичного і формального планів, розгортаються текстові концепти. Поліфонія первинних і вторинних текстів специфічно детермінується та обмовляється в різних дискурсах. Серед здобутків у парадигмі лінгвістики тексту особливе місце посідає розпізнання базових, загальних та факультативних часткових категорій, наявність яких слугує критерієм розподілу текстів на стандартні та нестандартні, типові та нетипові.

Концептуально-семіотичний підхід до текстів уможливорює розуміння імпліцитності, здатності текстів передавати не тільки те, що має експліцитну інтерпретацію, але й те, що «втягнуто в текст» асоціаціями та конотаціями.

Тексти – це не тільки об'єкти для читання, але й джерела для осмислення та розуміння інформації. Розуміння текстів носить особистісний характер, що імплікує процес осмислення вихідних текстів та їх транспозицію в інші вторинні форми: переказ, переклад, компресія, анотація, реферат, резюме. Для адекватного розуміння тексту читач установлює зв'язки між його блоками та смислами, ідентифікує його базові функції (інформативну, регулятивну) та факультативні (естетичну, пізнавальну, кумулятивну тощо).

Отже, виконуючи переклад, перекладач свідомо або неусвідомлено включає в нього власне розуміння оригіналу і встановлює баланс зіставлення двох мов, культур, онтологій. Він стає не тільки інтерпретатором, але й аналітичним критиком тексту. При здійсненні перекладу доречним є застосування концептуально-семіотичного підходу й концептуального аналізу текстів, тому що спільність глибинних структур текстів оригіналу та перекладу слугує надійною базою перекладацького процесу.

GOOGLE DOCS AS A TOOL FOR TEACHING PRACTICE OF ENGLISH

The course of English practice for the students of philological department comprises practicing all four language skills: reading, listening, writing and speaking. The instructors of this subject need to combine tasks developing all of these skills during their classes. Google Docs make this task much easier and effective both for students and their teachers.

Google Docs is a tool provided by Google Corporation for all users who have Google account, which is completely free of charge. Let's have a look at the types of documents one can create in Google Docs. They are text documents (for creating and editing all sorts of texts), spreadsheets (for creating tables and lists) and presentations (for creating, editing and presenting information).

With the help of text documents writing and reading skills can be developed and improved. For instance, it is so much easier and faster to grade students' compositions and essays in Google Docs. At the same time, students can work on one piece of writing as a group or create stories and articles together. They can also comment on the piece of reading that you provided in your documents or even complete any of your tasks.

The presentations take a special place during the classes of English. They make students talk on a specific topic for a certain period of time. With Google Docs students can create their own presentations using different visual and textual effects and share them with their peers and the instructor.

Spreadsheets are extremely useful if one aims to create some tables or lists. The instructor, for example could have the register there so that students could see their progress during the course. Another option is for the students to plan their work on some group projects at any time suitable while not necessarily being in one room.

To sum up, Google Docs provide a user-friendly and efficient tool for the learners and instructors of English as a foreign language alike.

ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТА ЯК ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

Актуальність дослідження. Перехід до кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищій школі зумовлює суттєве посилення ролі самостійної діяльності студентів, спрямованої на засвоєння ними змісту навчання, набуття професійної компетентності. У зв'язку з приєднанням України до Болонської декларації відбувається реформування у вищій освіті. Болонський процес – це перехід на методи активного навчання, мета якого – якість. Саме тому процес організації самостійної роботи студентів займає чільне місце в сучасній вищій освіті й потребує уваги. При цьому вища школа має створити такі умови, які б спонукали студентів, до самостійного пошуку, саморозвитку, самовдосконалення та індивідуальної творчої роботи. Навчання у вищому навчальному закладі для молодої людини являє собою не лише період активного здобуття знань, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю, а й період затвердження фахових пріоритетів й уподобань, остаточного формування світоглядних орієнтирів.

Ідея про необхідність цілеспрямованого формування самостійності, активності та пізнавальної самостійності тих, хто навчається, виникла досить давно та спричинила потребу в ініціативних, самостійних, працелюбних особистостях відповідно до вимог того чи іншого ладу. Цю проблему досліджували Г.Адамів, М. Брода, Л. Вяткін, Б. Єсіпов, Т. Квач, В. Пилипчук, Л. Степашко, Фень Вінь Ме та інші.

Процес формування самостійно-пізнавальної діяльності індивіда досліджувався науковцями у філософсько-педагогічній (І. Бех, Н. Бібік, В. Буряк, Дж. Брунер, Б. Гершунський, С. Гончаренко, М. Євтух, М. Каган, В. Лозова, Н. Ничкало, М. Розов, О. Савченко, В. Серіков, Л. Тархова, І. Якіманська), психологічній (К. Абульханова-Славська, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Е. де Боно, С. Жуков, С. Кулагіна, Н. Лейтес, А. Маркова, А. Маслоу, В. Мухіна, С. Рубінштейн, Г. Цукерман) та методичній площині (Є. Голант, І. Зимня, І. Льясов, Г. Кітайгородська, О. Кушнір, І. Лернер, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, Т. Серова, М. Скаткін).

Категорія діяльності є ключовою в розумінні людини, її соціальних характеристик. Філософія пояснює діяльність як специфічну людську форму активного ставлення до оточуючого світу. Діяльність людини передбачає визначене протиставлення суб'єкта й об'єкта діяльності: людина протиставляє об'єкт діяльності як матеріал, котрий повинен

набути нової форми й нових властивостей, перетворитися з матеріалу у предмет і продукт діяльності. Саме таке трактування лежить в основі розуміння діяльності у психології й педагогіці, де увага зосереджується не на самій діяльності, а на процесі, який визначає не лише якості й властивості людини, а й особливості їх формування.

Трактування людської діяльності різноманітні, її розглядають «і як соціальну форму руху матерії, і як феномен існування людства, і як шлях відбиття людиною предметного світу, і як можливість активного перетворення людиною дійсності». Л. Щерба пов'язує розуміння діяльності з виявленням певного типу ставлення до світу, певного типу буття у світі, що складає сутність діяльності.

Пізнавальна діяльність – 1) активне ставлення студентів до навколишньої дійсності, до одержаних знань про світ, оволодіння науковими істинами, заняття пошуковою й творчою діяльністю; 2) процес розумових дій, що мають на меті розширення світогляду, розвиток інтересів, формування потреб в освіті й самоосвіті, стимулюванні інтелектуального розвитку студентів і оволодіння ними системою наукових знань і уявлень.

На думку психологів, пізнавальна діяльність і процеси навчання співвідносяться з рухом від незнання до знання, від невміння до вміння, від випадкових спостережень до системи пізнання дійсності. При цьому людина, набуваючи нових знань, впливає на світ, який, у свою чергу, впливає на людину, зазначає С. Рубінштейн. У результаті людина набуває певного досвіду, виробляє різні способи впливу, збагачується новими знаннями й уміннями, без яких неможливе самостійне пізнання дійсності. Саме тому пізнавальна діяльність людини представляє собою безперервний процес інтеріоризації й екстеріоризації, але вже на більш високому рівні.

Теоретичні узагальнення та практичні рекомендації вчених дозволили виокремити проблему формування самостійно-пізнавальної діяльності як надзвичайно суттєву й важливу для сьогодення.

УДК 81'373.74:32.019.51

Вовк Ю. О.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МОВНІ ЗАСОБИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ «СВОЇХ» ТА «ЧУЖИХ» У РОСІЙСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ ПРЕСІ

Характерною рисою сучасних ЗМІ стала відмова від відкритої пропаганди, на зміну якій прийшло вміло завуальоване маніпулювання масовою свідомістю з використанням великої кількості різноманітних засобів зображення подій та створення образів «своїх» та «чужих».

Починаючи з листопада 2013 р., політична на економічна ситуація в Україні знаходить своє відображення на сторінках міжнародних видань, а деякі події потрапляють на перші шпальти газет. На сьогоднішній момент актуальним питанням є проведення виборів 25 травня 2014 р., тому для розкладки ми розглянемо статтю французького видання «Le Monde» та російського «Комсомольська правда» щодо балотування на посаду президента Юлії Тимошенко.

Апелюючи до емоцій та почуттів читача, Анастасія Новікова («Комсомольська правда») використовує слова з негативною конотацією, даючи оцінку Тимошенко як політику («угрожающая перестрелять», «представляют большую угрозу», «скандальный», «безумцы», «нецензурное»), тим самим створюючи неприємний образ політика. Крім цього, інтерес читача до газетного матеріалу посилюється за допомогою тропів, які дозволяють створити яскравий образ Тимошенко, що формує в реципієнта певне оціночне судження («газовая принцесса», «оранжевая принцесса»). Стаття «Le Monde» більш «стримана» в цьому плані. Аналізуючи та порівнюючи структуру обох джерел, доходимо висновку, що «Комсомольская правда» аргументує своє неприязне ставлення до колишньої ув'язненої, цитуючи її телефонну розмову з «київським мільонером» Нестором Шуфричем. Використання власних назв у багатьох випадках дає журналісту можливість уникнути використання загально-вживаних виразів, адже вони (власні назви) добре пристосовані для вираження позиції автора та видання. «Le Monde», у свою чергу, подаючи пряму мову Тимошенко, зазначає, що політик цитує Тетчер та Черчілля. Французьке видання не критикує дії політика, констатує факти без використання емотивно-забарвленої лексики («a anonce sa candidature», «a precise»). Лише завершуючи, автор статті зауважує «pour beaucoup d'Ukrainiens, elle symbolise les intrigues de pouvoir», що змушує читача замислитися та зробити власні висновки.

Отже, на сьогоднішні засоби масової інформації мають широкий спектр можливостей впливу на читача. За допомогою мовних засобів вони створюють необ'єктивну картину, яка споживається без її осмислення.

УДК 81'42

Галла А. О.,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ІСТОТНІ ОЗНАКИ КОГНІТИВНОГО СТИЛЮ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Підвищення ефективності навчання іноземним мовам являє собою один із центральних об'єктів загальної модернізації системи освіти України. Актуальним питанням сучасної освіти є вдосконалене вивчення

іноземних мов на основі індивідуальності студента. Наголошуючи на тому факті, що будь-яке сприймання і засвоєння матеріалу в процесі навчальної діяльності лежить у полі пізнавальних можливостей кожної людини, слід звернути увагу на поняття когнітивного стилю, тобто індивідуального способу пізнавальної можливості індивіда, крізь призму якого і відбувається сприймання, обробка, аналіз та опрацювання навчального матеріалу. Питання когнітивного стилю гостро пов'язане з індивідуальним стилем діяльності – своєрідною системою психологічних засобів, до яких свідомо чи стихійно звертається людина з метою оптимального зваження своєї індивідуальності з предметними, зовнішніми умовами діяльності.

Поняття «когнітивний стиль» уперше використав у зарубіжній педагогіці А. Адлер для позначення характеристики особистості, що являє собою стійкі індивідуальні особливості пізнавальних процесів, які спричиняють використання різних дослідницьких стратегій. У рамках його індивідуальної психології він розумівся як своєрідність життєвого шляху особистості, структурованого постановкою і досягненням цілей.

Індивідуальний стиль діяльності і когнітивний стиль особистості схожі за змістом. Спільними ознаками є інструментальність, компенсаційний і продуктивний характер, функціонування не залежить від рівня усвідомленості матеріалу. Когнітивний стиль – стійка, стабілізована в часі риса, що належить до класу індивідуально-типологічних особливостей особистості, на відміну від індивідуального стилю, який більш гнучкий і може відмирати по закінченні діяльності.

Феномен когнітивних стилів визначався з урахуванням ряду принципів положень:

- індивідуальні розбіжності інтелектуальної діяльності, що позначаються як когнітивний стиль, обмежувались від індивідуальних особливостей у ступені успішності інтелектуальної діяльності, що виявляються на основі інтелектуальних тестів;

- когнітивні стилі, будучи характеристикою пізнавальної сфери, у той же час розглядалися як прояв особистісної організації в цілому, оскільки індивідуалізовані способи опрацювання інформації виявлялись тісно пов'язаними з потребами, мотивами, афектами;

- когнітивні стилі оцінювались порівняно з індивідуальними особливостями традиційно описаних пізнавальних процесів, у ролі форми інтелектуальної активності вищого порядку, оскільки основна функція когнітивних стилів полягала вже не стільки в отриманні й опрацюванні інформації щодо зовнішніх впливів, скільки в координації, регулюванні «базових» пізнавальних процесів;

- когнітивні стилі трактувались як «посередники» між суб'єктом і дійсністю, що здійснюють прямий вплив на особливості проходження адаптаційних поведінкових процесів.

Можна сказати, що когнітивний стиль є організуючою системою інтелектуальної діяльності кожного окремого індивіда. Розуміння когнітивного стилю як особистісного фактора регуляції пізнання фіксує загальне джерело різних «суб'єктивних задатків в організації процесів сприймання та мислення». Знання про когнітивний стиль діяльності індивіда відкривають шлях до цілеспрямованого формування й організації вмінь та навичок будь-якого навчання матеріалу, який вивчають та засвоюють студенти.

Враховуючи, який когнітивний стиль інтелектуальної діяльності превалює в студента, можна стимулювати його мотивацію пізнання в роботі з певною навчальною інформацією.

Знаючи, як функціонує процес засвоєння певного навчального предмета, тобто сприймання та обробки його інформаційних складових, можна скоригувати навчальний процес таким чином, щоб поліпшити результати навчання.

Слід сказати, що в кожного студента закладено великий творчий потенціал, який прагне до реалізації, і щоб його вивільнити, слід підібрати відповідні форми організації навчального процесу, враховуючи пізнавальні особливості його учасників. Тобто когнітивний стиль і є проміжною ланкою для актуалізації вдосконалення вивчення іноземної мови.

УДК 37.041

Герасимова О. І.,
Криворізький коледж НАУ,
м. Кривий Ріг, Україна

ДИСКРЕЦІЙНО-ДИДАКТИЧНИЙ ХАРАКТЕР ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНИХ УМІВЬ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Сьогодні дослідників цікавить не стільки проблема інтеграції чи стикування різних освітніх рівнів, організації проміжних форм фахової підготовки студентів, скільки функціональна спрямованість дії всієї системи для виконання головних завдань – формування освіченої людини, підготовка її до повноцінної соціально-професійної активності.

У процесі навчання у вищій педагогічній школі індивід привласнює соціально-історичний досвід із урахуванням своєрідності, специфіки потреб, мотивів, інтересів. Будь-який процес розгортається в часі, й адекватний його опис унеможливорюється без часового аналізу всіх стадій становлення. Ретроспективно-актуально-перспективна стабільність детермінує використання технологічних елементів у формуванні складних особистісних утворень, таких, якими є рефлексивні уміння сучасних студентів педагогічного університету.

Розкриття механізмів формування рефлексивних умінь сприяє розширенню наукових уявлень про зміст і технологію цього процесу. Загальновідомо, що формування будь-яких умінь здійснюється послідовно, поетапно. Педагоги й методисти, як правило, виокремлюють перший етап – ознайомлення з уміннями, другий – усвідомлення їх смислу, третій – початкове оволодіння ними, четвертий – самостійне виконання.

Синтезуючи власне дидактичні розробки та досягнення психологів у руслі вивчення рефлексивних процесів, спираючись на практичні рекомендації щодо здійснення особистісно-професійної рефлексії та рефлексивної діяльності, технологію формування рефлексивних умінь студентів педагогічного університету створюємо на основі трьох субтехнологій «Я-суб'єктної», «Я-професійної», «Я-комунікантної». Така дотична множинність детермінує характер технології, що розробляється, – *дискреційний*, себто такий, який спонукає особистість «діяти за власним розсудом», «діяти у певних умовах на свій розсуд». У багатьох психологічних дослідженнях з'ясовано, що «поведінка людини доволі варіативна», і її ефективність залежить від надання студенту можливості діяти на власний розсуд. Саме ця обставина детермінує похідні питання, – тривалість (поведінки, психічних процесів, властивостей і рис особистості), постійність, індикатори постійності та мінливості, часовий діапазон, у межах якого можна судити про властивості особистості тощо. Тож маємо всі підстави від початку визначитися з *характером* технології формування рефлексивних умінь студентів педагогічного університету: він є **дискреційно-дидактичним**.

Загальні принципи використання технологічних механізмів у дидактичних дослідженнях передбачають: визначення мети, задач та основних характеристик певної технології, аналітичну обробку та систематизацію інформації, яка стосується розв'язання висунутих задач, виокремлення факторів, які впливають на зміну тенденцій і забезпечення результативності застосування певної технології.

Виходячи з цих загальних вимог, визначаємо, що **дискреційно-дидактична технологія (ДДТ) формування рефлексивних умінь студентів педагогічного університету** – це певний алгоритм змістово-практичних дій, що розгортається в межах трьох часових інтервалів: актуалізується набутий досвід рефлексивної діяльності індивіда (*ретроспективний інтервал*), актуалізуються наявні рефлексивні можливості (*теперішня актуальність*) та створюються механізми перспективної рефлексії, пов'язані з майбутньою фаховою діяльністю студентів педагогічного університету.

При розробці дискреційно-дидактичної технології формування рефлексивних умінь студентів педагогічного університету зважаємо на той факт, що створення технологій, які за призначенням покликані трансформувати (надати динамічності) розвитку індивідуально-

особистісних властивостей та утворень, ускладнюється такою обставиною, як багатофакторність: на розвиток рефлексивних умінь особистості впливає безліч факторів, які зумовлюють стохастичність, недетермінованість багатьох проявів. Індивідуально-особистісні та соціальні фактори зазвичай складаються з багатьох ознак, які складно піддаються урахуванню, впливу, корекціям.

Передбачається, що внаслідок застосування дискреційно-дидактичної технології формування рефлексивних умінь студентів педагогічного університету та організаційно-дидактичних умов у кожного студента будуть сформовані уміння об'єктивно аналізувати свою поведінку, розуміти значення обраної професії, розуміти причини виникнення труднощів у майбутніх взаєминах з учнями в навчальному процесі.

УДК 81'373.7

Grigorieva O.,

Petro Mohyla Black Sea State University,
Mykolayiv, Ukraine

RAISING COLLOCATION AWARENESS IN THE DEVELOPMENT OF UPPER-INTERMEDIATE LEVEL LEARNERS OF ENGLISH

English is full of collocations. Knowing the meaning of the word requires knowing its dictionary definitions and the type of the words which it is often associated. Automation of collocations helps native speakers to express themselves fluently. Collocation awareness is important for English learners to acquire native-like competence. It is one of the most problematic areas both for teachers and learners of the English language. Experimental studies have pointed out several factors that may influence EFL learners' performance in making correct collocations. The errors usually result from analogy, overgeneralization, paraphrase, inter-lingual transfer, shortage of collocation knowledge. A lot of researches have been carried out concerning learning English collocations (Lunch, Schmidt). Collocation competence requires both the development of awareness and a set of skills which imply thinking bigger than the word but looking for the two-three word expressions, noticing words which occur in different types of lexical collocations, expanding knowledge of the collocation field, recording collocations with their translation, storing collocations. Students can be taught to see how words hang together. They should be advised to read, analyzing sentences noticing how words co-exist (pedagogical chunking, by M. Lewis). English learners spend a lot of time learning lexis. The shift in English teaching from grammar to lexis mirrors a change in attitude of linguists. The lexical approach concentrates on developing learners' proficiency with words and word combinations. Collocations deserve

to be a central aspect of vocabulary study. Idioms, fixed expressions, phrasal verbs can be considered items of special attention of upper-intermediate level learners of English.

Getting students to come to terms with phrasal verbs is a challenge. But no student who hopes to master the language can afford to overlook them. Many phrasal verbs are idiomatic. The meaning of the verb and particle is different from the base verb of its own. Phrasal verbs can be seen as a type of idiom, although they are often singled out for specific attention in language-teaching materials.

Phrasal verbs play a key role in promoting the attention of English learners to convey the meaning while speaking with a stylish approach. Phrasal verbs are used all the time by native speakers in formal and informal language in spoken and written English. Students who wish to expand their understanding and usage of English will face the necessity of becoming familiar with this part of vocabulary to share their feelings and thoughts in a different way to better communicate with native speakers.

There are ways to show students that phrasal verbs are not impossible to learn and not only people with the background of English knowledge are able to comprehend them. Teachers use different approaches to help English learners to master phrasal verbs. They recommend focus on the verb, on the particle, contextual linking. Some techniques help to learn the meaning of common phrasal verbs.

We see little reason to start from the root verbs. This does not help to make the phrasal verbs memorable and easy to organize for practice. Students need to read and hear phrasal verbs in context. The key point when teaching phrasal verbs is to set them into clear context and keep using them during conversation. When students hear them in different contexts they get hang of them and start using them naturally. You can use phrasal verbs with funny stories, paper cartoons, making dialogues, writing diaries, making sentences or anecdotes. Different groups of students can be made responsible to prepare booklets in which phrasal verbs are presented with some funny pictures. Role plays are helpful to memorize the phrasal verbs, situations with them, activities that personalize the verbs. Games and competitions to list the phrasal verbs, making dominos with particles and verbs on the sides etc. are useful. You may also take different situations relevant to the topic. Like-getting home-what phrasal you use to get home. Phrasal verbs may be learnt by heart in a whole sentence. «I do not speak English but I get by». Gradually the structural meaning becomes a part of automatic system in the brain. By clear understanding of different aspects of prepositions students develop awareness of phrasal verbs. Choosing a particular subject (arts, health, sports) makes learning easier. The teacher may prepare reading texts in which phrasal verbs are presented and ask the students to guess them. Then students are proposed to match phrasal verb with meaning then personalize the exercise by using each phrasal verb in sentences. Students

have to join two pieces of paper: one with the verb and the other with the particle and use the found phrasal to complete some phrases.

Lyrics with missing phrasal verbs are very interesting for students. For advanced students you may select extracts from W. S. Maugham's stories, delete the phrasal verb and make the students to fill in the blanks. All this techniques help the students to learn the meaning of common phrasal verbs.

УДК 37.02-047.44

Григор'єва М. А.,
аспірантка кафедри педагогіки
Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «КНУ»,
м. Кривий Ріг, Україна

АНАЛІЗ СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ОПТИМІЗАЦІЯ», «ІНТЕНСИФІКАЦІЯ», «АКТИВІЗАЦІЯ» В ДИДАКТИЧНОМУ АСПЕКТІ

Економічні і соціальні перетворення, науково-технічний прогрес призвели до того, що система освіти перестала відповідати сучасним вимогам. Стрімке старіння соціального досвіду, лавиноподібне зростання інформаційних потоків, оновлення соціальних і виробничих процесів вимагають від сучасного фахівця професійної мобільності, соціальної адаптивності, готовності до постійної самоосвіти, самовдосконалення власних професійних знань, умінь і навичок, прагнення до творчої самореалізації та зростання в обраній професії. Однак ці суспільні вимоги до особистості спеціаліста входять у протиріччя з існуючою вузівською освітою, з її традиційним рішенням проблем підготовки фахівців екстенсивним шляхом. Пошук способів вирішення цієї суперечності ми пов'язуємо зі змінами процесу навчання студентів, зокрема, з інтенсифікацією їх навчально-пізнавальної діяльності (НПД).

Інтенсифікація, оптимізація та активізація навчання вже багато років залишаються ключовими проблемами педагогіки. Так, Ю. К. Бабанський відзначав ще в 1982 р., що «інтенсифікація і оптимізація навчання повинні здійснюватися у взаємозв'язку як найважливіші принципи наукової організації педагогічної праці», що ведуть до зростання педагогічної ефективності та вдосконалення. У 1975 р. О. М. Леонтьєв охарактеризував інтенсифікацію пізнавальної діяльності як соціальну, актуальну на сучасному етапі розвитку науки і техніки проблему: «слід ставити в основу не стільки проблему розробки інтенсивних методів, що застосовуються не всюди і не завжди, скільки проблему інтенсифікації будь-якого навчання». Л. Я. Якобсон і А. І. Анчішкін розглядають інтенсифікацію і оптимізацію як приватні характеристики процесу зміни

ефективності, під яким розуміють відповідність отриманого, заздалегідь запланованого позитивного результату, поставленої мети. Але якщо інтенсифікація – це досягнення бажаного результату за рахунок кількісних характеристик (підвищення, напруга, прискорення, посилення дій і процедур діяльності; мобілізація сил, ресурсів, коштів для підвищення продуктивності праці), то оптимізація – це не просто досягнення поставленої мети, а досягнення найкращих результатів при мінімальних витратах часу, сил, ресурсів учасників праці.

Аналіз сучасних економічних і психологічних досліджень з інтенсифікації трудових, у тому числі і пізнавальних процесів, дозволяє нам стверджувати, що інтенсифікація навчання не може здійснюватися без ущільнення не тільки змісту, методів, форм і засобів навчальної діяльності, але і без зусиль духовних і фізичних обох суб'єктів навчального процесу, тобто без активізації потенціалів і резервів психіки людини. Отже, здійснити інтенсифікацію НПД неможливо без актуалізації особистісної активності, без розвитку пізнавальної активності, без формування рефлексивної активності. Активізація потенціалів психіки людини робить її академічно зрілою, готовою до саморозвитку як у навчальній, так і професійній діяльності.

Активізація як концентрація особистісних сил людини – є зростанням напруженості психологічної діяльності людини в умовах соціального і виробничого життя, що постійно ускладнюється. Вона є складовою процесу інтенсифікації виробництва і пізнавальної діяльності поряд з новою технікою і технологіями. Підкреслюємо, що інтенсифікація – це інтегративне, багатofакторне явище. Якісна змістовна сторона активності, за С. Д. Небиліциним, розкривається в системі діючих потреб, мотивів, установок, інтересів, що обумовлюють здійснення тих або інших дій. Кількісна, процесуальна, зовнішня сторона активності проявляється у трьох групах характеристик здійснюваної діяльності – швидкісні, інтенсивні та варіаційні. Швидкісний аспект активності визначає динаміку (швидкість, темп, ритм) протікання дії або поведінкового акта. Інтенсивний компонент активності характеризує ступінь напруженості діяльності або поведінки (часто, довго, систематично). Варіаційний аспект активності вказує на обсяг, ступінь різноманітності і новизну способів здійснюваних дій. Отже, кількісна сторона активності служить підставою для реалізації інтенсифікаційних процесів.

Вважаємо, що інтенсифікація НПД суб'єкта навчального процесу безпосередньо залежить від активності самої особи: тільки активна позиція студента в навчанні породжує його конкретну роботу з розвитку власних розумових здібностей та особистісних якостей, забезпечує їх постійне оновлення і вдосконалення; тільки активна позиція і потреба працювати над собою роблять його конкурентноспроможним і незалежним від зовнішнього середовища.

**USING WORDPRESS AS A COURSE MANAGEMENT SYSTEM
FOR THE COURSE IN ELT TECHNOLOGIES
WITH MA STUDENTS MAJORING IN ENGLISH**

Course Management Systems (CMS) or Learning Management Systems (LMS) have become quite popular nowadays. In the time of digital technology ubiquity it seems logical that digital technologies have started to penetrate education too, taking over a pen and paper. CMSs can now outline the content of the class (or present it wholly), provide home assignment, provide space for putting completed students' assignments, and some of them also have built-in assessment tools that provide feedback to learners on their progress. The last ones are used in highly digital communities, from which Ukraine is still quite far. WordPress is a hybrid blogging-website publishing platform that can be used as a CMS by Ukrainian students and teachers and be a success.

It is important for the students graduating with the qualification in TEFL to have the right amount of exposure to digital technologies, because they are very likely to deal with generations of learners who have been growing up with computer technologies hand-in-hand. So, using WordPress as a CMS contributes to MA students' development of general competence in digital technologies. They can see a blog (or a website) developed step-by-step from scratch, with a certain amount of material gradually accumulating at it. Categories and tags become important tools in the blog's organization, showing connections across various topics of the course.

WordPress is inherently a publishing platform, so having students publish their assignments (projects) or reflections on the topics of discussion is another advantage of WordPress. Then, not only assignments given by the teacher and the assignments done by students are in the same place, but also students become co-creators of the course; they see how important it is for them to post regularly for the course blog to function. One might argue that the presence of students' and teacher's post in the same place will make it cluttered and confusing to navigate. However, creating separate categories for students' and instructor's posts makes it very transparent and easy to surf. With one click of a mouse, and one can only see the teacher's posts which contain outlines of classes with home assignments at the end of the post. If necessary two separate categories – classwork and homework – can be created.

There are other, more qualification-related considerations that make WordPress excellent as a CMS for would-be English instructors. WordPress requires students to post, to write regularly which must make them realize that a learning process is the process of communication, and language is an

important part of it. It is a two-way process where both an instructor and students are important stakeholders. Without a teacher's input there will be no adequate output. Similarly, without students' feedback it is difficult for a teacher to proceed further. WordPress can visualize how much output an instructor can generate from their students, as well see individual output of every student clicking on the author's name at the course blog.

It is not always possible to give all students enough time to express themselves, while writing a follow-up post can make up for the limited class time. Some students are rather silent in class, others can talk for hours. Writing a post provides everybody with an equal opportunity to speak out, voicing their concerns if they have any, as well as highlight progress in their work. The absence of a student's post is an eloquent indication that a student is having difficulty with an assignment and will need extra help. This awareness helps in planning the next class.

WordPress as a CMS has its advantages when used with MA students English-majors that are not limited by those covered above. Some will argue that it is difficult to set up and have students post regularly. At first it is definitely time-consuming to get everybody registered at WordPress, create a course page, add participants as authors onto the page, explain to them the specifics of this particular publishing platform, and the importance of posting on time. Many teachers will argue that reading the posts and comments in time before the class will take a lot of time. However, it is important to understand that this is where education is headed, where most preparation for the class and grading will be online

Therefore, WordPress can be very convenient and explicit CMS in the long run. The course outline (content) and students' work are all in one place providing adequate guidance for them throughout the course, exposing them to a publishing platform and making communication an essential part of the course.

УДК 82-92:001

Запорожець Г. В.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НАУКОВА СТАТТЯ ЯК ПРОВІДНИЙ ЖАНР У СВІТІ ВЧЕНИХ

Успіх англійської мови як універсального засобу наукової комунікації пов'язаний із різноманітними професійними можливостями, які вона надає науковцям – від доступу до нових технологій і дослідницьких методів до шансів продавати свій науковий продукт на всесвітньому ринку науки. Отже, не дивно, що дедалі більше вчених прагне

спілкуватися й оприлюднювати свій доробок англійською мовою. Статті є найуживанішим», найчастотнішим жанром презентації наукового знання у більшості галузей сучасної науки, без якого неможливо уявити її успішний розвиток. За даними Дж. Свейлза, журнальна наукова стаття є жанром «номер один» у найрізноманітніших наукових дисциплінах, причому в багатьох із них статті, опубліковані у високореєтингових журналах, мають не менший (або навіть більший) престиж, ніж монографії.

Перш ніж отримати такий високий статус, наукова стаття пройшла еволюцію. Вона розпочала формуватися у XVII ст. під впливом характерного для того періоду процесу жанрового впорядкування наукової літератури. Нині загально визнається, що сучасна стаття, зокрема її композиційна структура, розвинулась на основі листування між ученими, в якому не лише обговорювались наукові проблеми, а й висувались гіпотези, описувалась експериментальна методика, формулювались висновки, оцінювались праці колег. Першу ж появу статті пов'язують із заснуванням британського наукового періодичного журналу *The Philosophical Transactions of the Royal Society*, який вийшов у світ 1665 р.

Т. В. Яхонтова розглядає певні письмові жанри сучасного англомовного наукового дискурсу, які репрезентують різні класифікаційні статуси. Вона аналізує такі провідні жанри, як стаття, її анотація та тези доповіді, такий периферійний, як електронна дискусія, і такий маргінальний, як хендаут (*handout*) – роздавальний матеріал на конференціях, яким послуговуються лише певні дисциплінарні спільноти. Хоча внутрішньожанрова варіативність сучасної англомовної наукової статті є значною, за рівнем частотності, популярності використання, науковець виділяє п'ять її провідних підвидів:

1) стаття, що звітує про конкретне дослідження. По суті, це варіант «класичної» науково-експериментальної природничої статті, що розповсюдилась в інших дисциплінах під загальною англомовною назвою *research report* («дослідницький звіт»). Для неї характерна досить стандартизована внутрішня організація, хоча і з деякими варіаціями в різних наукових галузях і періодичних виданнях. Така стаття є головним засобом презентації наукового знання в сучасній світовій науці;

2) стаття суто теоретичного характеру, спрямована на висунення й обговорення концептуальних проблем або абстрактних ідей шляхом логічної аргументації. Авторами таких статей найчастіше є сформовані науковці з визнаним професійним статусом у своїх спільнотах. Теоретичним статтям у гуманітарних науках може бути притаманний дещо есеїстичний стиль, а також досить вільний характер текстових конвенцій;

3) оглядова стаття (*review article*), присвячена розгляду наукового стану і досліджень у певній галузі, або аналізу літератури з певної

наукової тематики. Такі статті часто пишуть досвідчені науковці на замовлення редакторів журналів та збірників. В оглядових статтях поєднуються елементи рецензій та оглядів літератури, які є стандартними структурними частинами наукових праць;

4) полемічна стаття, спрямована на обговорення дискусійних наукових питань. Для неї характерні елементи есеїстичного стилю, суб'єктивна манера викладу;

5) коротка стаття-повідомлення (під англійською назвою *short communication*. Іноді *brief report*, *note* або *research and discussion note*), суттєво менша за обсягом, ніж стандартна журнальна стаття.

Ці коротко охарактеризовані п'ять типів аж ніяк не вичерпують внутрішньожанрового розмаїття англомовної наукової статті, а лише охоплюють її найчастотніші варіанти.

Композиційна схема сучасної англомовної наукової статті, що звичайно позначається англійським акронімом *IMRD*, охоплює такі структурні частини: «Вступ» (*Introduction*), «Методи і матеріали дослідження» (*Methods and Materials*), «Результати» (*Results*) та «Обговорення» (*Discussion*), її складовим компонентом є також «Висновки» (*Conclusions*), які, проте, не завжди виокремлюються, а тому не відображені в цьому відомому акронімі. Для англомовних наукових текстів характерне зовнішнє структурування у вигляді частин, розділів, секцій (часто з підрозділами і підсекціями), споряджених відповідними заголовками; в англо-американському науковому тексті виділяються структурні дискурсивні макроблоки наукової праці: «анотація», «вступ», «методи дослідження, «результати»/«висновки». Такі макроблоки містять ряд мікроблоків типу «визначення території, ніші та зайняття ніші» (D. Swales), «фонова інформація», «додаткова інформація», «дефініція», «опис», «гіпотеза», «перефразування», «оцінювання», «ствердження», «підсумовування» та інші елементи, зокрема, такі, що виділяються в рамках теорії риторичних структур.

Кожна з композиційно-структурних частин статті має свої чітко окреслені цілі. Так, метою вступу є обґрунтування теми статті через обговорення обраної автором загальної тематики та її поступове зведення до розгляду конкретних наукових питань або гіпотез. Як зазначають Дж. Свейлз і К. Фік, вступ має і другу, додаткову комунікативну мету – повернути інтерес до змісту статті, завоювати увагу читачів. До структури статті звичайно входять і деякі інші елементи: заголовок, анотація, ключові слова, подяки, різні додатки. Отже, англомовний науковий дискурс взагалі і наукова стаття повільно еволюціонують відповідно до складних соціальних процесів сучасності та змін у технічних контекстах.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Здатність людини самоствердитися на професійному рівні цілком залежить від її індивідуального залучення до самостійного процесу одержання нових знань. Розв'язання цього завдання здійснюється через пошук змісту, форм, методів і засобів навчання, що забезпечують розширення можливостей розвитку, саморозвитку й самореалізації особистості. Одним із основних видів навчальної діяльності, за допомогою якого можна поліпшити якість підготовки фахівців, є самостійно-пізнавальна діяльність студентів.

Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують подальше вдосконалення навчально-виховного процесу, доступність й ефективність освіти. Зазначені соціальні завдання актуалізують проблему формування вмінь самостійної пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційних технологій.

Актуальність проблеми опанування студентами методів самостійної роботи зумовлена тим, що у період навчання у ВНЗ закладаються основи професіоналізму, формуються вміння самостійної професійної діяльності.

Аналізуючи процес навчання студентів у ВНЗ, необхідно зазначити, що питанням організації самостійної роботи студентів не приділено належної уваги, незважаючи на те, що ця робота приховує в собі великі можливості не тільки для вдосконалення системи підготовки фахівців, а й для розвитку їх професійної компетентності після закінчення навчання у ВНЗ.

Під самостійною роботою розуміють будь-яку діяльність особистості з досягнення поставлених перед нею цілей без безпосередньої участі викладача. Будь-яка форма занять, що створює умови для зародження самостійної думки, пізнавальної активності, пов'язана з самостійною роботою студента. НПД – це сукупність самостійних діяльностей студента з визначення мети, завдань, засобів їх досягнення на основі пізнавальних потреб та інтересів, формування власного «інструменту мислення», спрямованого на самоорганізацію навчальної діяльності та створення творчого освітнього продукту.

На підставі теоретичних напрацювань учених можна визначити два основні напрямки ефективного формування вмінь самостійно-пізнавальної діяльності студентів. Перший – це інтенсифікація самостійно-пізнавальної діяльності у процесі аудиторних занять. Другий напрямок – це самостійна

навчальна діяльність у вільний від занять час. Організація цього виду самостійної діяльності студентів пов'язана з деякими утрудненнями: 1) неготовністю до неї більшості студентів і викладачів у професійному та психологічному аспектах; 2) недостатнім інформаційним забезпеченням навчального процесу загалом і самостійної роботи зокрема; 3) відсутністю інтелектуальної ініціативи та пізнавальної активності суб'єктів процесу навчання.

Диференційний підхід щодо застосування ІКТ у навчанні дозволяє розширити доступність навчання, відбувається зміна якості навчання, засвоєння нових технологій, використання додаткових ресурсів навчання та відбувається посилення ролі самостійної роботи студентів у навчальному процесі. Об'єктивна необхідність у системному підході в організації самостійної діяльності студентів характеризує активне використання інформаційних технологій як ефективні методи, що забезпечують системність і структурно-функціональну зв'язність навчального матеріалу.

Самостійно-пізнавальна діяльність студентів при вивченні дисциплін у ВНЗ з використанням ІТ можна організувати як систему: 1) роботи з електронними виданнями у бібліотеці, підготовки до практичних занять; 2) виконання індивідуальних завдань на основі використання інформаційних технологій; 3) поточної атестації за допомогою електронного тестування; 4) використання освітніх сайтів.

Використання ІТ в організації самостійно-пізнавальної діяльності студентів дозволяє не тільки інтенсифікувати їх діяльність, а й закладає основи їх подальшої постійної самоосвіти, отже, педагогічне інформаційно-освітнє середовище, яке створюється за допомогою інтеграції сукупності програмно-апаратних і традиційних форм навчання, і визначає самостійно-пізнавальну діяльність студента як більш незалежну та творчу.

УДК 81'42:[82-6:811.1331]

Kairova T.,

Université d'Etat de la Région de la Mer Noire Petro Mohyla,
Mykolaiv, Ukraine

LE GENRE PREFERE DES LUMIERES FRANÇAISES

*La vie des formes, sans cesse renouvelée, ne s'élabore pas selon
des données fixes, constamment et universellement intelligibles, mais ...
elle engendre diverses géométries, à l'intérieur de la géométrie même,
comme elle se crée les matières dont elle a besoin.*
(Henri FOCILLON. Vie des formes. II. Les formes dans l'espace)

Les Lumières sont une des périodes les plus brillantes et significatives de la civilisation française. Elles ont mené à l'influence intellectuelle puissante de la

France en Europe, elles ont introduit dans la vie du continent des notions telles que la raison, l'esprit, enfin, elles ont formé sa mentalité même.

Au XVIIIème siècle dans le domaine de la science, de la technique, de la culture les différents domaines convergent. On comprend cette liaison qui existe entre la philosophie, la littérature, l'histoire de la pensée et de la science, les arts, l'économie politique, la démographie, et autres. La pensée philosophique et l'encyclopédie ne se soumettent pas à la spécialisation, ne séparent pas la science et la rhétorique et proclament l'unité de la connaissance.

Dans l'activité des sociétés scientifiques, dans l'entreprise des expéditions scientifiques de l'Académie, dans les éditions périodiques, dans le domaine de l'histoire de la philosophie, de l'architecture et de la construction urbaine, des Arts: la théorie de la musique et de nouveaux instruments, l'Opéra, le théâtre et leur machinerie, dans l'existence même des collections et des collectionneurs, etc. – partout on constate le développement intense de la pensée scientifique.

Il est à noter tout de même que le terme *les lumières* dont le premier sens contient l'idée de *la clarté*, de *la lueur*, de *l'éclaircissement*, a été accompagné des restes du passé des époques précédentes, de l'ombre de cette «*Infâme*» contre laquelle si brillamment luttait Voltaire.

Donc, ce processus de la vie en mouvement positif et en lutte acharnée contre les vestiges du passé pour l'avenir prometteur se réalisait dans la communication continue et incessante par les formes correspondantes qui convenaient. Parmi ces formes se signalait *la correspondance*. Vraiment, ce mode de communication était universel: il couvrait la distance, il se réalisait dans le temps continu, il éveillait la confiance par son intimité apparente, il était également un document authentique et matériel et ce qui est le plus important, étant largement répandue au XVIIème siècle, il était dans l'esprit de l'époque des Lumières. En plus, au XVIIIème siècle il est devenue une œuvre d'art.

Selon Le Petit Robert un genre est considéré comme une catégorie d'œuvres, définie par la tradition (d'après le sujet, le ton, le style). Selon J.-P. Sartre nous recourons à tous les genres littéraires pour familiariser le lecteur avec nos conceptions. Le genre épistolaire est un genre en prose comme l'éloquence, la philosophie, l'histoire, la critique, la science, le roman, la nouvelle, l'essai, bien qu'il peut refléter tous les autres genres: une lettre peut être éloquente, philosophique, historique, critique, scientifique, peut être introduite dans une nouvelle ou dans un essai comme la «*moucheture*» ou composer un roman épistolaire; elle peut même contenir de la poésie comme dans beaucoup de lettres de Voltaire.

Au XVIIIème siècle il existait plusieurs types de textes épistolaires: des lettres réelles, des lettres introduites comme les «*mouchettes*» dans les œuvres littéraires ou des romans écrits entièrement en forme épistolaire. La structure de la lettre réelle contenait l'entête, l'épigraphe (facultatif), le début, la partie principale, la fin. Les composants des lettres au sein des œuvres littéraires servaient aux besoins de la réalisation de la tâche artistique qui définissait leur réunion et remplissage.

Donc, la correspondance réelle soutenait les contacts, aidait à surmonter des frontières; des textes épistolaires au sein des belles-lettres, ainsi que la correspondance réelle, apportaient les idées des Lumières aux lecteurs et au grand public. Une lettre servait comme chaîne de la communication, de l'échange de l'information. On n'a pas accordé l'attention suffisante au texte épistolaire des Lumières comme phénomène de la culture tandis qu'il est un évènement important dans la formation d'un nouvel esprit européen. Les nuances de l'art épistolaire français du XVIIIème siècle et ses fonctions multiples à l'époque des Lumières exigent encore l'étude attentive et l'analyse scientifique les plus profonds.

УДК 378.147:37.035

Качалова Т. Г.,
аспірантка, кафедри педагогіки, КПі ДВНЗ «КНУ»,
м. Кривий Ріг, Україна

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Початок ХХІ ст. задає новий соціальний контекст життя і діяльності людини. Відбувається зміна сталих традицій, ментальних характеристик способу життя, стилю спілкування і взаємодії людей. Сучасний етап розвитку суспільства відбувається в умовах складного поєднання соціальних, політичних, економічних процесів, що суттєво підвищує потребу суспільства у соціально активній особистості. Такі зміни істотно підвищили очікуваний внесок освіти в реформування суспільства, визначивши освітній сектор як пріоритетний у структурі його життєдіяльності. Сучасне суспільство не потребує лише виконавців, носіїв усереднених якостей, а, навпаки, зацікавлене у якнайповнішому й різносторонньому розвитку своїх членів. Тож, важливе місце поміж різноманітних соціальних факторів, які формують соціально компетентну особистість, посідає поступове удосконалення системи освіти у нашій державі.

У педагогіці соціальна компетентність розглядається як інтегрована характеристика особистості (І. Зарубінська, М. Гончарова-Горянська), що одночасно поєднує мобілізацію знань, умінь, поведінкових аспектів (А. Кузьмінський, Н. Борбич, Н. Самойленко). А. Брушлинський розглядає соціальну компетентність як розвиток та інтеграцію соціально-психологічних проблем соціального пізнання, соціальних уявлень, пам'яті, почуттів.

За основу в нашому дослідженні беремо власне визначення соціальної компетентності, які бачимо, як інтегрований комплекс парціальних компетенцій, що базуються на системі особистісних психологічних

здібностей, моральних цінностей, які у своїй сукупності дозволяють конкретному індивіду успішно взаємодіяти із суспільством з метою самоактуалізації – самовираження, самовдосконалення, самоздійснення.

Формування і розвиток соціальної компетентності відбувається на особистісному рівні індивіда, що потребує варіативної індивідуалізації процесу соціального становлення, реалізація його на індивідуально-особистісному, особистісно-смысловому, операційно-інформаційному рівнях розвитку.

Задля визначення рівня сформованості соціальної компетентності студентів доцільним буде застосування комплексного моніторингу рівня сформованості парціальних компетенцій: когнітивної, інтерактивної, операційної, імплементаційної, рефлексивної, які у своїй сукупності визначають соціальну компетентність студентів.

Особливе значення в сучасній освіті приділяється педагогічним технологіям, які сприяють ефективності різних аспектів навчального процесу. Використання технологій активного та інтерактивного продуктивного навчання на засадах компетентісно орієнтованої освіти буде наступною умовою ефективного формування соціальної компетентності студентів.

Цілеспрямоване створення комплікативних соціально значущих ситуацій як обов'язкової складової змісту навчання на основі інтеграції набутих знань, умінь і навичок, розширить можливості ефективного визначення рівня сформованості парціальних компетенцій соціальної компетентності суб'єктів навчального процесу.

Стимулювання рефлексивної діяльності студентів на кожному етапі формування парціальних компетенцій буде умовою забезпечення соціально-особистісної самореалізації індивіду, що в кінцевому результаті буде якісною перевіркою рівня сформованості соціальної компетентності.

Взаємозумовлене функціонування (в різних сполученнях) елементів освітнього середовища, тобто педагогічні умови, в комплексному логічному застосуванні забезпечують досягнення педагогічної мети.

УДК 81'25+06.053.56

Кот С. Ю.,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

MAIN DIFFICULTIES IN INTERPRETING

In their work an interpreter can face some problems that seem to be stumbling blocks. The most challenging problems, an interpreter can come up against in the source speech, are numbers, complex syntax, ambivalent conjunction, enumerations, and high speed of delivery. This paper presents several strategies interpreters use to help cope with such difficulties.

Numbers. Figures given by speakers are generally offered either as an order of magnitude or as a technical measurement. It is important to distinguish these because an interpreter has considerable leeway in rendering the former and very little leeway with the latter. For example, if the figure 52,3 % is offered as an order of magnitude, an interpreter having trouble with speed can simply say «roughly half». However, if the figure «873,5 milligrams» were given in a statement to an audience of pharmacologists, the interpreter does not have that option: giving the wrong measurement may be a more serious mistake than giving no figure at all. At the very least, the interpreter should strive to accurately render the quantitative *concept* correctly, i. e. to use the right unit of measurement or make clear whether the speaker is talking about an increase or a decrease, for example

Complex Syntax. When speakers use short, declarative sentences and speak at moderate speed, the interpreter's task is made easier. More complex sentences can also be interpreted without too much difficulty if spoken at moderate speed. However, when speakers use long, complex structures and deliver them at high speed, the interpreter's task is greatly complicated. A lag of a single sentence or phrase can lead to an omission and inability to catch up.

In interpreting a speech, especially a fast speech with complex syntax, a good strategy is to «simplify the syntax as you go along». Because if you interpret complex sentence into English as a single one, preserving the structure of the original, you can get lost halfway through the sentence or miss whatever comes next while we are trying to sort out this sentence. However if you interpret this long complex sentence piece by piece, dividing it into single units, you are more likely to get at least some of it right. Because any complex sentence consists of different fairly simple ideas and the connections between them are usually obvious. In order to simplify syntax an interpreter may break up any long and convoluted sentences into shorter ones, clarifying the relationship between the sentences, delete superfluous and/or ambivalent conjunctions.

Enumerations. A structure that can also pose problems in both translation and interpretation is the «shopping list». The problem arises because the speaker may or may not use parallel construction in rattling off a long list of items, or because not all of the items may be translatable in the same parallel grammatical form, e. g. with verbs, nouns, or gerunds, in the target language. The interpreter struggling to maintain the grammatical parallelism of an enumeration delivered at high speed can easily be thrown off. It is important to recall that parallelism is only a stylistic requirement and does not necessarily affect meaning. Although the main concern is to make sure you translate all of the items, the translator or interpreter should, ideally, try to preserve parallelism in the target language even if it is missing from the original. *Compression.* Human speech can attain speeds of 200 or 300 words per minute and remains comprehensible even at 500 words per minute. Generally, only excited

sportscasters or auctioneers reach such a rate of delivery, but many normal speakers do tend to speak very fast in certain situations, e. g. when they have several important points to make and are up against a strict time-limit. At these inordinate speeds, it is important for an interpreter to do everything possible to reduce the number of words and syllables the vocal apparatus must produce. Otherwise, one will fall make not only to errors of language and meaning but also to errors of articulation or enunciation. When high speed of delivery makes it necessary, an interpreter can shorten or «edit» the speech in order to get across the essential elements of the message. Certain non-essential items, such as redundant and the obvious elements, items which are a matter of common knowledge, and over-abundant illustrations can be deleted, or treated by short references to what has already been said at full length. The second way to cope with fast speed of delivery is to use abbreviations or acronyms. It can reduce the number of syllables one has to pronounce at high speed.

УДК 811.111'342

Kulish O.,
Petro Mohyla Black Sea State University,
Mykolayiv, Ukraine

SUPRASEGMENTAL NOTATION IN TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Intonation is a complex phenomenon of language. It can be very basically defined as a combination of variation of pitch movement, tempo, and loudness of an utterance. More or less systemic approach towards the research of intonation started to develop in the second half of the XXth century. Nowadays intonation is one of the key objects of research in phonetics and phonology.

The purpose of teaching English as a foreign language (TEFL) is to develop students' proficiency in communicating in a foreign language. Unfortunately, intonation, although being one of the key elements of connected speech, is often neglected in the classroom or restricted to few key intonation patterns and nuclear tones. However, teachers of EFL students should pay more attention to intonation on a regular basis as they have rather limited access to the English language used naturally unlike the ESL students.

One of the ways EFL students can check the pronunciation of a word is any dictionary which uses IPA students. Traditionally, all pupils and students in Ukraine are taught how to read these symbols when they start learning English. However, when it comes to intonation one cannot single out a universal way to «transcribe» it in an EFL classroom.

In general, there are several criteria that must be met for the suprasegmental notation to be successful. Firstly, it must be visually representative, i. e. all the

elements of an intonation pattern (pre-head, head, nucleus, and tail) must be clearly identified. Secondly, this notation must be easily reproduced by the learners for the future reference. Finally, there should be a way not only to mark the utterances but also to reproduce the fundamental pitch changes.

We believe that notation system introduced by O'Connor and Arnold and modified by Sokolova is one of the most successful among the existing ones. This system suggests using accents to indicate stressed words and nuclear tones and arrows to display additional pitch changes in the head of the intonation pattern.

УДК 811.112.2'442

Лисейко Л. В.,

к.філ.н. доцент кафедри германської філології,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв.

ТИПОЛОГІЯ МОВНОЇ НОРМИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Найчіткіше нормування мови проявляється в тих випадках, де існують фіксовані правила. З іншого боку, воно прослідковується тоді, коли відхилення від правил сприймаються як помилки. Це відбувається в тих ситуаціях, де недотримання мовного узусу призводить до нерозуміння, до створення комічного враження від мовних висловлювань, а також до образливого стану від тих чи інших виразів.

В таких випадках слід звертати увагу на прояв реакції учасників мовної комунікації, тобто на перепитування, посмішку, сміх, подив або знизування плечима. З цієї точки зору розрізняють експліцитно **кодифіковані норми** в літературній мові та **експліцитно некодифіковані** в мовному узусі (використанні). Кодифіковані норми, як правило, охоплюють всі рівні мови.

Як відомо, в лінгвістиці розрізняють два види кодифікованих норм:

– **точні норми**, тобто правила, яких необхідно дотримуватись. До таких належать орфографія, вимова, граматичні структури і деякі питання щодо їх вживання;

– поради, **приблизні норми**, тобто рекомендації, яких слід дотримуватись за певних умов. Передусім вони стосуються стилістичних питань і вживання граматичних форм.

Не кодифіковані норми відрізняються від точних кодифікованих. Але, в той же час, різні види норм можуть переймати риси одне одного, особливо, коли йдеться про рекомендації на кшталт використання тих чи інших граматичних явищ. Слід також враховувати суб'єктивне та об'єктивне ставлення мовця щодо оцінювання і сприйняття інформації.

Точні норми можна назвати обмеженими в часовому відрізку, в першу чергу, стосовно періодів розвитку мови. Експліцитно кодифіковані норми вказують на короткий період з позиції історії німецької мови. Вони є також функціонально стилістичними, тому що писемна мова вважається експліцитно кодифікованою. Залежно від рівня мовної системи експліцитна кодифікація проявляється по-різному. Мовні норми кодифікуються залежно від рівня мови. Так, у синтаксисі допускаються відхилення на відміну від фонетики, морфології чи орфографії. Це пов'язано з тим, що синтаксичні структури об'ємніші, ніж інші мовні утворення. Говорячи про нормування цих форм, слід зазначити, що велику роль відіграють валентність, управління дієслів і вживання прийменників. Значний спектр варіювання мають факультативні члени дієслівних груп, паралелізм прийменникових, інфінітивних груп, дієприкметникові конструкції та підрядні речення. Такі варіанти виступають у якості синонімічних форм, які не суперечать мовним нормам.

У синтаксисі – це, перш за все, порядок слів у реченні і його довжина. В німецькій мові існує багато варіантів, які не вважаються синонімічними. В той же час за наявності великої кількості варіантів, не слід говорити про недостатність норм. У цьому випадку її просто складніше встановити.

Варіативні можливості утворення і використання синтаксичних форм набагато більші за орфографічні форми, які, за своєю природою, прагнуть до єдиної кодифікації. Сучасна німецька мова відзначається сталістю та визначеністю форм з питання мовної норми. Проблема уніфікації кодифікаційних норм стосується морфологічних і фонетичних норм, тому що єдині правила щодо вимови і флективності мови є надзвичай актуальними.

Норми розрізняються з позиції модальності. Прийнятні норми, які містять позитивні приписи з питань організації, систематизації чи застосування будь-яких граматичних форм суперечать заперечувальним нормам.

Прийнятні норми по-різному регулюють відношення між різними варіантами. Серед них розрізняють наступні види:

- виключна норма, яка визначає, що один або декілька варіантів повинні бути виключені зі вжитку. Наприклад, для присвійного означення давального відмінка вживається означення родового відмінка;

- рівноправна норма, яка визначає, що одночасно декілька варіантів можуть рівноправно вживатися в мові. Це часто зустрічається при використанні родового відмінку або означення з прийменником давального відмінку;

- припустима норма, яка визначає, що один або кілька варіантів менше відповідають існуючим нормам, але, при цьому не виключає їх зі вжитку. Загалом, це стосується кодифікованої норми щодо вживання прийменника *wegen* – «через» у давальному і родовому відмінках у

німецькій мові. Згідно з цим видом норми поряд з родовим відмінком допускається вживання давального відмінка;

– норма переваг, яка визначає доречність вживання одного з декількох варіантів, не виключаючи їх з використання. Згідно цього виду норми рекомендується вживати давальний відмінок, одночасно наголошуючи на рекомендаціях словників щодо вживання родового відмінка.

Визначаючи види мовної норми, слід враховувати функції обраних варіантів щодо їх використання в мові або мовленні. З позиції функції варіантів в лінгвістиці розрізняють наступні види норм:

– недиференційована норма, яка вказує на відсутність відмінностей у семантиці та у вживанні;

– диференційована норма, яка вказує на відмінні риси варіантів, серед яких виділяються функціонально диференційована норма, що встановлює різниці граматичних функцій. Це стосується насамперед місця дієслова в реченні, розрізнення видів речень. Як підвид існує також семантично диференційована норма, яка встановлює відмінності в семантиці або в стилістичних забарвленнях граматичних варіантів. Тому, говорячи про мовну норму взагалі, слід пам'ятати, що вона визначає вживання певних граматичних і семантичних структур. До того ж необхідно враховувати той факт, що різні види норми не існують у мові в ізольованому вигляді. Вони пов'язані одне з одним і перебувають у певних відносинах. У мовознавстві розрізняють два види зазначених відносин:

– рівноцінні відносини, яким властива незалежність норми одна від одної. Вона прослідковується у випадках вживання іменників і відповідних означень, а саме позиції означення;

– ієрархічні відносини, які конкретизують або доповнюють існуючу норму.

Отже, основа загальної системи норми утворюється у визначених граматичних структурах. Завдання конкретизуючої норми полягає в обмеженні й уточненні загальної норми. Формування основної, базової мовної норми є вихідним пунктом нормуючих граматичних правил. Особливо нормування в граматиці проявляється в питаннях порядку слів у німецькому реченні.

Говорячи про формування мовної норми, необхідно наголосити, що норма як точна кодифікована зазвичай з'являється там, де постає питання щодо вибору конкуруючих мовних варіантів. Це спостерігається, в першу чергу, під час виникнення і становлення німецької національної мови, яка утворюється з великої кількості діалектів і деяких регіональних літературних мов.

Зазначені вище факти повною мірою характеризують процес розвитку і ствердження німецької мови.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАСАДАХ ПРИНЦИПУ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається індивідуалізація самостійної навчальної діяльності засобами інформаційних технологій. Стаття розкриває теоретичне осмислення необхідності індивідуалізації самостійної навчальної діяльності студентів засобами інформаційних технологій.

Інформаційні процеси в освіті, інтеграція освіти в єдиний світовий простір, особистісно-орієнтовне навчання сприяють необхідності внесення змін в існуючу парадигму навчання у вищій школі.

Згідно з сучасними тенденціями навчання пріоритетною метою є підготовка компетентного спеціаліста. Одним із резервів реалізації ефективності підготовки студентів є підвищення ролі самостійної навчальної діяльності, яка ґрунтується на основі урахування індивідуальних особливостей кожного студента. А саме інформаційні технології представляють собою один із дидактичних засобів активізації самостійної навчальної діяльності студентів.

Сучасна особистісно-орієнтована парадигма вимагає внесення змін та використання інших підходів до організації самостійної навчальної діяльності, враховуючи індивідуальні особливості та використовуючи інформаційні технології.

Різні аспекти використання засобів інформаційних технологій у ВНЗ висвітлюються в працях ряду спеціалістів (О. Безпалов, І. Дровникова, А. Сіцінський, С. Федорова); завдання інформатизації та індивідуалізації самостійної навчальної діяльності вирішували в своїх роботах І. Бех, В. Володько, П. Гусак, М. Кривко, Л. Мартіросян, В. Сериков, Л. Смалько, О. Пехота, І. Унт, І. Якиманська, Р. Завізна, Д. Таушан, С. Яшанов, а питанням самостійної організації навчальної діяльності із застосуванням комп'ютерів займалися Б. Гершунський, В. Глушков, О. Єршов, В. Коржуков та інші.

На сучасному етапі склалася ситуація, коли закоренілі засоби та форми проектування та здійснення самостійної навчальної діяльності вимагають осмислення, корекції та нових педагогічних рішень, що зумовлено розширенням поля самостійної навчальної діяльності студентів в умовах залучення до процесу пізнання інформаційних технологій, що формують навички самоорганізації та самонавчання.

Саме використання інформаційних технологій сприяє максимальній активізації та індивідуалізації роботи студентів, з одного боку,

направляючи її, з іншого – даючи їм можливість самостійно керувати своєю пізнавальною діяльністю. Інформаційні технології дають широкі можливості студентам, впливаючи на якість засвоєння матеріалу та на якість освіти в цілому.

Навчання за допомогою інформаційних технологій використовується для його індивідуалізації, а тому важливо застосовувати комп'ютерні навчальні програми під час самостійної навчальної діяльності студентів.

На сучасному етапі освіти інформаційні технології широко впроваджуються на всіх рівнях освіти. Як засіб навчання комп'ютер використовується для розвитку вмінь та навичок алгоритмізації рішення завдань і формування на цій основі логічного системного мислення. Якщо навчальні програми складені з урахуванням розвитку розумових здібностей людини, то результатом використання подібних програм є прищеплення загальнонаукових умінь та навичок. Система навчання з використанням інформаційних технологій здатна збагатити процес навчання студентів, роблячи його більш активним та навіть інтерактивним. Така система дозволить більш ефективно вищим навчальним закладам виконувати свою роль та здійснювати освітні функції, забезпечити більш широкий доступ до інформації.

Таким чином, інформаційні засоби навчання в вищій освіті дозволяють у повному обсязі реалізувати принцип самостійного отримання знань та формування вмінь та навичок. Вони дозволяють кожному студенту реалізовувати індивідуальну стратегію викладання, обирати час та тривалість занять, реалізовувати контроль за динамікою своїх досягнень.

УДК 81.374

Матвеева Н. П.,

д.філол.н., професор, ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТАНОВЛЕНИЕ «КОНЦЕПТОГРАФИИ»/«ГЛОССОГРАФИИ» В ЗАРУБЕЖНОМ ДРЕВНЕМ МИРЕ И В СРЕДНЕВЕКОВЬЕ

Лексикография зарождается там и тогда, где и когда осуществляется процесс формирования представлений о лексике, осознание ее как реальности, требующей системного оформления, фиксации лексических единиц, их упорядочения и толкования.

По сути, вся мировая лексикография началась с толкования текстов, пояснения в них малопонятных слов, глосс. У шумеров начало этой традиции относится к XXV в. до н. э. К древнейшей лексикографической традиции, которая насчитывает свыше 2500 лет, относится древнеиндийская. Одним из первых словарей у древних индийцев были *нигхантавасы* – списки употребленных в *Ведах* непонятных слов. Дальнейшее развитие лексикографии древнего периода индийцев связано

с именами Амарусипха (VI в.) и Хемачандра (XII в.). Сильнейшее влияние на развитие языкознания как науки, и в частности на становление лексикографии, оказала греко-римская лингвистическая традиция. Лингвистические, а вместе с тем и лексикографические исследования китайцев начинаются со времени династии Хань, то есть со времени окончательного становления китайской иероглифики (I и II в. н. э.). Непосредственным поводом к исследованию послужила необходимость реконструкции уничтоженных императором Цинь Ши-хуаном канонических текстов. Для восстановления их следовало заново переписать, произвести стандартизацию и *прокомментировать*. Собственно практическими потребностями был вызван интерес к лингвистике и у древних арабов, в связи с чем лексикография заняла здесь особое место. Стимулом к созданию многочисленных словарей явилась задача сделать понятной и доступной для мусульман священную книгу *Коран* и уберечь классический арабский язык от влияния диалектов. Расцвет древней арабской лексикографии приходится на VII-VIII вв.

Систематическое появление словарей «трудной» лексики в странах центральной Европы относится к XVI-XVII ст.ст. Итальянские лексикологи, например, в течение всего XVI ст. усердно собирали архаические слова из памятников своей письменности предшествующих столетий, присоединяли к ним новые, и в результате этих усилий возник большой словарь академиков *della Crusca (Vocabolario degli Accademici della Crusca. Venezia, 1612)*, признанный историками языкознания первым из больших национальных словарей XVII века. В Германии первый «толковник» иностранных слов был издан в Аугсбурге в 1571 г. Симоном Ротом, школьным учителем и драматургом. Заглавие этого небольшого словаря интересно само по себе: *Немецкий Дикционер, или Толкователь трудных неизвестных слов немецких, греческих, латинских, еврейских, итальянских, а также других народов* (Ein Teutscher Dictionarius, 1936). В Англии появление словарей «трудных» слов относят обычно к XVII в. Возрождение античной науки привело к тому, что в английский язык к этому времени введено было огромное количество «ученых слов» (learned words) латинского, древнегреческого, арабского происхождения и т. д., этих, как их называли современники, слов, «рожденных в чернильнице» (ink-born terms), слов, трудных для понимания или требующих истолкования, hard words – в том особом смысле, который прилагательное hard получило в то время; перечни таких слов тогда же начали объединяться в словари, рассчитанные на широкого читателя. В XVII-XVIII вв. словари в Европе в известной мере стали отождествляться с суммой всех знаний той или иной эпохи. Понятия о различных типах слов, в частности, и в особенности о различиях между толковыми и энциклопедическими словарями в то время не существовало. Между словами и реалиями, между словами и вещами (в широком смысле)

разграничения тогда не только не проводилось, но теоретически еще не осознавалось. Вместе с тем в концепции авторов словарей той эпохи и их читателей подобное отождествление слов и знаний повышало общекультурное значение самих словарей.

Таким образом, зарождение мировой лексикографии связано с толкованием, пояснением малопонятных слов в наиболее распространенных, в частности канонических, текстах. В связи с этим, как свидетельствует тысячелетняя мировая лексикографическая практика, глоссарием, на наш взгляд, следует считать не «словарь малоупотребительных слов с толкованиями» (согласно определению Ахмановой), а словарь «трудной», малопонятной (а не малоупотребительной !!! – Н. М.), но важной в социокультурном отношении лексики, требующей комментирования и пояснения. Появление глоссариев было вызвано практической необходимостью – созданием пособий для самого широкого круга пользователей с целью повышения их языковой и общей культуры, что фактически полностью совпадает с задачами «глоссографии», а также с теоретически возможными задачами «концептографии».

УДК 378.147.091.33:811.111

Остапенко С. А.

РОЛЬОВІ ІГРИ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДІЛОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Рольові ігри стали широко використовуватись у навчальному процесі як засіб із специфічними навчальними цілями. Вони набули особливої популярності при викладанні таких дисциплін, як економіка, інженерія, соціальні науки, які передбачають розвиток навичок нестандартного та комплексного вирішення проблем.

Рольові ігри забезпечують студентів можливістю читання, розуміння та обговорення проблем певної галузі. Від студентів очікується надання логічного рішення запропонованої проблеми. Кожне завдання рольової гри надається у письмовій формі та описує розвиток ситуації і основні проблеми, які постають перед ключовими учасниками гри. Таблиці даних, діаграми, фотографії можуть також надати допомогу у створенні завершеної картини дійства, в той час як відеоматеріали, аудіозаписи, слайди застосовуються як знаряддя для опису проблеми. Вони спонукають студентів до прийняття рішення в реальних умовах. Студенти при цьому не залишаються пасивними спостерігачами, а тренуються бути зосередженими на дії та мотивованими.

Використання рольових ігор виявилось екстримально ефективним методом прискорення управлінського розвитку та застосування англійської мови в процесі обслуговування клієнтів, інформаційних технологій, телекомунікацій, офісного адмініструваного, переговорів, маркетингу тощо.

Зміна діяльності завжди є бажаною з боку учасників, допомагає прискорити темп заняття та зробити його цікавим, а також сприяє активності студентів.

Рольові ігри надають можливість учасникам практикувати «нову» мову, яку вони опановують у процесі цього курсу. Вони допомагають виявити прогалини в знаннях мови, над якою необхідно працювати і вивчати.

Рольові ігри можуть також допомогти визначити рівень розвитку учасників; оскільки останні повністю занурені у свою діяльність, викладач може спостерігати за їхніми діями і в той самий час перевіряти та корегувати мову. Викладач може звернутись до деяких моментів, що постали в процесі спостереження, під час аналізу (після рольової гри).

Більш того, застосування цієї форми діяльності має практичні переваги, оскільки студенти швидко поліпшують навички ділової англійської та набувають впевненості під час участі в навчальному середовищі, тому що рольові ігри сфокусовані на специфічному бізнес-оточенні.

Через рольові ігри студенти можуть опанувати різні види техніки ведення дискусії, такі як організація та підтримання обговорення, запобігання відповіді, досягнення ключових моментів дискусії, залучення інших, виправлення себе, припинення розмови.

Розглянемо коротко організацію дискусії. Перш за все, необхідно обговорювати лише одну пропозицію, а не декілька одночасно, причому аналіз має розкрити як позитивні так і негативні сторони: хто буде відповідальним за втілення пропозиції у життя? Чи дійсно пропозиція вирішує проблему? Чи є ця пропозиція економічною? Чи впливає пропозиція на продуктивність? Як пропозиція вплине на моральний стан людей? Чи передбачає ця пропозиція нові проблеми?

Студентів поділяють на дві групи. Коли першій групі надається ситуація із визначеною ціллю дискурсу, вони отримують ролі. В групі студенти обговорюють ідеї стосовно вирішення проблеми, яку отримали, після чого відбирають найкращі.

Наступним кроком є початок дискусії. Групі надається десять хвилин на обговорення теми. Їм не варто хвилюватись, якщо не вистачить часу досягти мети й прийняти рішення.

Інша група оцінює обговорення. Уважно слухаючи, вони встановлюють цілі дискусії, складають список запропонованих ідей та визначають найкращу на їх погляд. Завдання цієї групи – оцінити дискусію, відповідаючи на питання: чи рівноцінною була участь усіх

членів? Чи була робота учасників систематичною та логічною щодо прийняття найкращого рішення?

Підсумовлюючи зазначене вище, можна стверджувати, що вміння слухати один одного, поважати погляди інших стосовно однієї проблеми, так само і як навчання тому, коли і як реагувати для трактування інформації – основні навички, які розвиваються через рольову гру. В результаті студенти розвивають свої аналітичні здібності, отримують практику висунення концепцій, застосування різних технологій та принципів у процесі аналізу. Вони вчаться робити висновки, планувати процес спілкування, аналізувати цінності та застосовувати креативність у процесі генерування альтернативних рішень до поставленої проблеми.

УДК 811.161.2'367.622

Понкратова В. М.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ РОДУ ІМЕННИКА В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Іменник – одна з найбільш досліджених частин мови, та, незважаючи на тривалу історію, досі є питання, на які мовознавча наука ще не дала остаточної відповіді. До них, зокрема, належить категорія роду іменників.

Грамматична категорія роду властива всім іменникам, за винятком тих, що вживаються тільки в множині. Згідно з І. К. Кучеренком, категорія роду є «однією з визначальних граматичних (морфологічних) особливостей іменника як частини мови. Вона становить узагальнене відображення граматичних значень роду, виражених у конкретних іменниках морфологічно, тобто в самій структурі іменникових форм».

І. К. Білодід визначає граматичний рід як категорію, яка в сукупності з іншими категоріями виявляє морфологічну природу іменника, є засобом вираження предметності, однією з визначальних граматичних особливостей його як частини мови. З ним погоджується Є. І. Чернов, який вважає граматичний рід однією з найістотніших категорій, яка разом з іншими категоріями є засобом вираження предметності й виявляє морфологічну природу іменника.

За визначенням І. Р. Вихованця та К. Г. Городенської: «Категорія роду іменника – несловозмінна (класифікаційна) самостійна морфологічна категорія, яка в типових виявах має диференційовану сукупність афіксів (флексій і суфіксів) для свого вираження, поєднує семантико-граматичний зміст назв істот на ґрунті їхнього стосунку до біологічної статі або

недорослості та формально-граматичний зміст назв неістот і складається з грамам чоловічого, жіночого і середнього роду.

Н. Г. Озерова також вважає категорію роду несловозмінною та властивою усім іменникам (за винятком субстантивів *pluralia tantum*). Рід виконує функцію поєднання синтаксичних одиниць, будучи для іменників класифікаційною морфологічною категорією.

Отже, основним осередком вияву категорії роду є іменник, у структурі якого вона виступає самостійним, синтаксично незалежним граматичним показником.

У більшості підручників та посібників із сучасної української мови категорія роду вважається лексико-граматичною, бо, крім граматичних ознак, у ряді випадків ураховуються ще й семантичні. Проте, в енциклопедії «Українська мова» подане таке визначення роду: «Несловозмінна граматична категорія, що є однією з морфологічних ознак іменника; полягає у поділі іменників на класи, віднесені відповідно до чоловічого, жіночого і середнього родів». А в «Словнику лінгвістичних термінів» О. С. Ахманової рід визначається, як «лексико-граматична категорія іменників, яка проявляється в їх здатності сполучатися з відомими формами узгоджуваних слів (що відрізняє їх від інших іменників, які сполучаються з іншими формами тих самих узгоджуваних слів».

Подивимося на сутність категорії роду з різних кутів. Як зазначено в «Історії української мови», у назвах речей, явищ, процесів, понять категорія роду є суто граматичною категорією, безпосередньо не пов'язаною з реальним значенням іменника. Спираючись на зміст слова, не можна пояснити, чому, наприклад, іменники *місяць, дуб, степ, завод, простір* чоловічого роду, *зоря, верба, полонина, фабрика, синь* – жіночого роду, а *сонце, дерево, море, виробництво, павутиння* – середнього.

Різні лексеми в найменуванні окремих тварин (*жеребець – кобила, баран – вівця, цап – коза, бичок – телиця, півень – курка*), як і людей (*дід – баба, батько – мати, брат – сестра, вчитель – вчителька, лікар – лікарка*), пов'язані з розрізненням їх статі, а не граматичного роду, хоч для іменників чоловічого й жіночого роду, особливо назв людей, родо-статевий поділ збігається.

Назви істот, родо-статевий поділ яких зумовлюється семантично, становлять порівняно незначну частину величезної кількості іменників. Більшість іменників – це іменники на означення речей, явищ, процесів, понять. Родова класифікація таких іменників виникла давно, однак і в сучасних мовах вона не є тільки пережитковим явищем, невідразним відгомонам далекого минулого. Родова класифікація іменників безпосередньо пов'язана з типами відмінювання іменників, із творенням іменників за усталеними в мові зразками, з особливостями використання, уживання слів.

Тож, підтримуючи точку зору багатьох українських мовознавців, у тому числі М. Я. Брицина, М. А. Жовтобрюха та ін., можна констатувати, що «належність того або іншого іменника до певного роду визначається лексичним значенням, морфологічними ознаками (характером основи та відмінковими флексіями в різних типах відмін), синтаксичними зв'язками з іншими словами в реченні (узгодження прикметників, дієприкметників, займенників, порядкових числівників, дієслів минулого часу)». Можна додати, що типи суфіксального словотворення також відіграють певну роль, як зазначав Є. І. Чернов. Часто на граматичний рід вказує не одна, а дві, три чи навіть чотири ознаки.

Отже, категорія роду іменника пов'язана з морфологією, синтаксисом та словотворенням, займаючи помітне місце в лексико-семантичному просторі мови.

УДК 821.112.2.09

Пронкевич К. О.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ГРА В БІСЕР: ПОМІРКОВАНА СЕНТЕНЦІЯ АБО ПРИМАРНА ІЛЮЗІЯ РЕАЛЬНОСТІ

*«Досконалість – це те,
коли неможливо здогадатися
про муки, які передували йому.» (с)*

Герман Гессе

Історики гри в бісер разом із наративом історії життєпису Йозефа Кнехта розповідають про саму гру, адже ці дві константи є нерозривними. Саме ця нерозривність і є найбільш досконалою та привабливою формою існування зв'язку між Ludi-магістром та самою грою. Ці стосунки є особливими та навіть показовими для Ордену Касталії. Але лабіринт Касталії складніший, ніж здається Кнехту. Залишити лабіринт можна тільки видаливши себе самого з лабіриту та обрати інший шлях. Потрібно також враховувати те, що шлях набуває вартості тільки наприкінці подорожі. Саме передбачуваність такого завершення є основним елементом історії Йозефа Кнехта. Але чи є в нього інший шлях? Ось головне питання. На відміну від друга Плінію, Йозеф не має вибору. Він мусить пройти шлях до кінця, він мусить випробувати стіни лабіриту самотужки.

Той лабіринт і є грою, її незримим ядром, навколо якого й будується вся структура енциклопедичної сукупності знань, що безпосередньо відображена в музиці та математиці – двох основних елементах гри. Більшість матиме слушне зауваження, що навіть найкраща партія гри в

бісер буде лише відображенням лабіринту, але не відображенням життя. Така поміркована сентенція, якщо відірвати її від дійсності, лише примара. Лише відсоблений світ ілюзії, який існує всупереч справжньому світу. Така боротьба світів і є визначною для Кнехта. Вона фактично розділяє його існування навіпіл. Його зацікавленість історією є лише противагою примарному світу Касталії. Погляд на історію касталійців суттєво відрізняється від погляда Кнехта, саме це і є першим поштовхом відходу від конвенціональних «максим», що покладені в будову Касталії. Мистецтво може бути антиісторичним тільки до тих пір, поки воно виходить за рамки часу, але це робить мистецтво уніфікованим та певною мірою антигуманістичним, а історія і є однією з найбільш гуманістичних наук, вона описує нескінченну гонитву за наживою та владою. Отже, перед Кнехтом постає складний вибір між поміркованим світом Касталії чи виходом із найпрекраснішого лабіринту, що є нічим іншим, як примарною ілюзією, яка існує тільки в головах та вчинках касталійців.

УДК 811.111'36

Рибачук О. Л.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ENGLISH GRAMMAR ISN'T COOL. PROBLEMS IN RENEWING INTEREST IN THE SUBJECT AND SOLUTION TO THEM

One of the main problems the teachers of English face is teaching grammar to the ESL students. And it doesn't matter what age the students are. They find grammar boring, cool. Moreover, they believe that there is no need to learn the structures they won't use in their future. When it comes to grammar, it is difficult to imagine a group of students debating whether or not to proceed a gerund with a possessive noun/ pronoun or objective pronoun/noun in the common case; whether or not to use the split infinitive.

Grammar knowledge is important, Though a skill in its own, right grammar can be regarded as a necessary «master» skill that enables competence to develop in the areas of listening, speaking, reading and writing. When grammar is incorrect or misunderstood in any of these areas, communication may be disrupted. Efficient communication can't take place without correct grammar. Perfect grammar «enables students to communicate accurately, meaningfully, appropriately».

Thus, grammar is the foundation upon which all the other skills are built.

Many students believe that knowledge of grammar is essential in acquiring a new language.

What are the real reasons for the current poor state of grammar? There are several reasons behind it. The first and possibly most insidious barrier to grammar's image is «the trail of fear left behind by old-fashioned grammarians

and their pedantic followers». Instead of explanations, grammatical errors are often corrected with scorn and ancient rules.

Grammar's second barrier is «the argument between prescriptivists and descriptivists, and the confusion this causes» Outdated grammar rules are offputting when they create a barrier to clear communication.

The third obstacle is its reputation. When we think of grammar, we imagine dusty textbooks, evil teachers with dry lesson plans. But grammar is not cool. It's colourful and fascinating. It is not doomed. Bas Aarts, professor of English linguistics at University College London, believes that grammar is experiencing renaissance. «Things have changed in recent years. Grammar was perceived as boring, but it was taught prescriptively and put people off. Language develops the way it wants to develop, and no amount of prescriptiveness will help. A lot of people who are against splitting the infinitive can't even explain why». Aarts says the enjoyment of grammar depends on how it is taught.

Historically, language teaching methods have alternated between two opposing approaches: those that focus on analyzing the language and those that aim at using it.

On the one hand, students learn about grammar structures, but they may seldom be required to use them in communication. On the other hand, students begin using the language immediately. Some teachers approach language teaching from a grammar-oriented perspective while others prefer more communicative approach. These days, however, most teachers realize that both approaches have elements that complement each other and that, when combined, can result in an eclectic approach that is effective in teaching grammar.

An eclectic approach is characterized the following way:

- Students learn and practice grammar in a «natural» sequence: listening, speaking, reading and writing.
- The teacher presents grammar structures using pictures, charts, tables.
- Contexts for instruction come from everyday life.
- Classroom activities are interactive.
- Instruction is directed to form, meaning and use.
- Lesson includes pronunciation practice.

Without it students may be stuck because of being unable to use correct grammar in all four skill areas- reading, writing, listening and speaking.

УДК 81'42

Саламатіна Я. О.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОНЯТТЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ В АСПЕКТІ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Поняття концепту достатньо широко використовується в галузі когнітивної лінгвістики, міжкультурної комунікації, психології, філософії

тощо. На початку ХХ ст. термін «концепт» увійшов до науково-поняттєвої бази лінгвокультурології – галузі лінгвістики, яка досліджує проблеми взаємозв'язку мови й культури, а також вербальної реалізації та фіксації культурної інформації в мові.

Когнітивна лінгвістика розглядає концепт як «згусток культури в свідомості людини» (Ю. С. Степанов), як ментальне утворення, яке містить у собі ціннісний, фактуальний та образний елементи. Інакше кажучи, лінгвокогнітивний концепт містить у собі узагальнену характеристику якостей об'єкта дійсності, ментальну картинку, ідею предмета і розуміння його значущості для суспільства, а також узагальнену, типову форму поведінки стосовно будь-якого явища дійсності. Крім того, він характеризується індивідуально-емоційним забарвленням, адже пізнання світу тісно пов'язане з формуванням власної точки зору на явища дійсності.

Лінгвокультурний концепт, у свою чергу, також є трикомпонентним ментальним утворенням, проте відрізняється від суміжних понять акцентуацією ціннісного елемента та національною маркованістю. Таким чином, концепт в аспекті лінгвокультурологічних досліджень тлумачиться як ментальне утворення, центром якого є значущість того чи іншого феномену дійсності для певної культури. Оскільки культура відображає результати пізнання світу певною етнічною групою, лінгвокультурний концепт існує в рамках однієї нації. Отже, із точки зору лінгвокультурології, концепт є колективним змістовим ментальним утворенням, на відміну він лінгвокогнітивного концепту, який містить індивідуально-емоційне забарвлення.

Отже, лінгвокультурний концепт характеризується спрямованістю від індивідуального до колективного, оскільки крізь нього індивід входить у культуру, сприймаючи колективний досвід попередніх поколінь. Крім того, у лінгвокультурологічній парадигмі концепт пов'язаний із національною свідомістю, оскільки функціонує в групі людей, об'єднаних однією мовою, спільністю походження та спільними ціннісними орієнтирами. Центром лінгвокультурного концепту завжди є значущість того чи іншого явища дійсності для народу, інакше кажучи, лінгвокультурний концепт вирізняється з-поміж інших ментальних утворень зосередженням на ціннісному елементі.

УДК 316.62

Скиба Д. Ю.,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ЇЇ КРИТЕРІЇ

Відповідальна поведінка є найважливішою психолого-педагогічною та соціально-психологічною характеристикою особистості, вона неподільно

пов'язана з усіма її сторонами, відбиває ступінь її всебічності та гармонійності. Відомо, що в процесі формування зовнішні моральні норми засвоюються індивідом і стають його внутрішнім законом, але процес адекватного усвідомлення особистістю своєї відповідальності визначається багатьма факторами, зокрема: пізнавальними, мотиваційними, поведінковими та іншими, внаслідок чого суб'єктивна відповідальність має розходження з об'єктивністю. Тому необхідно формувати та підвищувати соціально-відповідальну поведінку студентської молоді. Це вимагає комплексного підходу до роботи з усіма студентами Університету.

Можна виділити наступні ознаки відповідальності: точність, пунктуальність, наполегливість у виконанні обов'язків, принциповість, здібність до емпатії, справедливість, наполегливість, старанність, готовність відповідати за вчинки, або бездіяльність. Чим краще людина усвідомлює зміст та призначення свого існування, чим вищі завдання вона ставить перед собою, тим вищий рівень відповідальності вона має. В цьому контексті важливо підкреслити існування трьох напрямків розвитку соціальної відповідальності: від колективної до індивідуальної, від зовнішньої до внутрішньої, від «відповідальності за минуле» до «відповідальності за майбутнє».

Соціально-відповідальна поведінка не виникає сама по собі. Їй притаманні певні стадії розвитку, а саме:

- Перша стадія пов'язана із специфікою пояснення своїх дій та вчинків.
- Друга стадія конформізму характеризується усвідомленням своєї провини і водночас неспроможністю визнати її за умов спільної діяльності та ролювого спілкування.
- Третя стадія пов'язана із самоконтролем та самодисципліною.
- Четверта стадія пов'язана з оцінкою основних рис своєї особистості (внутрішня відповідальність, завдяки якій людина відчуває себе морально зрілою).

Загальновідомо, що відповідальність особистості формується і розвивається тільки в діяльності. Тому структура соціальної відповідальності зумовлена взаємозв'язком наступних компонентів: когнітивний компонент, який передбачає розширення і поглиблення знань про норми і правила відповідальної поведінки, передбачення наслідків особистої діяльності, соціальне знання про шляхи реалізації відповідальності взагалі та самооцінку, яка забезпечує уміння адекватно проаналізувати свої можливості; мотиваційний компонент, який передбачає усвідомлене ставлення до обов'язків, постійне прагнення до удосконалення своєї індивідуальності, позитивне ставлення до моральних норм, бажання діяти відповідно до них, почуття вини, сорому через невиконання норм; діяльнісний (поведінковий) компонент, який передбачає готовність особистості дотримуватись норм та вимог суспільства, відповідати за наслідки своїх вчинків, виконувати соціальні

ролі, здатність контролювати і коригувати свою поведінку, відповідно до норм.

Дана структура не тільки дозволяє зрозуміти зміст цієї категорії, а й вказує на напрям розвитку відповідальності: від пізнавального рівня до практичного (від пізнання необхідності – до її реалізації). Суть цього підходу полягає не у «заміні назв», а у своєрідному повороті аналізу соціальної відповідальності до проблеми дослідження процесу формування і розвитку соціально-відповідальних відносин.

У психолого-педагогічній літературі можна зустріти різні ознаки, які висуваються як критерії соціально – відповідальної поведінки. До таких критеріїв належать: ставлення молоді до суспільства, праці, людей, активна життєва позиція, спрямованість особистості, рівень розвитку суспільно значущих якостей особистості, співвідношення мотивів поведінки та характеру вчинків особистості, з одного боку, та норм, правил моралі – з іншого; інтелектуальний, поведінковий та емоційний критерії: до інтелектуального відносяться знання відповідних моральних норм і правил, здатність висловлювати на основі цих знань моральні судження; до поведінкового – здатність протистояти спокусі порушити ці правила, а емоційного – переживання почуття провини у разі порушення цих правил. Ці ознаки можна виділити у групи по критеріям, а саме:

1. Перша група – риси характеру, що відбивають відношення особистості до праці (працьовитість, сумлінність, активність), до колективу й окремих людей (доброта, чуйність, вимогливість, тактовність, обов'язковість, принциповість), до самого себе (самокритичність, упевненість, самоконтроль, акуратність).

2. Друга група – риси характеру, що проявляються в поведінці: моральні (чесність, обов'язковість, порядність, справедливість), вольові (наполегливість, рішучість, спритність), емоційні (спокій, сміливість, стійкість, тривожність).

3. Третя група – професійні якості (знання, навички, досвід, уміння, ерудиція).

4. Четверта група – інтегральні властивості особистості й індивіда (здоров'я, працездатність, інтелект).

До основних критеріїв соціально-відповідальної поведінки молодій людині можна також додати: ставлення до однолітків, звичка надавати безкорисливу допомогу, вимогливість і повага до оточуючих; гуманність, тобто доброзичливе ставлення до людей; дисциплінованість, тобто дотримання встановлених норм поведінки; гідність, тобто ставлення до себе і до інших як до певної цінності та задоволеність. Остання розділяється на особисту задоволеність, що виникає в контексті конкретної діяльності та при оцінці її результатів, соціальну задоволеність – у формі переживань суспільної корисності, цінності і особистісного внеску в суспільну справу.

Таким чином, соціально-відповідальна поведінка – це цілісна моральна якість людини, в якій інтегровані її духовні, психічні та психофізіологічні функції. Це своєрідна психічна властивість для вираження і реалізації зв'язку особистості із однією із сторін об'єктивної дійсності. Структура соціально-відповідальної поведінки дозволяє відмежовувати дану поведінку від безвідповідальної та визначати рівень сформованості. Вона складається з сукупності компонентів, сутність яких зводиться до усвідомлення моральних норма та правил, готовність діяти відповідно до них та коригувати поведінку. Молодь, оцінивши власну поведінку, яка в науковій літературі часом замінюється нібито тотожними поняттями, як відповідальну вважають, що чинять правильно та є відповідальними особистостями, хоча це не так.

Вищевикладений матеріал свідчить про складнощі при визначенні поняття «соціально-відповідальна поведінка» як окремого соціокультурного явища, а також при аналізуванні структури та визначенні основних критеріїв прояву. Це дає підставу для подальшого розгляду цієї проблематики та практичного впровадження заходів щодо її виховання та формування.

УДК 811.111'271.1:008

Solodaeva T.,
Petro Mohyla Black Sea State University,
Mykolayiv, Ukraine

DISCOVERING CULTURE THROUGH WRITING

This paper will focus on culture and its role in teaching creative writing.

«The writing speaks to the underlying philosophical assumptions which form the particular world view of culture» (Ha Jin, Chinese American novelist, national book Award winner, 1999)

Creative writing is not simply an isolated educational issue. It is a dynamic source for enriching students' outlook. It is always about finding a new way, a new challenge or a new concept. Cultural studies are those emotion «preceptors» that can revive the teaching of creative writing. Built-in-culture approach helps me to develop strategies and broaden a repertoire of techniques for more effective writing. Each student brings a unique set of cultural experiences to the class. Without considering it a unique part of the individual's slighted.

The French pilot and writer Antoine de Saint-Exupery called our planet «the earth of the people», people with their faces, laughter and securities, people who raise families and make choices. Many individuals come to a time in their

lives when they are provoked to define themselves as members of global family. We are truly interconnected with all humanity. A culture consists of a system of knowledge, beliefs, values, customs, behavior, and artifacts that are acquired, shared, and used by its members during daily living. Our culture shapes our feelings, attitudes and teaches how to interpret the world. No country has exactly the same culture as another.

Cultural scripts are the accepted and expected dramatic patterns that occur within a society. There is probably no more complex understanding, than to attempt to make something indigenous to another people group with a culture very different from your own. Only deep cultural education allows a student to see beyond stereotypes, and to understand others as individuals. Understanding can hardly be achieved without cultural competence. Understanding holds the key to acceptance. Many people handle space differently, which is largely determined by the culture by which they are immersed. The English are not easy to understand. Even the show of emotion may be culturally determined. Students do some studies of their own about world culture. Opportunities and sources for learning new things about the language of culture are myriads.

Different languages embody different models of the world.

Language is the most central element of any culture. Culture brings something important? Something that cannot be easily replaced. There is no getting away from it. Each language has its own distinction and unique «music» clearly different from that of any other. It is necessary in order to be able to impart the natural «music» of the language.

УДК 811.111

Сопачова В. В.,

викладач кафедри германської філології Інституту філології,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

PEER-ASSESSMENT IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES: CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Peer-assessment has been used as a teaching technique for a long time. It is defined as «a process through which students and instructors share in the evaluation of student work» (Falchikov, 2005; Sivan, 2000). Peer-assessment can have many different forms and so can be used in different ways while teaching various subjects. Researchers find that peer assessment deepens students' understanding of their own learning and empowers students to become more actively engaged and self-directed in their learning processes. In other words, peer-assessment presupposes active learning, which «is encouraged in classes that use structured exercises, challenging discussions,

team projects, and peer critiques» (Arthur W. Chickering, Zelda F. Gamson, 1987).

Learning a foreign language supposes different tasks that students have to complete and a lot of different activities that students participate in. The variety of tasks and activities in a language class creates various possibilities for the use of peer-assessment which can be applied for formative feedback or summative grading purposes.

While teaching English, instructors can apply peer-assessment for evaluating both group projects and individual tasks. Peer-assessment of group projects includes evaluating of presentations, video projects, questionnaires, quizzes, etc. created by students together. The assessment of individual tasks most often is applied for evaluating students' pieces of writing. The assessment of individual tasks can also refer to evaluating personal presentations, projects, etc. The peculiar feature of peer-assessment in English classes is the necessity to evaluate both the content and the language use. The former is of primary importance for the learners of the English language.

The level of students' knowledge within one group is usually different. Students with deeper knowledge and better skills can evaluate the works of other students easily and provide appropriate feedback to them. At the same time, students whose knowledge is not as profound and detailed as the knowledge of other students are not able to give accurate feedback and proper assessment because they are not able to identify and point to the mistakes of other students. Students with limited knowledge tend to give good grades and positive evaluation to students with profound knowledge without pointing out any drawbacks or mistakes. So, the task of assessing group-mates is not fulfilled properly. This leads, first of all, to the necessity of further assessment by other peers and by the teacher which means additional organisational and evaluating work. Also, the difference in knowledge which results in the difference of assessing other students' works leads to the situation when students with limited knowledge notice their own inefficiency. The awareness of this ineffectiveness can lead to such feelings of students as dissatisfaction, self-criticism, and discouragement. It is obvious that these feelings will not become a motivating factor for studying and fulfilling further tasks of peer-assessment. As a result, the teacher faces an additional problem of providing students with help and support.

Peer-assessment in English classes can be ineffective not only because of the difference in students' knowledge but also as a result of specific relations between students within an academic group. It is well-known that sometimes students may not take peer-assessment seriously, allowing friendships, entertainment value, etc. to influence their marking. Also, students may not like peer marking because of the possibility of being discriminated against, being misunderstood, etc. The university system of education in Ukraine is different in many ways from that one in other countries, particularly, in the USA. Unlike

students in the USA, academic groups of students in Ukraine suggest studying a lot of courses together. On the one hand, this approach leads to increased involvement in learning. Students are able to learn the material together, discussing it not only in classes but also after them, and sharing the materials with each other. On the other hand, this way of studying hinders peer-assessment a lot because of the possibility of subjective assessment. Students are afraid of being biased and criticised by their peers, so they do not like to point at other students' mistakes. As a result, instead of constructive assessment they tend to mark their peers' works as good or excellent.

Peer-assessment in English classes should be applied more often under the proper guidance of the teacher so that students could get used to it and learn to help each other. Clear guidelines and assessment criteria given by the instructor should facilitate the process of peer-assessment.

УДК 81'255.4

Сосніна Т. В.,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ВЛАСНИХ ІМЕН
У ПЕРЕКЛАДАХ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ-АНТИУТОПІЇ
«BRAVE NEW WORLD» А. HUXLEY)**

Однією з характерних особливостей текстів антиутопії є те, що художній час віддалений від реального періоду написання творів. Особливий часовий фон антиутопії формує свій простір. Антиутопічний світ, створений авторами, має свою структуру. Просторова структура антиутопічної держави, з одного боку, співвідноситься зі структурою реального географічного простору. Просторова локалізація здійснюється за допомогою реальних топонімів; «*CENTRAL LONDON HATCHERY AND CONDITIONING CENTRE ...*») і антропонімів реальних історичних осіб (*Маркс (Marx), Троцький (Trotsky), Леніна (Lenina), Енгельс (Engels), Бакунін (Bakunin)*). Це сприяє створенню ефекту достовірності.

У процесі читання в читача формується відчуття того, що це відбувається не в іншому світі, а десь зовсім поруч, і небезпека абсолютно реальна й близька. Так, із наведеного вище прикладу ми бачимо, що О. Хакслі спеціально розгортає головні події роману в Лондоні. У тексті згадуються добре відомі місця, будівлі Лондона і передмість: *Westminster Abbey, Eton, Canterbury* тощо, так само більшість місць за межами Англії, куди вирушають герої, теж не вигадані, а реальні: *New Mexicow, New York, Amsterdam, English Chanal, pueblo* та ін., але в романі більшості з них властиве квазізначення. Вони утворюють особливу категорію топонімів,

які з реальних перетворилися на вигадані завдяки частковій заміні, але зберегли свою реальну локацію в романі. О. Хакслі включає в текст елемент гри та іронії при створенні квазітопонімів і квазіантропонімів. Граючи з назвами, автор показує, як легко можна змінити не тільки слово, а і його сприйняття, наскільки тонка межа між реальністю та вигадкою, і навпаки. Яскравим прикладом є квазітопонім *the Charing-T Tower* – Черінг-Тійська вежа. За формою вона споруджена у вигляді літери Т (у тексті це знак, який замінив християнський хрест), що, крім натяку на модель Т. Форда (Форд взятий за подобу Ісуса й літочислення), нагадує також усічений хрест; очевидно, що автор розташував її на місці Черінг-Кросс – Хреста, який стоїть на перехресті між Трафальгарською площею та вулицею Уайт-холл.

Водночас, просторова локалізація здійснюється за допомогою вигаданих топонімів, або абсолютних квазітопонімів, наприклад *Malpais* О. Хакслі. За допомогою вигаданих топонімів автор створює ірреальний простір, підкреслюючи, що антиутопічний світ поки ще не існує в реальності, і поки це тільки авторська вигадка, яка, проте, має під собою реальні підстави. Завдання перекладачів – зберегти в перекладі закладену автором імпліцитну інформацію, яка є ключовою.

Текст антиутопії відрізняє особливий ономастикон. Він являє собою створені з політичною метою автором антропоніми, які містять ремінісценції відомих політичних діячів і політичні події, що є ще одним проявом метамови в романах-антиутопіях. У своєму романі О. Хакслі практично всім героям дає імена та прізвища широковідомих людей, які жили в кінці XIX – на початку XX ст., і більшість із яких були пов'язані з революційними подіями початку XX ст., наприклад: *Lenina Crowne*, *Fanny Crowne*, *Bernard Marx*, *Mustapha Mond* та ін.

Український і російський перекладачі при відтворенні топонімів, квазітопонімів та антропонімів надають перевагу транскодуванню та, подекуди, перекладу, використовуючи трансформації заміни і втрати. Німецький перекладач використовує два підходи. Перший – це метод доместикації, тобто всі реалії, квазіреалії та антропоніми, що стосуються Англії та Лондона, він переносить до Німеччини й Берліна, надає перевагу німецьким іменам і таким чином робить події роману максимально близькими і впізнаваними, реальними німецькому читачеві. Для реальних топонімів він обирає еквіваленти реальних німецьких назв (наприклад, Лондон – це Берлін, Сейнт-Ендрю – це Баден-Баден, реальні міста розташовані на півдні однієї та іншої країни), для імен та прізвищ – німецькі (*Braun*, *Sigmund*, *Stinni*). Другий метод – це транскодування та, у рідкісних випадках, переклад і заміщення.

РОЛЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Сьогодні в умовах стрімкого розвитку суспільства, глобальної взаємозалежності та конкуренції на ринку праці сучасна освіта вимагає все більш активного використання інформаційних і комунікаційних технологій у навчально-виховній діяльності. Висока якість освітніх послуг необхідна для підготовки сучасних фахівців.

Провідну роль в отриманні, збереженні та переробці інформації у сучасних умовах відіграють інформаційно-комунікативні технології. Використання комп'ютерних технологій допомагає досягненню якісно нових освітніх результатів, прискорює процес управлінської діяльності, у цілому, підвищує її ефективність. Відбувається зміна принципів, концепцій, ідей і цілей освіти.

Основним критерієм ефективності використання нових інформаційних технологій у навчальному закладі є вже не наявність певної кількості комп'ютерів, а створення єдиного інформаційного освітнього простору, завдяки якому змінюється роль, спосіб, швидкість та ефективність використання інформації у процесі навчання.

Усе це сприяє покращенню якості навчання і відповідає основним завданням сучасної системи освіти України, одним з напрямів якої є мовна освіта. Необхідність вивчення мов лежить в основі формування всебічно розвиненої особистості. Використання комп'ютерних технологій при навчанні мов стає все більш популярним на різних етапах оволодіння мовою. Цим пояснюється актуальність питань стосовно специфіки вживання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі мовної підготовки.

Такими питаннями як розробка та впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес займаються Ф. Хоменко, О. Руденко-Моргун, Н. Маркус, Е. Носенко; використанням інформаційно-комунікаційного простору – В. Андрущенко, Н. Балик, Ю. Батурін, В. Биков, Ю. Валькман, Н. Вінер та ін.

Використання інформаційно-комунікативних технологій дають можливість студенту обирати місце, час, зміст та форму навчання. У студентів розвивається творче мислення та пізнавальний інтерес до вивчення іноземної мови, спонукає їх до самостійної роботи, формує в них інформаційну культуру, налаштовує на оволодіння інноваційними засобами здобуття та застосування інформації.

Інформаційно-комунікативні технології можуть бути застосованими на різних етапах роботи та в різних якостях. Комп'ютер можна застосовувати в процесі самостійної та домашньої роботи студентів. З

цією метою слід застосовувати навчальні комп'ютерні програми, створені спеціально для певної категорії студентів, які є дієвою підтримкою навчального процесу. Це дає змогу:

- надати студентам різнорівневу навчальну інформацію;
- створити умови для рівного доступу до якісної освіти;
- поширити спектр освітніх послуг, використовуючи TV, радіо, Веб-ресурси;
- підвищити інформаційну компетентність викладачів та студентів.

Одна з важливих особливостей і переваг інформаційно-комунікаційних технологій порівняно з іншими навчальними засобами полягає саме в тому, що мультимедійні програми здебільшого розраховані на самостійне активне сприймання та засвоєння студентами знань, умінь і навичок. Уже сама побудова, дидактичне спрямування та розв'язання навчальної проблеми передбачають активну розумову діяльність студентів. Вони можуть обирати оптимальний темп роботи з мультимедійною програмою відповідно до індивідуальних розумових, психолого-фізіологічних можливостей та інтересів; перевіряти правильність відповідей, використовувати у процесі сприймання та засвоєння знань необхідну зорово-слухову та текстову інформацію.

Але, поряд з перевагами використання інформаційно-комунікаційних технологій, існують деякі недоліки. А саме, недостатня комп'ютерна грамотність деяких студентів та викладачів, ймовірність того, що захопившись застосуванням інформаційно-комунікаційними технологіями на заняттях, викладач перейде від розвивального навчання до наочно-ілюстративних методів.

Отже, на сучасному етапі інформатизації суспільства все більшого поширення в різноманітних сферах життя набувають комп'ютерні технології, вони виступають як один із інструментів пізнання, підвищують якість навчання, впливають на ефективнішу взаємодію педагогів зі студентами. Цей напрямок вважається перспективним, адже в цілому освіта характеризується як велика система, якісне функціонування якої неможливе без використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

УДК 811.521'342:003.212

Штевіна А. І.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ІСРОГЛІФІКА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

Японська мова вважається однією з найскладніших для вивчення іноземних мов у світі. У першу чергу, існують певні складнощі в оволодінні японським ієрогліфічним письмом.

У сучасній японській мові використовується три основні системи письма: ієрогліфи китайського походження – *kanji*, та дві фонетичні абетки, створені в Японії – *hiragana* і *katakana*. Традиційно в Японії це називається системою «змішаного письма ієрогліфами та каною». Іноді в японських текстах можуть зустрічатися і латинські літери, що називаються – *romaji*.

Hiragana та *katakana* є аналогами алфавіту. Фонетична система японської мови заснована на п'яти голосних – あ(a), い(i), う(u), え(e), お(o), які використовуються самі по собі, або в поєднанні з приголосними, утворюючи таким чином склади. Звідси і походить інша назва – складова абетка.

Фонетично ці дві абетки є ідентичними, різниця полягає лише в тому, що для написання слів іноземного походження використовується *katakana*, а для транскрибування ієрогліфів – *hiragana*. Проте якщо для засвоєння фонетичних абеток достатньо від трьох до п'яти занять, то на вивчення ієрогліфіки необхідно значно більше часу.

Тим не менш, ми вважаємо, що практика ієрогліфічного письма на початковому етапі вивчення японської мови є необхідною. Перш за все, це є не лише складовою частиною вивчення мови, а й величезним пластом японської культури.

Складність розуміння ієрогліфів полягає в тому, що, по-перше, вони відображають не звуки, а значення слова загалом. По-друге, для кожного ієрогліфа існує декілька читань. Це пов'язано з тим, що в V ст. ієрогліфи прийшли в Японію з Китаю. Таким чином, ієрогліф має або оригінальне китайське звучання (*on-yomi*), або японське читання, яке відображало найбільш близьке до оригіналу звучання, засноване на вимові споконвічних японських слів (*kun-yomi*). По-третє, великою кількістю ієрогліфів. Хоч у загальному підсумку можна нарахувати близько 50-ти тисяч, для розуміння більшості японських текстів достатньо 3-х.

При вивченні ієрогліфів необхідно враховувати декілька основних компонентів. Перш за все, варто звернути увагу на штрихи, з яких складається ієрогліф. Штрихи – найменша складова ієрогліфа, їх існує декілька типів. Кожен ієрогліф містить певну кількість штрихів, за кількістю котрих можна знаходити його в словнику.

Порядок написання штрихів є ще одним базовим компонентом при вивченні письма. Для кожного ієрогліфа існує певний порядок написання. Частіше в одному ієрогліфі поєднується декілька правил правопису.

Ще однією важливою складовою ієрогліфа є ключ (рідше – «радикал») – найпростіший компонент. Такими ключами є ієрогліфи 人 (*hito* – людина), 木 (*ki* – дерево), 日 (*hi* – день, сонце), 土 (*tsuchi* – земля) та ін.

Візуалізація, на нашу думку, є одним із найкращих методів запам'ятовування ієрогліфа. На заняттях з ієрогліфіки студенти прослідковують походження ієрогліфа від стародавнього малюнка до

сучасного знака. Також навчаються розрізняти та комбінувати ключі. За рахунок простих прикладів студенти вчаться розуміти насамперед значення слів. Так, ієрогліф «*дерево*» 木 є похідним для утворення слів із подібним значенням. Наприклад, якщо поєднати два ієрогліфи 木 та 木, отримасмо 林 – «*ліс*». Або ж можна поєднати два ключі, такі як «*людина*» 人 та «*дерево*» 木. У результаті отримуємо ієрогліф зі значенням «*відпочинок*» 休, тобто «*людина, що сидить під деревом*».

Для кращого запам'ятовування необхідно детально аналізувати кожен ієрогліф, його ключі, кількість та порядок написання штрихів. За допомогою таких нескладних прикладів та методу візуалізації заняття з ієрогліфіки перетворюються на цікаву гру, що на виході має не лише запам'ятовування прочитання ієрогліфу, а й, насамперед, розуміння його значення.

УДК 811.131.1'367.625

Юношева О. І.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ КАУЗАТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В ІТАЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Каузацією називають причинно-наслідковий зв'язок між двома ситуаціями, тобто такий, за якого одна ситуація породжує іншу.

Існує декілька видів класифікації каузативних конструкцій. У цьому випадку буде розглянуто семантичну класифікацію. Семантична класифікація каузативної фактичної конструкції *fare + infinito* наводиться за моделлю, розробленою Є. Є. Корді на базі французької мови. Автор роботи вважає її релевантною і для італійської мови, беручи до уваги спільні риси двох мов, зумовлені приналежністю їх до романської мовної групи.

Граматичне значення конструкції *fareVinf* – фактитивна результативна каузація. Фактитивність означає, що ініціатива дії надходить від агента, а результативність – що вживання конструкції *fareVinf* у минулому чи теперішньому часі імплікує значення виконання каузованої дії: *lofacciocantare – luicanta*.

Ситуація 1. Вплив людини на події або речі

Характеризуються наявністю активного агента й об'єкта. Дієслово *Vinf* неперехідне.

У цій ситуації агент сам виконує дії, що призводять до зміни становища речей у навколишній дійсності. Це маніпуляції з конкретними предметами або вплив на події: *Qualche cosa di simile deve aver provato quel coraggioso inventore che fece passare attraverso il suo corpo duemila volts di forza per provare l'innocuita della corrente alternata*. У цій ситуації

дія виконується тільки агентом, тому каузативне сполучення fare Vinf відповідає в реальності одній дії і перекладається, як правило, одним дієсловом.

Ситуація 2. Вплив події на людину

Це ситуація причинно-наслідкового зв'язку між подіями зовнішнього стану світу та станом людини (пацієнта каузативної ситуації):

– **фізичний** – мимовільні реакції чи рухи (в ролі Vinf вживається неперехідне дієслово: *Dapprima s'ingolfava con voluttà nei suoi rimpianti e desideri che divenivano sempre pi? evidenti e ragionati; ne godeva finch? non s'imbatteva in qualche pensiero di gelosia che lo faceva fremere dolorosamente.*

– **емоційний** – *Lospavento e laverognamifeceroripombarenelpresente. La mia chiacchierata capricciosa fece divertire tutti, Ada compresa.*

– **інтелектуальний** – у позиції Vinf вживаються дієслова інтелектуальної діяльності, такі як: *Ogni manifestazione di guerra cui il vecchio assisteva, gli faceva ricordare con uno stringimento di cuore ch'egli in seguito alla guerra guadagnava tanto denaro.*

Ситуація 3. Вплив одних подій на інші (причинно-наслідковий зв'язок між подіями)

Суб'єкт каузативу – предикатне ім'я-неістота, об'єкт – конкретне ім'я. Дієслово Vinf неперехідне. Ситуація неконтрольована. При перекладі на українську мову часто спостерігається перебудова речення, за якою причина виражається спеціальною обставиною: *EquestaenergiachefabbrillareilSoleealtrestelle, impedendolorodicollassaresottoilpropriostessopeso.*

УДК 378.147.091.33:811.112.2'34

Вакуленко Т.,

доцент кафедри германської філології
ЧГУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Україна

ХОРОШЕЕ ПРОИЗНОШЕНИЕ – ЦЕЛЬ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ГЕРМАНИСТОВ

Хорошее произношение является важной предпосылкой для успешного общения людей и поэтому работа над его выработкой – одна из наиболее важных задач преподавания немецкого языка для студентов-германистов. Однако что следует понимать под понятием «хорошее произношение»? Оно относится не только к правильному формированию гласных и согласных звуков, т. е. артикуляции или к сегментному уровню, но и к не менее важному супrasegmentному уровню фонетики, включающему просодические элементы. В устной речи посредством

произношения озвучиваются высказывания, воспринимаемые на слух. При этом одновременно передаётся дополнительная информация о коммуникантах, в действительности отсутствующая в самом высказывании. Это информация о региональном происхождении собеседников, их эмоциональном состоянии, о некоторых других личностных факторах, а также об их отношении к предмету разговора и друг к другу, а у людей, говорящих на иностранном языке, и об их уровне владения языком.

Формирование навыков произношения должно закладываться в самом начале обучения иностранному языку, т. к. опыт работы показывает, что в тех случаях, когда звуки не были поставлены сразу, в большинстве случаев попытки улучшить произношение студентов на более продвинутом этапе были обречены на провал. Составными компонентами формирования произношения, ограниченным только произношением звуков речи, являются сознательная артикуляция, а также имитация звуков. Метод имитации в отрыве от сознательной артикуляции может не дать желаемых результатов вследствие еще слабого развития фонематического слуха у студентов первого курса. Использование же только метода сознательной артикуляции может вызвать у них заикание на технической стороне произнесения звуков. Практикой и научными исследованиями доказано, что лучшие результаты достигаются при использовании обоих компонентов в совокупности. Формирование навыков произношения закладывается на занятиях по практической фонетике. Из двух видов произношения – орфоэпического и аппроксимированного, главенствующим является орфоэпическое произношение, совпадающее с литературным, стандартным произношением образованных носителей языка и являющееся одной из целей обучения студентов факультетов иностранной филологии. В связи с этим очевидным является тот факт, что уже на самом начальном этапе, когда речь идёт о репродукции произношения изучаемых звуков в связном высказывании, необходимым условием развития фонетических навыков является работа с аутентичными текстами разных функциональных стилей: скороговорками, рифмовками, небольшими диалогами на бытовые темы, стихотворениями, сказками, рассказами, учебными и документальными фильмами. В процессе работы над шлифовкой произношения на занятиях практической фонетики преследуются следующие цели:

- развитие имитационных способностей студентов;
- развитие фонематического слуха и объёма слуховой памяти;
- развитие способности говорить выразительно и эмоционально;
- развитие темпа речи и её правильного интонирования.

Слабое развитие указанных выше навыков не только влияет на качество информации говорящих, но и затрудняет понимание чужой речи, построенной в соответствии с нормой произношения. В этом случае между собеседниками нет необходимой тождественности в элементах

общения: услышанные звуки не ассоциируются с их звуковой базой и поэтому не имеют для них никакого сигнального значения. Другими словами, нарушение фонематической правильности речи, её неправильное интонационное оформление ведет к недоразумениям и непониманию со стороны слушающего. Таким образом, работа над развитием навыков аудирования и хорошего произношения студентов, изучающих немецкий язык, для которого характерно большое количество варьирований – диалектов, региолектов и отдельных разновидностей (т. н. *Varietäten*), приобретает особую важность.

В повседневной жизни носители немецкого языка употребляют самые разнообразные произносительные формы в соответствии с определённой ситуацией и целью коммуникации. Это значит, что произношение у них ситуативно обусловлено и должно соответствовать прежде всего требованию конкретной коммуникативной задачи. В этом случае просодический аспект, т. е. интонация, паузы, высота тона и т. п., играет определяющую роль. В связи с этим в процессе обучения студентов правильному произношению необходимо уделять особое внимание просодическому оформлению языка и вопросу соразмерности произношения с ситуацией. Потому что даже успевающие по основному предмету и хорошо усвоившие программный лексико-грамматический материал студенты, впервые оказавшиеся в немецкоязычной среде, испытывают порой определённые затруднения в общении с носителями языка в естественных повседневных ситуациях.

То, как мы говорим, каким образом оформляем наше устное высказывание, должно всегда отвечать коммуникативной цели, учитывать коммуникативную ситуацию, соответствовать теме; то же самое касается и немецкого языка: в официальных ситуациях немцы говорят иначе, чем в лёгкой, непринуждённой беседе, доклад произносится не так, как, например, даётся ответ на вопрос с целью получения какой-либо информации, шутка рассказывается по-другому, совсем не как сказка, читаемый текст звучит иначе, чем устное сообщение на свободную тему. Эта отчасти универсальная, но в основном ситуативно обусловленная дифференциация касается не только подбора лексики и грамматической структуры устной речи, но и фонетического оформления высказывания, т. е. произношения.

Относительно стандартного произношения различаются фоностилистические уровни, исследованию которых положил начало Г. Майнхольд. «*Das Große Wörterbuch derdeutschen Aussprache*», настольная книга студентов на занятиях по практической фонетике, называет следующие речевые ситуации, в которых могут употребляться разные произносительные формы:

- декламация, торжественная речь;
- чтение рукописей и художественной прозы;
- деловая беседа, доклад с незначительной степенью напряжённости.

Для этих ситуативных уровней характерна точность артикуляции, которая определяется разным просодическим оформлением, в частности, темпом речи и напряжением артикуляционного аппарата. Так более чёткая артикуляция наблюдается при более медленном темпе и более высокой степени напряжения речи, и тогда произношение соответствует указанным в словарях формам. Некоторые изменения, иногда даже значительные, такие, как выпадение звуков или ассимиляция, наблюдаются при низкой степени напряжении артикуляционного аппарата и быстром темпе речи, тогда из «*ich habe einen Bruder*» будет «*ich hab´ ein´ Bruder*», из «*mal*» будет «*ma*», а из «*wir leben*» – «*wir lem*», из «*sie haben*» – «*sie ham*». Как пример можно привести два диаметрально противоположных способа высказывания: торжественная речь (высокий стиль) со зрительной опорой – рукописью и непринуждённая беседа коллег.

– Для торжественного доклада характерны относительно медленный темп речи и высокая степень напряжения речи, чётко проявляются словесное и логическое ударение. При этом наблюдаются незначительная редукция и ассимиляция. Посредством специфических особенностей своего произношения оратор подчёркивает высокую степень официальности речевой ситуации и тем самым придаёт своим высказываниям особую значимость.

– Непринуждённую беседу отличают относительно быстрый темп речи и более низкое речевое напряжение, при котором не столь ярко как в торжественном докладе проявляются словесное и фразовое ударения. Речь изобилует многочисленным сокращениям, ассимиляциям и фонетическими эллипсами. Своей манерой произношения коммуникант обозначает рамки приватной беседы и подчёркивает её личный, непринуждённый характер. Кроме того, он ожидает, что и его собеседник, в свою очередь, будет вести себя в такой же манере. Высокий стиль с присущей ему чётко выраженной артикуляцией создали бы в подобной речевой ситуации непреодолимую дистанцию.

В обоих рассмотренных выше случаях речь идёт не о «хорошем» и о небрежном, т. е., «плохом», произношении (торжественная речь и непринуждённая беседа). И то и другое является правильным и соответствующим конкретной речевой ситуации. Таким образом, можно утверждать, что фоностилистические вариации как произносительные формы, соответствующие определённой конкретной ситуации, являются обязательным атрибутом речевой компетенции, которая отличает носителя языка. Подобные примеры фоностилистики более подробно рассматриваются в курсе теоретической фонетики, когда у студентов уже имеется определённая лексико-грамматическая база и достаточно развиты слухо-произносительные навыки.

Просодические параметры, а именно, словесное, фразовое, логическое ударение; высота звука; тон (мелодика речи); громкость; темп речи и её

отдельных отрезков; ритмика; паузы, встречаются в устной речи в *комбинации* и именно они формируют членение речи на синтагмы и фразы, словесное и фразовое ударение и ритм. Именно просодические особенности более отчетливо, чем артикуляционные признаки гласных и согласных звуков, сообщают информацию о коммуникантах (например, об их возрасте, степени образованности, региональном происхождении, образовании), они делают более понятными общий замысел беседы, а высказывания – однозначными для понимания, т. е. предотвращают семантическую двусмысленность. И, наконец, наряду с артикуляторными признаками они сообщают об эмоциях, например, о радости, огорчении, гневе, сомнении, отчаянии и пр. При помощи просодических признаков мы сигнализируем также и о своём отношении к партнерам по коммуникации, а так же к сообщаемой нами информации. При этом следует отметить, что «нейтральной» просодии практически не существует. Поэтому исключительно важно, чтобы используемые нами просодические средства соответствовали каждой конкретной ситуации.

Существует очень тонкая комплексная система общепринятых образцов, сигнализирующих о том, придерживаются ли собеседники так называемого «хорошего тона», или, может быть, они выпадают из него. При этом считается, что соответствующие оценки и настройки на нужный лад происходят чаще всего неосознанно. Эта система проявляется особенно ярко в межкультурной коммуникации. Студенты, у которых родным языком являются украинский или русский язык, не имея ещё стойких произносительных навыков, переносят на немецкий язык просодические признаки родного языка, а именно, высокие перепады мелодики речи, большие мелодические интервалы, смещённое ударение в композитах. Именно несовпадения в просодии родного и иностранного языков часто являются труднопреодолимыми препятствиями для изучающих немецкий язык. Носители языка легко распознают по этим признакам даже у продвинутых студентов, как бы хорошо они не усвоили программный лексико-грамматический материал, то, что с ними говорят не немцы.

Немцы, говорящие с отчётливо проявляющимися и потому легко узнаваемыми региональными просодическими признаками (например, на алеманском или саксонском диалекте), в разговоре с партнёрами, проявляющими похожие речевые характеристики, традиционно испытывают к собеседнику чувства доверия и сопричастности. Здесь просодия действует почти как паспорт, который нельзя подделать и который сигнализирует о регионально-языковой групповой принадлежности коммуникантов или о том, что собеседник – «чужак». Носители языка обладают «нюхом» на фонетические признаки своего родного диалекта, которые они осознанно вряд ли могут охарактеризовать.

При изучении немецкого языка как иностранного нужно стремиться к овладению максимально приближённой к стандарту надрегиональной формой просодии. Просодия, лишённая признаков региолектов, принимается во всём немецкоязычном пространстве и даже предпочтительна не только в «речевом искусстве» – в театре, фильмах, радиопьесах и т. д., но и в различных публичных речевых ситуациях – в преподавательской деятельности, на конференциях, во время деловых переговоров, и т. д. – а также в электронных средствах массовой информации – новостных передачах и сообщениях, на радио и телевидении, имеющим вещание не только в своём регионе.

На практических занятиях немецкого языка с самого начала следует работать над ситуативно обусловленной, лексически уместной, артикуляторно и просодически корректной устной речью студентов. При этом имеется в виду, что студенты, изучающие немецкий язык, должны стать восприимчивыми к фоностилистическим и просодическим признакам разговорного языка, понимать носителей языка в различных речевых ситуациях (а не только прилагаемые к учебным комплексам записи, произносимые зачастую нарочито чётко, с неестественной артикуляцией). Например, находясь в Вене, их не должны смутить или ввести в заблуждение разговоры на венском диалекте: «Na, junger Mann, kummans runter und machens schon ina Kraxen auf des Formular. I habs eilig». Что значит: «Kommen Sie herunter und machen Sie schon Ihre Unterschrift auf das Formular. Ich habe es eilig» Они должны научиться распознавать особенности звучания устной речи и соизмерять её уместность в отношении содержания и ситуации. С другой стороны, следует шаг за шагом работать над развитием речевых навыков студентов.

Систематическую тренировку с многочисленными ситуативно обусловленными заданиями на аудирование и упражнениями для выработки правильных произносительных навыков предлагают многие учебные пособия немецких издательств. В арсенале преподавателей фонетики немецкого языка есть также большое количество аутентичных аудиотекстов, активно используемых не только в вводно-фонетическом курсе, но и на старших этапах обучения, так как выработка у студентов-германистов хорошего произношения и его совершенствование не должны прекращаться до конца учёбы в университете. Ведь следствием правильного произношения есть возможность быть полноценным речевым партнером.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ НА ЕТАПІ ПОДОЛАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В КРАЇНАХ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Підсекція. Державне управління в контексті євроінтеграційних процесів

УДК 351.84

Дерега В. В.,
к.пед.н., доцент кафедри державної політики та менеджменту,
Інститут державного управління,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ НАРОДЖЕННІ ДИТИНИ НА ДЕМОГРАФІЧНУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ

Народжуваність є одним із найсуттєвіших показників демографічних процесів. Значною мірою народжуваність впливає на розвиток сім'ї безпосередньо, оскільки від її рівня залежить збільшення кількості сімей із дітьми, їх розмір та розподіл за кількістю дітей, а також опосередковано, формуючи вікову структуру населення, що лежить в основі сімейної структури.

Зниження народжуваності в Україні відбувалось до 2001 р. Сумарний коефіцієнт народжуваності, який характеризує середню кількість дітей, народжених жінкою за все її життя, за умови збереження в кожній віковій групі існуючого рівня народжуваності, дорівнював у 2001 р. в Україні рекордно низькому показнику – 1,085 особи.

Хоча за рівнем народжуваності Україна знаходиться в групі європейських держав із найнижчими її показниками, однак деякі тенденції останніх років можна вважати позитивними, що на тлі переважання стагнаційних процесів у сфері смертності та тривалості життя привертає увагу науковців, державної влади і громадськості.

Вплив на демографічну ситуацію, зокрема на народжуваність, засобами державної політики може бути дуже різноманітний. Але незважаючи на декларацію формування сімейної політики як комплексу заходів, цілеспрямованої стратегії, головним заходом впливу на підвищення народжуваності стали державні виплати при народженні дитини і до досягнення нею певного віку.

Нормативною основою цих заходів став покликаний оптимізувати ситуацію в демографічній сфері прийнятий у 1992 р. Закон «Про державну допомогу сім'ям з дітьми». Акт установив гарантований

державою рівень матеріальної підтримки сімей із дітьми шляхом надання державної грошової допомоги з урахуванням складу сім'ї, її доходів та віку дітей, і був спрямований на забезпечення пріоритету державної допомоги сім'ям із дітьми в загальній системі соціального захисту населення. Відповідно до Закону, починаючи з 2000 р. було встановлено більш високі розміри матеріальної підтримки різних категорій сімей.

Перше значне зростання одноразової допомоги при народженні дитини більш ніж удесятеро, порівняно з попереднім роком, відбулось у 2005 р. Наприкінці 2009 р. допомогу було прив'язано до прожиткового мінімуму замість надання фіксованої суми. 9 квітня 2011 р. до ЗУ «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» було внесено зміни, які передбачили, що допомога при народженні дитини буде надаватися в сумі, кратній 30 розмірам прожиткового мінімуму – на першу дитину; кратній 60 розмірам прожиткового мінімуму – на другу дитину; кратній 120 розмірам прожиткового мінімуму – на третю і кожен наступну дитину. Установлювалось, що виплата допомоги здійснюється одноразово в десятикратному розмірі прожиткового мінімуму при народженні дитини, решта суми допомоги на першу дитину виплачується протягом наступних 24 місяців, на другу дитину – 48 місяців, на третю і кожен наступну дитину – 72 місяців рівними частинами.

Зростання показників народжуваності останніх років можна обґрунтувати повнішою реалізацією дітородних установок, середовище для якої покращилось під впливом матеріальної допомоги при народженні. На тлі спадання народжуваності в 2009-2010 рр. у більшості європейських країн, в Україні не відбулось зниження показників народжуваності. Зросла інтенсивність дітонародження та збільшилися частки дітей високих категорій у загальній структурі народжуваності. Позитивні тенденції в народжуваності дозволили зменшити депопуляцію, про що свідчить, зокрема, те, що загальний коефіцієнт народжуваності зріс із 1,211 особи в 2004 р. до 1,531 особи в 2012 р.

Для адекватної оцінки впливу допомоги при народженні дитини на демографічну ситуацію, потрібно аналізувати її наслідки з різних точок зору. Незважаючи на певні досягнення в сфері демографічної ситуації, є й негативні наслідки відповідної політики, викликані в першу чергу значним обсягом допомоги, порівняно з соціальними індикаторами та показниками економічного розвитку в Україні. До того ж, неправомірним є обмеження політики заохочення народжуваності тільки матеріальними важелями, яким є державна допомога при народженні дитини.

ЗАКРІПЛЕННЯ В XVIII-XIX ст. ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ВИКОНАВЦЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Виконавче провадження в період існування Російської Імперії знаходить нововідродження – закріплення правового положення виконавця судових рішень. Посада пристава в феодалний період на ряду з реформами в різних сферах державної структури торкнулась і судової реформи. Судова реформа 1864 р. ще більше розширила коло повноважень судових виконавців і погіршило становище бідніших верст населення, тобто виконавча служба в особі приставів, включно до Жовтневої революції 1917 р., остаточно затвердилася як владна структура.

У 1832 р. «Сводом законов Российской империи» та «Положенням про порядок опису, оцінки та публічного продажу майна» більш детально було регламентовано права стягувача та діяльність поліції з провадженням стягнень та застосування заходів примусового виконання. Стягувач отримав право подавати звернення щодо стягнення на рухоме та нерухоме майно боржника, а також на вирахування з платні та оренди, відпрацювання боргу. Крім офіційних документів, було розроблено значна кількість рекомендацій та посібників щодо діяльності судових приставів зі здійснення стягнення, які мали неофіційний характер.

Як остання міра стягнення або, точніше, спонукання до виконання судового рішення, повинно було мати місце особисте затримання винної особи. Особистий арешт боржника, що допускалось на прохання стягувача, коли боржник не виконав рішення суду і не мав майнового джерела для погашення боргу, була заборона боржникові виїзду з місця проживання. Хоч особисте затримання вважалось «останньою мірою, мало «особливе значення» і офіційно не належало до засобів виконання, лише вважалось спонукальною мірою. Його роль як процесуального засобу жорстокої розправи з бідними боржниками ніяк не зменшилась.

Судові пристави знаходились при касаційних департаментах правлячого сенату, судових палат і окружних судах для виконання дій, покладених на них статутами кримінального і цивільного судочинства, «Учреждением судебных установлений», а також при мирових судьях та їх з'їздах. У комерційних судах були особливі присяжні пристави. Так створювалась єдина система виконавчих органів від вищестоящих до нижчестоящих судових органів. Проте істотним недоліком її було те, що судові пристави вважались спеціальною поліцією при судових установах.

Судові статuti 1864 р. закріпили порядок виконання судових рішень судовими приставами, який зобов'язаний був повідомляти голову суду про всі обрані способи виконання рішення, а також про його відстрочку. Пристав мав право застосовувати заходи примусу згідно з «Уставом цивільного судочинства». Так, відповідно до норм Уставу, судовий пристав був наділений правом вживати такі заходи примусу для виконання судових рішень: «боргова яма» (особистий арешт боржника – на прохання стягувача, якщо боржник не виконував рішення суду і не мав майнових ресурсів для сплати боргу); заборона виїжджати з місця проживання чи з місця тимчасового перебування; виклик боржника для надання відомостей про кошти для виконання рішення суду. У борговій ямі боржник утримувався за рахунок стягувача, який перераховував кошти на утримання управи. Якщо кошти на утримання закінчувалися, боржника негайно звільняли з боргової ями.

Також Уставом кримінального судочинства надавались широкі можливості щодо забезпечення виконавчої служби – судовим приставам, які знаходились під контролем того суду, при якому вони діяли. Було створено орган попереднього виконання рішень. Цей орган передбачав захист інтересів позивача та відповідача. Суд, який дозволяв попереднє виконання, мав право вимагати від позивача забезпечення збитків, що загрожують відповідачеві. Проте в двох випадках таке забезпечення було обов'язковим: коли воно було потрібне при виконанні заочного рішення та коли попереднє виконання дозволялося, з урахуванням того, що згодом рішення судом могло стати нездійсненим, або позивач міг зазнати великих збитків.

Порядок приведення у виконання судових рішень за Статутом цивільного судочинства 1864 р. істотно відрізнявся від дореформеного порядку, в основу якого було покладено слідчий принцип, через яке рішення виконувалися навіть за відсутності прохання стягувача за допомогою поліції. За Статутом цивільного судочинства, судові рішення зверталися тепер до виконання не інакше, як за бажанням стягувача. Від вибору стягувача залежав спосіб виконання стягнення і на його розсуд стягнення зверталось на те або інше майно боржника. Суд не міг вибраний стягувачем спосіб виконання замінити іншим способом або вибране стягувачем майно замінити іншим за вказівкою боржника. Проте і судовий пристав, і стягувач були обмежені рамками закону: для забезпечення особистої свободи боржника закон вказував допустимі ним способи виконання і забороняв удаватися до таких способів, які їм не передбачені.

Метою створення Судових Статутів 1864 р. було започаткувати із судових приставів організоване суспільство, але до 1901 р. у Російській імперії існувала лише одна Рада судових приставів. Практика довела, що інститут судових приставів є безперечно життєздатний і важливий, але

також з'ясувала необхідність істотних поправок: слід було визволити судових приставів від другорядних обов'язків – чергування на засіданнях, доставки повісток позовником (вважалося, що це можуть робити судові розсильні), відмінити застава, установлену для судових приставів.

Чинна на той час судова система та примусове виконання судових рішень діяло в царській Росії до початку ХХ ст. – Жовтневої революції.

Отже, законодавство про виконавче провадження в царській Росії характеризувалось такими найбільш загальними й важливими положеннями, як:

- відокремленість виконавчого провадження від попередніх стадій цивільного процесу, яка усувала суд від впливу, контролю і керівництва виконанням, перетворивши це провадження багато в чому в позасудовий інститут, зменшуючи тим самим гарантії захисту прав сторін;

- система органів виконання, порядок комплектування судових приставів, їх правова комплектація і фактична діяльність свідчать про те, що вони були жорстоким засобом панівного класу для захисту своїх майнових інтересів;

- формальні принципи диспозитивності і змагальності, хоч і були головними засадами виконавчого провадження, проте за фактичної нерівності сторін забезпечували належне стягнення лише представникам імущих класів.

УДК 35:327.7(477)

Орцева О. С.,

аспірантка, кафедри державної політики та менеджменту,

Інституту державного управління,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

У другій половині ХХ ст. роль громадянського суспільства в міжнародних відносинах почала набувати все більшого значення. Динамічний розвиток європейського континенту, реформування й розширення Європейського Союзу (далі – ЄС) та НАТО, їх безпосередній вплив на національні моделі розвитку визначають нові засади безпеки і співробітництва.

Ключовим моментом оцінки органічності або штучності зазначених змін є рівень розвитку громадянського суспільства, його здатність забезпечити певну якість політики окремої держави й окреслити спрямованість і стандарти міжнародної взаємодії з нею. Адже нині

діяльність громадських організацій у публічному житті країни вважається невід'ємним елементом сталої демократії. Крім того, розвиток громадянського суспільства перебуває в центрі уваги міжнародних організацій та об'єднань. Найбільш повною мірою ключова роль високих стандартів демократії виявилась у діяльності Ради Європи (далі – РЄ), Організації з безпеки і співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ), Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) та ЄС.

Так, зокрема, однією з найвпливовіших міжнародних організацій, яка постійно наголошує на необхідності посилення ролі громадянського суспільства у становленні ефективної плюралістичної демократії і розвиває необхідні для цього інструменти, є РЄ. Метою даної організації є досягнення більшої єдності заради захисту та реалізації ідеалів і принципів, що є їх спільним надбанням і сприяють їх економічному і соціальному прогресу.

У рамках досліджуваної теми доцільно окремо виділити Європейську Конвенцію щодо визнання юридичної особи міжнародних неурядових організацій, що була відкрита до підписання країнами-членами РЄ у 1986 р. і набула чинності у 1991 р. Цей документ забезпечує юридичні підстави для діяльності громадських організацій на міжнародному рівні.

Ще однією міжнародною організацією, яка приділяє значну увагу питанням розвитку демократії та прав людини, є ОБСЄ. У базовому Документі Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ, ухваленому 29 червня 1990 р., найбільш важливими демократичними нормами, що належать до числа елементів справедливості, які суттєво необхідні для повного вираження гідності, властивої людській особистості й рівних і невід'ємних прав усіх людей, є: права людини й основні свободи гарантуються законом і відповідають зобов'язанням із міжнародного права; всі люди є рівними перед законом і мають право на рівний захист без будь-якої дискримінації.

Що стосується ЄС, тут теж останнім часом відбулося значне переосмислення ролі громадянського суспільства, хоча механізм залучення й визнання важливості громадянського суспільства було закладено в основоположних договорах європейських спільнот від самого початку. Перед ЄС, організацією, яка має найбільші потреби і найбільші можливості забезпечення високого рівня демократичного розвитку її членів, завдання вироблення критеріїв постало у зв'язку з появою особливої категорії претендентів на вступ, які лише знаходились у стані демократичних політичних трансформацій.

Далі, розглядаючи питання розвитку громадянського суспільства в міжнародній спільноті, необхідно звернути увагу на діяльність та правову базу такої міжнародної організації, як ООН, декларованою метою діяльності якої є підтримання та зміцнення миру і міжнародної безпеки та розвиток співробітництва між державами світу.

Отже, враховуючи все зазначене вище, можна зробити висновки, що набуття громадянським суспільством міжнародного виміру – об'єктивна реалія сучасного суспільного розвитку. Вона визначається важливою інституціональною роллю, яку цей соціальний феномен, поряд із національною державою та транснаціональним бізнесом, об'єктивно покликаний відіграти в соціально-економічному розвитку як окремих країн, так і глобального співтовариства в цілому. Цивілізаційні чи регіональні особливості та відмінності громадянських суспільств не скасовують потреби й можливості його формування в усіх країнах і регіонах світу.

УДК 316.323.83:351(477)

Тимофєєв С. П.,

кандидат наук з державного управління,
ст. викладач кафедри місцевого самоврядування,
регіонального розвитку та політичної аналітики,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ

Безумовним фактом є те, що громадська думка відіграє істотну роль у сучасному суспільстві, а отже, має вагоме значення для функціонування системи державного управління. У сучасному світі вивчення громадської думки є основоположним пунктом у забезпеченні державної стабільності та ефективного впровадження в життя державної політики. Держава не може функціонувати однобічно, лише керуючи певною територією, сферами життя, суспільними відносинами тощо. Для розвинутої країни необхідним елементом виступають двосторонні зв'язки між владою та народом, оскільки вони дають можливість співпрацювати державним органам з окремими людьми, їх формальними та неформальними об'єднаннями. Україна не є винятком у цьому питанні.

Дослідження громадської думки забезпечує вдосконалення системи державного управління, оскільки за їх допомогою виявляється рівень підтримки діяльності державних органів, а отже й корегується ця діяльність за наявності великого дисонансу. Необхідною передумовою проведення будь-яких реформ є не тільки вивчення позитивного досвіду інших країн, а й позицій народу щодо основоположних питань суспільного життя.

Певною проблемою для державного управління є те, що громадська думка, по-перше, не є сталою, по-друге, підвладна різноманітним впливам. Обидва ці пункти спонукають приділяти велику увагу як самій

громадській думці в певний час щодо певної ситуації, політики чи обставин, а також умовам її формування та чинникам впливу. Наявність певної громадської думки може мати як позитивний, так і негативний характер, що може перешкоджати вільному впровадженню в життя державної політики. До того ж, існує багато важелів впливу на громадську думку, якими можуть скористатися не тільки з метою розвитку держави й суспільства, а й у суто власних політичних інтересах певними організаціями, об'єднаннями чи окремими діями. Тоді вже постає питання наявності хибної думки серед населення, що може спричинити появу низки проблем у діяльності державних органів.

Розуміння громадської думки як соціального інституту та становлення відносин громадської думки й органів влади – доволі складний та неоднозначний процес. Припущення, що громадська думка набуде інституціоналізованих рис, пов'язане передусім із визнанням органами влади цього інституту повноцінним суб'єктом взаємодії, із формуванням у суспільстві елементів ціннісного ставлення до неї, надання цьому феномену реальної, а не символічної значущості.

Говорячи про достовірність чи недостовірність інформації, що її надає громадська думка владним органам, слід мати на увазі, що з проблемою її адекватності тісно пов'язана проблема інформованості населення з певного питання. Проблема інформованості значно ширша за проблему гласності. Можливе таке становище, коли, попри відкритість роботи управлінських органів, громадяни мало ознайомлені з нею. Тому важливо, щоб з ініціативи державних органів, поширювалася інформація про їхню діяльність та політичні проблеми, які вирішуватимуться владними структурами. Аби громадяни могли сформувані і висловити власну компетентну думку щодо певної проблеми, вони повинні бути детально проінформовані як про саму проблему, так і про багатоманітність варіантів її вирішення, а також можливі наслідки прийняття того чи іншого варіанту.

Відтак великої ваги набуває проведення через засоби масової інформації суспільних дискусій, диспутів для з'ясування різних точок зору, позицій із певного питання. Виступи представників влади, опозиції, науковців виробляють зрештою набір альтернатив, які потім використовує громадськість для вироблення своєї думки. Важливим моментом є також і те, що інформація досягає своєї мети тоді, коли суспільство має достатній рівень політичної грамотності, політичної культури. Коли ж громадяни не мають достатніх знань і не можуть використати одержану інформацію для вироблення власної точки зору, а потім висловити її, то інформація стає мертвим капіталом. Тому важливо, щоб влада створювала всі можливі умови для підвищення освітнього рівня своїх громадян.

Громадська думка або ставлення до державних органів – це узагальнений показник їх діяльності, він красномовно говорить про

становище й статус влади в суспільстві, ставлення та готовність громадян до співробітництва з органами держави щодо спільного вирішення загальнодержавних та місцевих проблемних питань.

Процес формування громадської думки, його значущість у діяльності державних органів, як правило, залежить від правильно організованої роботи з урахуванням ставлення людей. Формуючи громадську думку про свою діяльність, необхідно зробити її потужною, вона повинна стати дєздатною, щоб досягти запланованих цілей. Ступінь досягнення цілей – критерій ваги громадської думки. На громадську думку впливає багато різних соціальних і несоціальних явищ, взаємовплив і взаємодія яких визначає її реальний рівень. Завдання полягає в тому, щоб розкрити механізм цього явища, по можливості нейтралізувати вплив негативних факторів та надати найбільшого прискорення позитивним.

УДК 35:078:327.39(477)

Палагнюк Ю. В.,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РОЛЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

Насамперед відзначимо, що на етапі формування євроінтеграційної стратегії Верховна Рада України (далі – ВРУ) не займала головного місця в цьому процесі, на відміну від Президента України. Однак її роль була важливою як вищого законодавчого органу в Україні у виконанні таких конституційних повноважень ВРУ, як ратифікація міжнародних та євроінтеграційних договорів, у тому числі Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (далі – УПС); визначення основних напрямів зовнішньої і внутрішньої політики й ухвалення відповідних законів у цій сфері; здійснення парламентського контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері європейської інтеграції України.

Після набуття чинності УПС роль ВРУ як органу в системі інституційного забезпечення євроінтеграційної стратегії в період її реалізації також зводилася переважно до законодавчого забезпечення процесу європейської інтеграції та проведення парламентських слухань із цих питань.

Безумовно, парламентські слухання з відповідних питань є важливим інструментом впливу ВРУ на процеси європейської інтеграції України. Утім, переважну більшість рекомендацій учасників цих слухань виконано не було, як зауважив доктор історичних наук І. Тодоров. До основних причин цього він відніс «так звану «багатовекторність» української зовнішньої політики, відсутність у Державному бюджеті України достатніх коштів для фінансування заходів, пов'язаних із реалізацією

УПС та інших документів, особливості структури промисловості, відсутність належного контролю за виконанням рекомендацій». Підкреслимо, що доктор наук з державного управління С. Сорока узагальнила, що парламентські слухання є «формою інформаційно-корекційного контролю, важливість яких для процесу взаємодії уряду та парламенту беззаперечна і полягає насамперед у тому, що уможливило безпосередню комунікацію між представниками уряду та парламенту». Безперечно також, що кінцевою метою парламентських та комітетських слухань є вироблення колективно схвалених рекомендацій у формі постанови ВРУ, використання яких має дозволити органам державної влади в Україні приймати виважені рішення з метою удосконалення реалізації євроінтеграційної стратегії.

Посилення ролі ВРУ як органу інституційного забезпечення євроінтеграції України відбулося, на переконання експертів Лабораторії законодавчих ініціатив Г. Асланяна і Д. Ковриженка, після створення Комітету з питань європейської інтеграції у 2002 р. Так, ВРУ четвертого скликання в червні 2002 р. ухвалила рішення про створення Комітету з питань європейської інтеграції. Вже протягом 2002-2004 рр. відбулося понад п'ятдесят засідань Комітету, на яких було розглянуто близько 130 законопроектів, а також основні завдання діяльності Комітету за участю представників виконавчої влади та громадськості. На засіданнях Комітету ґрунтовно доводилося, що успіхи на шляху європейської інтеграції мають визначатися конкретними досягненнями в економіці, політиці, соціальній сфері, забезпеченні прав людини тощо. Власне, у ВРУ останнього на сьогодні сьомого скликання Постановою Верховної Ради України № 11-VII від 25 грудня 2012 р. також було створено Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції. Загалом до складу Комітету з питань європейської інтеграції ВРУ, який очолює Г. Немиря, входять сімнадцять депутатів (станом на березень 2014 р.).

Таким чином, під час реалізації євроінтеграційної стратегії України ВРУ відіграла одну з ключових ролей, у тому числі, у системі інституційного забезпечення європейської інтеграції України.

УДК 351-048.35(477)

Малікіна О. А.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В РАМКАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Система державного управління в Україні за часи незалежності засвідчила свою низьку ефективність та неспроможність протистояти не тільки зовнішнім загрозам, а й навіть внутрішнім проблемам. Це призвело

до виникнення кризових явищ у різних сферах життя, до загострення протиріч, конфліктів між різними суспільними силами та політичними конкурентами в боротьбі за владу, до інтенсивного розколу суспільства всередині країни та її владних структурах тощо.

Зневажання представниками політичної еліти, державними діячами й службовцями правових і моральних норм, деградація системи державного управління через масштабну корупцію та некомпетентність, значна бюрократизація посадовців – усе це вимагає перегляду організації роботи державного механізму як на центральному, так і на місцевому рівнях.

Тому сьогодні пріоритетним завданням має стати перегляд ідеології державної діяльності, спрямованої на забезпечення прав і свобод людини. Необхідно забезпечити законодавчу основу державного управління.

Україні необхідний науковий супровід реформ, який базується на результатах і досвіді зарубіжних досліджень, новітніх вітчизняних розробок та надасть змогу сформуванню практичних рекомендацій щодо реформування системи державного управління на основі використання інноваційних підходів, методів та технологій.

Упровадження інноваційних підходів, механізмів, методів і технологій управління в практичну діяльність органів виконавчої влади дасть змогу підвищити дієвість й ефективність їх функціонування, а також покращити діяльність державних органів, установ та організацій на всіх рівнях.

Для України, яка обрала курс на побудову ефективної моделі державного управління через оптимізацію системи органів виконавчої влади, становить інтерес досвід врядування, набутий країнами Центрально-Східної Європи.

На основі вивчення зарубіжного досвіду можна сформулювати основні необхідні рекомендації для вітчизняної системи управління, а саме:

- реформування державної організації управління має включати тенденції децентралізації, що призведуть до зміни співвідношення між різними рівнями управління: національним, регіональним та місцевим;
- важливе значення в процесі реформування державного управління необхідно надати вдосконаленню підзвітності та контролю за діяльністю державних структур, організацій та державних службовців;
- упроваджувати в систему державного управління інноваційні форми діяльності;
- необхідна трансформація механізму ухвалення управлінських рішень та проведення державної політики шляхом підвищення ступеня рухливості структур і функцій, розвитку їх адаптивної здатності реагувати на внутрішні й зовнішні чинники, що постійно змінюються.

Спроби запровадження в Україні досвіду країн Центральної й Східної Європи виявили принципове незрозуміння та несприйняття певними управлінськими верствами адміністративних рішень та методик, що пропонуються до використання.

Організаційні механізми взаємодії між центральними і місцевими органами виконавчої влади характеризуються внутрішньою суперечливістю через вбудований конфлікт інтересів: складні міжбюджетні відносини, неадекватний розподіл державних функцій та повноважень між органами влади, недосконалість визначення змісту державних функцій, виконання яких покладено на окремі органи виконавчої влади, їх неузгодженість та дублювання.

Сьогодні відсутність загальної згоди та єдиного бачення щодо політичного курсу призвело до нестабільної діяльності органів влади, що стало причиною досить напруженої суспільно-політичної та економічної ситуації в Україні та скептицизму стосовно подальших задекларованих змін.

Розв'язання та вирішення згаданих проблем можливе лише шляхом комплексного проведення державно-управлінських реформ: адміністративної, політичної, судової та правової.

УДК 35.077-44.337(477)

Фуртатов В. С.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ІМІДЖУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Дослідження проблематики послуг, зокрема адміністративних, знаходиться на сьогодні на початковій стадії. Протягом багатьох років інституту послуг не приділялось достатньої уваги. Адже незалежно від власного бажання кожен громадянин періодично вимушений звертатися до публічної адміністрації за отриманням паспорта чи оформленням субсидій, за реєстрацією себе як суб'єкта підприємницької діяльності чи для отримання посвідчення водія, дозволу на зберігання та носіння вогнепальної зброї.

У науковій літературі можна зустріти різні визначення поняття «послуга». Деякі науковці схильні під послугою розуміти певне нематеріальне благо, яке надається однією особою (виконавцем) і споживається іншою особою (замовником) у процесі вивчення виконавцем певних дій або здійснення певної діяльності. А тому вони: 1) мають нематеріальний характер, а їх результат не набуває врегульованого вигляду; 2) тісно пов'язані з особою виконавця та процесом учинення ним певних дій (здійснення певної діяльності); 3) не збігаються із самими діями (здійсненням діяльності) виконавця, а існують як окреме явище – певне нематеріальне благо.

Треба зазначити, що сам термін «послуга» в нормативно-правових актах застосовується для регулювання суспільних відносин та використовується в словосполученнях «адміністративна, державна,

публічна або управлінська послуга». Вибір словосполучення, насамперед, залежить від напрямів діяльності суб'єктів публічної адміністрації.

Одним із видів послуг є публічні послуги. Публічні послуги – це всі дії, що надаються публічним сектором або іншими суб'єктами під відповідальність публічної влади і за рахунок публічних коштів.

У науковій літературі існує загальноприйнята класифікація публічних послуг за ознаками суб'єкта, що надає публічні послуги: 1) державні послуги – це послуги, що надаються органами державної влади та держаними підприємствами, установами та організаціями; 2) муніципальні послуги – це послуги що надаються органами місцевого самоврядування, комунальними підприємствами, установами та організаціями.

Адміністративні послуги – це ті публічні (тобто державні та муніципальні) послуги, що надаються органами виконавчої влади, виконавчими органами місцевого самоврядування та іншими уповноваженими суб'єктами і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень.

Можна виділити такі ознаки адміністративних послуг:

1) адміністративна послуга надається за зверненням фізичної та юридичної особи;

2) надання адміністративних послуг пов'язане з забезпеченням юридично значущих умов для реалізації суб'єктивних прав конкретної приватної особи;

3) адміністративні послуги надаються виключно адміністративними органами через реалізацію владних повноважень;

4) право на отримання особою конкретної адміністративної послуги та відповідне повноваження адміністративного органу має визначатися лише законом;

5) результатом адміністративної послуг є адміністративний акт – рішення чи юридично-значуща дія адміністративного органу, яким задовольняється звернення особи.

Отже, адміністративна послуга є видом публічних послуг, тобто є її невід'ємною складовою, на що вказує саме визначення та ознаки адміністративних послуг.

У Законі України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 р. № 5203-VI визначено, що адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до Закону.

Отже, адміністративна послуга – це правовідносини, що виникають при реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи за їх заявою в процесі публічно-владної діяльності адміністративного органу для отримання певного результату.

СВІТОВА ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

Незворотні зміни клімату, зростання цін на енергоресурси, проблеми екологічного забруднення навколишнього середовища, посилення стурбованості з приводу наслідків аварій на атомних електростанціях змушують більшість розвинених країн формувати свої енергетичні стратегії, спрямовані на розвиток альтернативної енергетики. Враховуючи те, що економіка країни знаходиться в значній залежності від імпорту енергоносіїв, розвиток відновлювальної енергетики є не менш важливим напрямом державної політики, ніж збільшення обсягів власного виробництва енергетичних ресурсів.

Світова практика розвитку енергетичних систем свідчить про те, що більшість розвинених країн, зокрема США, Німеччина, Іспанія, Швеція, Данія, Японія активно нарощують обсяги виробництва та споживання саме відновлювальної енергії.

Зауважимо, що до країн, які найбільш інтенсивно розвивають технології і ринки відновлювальних джерел енергії (далі – ВДЕ), у першу чергу належать: США, країни ЄС (насамперед Швеція, Австрія, Фінляндія, Німеччина, Португалія, Іспанія), Японія, Китай. Останнім часом активізувалися в цьому напрямі Бразилія та Індія.

У 2013 р. на розвиток сонячної енергетики у світі було витрачено 114,7 млрд дол. США. Витрати на вітрову енергетику склали 80,3 млрд дол. США. У сектор видобутку енергії з біомаси і відходів вкладено 8 млрд дол. США інвестицій, що на 32 % менше, порівняно з 2012 р. Частку сонячної енергії збільшили країни Латинської Америки – Бразилія, Чилі, Мексика й Уругвай, інвестиції у ВДЕ кожної з яких склали понад 1 млрд дол. США. У Бразилії інвестиції склали 3,4 млрд дол. США. Китай у 2013 р. інвестував понад \$ 61,3 млрд у ВДЕ. При цьому саме Китаю належить приблизно третина доданої протягом 2013 р. сонячної потужності, 60 % від усіх великомасштабних проєктів, які реалізують Китай, США та Японія. Як бачимо, із кожним роком зростають обсяги інвестицій у відновлювальну енергетику, що свідчить про перспективи значного зростання зазначеного напрямку видобутку електроенергії вже найближчим часом.

На нашу думку, 2014 р. стане роком інтенсивного розвитку сонячної енергетики Китаю, у зв'язку з запланованим урядом країни на 2015 р. установленням генеруючих потужностей до 35 ГВт. Урядом поставлено за мету встановити 12 ГВт установленної потужності до кінця 2014 р. Згідно з інформацією Міністерства енергетики та вугільної промисловості

України, у 2013 р. частка електроенергії з відновлюваних джерел енергії в загальному обсязі виробництва зросла з 0,32 % до 0,64 %. Виробництво електроенергії електростанціями на відновлюваних джерелах енергії, за винятком великих гідроелектростанцій, у 2013 р. зросло з 638,6 млн кВт-год у 2012 р. до 1 247 млн кВт-год. За минулий рік на проекти з розвитку альтернативної енергетики та енергоефективності в Україні Європейським банком з реконструкції та розвитку було виділено 54 млн євро.

Згідно з прогнозом British Petroleum «EnergyOutlook 2035», глобальне споживання енергії зросте на 41 % до 2035 р., при цьому 95 % зростання припадатиме на країни з економікою, що розвиваються. До 2035 р. найбільше зростання продемонструють ВДЕ (6,4 % на рік), ядерна енергетика (1,9 % на рік) та гідроенергетика (1,8 % на рік). Лідером у розвитку ВДЕ зараз є Європа, яка займатиме провідні позиції протягом прогнозованого періоду. Частка відновлюваних джерел енергії у виробництві електроенергії в країнах ЄС збільшиться з 13 % у 2012 р. до 32 % у 2035 р.. Відновлювані джерела енергії, сланцевий газ, сланцева нафта та інші в сукупності зростатимуть на 6,2 % на рік що складе 43 % від виробництва енергії до 2035 р. Зростання споживання нових видів енергії стане можливим завдяки розробкам нових технологій та масштабним інвестиціям.

Враховуючи зазначені прогнози дані, не можемо не зауважити, що здешевлення та зростання продуктивності відновлюваних джерел енергії поступово зменшить потребу в політиці підтримки «зеленої» енергетики і, починаючи приблизно з 2020 р., відновлювальна енергетика зможе конкурувати з традиційною енергетикою без субсидування, зокрема на ринках, які мають високу ціну на вуглець. Це сприятиме продовженню проникнення відновлюваних джерел енергії в Європі, а також їх поширення в інші країни.

Слід зазначити, що для розвитку відновлювальної енергетики в багатьох країнах урядами ухвалено відповідні законодавчі акти для зниження податку для виробників електроенергії, яка виробляється електростанціями на відновлюваних джерелах енергії, а також розроблено програми та стратегії розвитку відновлювальної енергетики, які передбачають, зокрема, надання фінансової та організаційної підтримки як на міждержавному, так і на національному рівні, компаніям, які займаються альтернативною енергетикою.

Наприклад, у Данії 75 % вітроустановок є приватною або кооперативною власністю, власники установок звільняються від податку. У США власники вітроустановок отримують державний кредит від 0,5 до 1,5 цента за 1 кВт/год електроенергії, що продається. Цей кредит входить до податку, страхування або платні за землю.

Із точки зору формування ефективної системи державних механізмів стимулювання розвитку відновлювальної енергетики України, корисним є також досвід країн ЄС, у яких широко використовуються «сосячні

зобов'язання» стосовно будівництва з використанням нових сонячних технологій. Їх застосування дає потужний сигнал для користувачів і для будівельного бізнесу.

Також зазначимо, що протягом останніх років значно зросла роль та активність адміністрації міст та районів у просуванні проектів, які передбачають розвиток відновлювальної енергетики та використання ВДЕ. Наразі політику та різноманітні програми, які більшою мірою, аніж загальнодержавні, спрямовані на споживачів енергії через системи «зелених» закупівель і «зелених» сертифікатів, застосовують сотні міст і селищ світу.

На нашу думку, Україні теж необхідно перейти на відновлювальну енергетику. Для цього, зокрема, існує необхідність: здійснити техніко-економічну оцінку використання закордонного обладнання в українських природних умовах; подальше вдосконалення законодавства у сфері відновлювальної енергетики (у т. ч. розробка чітко прописаного правового механізму приєднання генеруючих установок до електромереж); забезпечити пріоритетне надання кредитів на пільгових умовах для компаній, які займаються виробництвом обладнання, яке виробляє енергію з відновлювальних джерел, а також енергокомпаній, які працюють на альтернативних джерелах енергії; спростити процедуру видачі документів дозвільного характеру, пов'язаних із землекористуванням для підприємств, які використовують ВДЕ.

УДК 351

Євтушенко Л. Е.,
учитель вищої категорії ЗОШ № 22, м. Миколаїв, Україна

ІНСТИТУТ ГУБЕРНАТОРСТВА – ОХОРОННА ЛАНКА САМОДЕРЖАВСТВА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ПІСЛЯРЕФОРМЕННИЙ ПЕРІОД

Інститут губернаторства – це ланка місцевого управління, носіїв державної влади – цивільних губернаторів, тобто людей, які займаються безпосереднім керівництвом конкретної адміністративно-територіальної одиниці, що складалась із губернатора і місцевих органів влади, через які губернатор здійснював свої функції.

Інститут губернаторства – це вищий у губернії інститут державної влади й управління, що в межах довіреної йому самодержавними законами влади, здійснює широкий спектр докладно розписаних розпорядницьких і виконавчих функцій, вирішує всі справи життя губернії через розгалужений апарат місцевої губернської адміністрації. Самодержавна влада зберегла інститут губернаторства, тому що саме інститут губернаторства дозволяв самодержавній владі поєднати

поліцейсько-бюрократичні методи з місцевим суспільним управлінням, послідовно проводячи охоронну лінію самодержавного управління.

Незважаючи на деякі обмеження влади губернатора в післяреформений період (виведення з ведення губернаторів судових установ), вплив інституту губернаторства на місцеві справи не тільки не зменшився, але й посилювався, тому що функції губернаторів у сфері контролю й нагляду, спрямовані на підтримку громадського порядку й державної безпеки, зросли. Так, на губернаторів покладался контроль за законністю постанов і розпоряджень, що ухвалюється органами самоврядування, їм надавалося право затверджувати голів повітових земських управ і т. д.

У післяреформений час інститут губернаторства перетворився у всесильний провінційний інститут самовладдя, тому що вирішував долю всіх установ і людей губернії. Так, Закон «Про простір і межі влади губернаторів» від 22.06.1866 р., надав губернаторам право проведення ревізій усіх губернських цивільних установ незалежно від відомчої приналежності, а також виклику службовців для пояснень, що перетворювало губернатора в «повного хазяїна губернії». А згідно з законом «Про порядок виробництва справ у земських, дворянських і міських суспільних і станових зборах» від 13.06.1867 р., усякого роду постанови земств «про зносини й угоди» з іншими земськими органами в інших губерніях набували чинності після схвалення губернатором.

Влада інституту губернаторства постійно посилювалася. У 1876 р. губернатор отримав право видавати обов'язкові для всіх постанови з метою «правильного виконання узаконень про благочинні й безпеки», міг забороняти збори, органи друку й ін., визначати ступінь покарання за їхні порушення.

Згідно з Положенням від 14 серпня 1881 р. «Про міри до охорони державного порядку й громадського спокою» мав право організації поліцейського нагляду (гласного та негласного) за особами «сумнівної політичної благонадійності», введення в губернії положення посиленої охорони, висилки політично неблагонадійних осіб, заборони зборів та ін. Губернаторові було дане право впливати на суд (переглядати списки осіб, які були намічені для обрання їх у мирові судді і списки присяжних засідателів).

Губернатор за законом 1889 р. став головою губернської присутності – особливої адміністративно-судової установи для селянських станових органів, а також головою органів нагляду за ними, губернатор надавав міністру внутрішніх справ кандидатів для затвердження земських дільничих начальників. До інституту губернаторства входив увесь поліцейський апарат губернії: губернатор безпосередньо призначав поліцеймейстерів та повітових справників із помічниками, а також станових приставів, йому повинні були вони негайно доповідати про будь-який «безлад». Протягом післяреформеного періоду в компетенції губернаторів залишалися всі питання адміністративного характеру.

Отже, у післяреформений час Російське самодержавство зберегло інститут губернаторства, щоб поставити під його контроль і нагляд органи місцевого самоврядування (земського й міського), а тому постійно посилювала роль цього інституту на місцях шляхом значного розширення його повноважень.

За допомогою інституту губернаторства імператорська влада забезпечила самодержавний характер адміністративних й інших реформ у другій половині ХІХ ст., зберегла без помітних змін вплив центральних органів державного управління на місцях. Інститут губернаторства дозволив самодержавній владі поєднати поліцейсько-бюрократичні методи з місцевим громадським управлінням, послідовно проводячи охоронну лінію самодержавного управління, яка поступово набувала поліцейського характеру.

УДК 321

Євтушенко Н. О.,
студентка ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ ЯК РІЗНОВИД ЕВФЕМІЇ В ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Вивчення феномену політичної коректності як різновиду евфемії набуває особливої актуальності, тому що термін «політична коректність» активно використовується в сучасному англomовному й українському політичному дискурсі.

Термін «політична коректність» (political correctness) зародився в 70-80-ті рр. ХХ ст. у США у зв'язку з публічними виступами афроамериканців проти використання етнімічної назви «*black*» на позначення темношкірого населення. Термін досить швидко почав чинити вплив на політичну та лінгвістичну культуру західноєвропейських країн. По суті, це була культурно-поведінкова і мовна тенденція ідеології західної демократії, що ґрунтувалася на концептах «справедливості», «рівноправ'я», «дотримання прав людини».

Принцип політичної коректності вимагає уникати використання в мовленні всіх тих одиниць, що можуть уразити гідність індивіда, а точніше замінювати їх нейтральними або позитивно забарвленими евфемізмами. Необхідною умовою політичної коректності мови є уникнення вживання лексичних одиниць, які можуть дискримінувати адресата щодо віку, статі, фізичного стану, соціального положення, расової та культурної приналежності. У сучасному політичному дискурсі термін «політична коректність» («political correctness») вживається, як мінімум, у чотирьох значеннях: як технологія; як ідеологія (сукупність

деяких концепцій, принципів, ідей, гіпотез, правил гри); як політичний рух; як іронічне позначення курйозних результатів застосування технології заміни образливих термінів нейтральними словами й виразами.

В англomовних країнах політична коректність стала формою політичної комунікації як набір ідеологем щодо мовної практики або норм поведінки. Так, установлені заборони «використання образливих прізвиськ», «недоречні жарти» і навіть «неправильно адресований сміх» (misdirected laughter).

Феномен політичної коректності як різновид евфемії в політичній комунікації впливає з самої суті політичного дискурсу, як комунікації особливого виду, що реалізується в політичному впливі, та передбачає обов'язкове усвідомлення, сприйняття, а також координацію діяльності різних суб'єктів політичної діяльності. Саме в політичному дискурсі, як сукупності всіх мовних актів, які використовуються в політичних дискусіях, вживаються евфемізми, які є інструментом для опису подій і частиною подій, стратегією приховування небажаної інформації або пом'якшення висловлювання, що дає змогу зробити менш очевидними неприємні факти.

Евфемізація політичного дискурсу є найбільш ефективним засобом реалізації ідеї політичної коректності. Суть процесу евфемізації політичного дискурсу полягає в прагненні знайти нові способи мовного виразу замість тих, які зачіпають почуття індивідуума, принижують його людські права. Зрозуміло, що процеси евфемізації сучасного політичного дискурсу відбуваються достатньо нерівномірно й зумовлені культурно-історичними, соціально-економічними й політичними чинниками. Вони залежать від морального та релігійного стану суспільства, його ідеологічних та етичних настанов. Тому феномен політичної коректності, як різновид політичної комунікації, виявляється, у першу чергу, у зміні норм мовленнєвої поведінки індивідів, недотримання яких може призвести до негативних наслідків – викликати осуд, підірвати репутацію, зруйнувати кар'єру і т. п.

Вивчення феномену політичної коректності як різновиду евфемії в політичній комунікації дозволяє зробити такі висновки:

– поняття «політичної коректності» з'являється для того, щоб підкреслити роль мови у створенні позитивної атмосфери у відносинах між людьми;

– політична коректність є різновидом евфемії в політичній комунікації том, що допомагає знайти нові способи мовного виразу замість тих, які зачіпають почуття індивідуума, ущемляють його людські права. Саме евфемізація політичного дискурсу – це найбільш ефективний засіб реалізації ідеї політичної коректності, що створює сприятливі умови комунікації.

Підсекція. Конституційно-правові засади та фінансово-економічна основа місцевого самоврядування та регіонального розвитку

УДК 342

Моспаненко І. В.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

**МЕХАНІЗМИ ДОСТРОКОВОГО ПРИПИНЕННЯ
ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД**

Інститут відкликання прямо протилежний до виборів. Він був властивий конституційному та виборчому праву соціалістичних держав, хоча насправді майже не використовувався на практиці, оскільки найчастіше не було законодавчого механізму відкликання, а якщо він і був, то доволі складний. Здебільшого відкликали депутатів, які скоїли злочин, хоча значно простіше це було зробити в інший спосіб, припинивши повноваження на підставі ухвали суду. Інституціоналізація відкликання напряду пов'язувалась із принципом відповідальності виборних осіб перед тими, хто обирає. Ще й тепер у деяких постсоціалістичних країнах є конституційні норми про відповідальність депутатів перед своїми виборцями щодо виконання функціональних обов'язків, що, безперечно, є залишком ліквідованого імперативного мандата.

У демократичних країнах інституту відкликання зазвичай немає, однак, у США, Швейцарії, Японії. Оскільки голосування – це досить дорога процедура, вважає А. Іванов, що депутата, який не виправдав довіри електорату, можна просто не обрати на майбутніх виборах. Якщо ж вибори проводяться за партійними списками кандидатів, коли виборчі округи дуже великі, то відкликання пов'язане також із технічними труднощами.

Відкликання давало можливість виборцям безпосередньо позбавляти посад осіб некомпетентних, безвідповідальних, нечесних. Насправді це своєрідний засіб тиску на депутата. Фактично народні обранці повинні були завжди зважати на те, що їх у будь-який момент можуть позбавити депутатських повноважень, якщо вони не діятимуть відповідно до наказів виборців. Проте поняття суспільного інтересу не завжди збігається з інтересами окремих груп виборців, а інколи й регіонів країни. Тому в більшості держав світу (окрім Білорусі, Куби, Китаю, КНДР та ін.) немає прямої юридичної залежності між діяльністю виборної особи та можливістю відкликання. Депутати діють на свій розсуд як представники всього народу на основі індемнітету – політичної невідповідальності за

дії, учинені під час виконання депутатських обов'язків. Однак вони серйозно залежать політично від партії, яка висувала та підтримувала їх на виборах, або ж від організації, які фінансували їхню виборчу кампанію. Хоча жодних юридичних наслідків відмова голосувати з якогось питання так, як вирішила партійна фракція, для депутатів немає. Звичайно ж, на наступних виборах їм доведеться шукати іншу підтримку та спонсорів. У крайньому разі їх виключать із фракції.

Механізми відкликання депутатів місцевих рад є особливо актуальними. Вітчизняне законодавство визначає такі підстави для відкликання депутата місцевої ради:

- 1) порушення депутатом місцевої ради положень і законів України, що встановлено судом;
- 2) пропуск депутатом місцевої ради протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, невиконання ним без поважних причин рішень і доручень ради та її органів;
- 3) невідповідність практичної діяльності депутата місцевої ради основним принципам і положенням його передвиборної програми.

Багато в чому механізм забезпечення імперативного мандата є неідеальним. Так, за даними статистики, інститут відкликання використовується вкрай рідко, винятково в разі вчинення депутатом місцевої ради злочину, тобто за підставою, що дублює інший конституційний інститут – дострокове припинення повноважень депутата місцевої ради. У зв'язку з цим викликає сумнів така підстава відкликання депутата місцевої ради, як порушення Конституції і Законів України. Така підстава є зайвою – депутата, що порушив закон, значно правомірніше позбавити мандата рішенням ради на підставі обвинувального рішення суду, що набуло законної сили. За таких цілком явних законних підстав немає необхідності задіювати громіздкий інститут відкликання.

За іншою підставою – невиконання депутатських обов'язків – право відкликання депутата місцевої ради фактично не реалізується. Повна неефективність інституту відкликання є наслідком організаційно-фінансових, матеріально-технічних, суспільно-політичних, морально-психологічних проблем, що виникають за необхідності проведення цього заходу.

Отже, механізми відкликання депутатів місцевих рад містяться в законодавстві України, утім вони є неефективними. Тільки підвищення рівня політичної культури всіх учасників виборчого процесу та відповідальність депутатів місцевих рад є тими факторами, що забезпечать якість роботи місцевої влади та відновить довіру громади до представників місцевої влади.

Ібрагімова А. А.,
аспірантка, кафедри місцевого самоврядування,
регіонального розвитку та політичної аналітики
Інституту державного управління,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ ЗА РАХУНОК ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: НЕДОЛІКИ ТА ПЕРЕВАГИ

Сьогодні, враховуючи всі політико-правові події та соціально-економічні умови в державі, фінансове забезпечення територіальних громад України є одним із проблемних питань державної політики в контексті побудови спроможних територіальних громад в Україні, яке потребує нагального правового та економічного вирішення. Адже саме завдяки місцевим фінансам вирішуються основні соціально-економічні проблеми на місцях, враховуючи специфіку певного регіону. Проте, з розвитком суспільних відносин у нових реаліях набули поширення такі явища, як нецільове використання бюджетних коштів, ухилення від сплати податкових платежів тощо. Тому виникає необхідність у вдосконаленні механізму наповнення місцевих бюджетів, що забезпечить соціально-економічний розвиток відповідної території завдяки належному формуванню та ефективному використанню фінансових ресурсів.

Відповідно до ч. 1 ст. 63 Закону України «Про місцеве самоврядування», доходи місцевих бюджетів, частка яких на сьогодні досі низька, формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених в установленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

У більшості зарубіжних країн закономірність функціонування місцевих фінансів полягає в тому, що основним способом формування доходів місцевих органів влади є саме місцеві податки і збори. Так, наприклад, у США за рахунок місцевих податків і зборів забезпечується 58 % прибутків місцевих бюджетів, у Великобританії – 38 %, у Франції – 48 %, в Японії – 55 %. У той же час, питома вага місцевих податків і зборів у дохідній базі місцевих бюджетів України в кращому разі не перевищує 5 %. Наведені статистичні дані демонструють, що для розширення дохідної бази місцевих бюджетів, із метою вирішення проблем економічного і соціального розвитку територіальних громад, необхідно ширше впроваджувати місцеві податки і збори.

До прийняття Податкового кодексу України (далі – ПК України) існувало 2 місцевих податки і 14 місцевих зборів. Після його прийняття до місцевих податків і зборів зараховують: податок на нерухоме майно,

відмінне від земельної ділянки; єдиний податок; збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір. Такі зміни, закріплені в ПК України, на нашу думку, не підвищують значно питому вагу місцевих податків і зборів у структурі дохідної бази місцевих бюджетів, оскільки органи місцевого самоврядування все одно залишаються «заручниками» центральної влади, не маючи права самостійно на своїй території запроваджувати місцеві податки і збори, крім визначених законодавчо, та маючи їх незначний перелік.

Враховуючи зазначене, сьогодні велика увага приділяється питанню оподаткування суб'єктів господарської діяльності. Адже зараз в Україні склалася така ситуація, коли приватне підприємство, установа чи організація зареєстровані в одному місці, а здійснюють свою діяльність через структурні або відокремлені підрозділи в іншому. За таких умов у більшості випадків, оминаючи законодавчі положення, суб'єкти господарювання сплачують податки до того місцевого бюджету, де вони зареєстровані (переважно у великих містах України: Київ, Харків, Донецьк, Одеса). Ця ситуація призводить до того, що економічно розвинуті міста продовжують розвиватися за рахунок додаткових надходжень у місцеві бюджети, а невеликі міста залишаються на тому ж економічному рівні, але з вичерпаною ресурсною базою.

Крім того, існує законодавча прогалина в тому, що питання сплати податку на доходи фізичних осіб до відповідних місцевих бюджетів структурними підрозділами юридичної особи законодавчо визначено, але механізм його справляння нормативно не деталізований. Як наслідок, підприємствами на практиці часто порушується порядок щодо нарахування, утримання і сплати юридичною особою до відповідного місцевого бюджету податків на доходи фізичних осіб за свої відокремлені підрозділи за їх місцезнаходженням.

У зв'язку з тим, що відомості про структурні підрозділи не вносяться до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, це унеможлиблює контроль зі сторони органів державної податкової служби щодо сплати податку на доходи фізичних осіб.

Усе це порушує принцип справедливого розподілу доходів між бюджетами та унеможлиблює фінансові надходження до місцевих бюджетів і соціально-економічний розвиток регіонів. Відповідно буде справедливо, якщо прибуток підприємницької діяльності структурних або відокремлених підрозділів суб'єктів господарювання, буде надходити до відповідних місцевих бюджетів саме за їх фактичним місцезнаходженням, використовуючись на розвиток відповідної територіальної громади.

Таким чином, для усунування зазначених недоліків наповнення місцевих бюджетів в Україні за рахунок оподаткування суб'єктів господарювання, необхідно нормативно деталізувати порядок сплати податків суб'єктами

господарювання та їхніми структурними підрозділами до відповідним бюджетів, за принцип їх місцезнаходження; частину загальнодержавних податків віднести до місцевих; посилити контроль із боку податкових органів за оподаткуванням суб'єктів господарювання та їх структурних підрозділів.

УДК 352.08 (477)

Верба С. М.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРАКТИЧНА ПРОБЛЕМА КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі реформування місцевого самоврядування в Україні зростає актуальність формування потенціалу спроможних та компетентних кадрів, спроможних розробляти, аналізувати й реалізовувати кадрову політику з урахуванням економічного потенціалу та трудових ресурсів регіонів.

Головною перешкодою в цій сфері був тривалий політичний застій в Україні. Надмірна політизованість обраних за системою пропорційних виборів депутатів місцевих рад, інших кадрових призначень в органах місцевого самоврядування, квотні принципи та традиційний принцип лояльності, покладені в основу регіональної кадрової політики, ведуть до відвертого обслуговування посадовцями конкретних корпоративних інтересів, корупційних проявів, погіршення якісного складу місцевих рад і суттєвого ослаблення кадрового потенціалу їх виконавчих органів. Відсутність у діяльності регіональної та місцевої влад професійності, публічності, прозорості для суспільства збільшують кризові явища в кадровому забезпеченні місцевого самоврядування.

Сучасні процеси перепевтілення українського суспільства в напрямі зміцнення демократичних цінностей, децентралізація влади та реформування системи місцевого самоврядування висувають на порядок денний одну з найважливіших умов ефективного втілення реформ, а саме: кадрового забезпечення місцевого та регіонального розвитку, зміцнення кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування.

Кадровий потенціал розуміють як сукупність усіх наявних цивільних, моральних і професійних рис, здібностей, навичок, умінь і можливостей кадрів муніципальної служби, що реалізуються й розвиваються в ході їх професійної діяльності, а також їхніх прихованих особистісних резервів, що можуть бути реалізовані при виникненні потреби в них для досягнення поточних і перспективних цілей в інтересах місцевого співтовариства.

Загальним пріоритетним напрямом удосконалення кадрової політики в системі органів місцевого самоврядування є оптимізація ефективної та оптимальної структури цих органів, адекватної завданням і функціям громади.

Наслідками невиваженої та недосконалої кадрової політики на регіональному та місцевому рівнях стало:

- руйнування кадрового потенціалу служби в органах місцевого самоврядування, де статус, умови праці, умови матеріального забезпечення та соціального захисту посадових осіб місцевого самоврядування не відповідають рівню покладеної на них відповідальності;

- низький рівень організаційно-кадрової роботи в місцевих органах державної влади та органах місцевого самоврядування;

- загострення протистояння з органами місцевого самоврядування та територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади (нечіткий розподіл повноважень між місцевими державними адміністраціями, місцевими радами і їх виконкомом, міськими головами тощо);

- прояви конфліктності по лінії «влада – громадськість», зростання скарг громадян, порушення законодавства про службу в органах місцевого самоврядування та боротьбу з корупцією, недбале ставлення до інтересів громади.

У теперішньому гострому стані реформування органів місцевого самоврядування першочерговим завданням є вдосконалення системи професійного розвитку посадових осіб місцевого самоврядування шляхом навчання за інноваційними програмами та новітніми технологіями, а тим самим підвищення престижу муніципальної служби та авторитету посадових осіб. Компетентність управлінських кадрів на місцевому та регіональному рівнях є основою успішного здійснення будь-яких реформ. Тому питання подальшого розвитку кадрового потенціалу місцевого самоврядування покладено як на органи державної влади й органи місцевого самоврядування, так і на Національну академію державного управління при Президентові України та магістратури з підготовки державно-управлінських кадрів.

Розвиток кадрового потенціалу регіонів необхідно втілювати з урахуванням кращих прикладів та життєвих втілень реформ країн, де ці реформи вже втілені та працюють на благо громад. У контексті активізації формування громадянського суспільства в Україні найактуальнішими питаннями сьогодення є налагодження ефективної взаємодії між владою та суспільством, створення дієвих механізмів цього процесу. Особливо це стосується органів місцевого самоврядування тому, що вони є найбільш наближеними до населення. Розвиток та зміцнення місцевого самоврядування як форми народовладдя служитиме запорукою подальшого розвитку держави в цілому.

Сорока С. В.,
 доктор наук з державного управління, доцент,
 Інститут державного управління ЧДУ ім. Петра Могили,
 доцент кафедри місцевого самоврядування,
 регіонального розвитку та політичної аналітики,
 м. Миколаїв, Україна

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ПОЗИТИВИ ТА НЕГАТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Актуальним питанням української зовнішньої політики є підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, складовою частиною якої є створення зони вільної торгівлі. Щоб зрозуміти важливість для України торгівельних відносин з ЄС, пропонуємо звернутися до таблиці.

Таблиця

Обсяги торгівлі України з зарубіжними країнами

	Імпорт	Експорт
Країни ЄС	30,5 %	24,2 %
Росія	33,3 %	26,1 %
Білорусь	6,1 %	
Казахстан		3,9 %

Отже, Європейський Союз є важливим торгівельним партнером України, поряд із Росією. Крім того, за даними Державної служби статистики обсяг, прямих інвестицій в економіку України з країн ЄС на 1 жовтня 2011 р. становив 38,8 млрд дол. США, що складає 80 % загального обсягу інвестицій в Україну. Водночас слід наголосити, що для ЄС Україна як торговельний партнер не має надто великого значення, адже торгівля з нашої країною становить усього 0,9 % від загального обсягу.

Саме створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС створить сприятливе середовище для посилення торгівлі між двома сторонами. Це є можливим через те, що така зона передбачає скасування тарифів майже щодо всіх товарів і послуг. Після набуття чинності угоди про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС митні тарифи стануть нульовими для понад 90 % промислових та 80 % сільськогосподарських і харчових товарів. Зрештою, загальна мета створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС – це забезпечення 95 % торгівлі без митних зборів між ЄС та Україною.

Стосовно окремих товарів, щодо яких не було досягнуто домовленості про повну лібералізацію, сторони домовилися зменшувати або скасовувати мито на імпорт таких товарів у рамках цього розділу та відповідно до визначеного графіку. Також щодо окремих сільськогосподарських товарів не передбачено повного скасування ввізного мита, натомість установлено

безмитні тарифні квоти на ключові товари походженням з України. Зокрема, за інформацією Міністерства аграрної політики і продовольства передбачаються такі квоти на безмитний експорт в ЄС:

- 1,6 млн т зернових у перший рік дії положень про ЗВТ із поступовим збільшенням до 2,0 млн т за п'ять років. Квота на експорт в ЄС пшениці становить 950 тис. т (1 млн т через п'ять років), кукурудзи – 250 тис. т (350 тис. т), ячменю – 400 тис. т (650 тис. т);

- 20 тис. т заморожених тушок курей і 16 тис. т обробленої продукції у перший рік із поступовим збільшенням до 20 тис. т за п'ять років;

- 3 тис. т яєць у шкаралупі та 3 тис. т продуктів переробки яєць;

- 12 тис. т яловичини;

- 40 тис. т свинини (порівну обробленої свинини та тушок).

Зрозуміло, що вільна торгівля має проблеми для української економіки, оскільки для певних груп товарів передбачено перехідні періоди, протягом яких сторони націлені на поступове скасування митних тарифів. При цьому ЄС пропонує так званий асиметричний підхід: Україна отримує довший, ніж ЄС, період для поступового зменшення або скасування своїх митних тарифів. Терміни для цього встановлюються від двох до десяти років, однак передбачено узгодження для кожного товару сільськогосподарської або промислової продукції. Крім того, для українських виробників існує й певний важливий виклик, а саме: відповідальність української продукції нормам і стандартам якості ЄС. Вирішення цього питання для українських виробників має особливу актуальність, адже саме скасування митних тарифів у торгівлі України з ЄС не гарантує вільної торгівлі, якщо українські товари не відповідають стандартам якості ЄС. У зв'язку з цим, згідно зі ст. 56 Угоди, Україна зобов'язується вжити необхідних заходів із метою досягнення відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології, акредитації.

Потенційними перевагами створення поглибленої зони вільної торгівлі України і Європейського Союзу є:

- надання додаткового прискорення темпам зростання ВВП;

- поліпшення структури експорту і сальдо платіжного балансу України;

- покращення розвитку експортоорієнтованих галузей (металургії, хімічної промисловості, сільського господарства), рибної і легкої промисловості;

- зростання надходжень іноземних інвестицій;

- одержання доступу до передових високих технологій;

- поліпшення доступу до якісніших і дешевших товарів і послуг;

- покращення рівня енергетичної безпеки і зменшення енергетичної залежності України (зокрема, через установлення економічно обґрунтованих цін на імпортований природний газ і на транзит енергоресурсів через територію України, а також на зберігання природного газу в українських підземних газосховищах);

- прискорення зростання добробуту населення.

До ризиків створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною і ЄС належать:

- посилення конкуренції з підприємствами ЄС на ринку України;
- банкрутство неконкурентоспроможних підприємств;
- збільшення витрат українських підприємств на адаптацію до стандартів і норм ЄС (стандартів продовольчої безпеки, директиви REACH тощо);
- збільшення витрат на адаптацію законодавства України щодо законодавства ЄС;
- закріплення переважання сировинної та низько технологічної продукції в структурі товарного експорту України;
- зростання від'ємного сальдо в торгівлі між Україною та ЄС.

При створенні ефективної ЗВТ українській стороні варто зосередити увагу на:

- установленні асиметричного режиму доступу до ринків, оскільки вартість багатьох ресурсів в Україні вища, ніж в ЄС;
- взаємному визнанні технічних стандартів, адже, наприклад, через невідповідність стандартам ЄС 90 % продукції машинобудування України, її не може бути експортовано до країн ЄС;
- симетричній відмові від застосування приблизно однакових тарифів, зокрема, щодо текстильної продукції, легкових автомобілів тощо.

У разі довготривалої співпраці з Європейським Союзом Україна отримає можливість реалізації власного виробничого потенціалу та довготривалі доходи від реалізації власної продукції на міжнародному ринку. У випадку створення зони вільної торгівлі з Євросоюзом Україна отримає доступ до нових ринків збуту, що надасть змогу прогнозувати можливі економічні наслідки такої діяльності. Водночас держава зможе залучити вигідних бізнес-партнерів та іноземні інвестиції, які зможуть поліпшити технічну та технологічну базу промисловості України. Фактор ризику в тому, що українські товари виявляться неконкурентоспроможними через низьку якість.

УДК 351

Плевак С. М.,

аспірант,
кафедри державного управління та політичної аналітики
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Із кінця 1980-х рр. і до початку нового століття в усіх державах Центральної та Східної Європи (в тому числі і в Україні) відбувається

активний процес реформування системи державного управління й удосконалення органів державної влади, тобто розпочинаються масштабні трансформаційні процеси. Наслідком трансформацій стала загальна еволюція суспільно-політичного устрою та створення демократичної, правової, соціальної держави і становлення громадянського суспільства в країнах регіону.

Проаналізувавши наукову літературу, можна стверджувати, що «трансформація» має ряд близьких за змістом понять і досить часто використовується в різних галузях наукового знання і в публіцистичних текстах. Однак «теорії трансформації» як такої ще не існує. Термін «трансформація» походить від латинського слова «transformare», «transformatio» і перекладається як «перетворення», «зміна». У словниках сучасної літературної мови термін «трансформація» подається як перетворення, зміна виду, форми, істотних властивостей того чи іншого об'єкта, видозміна соціальних інституцій та структур, що часом супроводжується їх докорінним оновленням. Це поняття застосовують для характеристики докорінних перетворень, що розпочалися в низці країн світу, в яких традиційні уклади суспільного життя змінюються, суспільства переходять на засади демократичних процедур, ринкової економіки, визначають склад політичних інститутів, визнають верховенство права та поваги прав людини, свободи слова тощо. Це системний тривалий процес, який у різних країнах відбувається по-різному, відповідно з різними результатами.

Трансформація державного управління являє собою докорінне перетворення форми та змісту управлінської системи, досягнення нового якісного стану її організації та функціонування, передусім перехід до нових принципів управління. Основним шляхом трансформацій системи державного управління виступають відповідні реформи. Докорінне перетворення всієї системи державного управління може здійснюватися також у межах соціальних або політичних революцій, проте останні в наш час вважаються менш доцільними, ніж еволюційні зміни за допомогою реформ. Трансформація системи органів державної влади – це зміна їх структури, докорінне перетворення форми та змісту функціонування, досягнення нового якісного стану їх організації.

Мета трансформації – заміна старої партійно-державної системи, створення нової системи державного управління, нового правового простору, суттєве оновлення органів державної влади, виробничого потенціалу суспільства та зростання загального добробуту в державі. Суттєву частину трансформації складають економічні перетворення. Трансформаційний процес виявляє себе як мистецтво державного управління в перехідний період, мистецтво вдалого використання плюсів та мінусів конкретної ситуації.

Потреба в трансформації виникає тоді, коли існуючими методами управління не можна розв'язати тих проблем у суспільстві, що починають

виникати. Тому постає питання про зміну існуючих принципів, методів, функцій та форм існування. Країни, перш за все, мають точно визначити шлях переходу в нову якість із альтернативним вибором найкращого варіанту. Можна виокремити різні за характером шляхи трансформаційних перетворень. Це революційні, еволюційні та імітаційні.

Оскільки трансформація являє собою процес, то важливо визначити його етапи. По-перше, відбувається переоцінка існуючого становища в суспільстві та оцінка змісту й масштабів кризи, що має системний характер у країні. На другому етапі трансформації відбувається соціальна діагностика, тобто об'єктивна характеристика сучасного становища в країні, історія його виникнення і пошук можливостей та шляхів виходу з кризової ситуації. На наступному етапі проводиться демонтаж старої системи, ліквідація її реальних невідповідностей досягнутому рівню суспільного розвитку. На останньому етапі відбувається нове самовизначення суспільства, висування та обґрунтування перспективних шляхів розвитку. Таку характеристику етапів процесу трансформації запропонував білоруський учений А. М. Данилов. Однак, на думку автора, перший та другий етапи трансформаційного процесу можна об'єднати через схожість їхніх задач. Таким чином, можна представити наступну поетапну характеристику процесу трансформації.

На першому етапі проводиться діагностика існуючого становища в суспільстві, визначається історія виникнення кризових явищ у країні. На другому етапі відбувається демонтаж старої системи державного управління, ліквідація її реальних невідповідностей досягнутому рівню суспільного розвитку. На третьому етапі, відповідно, відбувається нове самовизначення суспільства, висування та обґрунтування перспективних шляхів розвитку.

Перший етап трансформації системи органів державної влади в країнах Центральної та Східної Європи розпочався з визначення того, які норми існування державного управління повинні бути чітко відкинуті і ніколи не будуть відтворюватися. Початком процесу трансформації варто вважати усунення комуністичної партії від влади або, принаймні, ліквідацію її монополії на урядову владу. На цьому етапі відбувається повна ліквідація адміністративно-командної системи управління в країні, з'являється потреба у формуванні нового міцного інституту влади, покликаному забезпечити докорінні перетворення, які б забезпечили швидкий вихід із системної кризи в країні. У Польщі перший етап трансформації представлений роботою «круглого столу», що працював у лютому-квітні 1989 р. та включав представників правлячої коаліції, «Солідарності», Загально-польської угоди профспілок та римокатолицької церкви (всього в переговорах брало участь 56 осіб). У ролі безпосереднього результату роботи «круглого столу» 7 квітня 1989 р. Сейм ухвалив три важливі закони: формування другої палати парламенту,

названої Сенатом, можливість вільного висунення виборцями кандидатів до Сейму та Сенату і створення канцелярії Президента замість Державної Ради.

На другому етапі трансформації системи органів державної влади в країнах Центральної та Східної Європи відбувався процес прийняття конституцій (1990-ті рр.), які стали найкращим інструментом стримування демократичної держави на сучасному етапі. Чинна Конституція Республіки Польща була прийнята парламентом – Національним зборами – 2 квітня 1997 р., підписана президентом А. Квасьневським 16 липня 1997 р. і схвалена на референдумі 25 травня 1997 р.

На цьому етапі трансформації можна простежити принципові зміни в структурі і механізмі функціонування як центральних, так і місцевих органів державної влади. Передбачалася реорганізація внутрішньої структури Ради міністрів і міністерств за функціональним принципом замість галузевого, відбувалося розмежування політичних та адміністративних функцій в уряді й розведення їх структурно, були розмежовані функція розробки політики й нагляду від власне виконавчих функцій, сталося підвищення ролі стратегічного планування й регуляторних функцій центральних органів і втілення в життя механізму координації процесу впровадження політики.

Трансформація місцевих органів державної влади в Польщі відбувалася шляхом здійснення адміністративно-територіальної реформи, яка була започаткована в 1990 р., а повністю завершена в 1998 р. Проведення адміністративної реформи було викликане необхідністю оптимізації процесу управління територіями і приведення територіального устрою у відповідність до існуючої в Європейському Союзі системи регіонального поділу NUTS (The Nomenclature of Territorial Units for Statistics), що запроваджена в 1998 р. і являє собою п'ятирівневу ієрархічну класифікацію, де відокремлюються три регіональних рівні (NUTS 1-3) та два місцевих (NUTS 4-5).

Третій етап трансформації системи органів державної влади в країнах Центральної та Східної Європи передбачає визначення бажаних перспектив розвитку країни, ставлення населення до змін, що відбулись, формування нового самовизначення суспільства. Про успіхи трансформації країн Центральної та Східної Європи і конкретно Польщі свідчить їх вступ до НАТО та Європейського Союзу – міжнародних організацій, які висувають до своїх членів високі вимоги щодо додержання політичних свобод і громадянських прав та демократичності устрою системи державного управління.

При переході від тоталітарних режимів до демократичної системи державного управління трансформаційний процес охоплює всі сфери суспільного життя, бо і в політиці, і в економіці, і в культурі – скрізь треба замінити монопольну систему на плюралістичну. Дослідники визначили

такий перехід як модель прямого переходу. Сутність цієї моделі полягає в тому, що після загибелі комуністичного (тоталітарного) режиму в країні встановлюється режим електоральної (процедурної) демократії, який поступово консолідується і переростає в ліберальну (структурну) демократію. Такий варіант продемонстрували Польща, Словенія, Естонія, Угорщина, Словаччина, Литва, Латвія, Чехія, які, за висновками «Freedom House», уже стали вільними країнами з консолідованими демократичними режимами та оновленими органами державної влади.

ІНФОРМАЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

УДК 615.4.697.94

Бєліков О. С., Чимбір О. М., Щесюк О. В.
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СИСТЕМА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОДНОЧАСНО МІКРОКЛІМАТУ І ПОДАЧІ АЕРОЗОЛЬНИХ ЛІКІВ У КЮВЕЗ

Постановка проблеми. В середньому недоношені діти хворіють частіше за звичайних дітей, а процес їх одужання триває довше. Недоношені діти більш схильні до хвороб дихальних шляхів (бронхіт, пневмонія тощо), що потребує забезпечення спеціальних умов їх утримання. Для цього створені спеціалізовані медичні системи (інкубатори або кюбези), де здійснюється медичний догляд за маленькими пацієнтами. Одним із найголовніших чинників, при цьому, є створення дихального комфорту і розсіювання лікарських засобів у повітрі. Виходячи з цього, актуальною є розробка системи, яка б забезпечувала одночасно лікувальні функції і мікроклімат у кюбезі.

Метою даної роботи є розробка системи подачі аерозольних ліків у кюбез для забезпечення необхідної температури і вологості повітря та для лікування (профілактики) захворювань верхніх дихальних шляхів і легень аерозолями рідких лікарських речовин (мінеральних вод, водних розчинів солей, відварів лікарських трав і т. п.).

Розробка системи для забезпечення одночасно мікроклімату і подачі аерозольних ліків у кюбез. Система складається з таких основних елементів: блок живлення; блок управління на базі мікроконтролера; блок фототерапії; датчики температури, вологості і руху повітря; системи зволоження повітря; фільтру і вентилятору повітря; повітряних клапанів. Для забезпечення відповідної вологості повітря у кюбезі використовуються зволожувачі. Найвідомішими зволожувачами є генератори гарячої пари. Як правило, такий прилад містить усередині корпусу ємність з водою, що знаходиться в тепловому контакті з нагрівальним елементом, який випаровує воду в ємності і направляє пару через розпилювач назовні корпусу в оброблювану кімнату. Для того, щоб ще ефективніше вирішувати проблеми, пов'язані з дихальним комфортом і з якістю повітря, були висунуті вимоги щодо розширення сфери використання таких приладів, зокрема, в галузі медицини для недоношених дітей.

Для усунення недоліків існуючих зразків було створено конструкцію ультразвукового зволожувача повітря, що забезпечує поліпшення дихального комфорту та оздоровлення повітря, і яка більш безпечна при

використанні в дитячих кювезах. Крім того, розроблений зволожувач повітря запобігає зайвим витратам лікарської речовини під час розбризкування.

Принцип роботи зволожувача повітря наступний. В робочій ємкості знаходиться рідина та лікарські речовини, які в подальшому перетворюються в пару, а запас дистильованої води – в іншій ємкості. Керування рівнем рідини в робочій ємкості здійснюється трьома датчиками рівня. Для заповнення і звільнення ємкостей використовуються клапани. Живлення мікроконтролера, блока управління, генератора електричних коливань, блока сигналізації та РК-дисплея здійснюється блоком живлення. Формування ультразвукових коливань та отримання холодної пари відбувається в ультразвуковому випромінювачі за допомогою генератора електричних коливань. Після системи запобігання розбризкування (вловлює краплі рідини, що перевищують заданий розмір) повітряно-аерозольна суміш подається у кювез.

Висновок. Розроблено систему, що призначена для використання у кювезах (барокамерах), з метою підтримки необхідної температури і вологості повітря та для лікування (профілактики) захворювань верхніх дихальних шляхів та легень аерозолями рідких лікарських речовин (мінеральних вод, водних розчинів солей, відварів лікарських трав тощо). Також її застосування може бути ефективно використано для очищення повітря від шкідливих для здоров'я речовин та мікроорганізмів шляхом розпилення дозованих порцій рідин за заданою програмою.

УДК 004.942:519.25

Приходько С. Б.,

д.т.н., доцент,

НУК им. адмирала Макарова, г. Николаев, Украина

Макарова Л. Н.,

соискатель, г. Николаев, Украина

ДОВЕРИТЕЛЬНЫЙ ИНТЕРВАЛ НЕЛИНЕЙНОЙ РЕГРЕССИИ ВРЕМЕНИ ВОССТАНОВЛЕНИЯ РАБОТОСПОСОБНОСТИ УСТРОЙСТВ ТЕРМИНАЛЬНОЙ СЕТИ НА ОСНОВЕ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ ДЖОНСОНА

Оценку времени восстановления работоспособности устройств терминальной сети можно осуществить на основе нелинейной регрессии. По эмпирическим данным возможно найти только оценку истинного уравнения регрессии. Более надежную оценку возможно получить с помощью доверительного интервала.

При нормальном законе распределения СВ доверительный интервал линейной регрессии строится с использованием t -распределения Стьюдента.

Для нелинейной регрессии доверительный интервал может быть построен с помощью следующего подхода: с помощью нормализующего преобразования осуществляется переход от исходных негауссовских СВ к гауссовским, для которых строится линейное уравнение регрессии традиционным способом, находится для него доверительный интервал, с помощью обратного преобразования выполняется переход к нелинейному уравнению регрессии и его доверительному интервалу.

В общем виде линейная регрессионная модель нормализованных значений СВ может быть представлена уравнением:

$$z_y = b_1 z_x + b_0, \quad (1)$$

где b_1, b_0 – коэффициенты линейной регрессии, которые находятся методом наименьших квадратов.

Используя модель (1) и нормализующее преобразование Джонсона, строим нелинейную регрессионную модель времени восстановления работоспособности устройств терминальной сети:

$$y = \frac{e^{c_1} (\lambda_y + \varphi_y) + \varphi_y}{1 + e^{c_1}}, \quad (2)$$

где: $c_1 = \frac{1}{\eta_y} \cdot (b_1 \cdot c_2 + b_0 - \gamma_y), c_2 = \gamma_x + \eta_x \ln\left(\frac{x - \varphi_x}{\lambda_x + \varphi_x - x}\right)$.

Алгоритм построения $(1-\alpha)\%$ доверительного интервала линейного уравнения регрессии можно представить следующим образом:

1. При каждом фиксированном значении z_{xi} рассмотрим соответствующие ему значения $z_{yi}, i \in [0; m]$, как малую выборку, которую повторно нормализуем с помощью преобразования Джонсона. Для полученной выборки z_y^* найдем выборочное среднее m_{zy}^* и выборочное среднеквадратическое отклонение S_{zy}^* .

2. Используя традиционный способ на основе t -распределения Стьюдента для выборочного среднего нормальной выборки найдем $\Delta z_y^* = t_{n-1} S_{zy}^* / \sqrt{m}$ и получим границы доверительного интервала выборочного среднего СВ z_y^* : $z_y^* \min = \bar{z}_y^* - \Delta z_y^*$ и $z_y^* \max = \bar{z}_y^* + \Delta z_y^*$.

3. По обратному преобразованию (3) и (4) для значений $z_y^* \min$ и $z_y^* \max$ получаем границы доверительного интервала выборочного среднего СВ z_y : $z_y \min$ и $z_y \max$.

4. По всем значениям $z_y \min$ и $z_y \max$ строим нижнюю и верхнюю границы доверительного интервала уравнения регрессии с помощью квадратичного полинома вида:

$$z_y = d_2 z_x^2 + d_1 z_x + d_0, \quad (3)$$

где: d_2, d_1, d_0 – коэффициенты регрессии, которые находим методом наименьших квадратов.

(1- α)% доверительный интервал нелинейного уравнения регрессии можно построить, используя регрессионную модель (3) для нижней и верхней границ и нормализующее преобразование Джонсона:

$$y = \frac{e^{k_1}(\lambda_y + \varphi_y) + \varphi_y}{1 + e^{k_1}}, \quad (4)$$

$$\text{где: } k_1 = \frac{1}{\eta_y} \cdot (d_2 \cdot k_2^2 + d_1 \cdot k_2 + d_0 - \gamma_y), k_2 = \gamma_x + \eta_x \ln\left(\frac{x - \varphi_x}{\lambda_x + \varphi_x - x}\right).$$

УДК 04.70

Сливинский А. П.,

ЧГУ им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина

КОСМОМИКРОФИЗИЧЕСКАЯ ГИПОТЕЗА СТРОЕНИЯ ВЕЩЕСТВА

Академик Сахаров в работе [Сахаров А. Д., 1989] изложил необходимость дальнейшего формирования задач и перспектив развития космомикрoфизики – новой фундаментальной науки, возникшей на стыке физики элементарных частиц и космологии. О чём Сахаров пишет: – «появление космомикрoфизики есть закономерный результат самостоятельного развития физики элементарных частиц и космологии — науки о происхождении и эволюции Вселенной и имеет огромное научное и общеполитическое значение».

В своё время Уилер заметил [Misner С., Wheeler J., 1957], – «происхождение свойств элементарных частиц и их разнообразие, возможно связаны с разнообразием топологических свойств пространства-времени в малых масштабах». С другой стороны понятна озабоченность излагаемая Стивен Хокингом в книге [Stephen Hawking & Leonard Mlodinow, 2005], где он говорит: – «Поскольку теории постоянно пересматриваются с учетом новых наблюдений, они никогда не излагаются достаточно сжато и просто, чтобы их могли постичь обычные люди. Для этого нужно быть специалистом, но даже тогда вы вправе надеяться на полное понимание лишь малой доли научных теорий. Кроме того, прогресс науки настолько стремителен, что в школе или университете всегда преподаются несколько устаревшие знания. Лишь немногим людям удастся следить за быстро раздвигающимися границами знания, если они посвящают этому все свое время и сосредотачиваются на маленькой области. Остальная часть населения имеет слабое представление о совершаемых прорывах и о том волнении, которое они производят в умах ученых. С другой стороны, если верить Эддингтону,

семьдесят лет назад только два человека понимали общую теорию относительности. В настоящее время ее понимают десятки тысяч универсантов и многие миллионы людей, по крайней мере, знакомы с ее идеями. Если бы удалось создать полную объединенную теорию, то появление сжатого и простого ее изложения оказалось бы лишь вопросом времени, и, подобно теории относительности, ее стали бы преподавать в школах, по крайней мере в общих чертах. Мы все смогли бы тогда получить некоторое представление о законах, которые управляют Вселенной и ответственны за наше существование. Но даже открытие полной объединенной теории не означало бы возможности предсказывать все события по двум причинам. Первая причина – ограничение, которое накладывает на нашу предсказательную способность квантово-механический принцип неопределенности. Нет никаких способов его обойти. На практике, однако, это первое ограничение менее жестко, чем второе. Второе вытекает из того факта, что мы, вероятнее всего, не сможем решить уравнения такой теории, за исключением тех, что описывают очень простые ситуации. Как уже говорилось, никто не может точно решить квантовые уравнения для атома, в котором вокруг ядра обращается более одного электрона. Мы даже не располагаем точным решением задачи о движении трех тел в такой простой теории, как закон всемирного тяготения Ньютона, и трудностей становится тем больше, чем больше число тел и чем сложнее теория».

Основной особенностью предлагаемой модели является попытка наглядно представить модель элементарной частицы, в духе планетарной модели атома водорода Нильса Бора. Модель элементарной частицы представляется в виде системы из двух экстремальных черных дыр (ЭЧД), либо белых дыр (ЭБД) (по терминологии приведенной в работе [Новиков И. Д., Фролов В. П., 2001.]), вращающихся друг около друга со скоростями порядка скорости света. Подобная гипотетическая модель элементарной обозначена как s-объект, s-объекты способны взаимодействовать друг с другом только за счёт гравитации. Образование s-объектов возможно на инфляционной стадии сверхсветового расширения Вселенной, когда пространство претерпевало «разрывы», а образующиеся в этом процессе минимальные «пузыри» как раз и могли бы играть роль s-объектов в качестве «зародышей» вещества. Реликтовые ЭЧД либо ЭБД, в процессе сброса массы за счёт гравитационного излучения, могут порождать спектр элементарных частиц. Оценки температуры гравитационного реликтового излучения составляют величину $T_r \approx 10^{-3}\text{K}$. Энергия покоя элементарной частицы в данном модельном представлении носит чисто гравитационный характер. В качестве возможных следствий модельных представлений, на «холодной» стадии развития Вселенной рассматривается возможность образования сверхтяжёлых «атомов» на основе реликтовых ЭЧД, способных играть роль центров гравитационной конденсации окружающей газообразной

среды. Сверхтяжёлые «атомы» могут быть наблюдаемы в оптическом диапазоне по спектральным особенностям. При допущении, что помимо обычного вещества в пространстве могут присутствовать и реликтовые ЭЧД, либо ЭБД, которые могут играть роль WIMP в качестве ХТМ неучтенной, скрытой массы Вселенной, так называемой «Тёмной Материи». Предположим, что в настоящее время Вселенная содержит N реликтовых ЭЧД, тогда на основании наблюдаемых данных представленных например в [Rees M., Ruffini R., Wheeler J. A., 1974], в настоящее время число барионов N_b составляет величину $N_b \approx 10^{80}$, что соответствует массе $M_b \approx N_b \cdot m_p \approx 10^{56}$ г. Допустим, что в соответствии с наблюдаемыми данными, за счёт скрытой Тёмной Материи, масса Вселенной приблизительно на два порядка превышает массу M_b . Тогда число реликтовых ЭЧД(ЭМБ) N_{p3} , с учётом того что $m \gg m_p$:

$$N_{p3} \approx 10^2 \cdot M_b / m \approx 10^{63}. \quad (1)$$

Разумеется оценка средней плотности ρ вещества, вычисленная с использованием (1), для современного радиуса Вселенной $R \sim 10^{28}$ см, будет превышать критическое значение $\rho_k \approx 1,1 \cdot 10^{-29}$ г/см³.

УДК 537.311.33+621.315.592

Chuiko G., Dvornik O.,

Petro Mohyla Black Sea State University,

Mykolayiv, Ukraine

SYMMETRY OF TWO-DIMENSIONAL HYBRID METAL-DIELECTRIC PHOTONIC CRYSTAL WITHIN MAPLE

Hybrid structures were made by assembling monolayers of closely packed colloidal microspheres on a metal-coated glass substrate. In fact, this architecture is one of several realizations of hybrid plasmonic-photonic crystals, which differ in photonic crystals dimensionality and metal film corrugation.

The basic hypothesis is that considered only the single hexagonal two-dimensional dense packing of identical spheres irrespective of materials either of substrates or of spheres itself. Structures are considered as infinite two-periodical in two dimensions that lie in a plane (x, y). Axis z – normal to the plane of the layer. Basic vectors of translates are not normal, because with angle $-\left(\frac{2\pi}{3}\right)$, but same for norm. Thus 2D elementary cell is correct hexagon.

The main challenge were exploring of those properties of structures which are caused by their space symmetry. In particular, it was necessary to establish the so-called «rules of selection», i. e. the list of the allowed transitions between electronic states of different symmetry and energy that can be induced by light of varying polarization. Additional interest was to demonstrate the possibilities of MAPLE within this specific field.

The same norms of both translational vectors ($\|\tau_1\| = \|\tau_2\|$) and the angle between them $\left(\frac{2\pi}{3}\right)$ define unambiguously a two-dimensional hexagonal primitive lattice. Hence the two-dimensional group of symmetry is fixed as $p6mm$, because just five kinds of two-dimensional lattices are known and only one of them is hexagonal moreover. Main axis is one-sided, because the symmetry center is absent into $p6mm$ group of symmetry as an independent element of symmetry. Only two matrices of group generators for the matrix presentation of all its elements of symmetry are needed. Really we need just 2D-reduced submatrices of those generators and their traces, because we deal with 2D group of symmetry.

The group has four 1D irreducible representations (A_1, A_2, A_3, A_4) and two 2D (E_1, E_2). The energy spectrum of $p6mm$ structure consist of energy levels of six above mentioned types of symmetry, and moreover, two of them are twice degenerated by symmetry. Their characters are well-known too. We only allowed ourselves to present them in a bit unusual, but convenient for our calculations of vector forms.

At a certain polarization is allowed some transitions between states of different symmetry and energies in both possible directions. Especially, the transitions are allowed among states with such symmetries:

$$\begin{array}{c} A_1 \leftrightarrow E_2 \leftrightarrow A_3 \\ \updownarrow \\ A_2 \leftrightarrow E_1 \leftrightarrow A_4 \end{array}$$

All conclusions obtained above were proved experimentally.

УДК 004.423.25-047.44

Яблонська К. Ю.,

аспірант, ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОБУДОВА ТАБЛИЦІ ПЕРЕХОДІВ ДЛЯ СИНТАКСИЧНОГО АНАЛІЗАТОРА МОВИ ОПИСУ СЦЕНАРІЇВ

В роботі описано мову опису сценаріїв для роботи вітрової електростанції (ВЕС) на основі LL-граматики. На рис. 1 графічно представлено частину граматики опису сценаріїв. Після певних перетворень граматики (усунення лівої рекурсії, ліва факторизація) було виконано лексичний аналіз. Наступним кроком стала реалізація спадного синтаксичного аналізатора без відкоту, називаного *предиктивним синтаксичним аналізатором (ПСА)*.

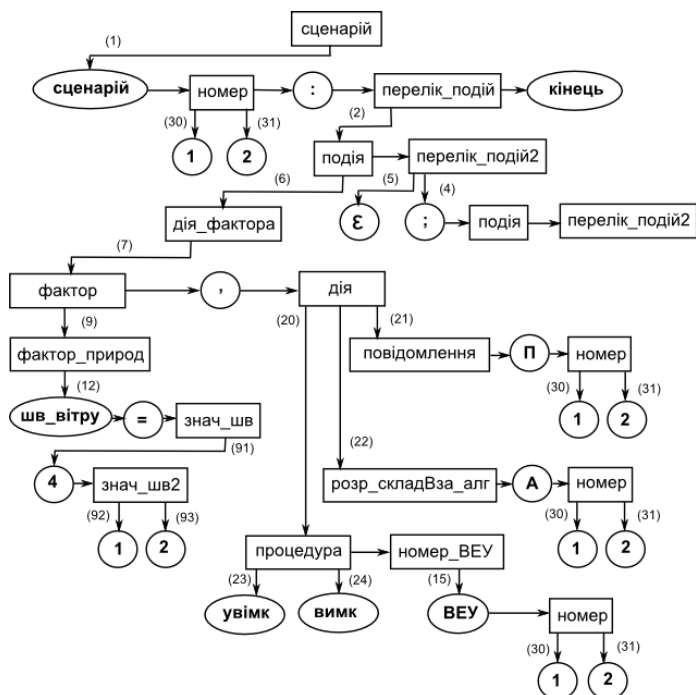

Рис. 1. Графічне представлення частини LL-граматики для роботи ВЕС

У моделі компілятора синтаксичний аналізатор отримує рядок токенів від лексичного аналізатора, перевіряє, чи може даний рядок породжуватись граматикою вихідного рядка, а також повідомляє про можливі помилки.

Побудова ПСА основана на нерекурсивному предикативному синтаксичному аналізі, який можна застосовувати до LL(n)-граматик. Після усунення неоднозначностей за відомими алгоритмами побудовані множини термінальних символів, що можуть зустрітись перед кожним нетермінальним символом, і множини термінальних символів, що можуть зустрітись після кожного не термінального символу. На основі цих двох множин побудована таблиця переходів ПСА. Проведено перевірку синтаксичного розбору речень, написаних розробленою мовою опису сценаріїв, які демонструють правильність побудованої таблиці переходів. Процеси побудови вказаних вище множин і самої таблиці переходів автоматизовано, тому технологія створення проблемно-орієнтованих мов стає гнучкою і в подальшому вона не буде трудовитратною.

На базі описаного ПСА планується розробити синтаксично керований компілятор, що поліпшить процеси побудови компіляторів проблемно-орієнтованих мов програмування.

Таблиця предиктивного аналізу для заданої граматики

<i>Нетермінал</i>	<i>Вхідний символ</i>													
	сценарій	швидкість_вітру	;	ВЕУ	повідомлення	розрахувати_склад_ВЕУ_за_алгоритмом	увімкнути	вимкнути	4	1	2	II	A	\$
<сценарій>	1													
<перелік_подій>		2	2											2
<подія>		6												
<дія_фактору>		7												
<фактор>		9												
<фактор_природ>		12												
<номер_ВЕУ>				15										
<перелік_подій2>			4											5
<дія>					21	22	20	20						
<процедура>							23	24						
<номер>									30	31				
<знач_шв>									91					
<знач_шв2>										92	93			

Примітка. На перетині комірок «Нетермінал» та «Вхідний символ» заходиться номер правила.

УДК 681.513.673:692.83:628.92.97

Yaremchuk O.,
Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolayiv, Ukraine

MICROCONTROLLER DEVICE ADJUSTMENT ROOM ILLUMINATION

Formulation of the problem and its connection with important scientific and practical tasks. As you know, high level of light in the room creates a feeling of discomfort and rapid eye fatigue. It also can damage the light-sensitive plants in the absence of the owner. Especially when the sunlight gets into the room. Low illumination also can lead to negative results.

Previous studies of light level in the room ($E(t)$) show that lighting is much more than «comfortable level», especially in the period from 9 to 16 hours.

The purpose. Based on necessity of supporting the required level of light, it was decided to create a device that would support the required level of light and would be cheap enough for widespread implementation. The device consists of three main functional units (excluding the power supply): unit conversion parameter into electric light level setting (sensor); unit which processes the receiving data of light level and controls the actuator and artificial lighting; actuator and relay which turns on an artificial lighting.

Sensory (touch) block consists of two photoresistors FR12/100K (for averaging). Received data about illumination level and control processing block is based on MC ATmega 8. To convert photoresistors values into digital values are used two ADC channels built into the MC. This block also includes power transistors to transfer from 5 volt MC signals to 15volt (they need for work of the executing mechanism (actuator)), relay for turning on artificial lighting and indicator, which is used for visual control of illuminating level.

As you can see on the flowchart, MC has easy algorithm of work: using the ADC value, MC compares actual level of illuminating intensity with references (standard level) and decide the direction of engine rotation and, as a result, opening or closing blinds. It also turns on artificial light, if blinds are completely opened, but actual level of illuminating is lower than reference, or turns off artificial light, if blinds are completely opened and actual level of illuminating intensity is higher than reference. The reference light level is non-volatile and could be changed by user in any time.

Let's consider an electrical key diagram of the device, shown on the pic. 5. Resistors R1-R4, R14-R18 reduce current difference overcharge of transistor locks (gate) VT1-VT9 when they are switched into opened/closed status. Resistors R5-R11 limit the current of indicator segments. Resistors R12, R13, LDR1 and LDR2 form tension divider, which middle point is connected to ADC MC. Resistor R-19 reduce probability of accidental reset of MC, which can cause electromagnetic disturbances. Transistors VT1-VT9 used for switching indicator category, windings of stepper motor and relay of artificial light, as they use more current than MC could give. Also for approval tension of signals of MC and power supply of motor and relay. Diodes VD1-VD5 protect the scheme from tension emissions when switching motor and relay.

Conclusions:

Economic profit. Using in rooms with two-three windows it is necessary only to increase the number of engines and to add the unit with transistors, which are able to let through more current. It allows to reduce «specific» value of the device for one window. But with the increasing of the number of windows, which blinds are controlling from the one device, you need to consider hindrances, like buildings, trees etc. more carefully.

Wideusingrange. This device can be used in everyday life, offices, in high educational establishments, production rooms etc. However it must be considered, that with increasing of linear dimensions of the window, increases efforts, which is need for rotation of the slat of blings.

АЛГОРИТМ ПОБУДОВИ ДЕРЕВА РІШЕНЬ НА ОСНОВІ ПОКАЗНИКА ВІДНОШЕННЯ ПРИРОСТІВ ІНФОРМАЦІЇ

Одним з підходів, що відображає природній процес мислення при прийнятті рішень є метод індукції дерева рішень, який знайшов реальні практичні застосування, зокрема в диференціальній діагностиці в медицині [Марценюк, 2009]. Алгоритм ґрунтується на виборі визначальних атрибутів, за допомогою яких будуються класифікаційні правила в задачах класифікації або прогнозування [Quinlan, 1986], [Breiman, 1984].

Традиційний метод індукції дерева рішень ґрунтується на обчисленні показника приросту інформації. Як вже було попередньо зазначено [Han, 2001], показник приросту інформації $Gain(A_i)$ має ухил в сторону тестів з багатьма виходами. Тобто він надає перевагу атрибутам, які мають дуже велике число значень.

Тому метою даної роботи є реалізація алгоритму індукції дерева рішень, який би був позбавлений такого недоліку через використання показника відношення приростів інформації.

Метод на основі відношення приростів інформації. Для прикладу розглянемо як атрибут ідентифікатор id з таблиці навчальних даних $categorized_data$. Поділ набору навчальних даних за даним атрибутом призведе до великої кількості розбиттів (дорівнює кількості пацієнтів), кожне з яких включатиме лише один запис. Оскільки кожне розбиття не потребує подальшого поділу, то інформація, яка необхідна для класифікації даних в D_i на основі цього розбиття становить $Info_{id}(D_j) = 0$ (це можна показати і з формул для обчислення $Info_{A_i}(D_j)$ та $Info(D_j)$ також). Отже, приріст інформації внаслідок розбиття по цьому атрибуту є максимальним. З іншої сторони, таке розбиття є безглуздим з точки зору класифікації.

З метою подолання такого недоліку в методі C4.5 [Han, 2001] використовується удосконалений показник на основі приросту інформації, який називається відношення приростів (gain ratio). Він застосовує до приросту інформації свого роду нормалізацію, використовуючи значення «розділяючої інформації», яке визначається за аналогією до $Info(D)$:

$$SplitInfo_{A_i}(D_j) = - \sum_{l=1}^{K_i} \frac{\#(D_j^l)}{\#(D_j)} \log_2 \frac{\#(D_j^l)}{\#(D_j)} \quad (1)$$

Таке значення представляє потенційну інформацію, яка генерується при поділі набору навчальних даних D_j на K_i розбиттів, що відповідають K_i виходам тесту щодо атрибуту A_i . Зауважимо, що для кожного виходу розглядається кількість записів, що відповідають умові даного виходу

відносно загального числа записів в D_j . Це відрізняє його від показника приросту інформації, в якому вимірюється інформація щодо класифікації, яка отримується на основі того ж розбиття. Згідно з означенням відношення приростів становить:

$$\text{GainRatio}(A_i) = \frac{\text{Gain}(A_i)}{\text{SplitInfo}(A_i)}. \quad (2)$$

Атрибут з максимальним значенням відношення приростів обирається як атрибут поділу. Хоча, як зазначають в [Нап, 2001] у випадку, коли інформація поділу наближається до нуля, то значення відношення приростів стає нестійким. Тому слід накладати відповідні обмеження на значення інформації поділу.

В цілому отримуємо таку рекурсивну процедуру.

Генерація дерева рішень

Вхідні дані: D – множина навчальних наборів даних $(A_1^i, A_2^i, \dots, A_p^i, C^i)$.

Вихідні дані: дерево рішень

Метод:

1. Створити вузол N .
2. Якщо усі набори в D належать до спільного класу C , тоді повернути вузол N як листок із назвою класу C .
3. Якщо список атрибутів (а отже і D) є порожнім, тоді повернути вузол N як листок із назвою найпоширенішого класу в D .
4. Застосувати *Алгоритм відбору атрибуту* із списку атрибутів і для множини D (на основі показника відношення приростів інформації) з метою відшукання «найкращого» атрибуту поділу.
5. Вилучити атрибут поділу із списку атрибутів.
6. Для кожної умови поділу j для атрибуту поділу розглянемо D_j – множину наборів з D , що задовольняють умову поділу j .
7. Якщо D_j – порожня, тоді приєднати до вузла N листок під заголовком наявних в D_j класів з вказуванням їх розподілів, інакше – приєднати до N вузол, що повертається рекурсивним викликом методу *Генерація дерева рішень* з вхідними даними D_j та список атрибутів.
8. Кінець циклу кроку 6.
9. Повернути вузол N .

УДК 621.3

Кириченко О. С.,
к.т.н., МНАУ, м. Миколаїв, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ЕЛЕКТРОПРИВОДІВ ДЛЯ ЕЛЕКТРОТЕХНОЛОГІЙ

Автоматизовані електроприводи електротехнологічних установок обладнані системами керування з регуляторами певного типу. Проте,

основним недоліком цих систем є порівняно низька енергоефективність, що призводить до надмірного споживання енергетичної потужності електроприводом у цілому. Саме тому системи керування електроприводів для електротехнологій потребують удосконалення, а для сучасних електротехнологій *актуальними* залишаються питання енергозбереження в автоматизованих електроприводах технологічних установок, що забезпечують технологічні процеси, в яких електрична енергія застосовується безпосередньо, перетворюючись в робочій зоні в теплову, електромагнітну, хімічну, механічну та інші види енергії.

Системи частотного керування для електроприводів змінного струму здатні вирішити проблеми їх низької енергоефективності в електротехнологічних установках. За деякими даними економія електроенергії при використанні автоматизованих електроприводів з частотним керуванням досягає 30 %. Крім того, частотні системи забезпечують високу точність і достатньо широкий діапазон регульованих величин.

У проведених дослідженнях виконано моделювання та отримані показники якості системи частотного керування електропривода для електротехнологій.

УДК 004.4

Кравець І. О., Форманюк А. А.,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВИКОРИСТАННЯ НЕЧІТКИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ У СКОРИНГОВИХ СИСТЕМАХ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Процес фінансового менеджменту є досить складним та вимагає великих трудових затрат. Це задачі пов'язані з вибором стратегії розвитку фірм, рішення про надання кредиту особистим клієнтам та приватним підприємствам. Існують скорингові програми, які розв'язують задачі надання кредиту особистим клієнтам, але нема програмного забезпечення, яке розв'язує питання о наданні кредиту приватному підприємству, враховуючі прогноз його показників. Сьогодні, розроблено багато методів для прогнозування банкрутства підприємства. Класичними моделями є: двофакторна модель оцінки ймовірності банкрутства, оцінка ймовірності банкрутства на основі Z-рахунку Альтмана, модель Ліса для оцінки фінансового стану, метод рейтингової оцінки фінансового стану (рейтингове число), прогнозна модель Таффлера, модель Спрингейта, PAS-коефіцієнт.

Таким системам притаманна властивість до навчання новим даним, яка є властивістю нейронних мереж, так і можливість утворення бази правил у формі зрозумілої експертам. Але в відомих нечітких нейронних мережах є певні моменти, які потребують доробки. Так, база правил або

формується експертом, або використовується повна база правил, що є надмірним та не завжди відповідає дійсності. Алгоритми навчання нейронної мережі розроблені для Гауссовської функції належності або мають емпіричний характер.

Запропоновано систему підтримки прийняття рішення для кредитування підприємства, яка поєднує розв'язок задачі прогнозування та класифікації; для прогнозування були використані адаптивні методи, є найбільш придатними для нестационарних часових рядів, для класифікації була використана нечітка нейронна мережа NEFClass. Також розроблено скорингову програму надання кредиту приватним клієнтам.

Запропоновано ієрархічну базу правил для поєднання декотрих вхідних факторів, у якій перший рівень виконує кластеризаційний алгоритм Fuzzy-C-Means, другий рівень – база правил нечіткої нейронної мережі, що дало можливість збільшити число вхідних змінних

Проведено порівняння СППР для кредитування банком приватного підприємства з економетричними методами оцінки фінансового стану підприємства і визначено, що використання нечіткої мережі NEFClass має точність класифікації 98 %, у той час як економетричні методи (Альтмана и та Недосейкина) мають точність 72 % та 80 %

УДК 004.4

Марценюк В. П., Кучвара О. М.

ПРОГРАМНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНИХ СИСТЕМНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Грип та інфекційні хвороби і надалі залишаються однією з найактуальніших медичних та соціальних проблем. Особливого значення набувають випереджаючі наукові дослідження з аналізу і прогнозу вірогідних сценаріїв розвитку епідемій. Прогнозування виникнення і перебігу епідемій потрібне для найбільш ефективного проведення імунопрофілактичних заходів, і зокрема, це є важливим як для організаційного планування та проведення міроприємств.

Метою даної статті є на основі аналізу принципів і підходів до комп'ютерного моделювання та на основі існуючого програмного забезпечення, яке використовується в епідеміологічних дослідженнях, запропонувати веб-інтегроване програмне середовище, яке реалізує основні математичні моделі.

В основу бази знань СППР покладено продукційну модель. До функцій бази знань належать: вибір математичної моделі (відповідно до переданих даних епідеміологів запитів санітарно-епідеміологічної служби) та формування висновку (за результатами моделювання). Її реалізовано в середовищі сервера додатків Apache Tomcat.

Результати системного аналізу процесу підтримки прийняття рішень в епідеміологічних системних дослідженнях, аналіз структури системи та

проектні дослідження, виконані із застосуванням сучасних CASE – засобів, дозволяють здійснити проектування та реалізацію програмного комплексу СППР, задач математичної епідеміології. СППР використовує сучасні алгоритми обробки даних та містить базу даних для збереження вхідних, внутрішніх та вихідних потоків даних і базу знань, що дає змогу об’єктивно оцінити стан процесу поширення епідеміологічного захворювання та вибрати оптимальні рішення щодо профілактики та лікування.

Для Java-проекту даної роботи в якості інструментарію обрано середовище Netbeans – саме завдяки описаним вище характеристикам універсальності, швидкості розробки і відкритості. До того ж у проекті використано вільно розповсюджені бібліотеки AJAX та RIA-компонент – як для роботи з базами даних, так і для графічного інтерфейсу.

Отже, в роботі представлено програмне середовище підтримки епідеміологічних системних досліджень, що за своєю суттю є СППР. Проект реалізовано на основі Java-технологій, що робить цей програмний продукт Web-інтегрованим.

Програмне середовище забезпечує визначення порогових значень базових чисел репродукції з урахуванням типу компартментної епідеміологічної моделі, а також розробку оптимальної схеми профілактичних заходів.

УДК 004.9

Савинов В. Ю.,

ЧГУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Україна

РАЗРАБОТКА СИСТЕМЫ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНЫХ РАСПРЕДЕЛЕННЫХ КОМПЬЮТЕРНЫХ СИСТЕМ С ЭНЕРГООГРАНИЧЕННЫМИ УДАЛЕННЫМИ МОДУЛЯМИ

Проектирование компьютерной системы является одним из ключевых этапов ее жизненного цикла. В последнее время появилось множество новых высокоэффективных типов разработки автоматизированных систем автоматического проектирования компьютерных систем и информационных сетей. Однако данные разработки не учитывают ограниченность энергетических ресурсов узлов, что делает их не столь эффективными с точки зрения энергопотребления. Поэтому усовершенствование алгоритмов и структуры данных систем проектирования является актуальным направлением.

Целью работы является модификация существующих структуры системы проектирования компьютерных систем с энергоограниченными удаленными модулями.

На начальном этапе система представляется в виде матрицы инцидентий на основе, которого строится неструктурированный граф. На следующем этапе итерационно определяется принадлежность каждого с элементов определенному уровню системы, начиная с наивысшего. В

результате проведенных операций итоговый результат представляется в виде порядкового графа, в котором уровни системы разделены по функциональным признакам.

На следующем этапе структура системы проектирования модифицируется следующим образом: система дополняется банком данных, содержащего информацию об энергетических параметрах узлов, а также модулем расчета энергетических параметров системы, выход данного модуля соединен с модулем управления и автоматического расчета параметров сети (узел 16), а вход соединен с банком энергетических параметров узлов. В основе данного модуля лежит диспетчер задач сформулированный математическая модель, которого описывается в работе. На рис. 1 представлена блок-схема системы проектирования распределенных компьютерных систем с энергоограниченными удаленными модулями.

Таким образом, разработанная система дает возможность в автоматическом режиме проектировать распределенную систему с энергоограниченными удаленными модулями, что позволяет проектировать эффективные с точки зрения распределенные компьютерные системы

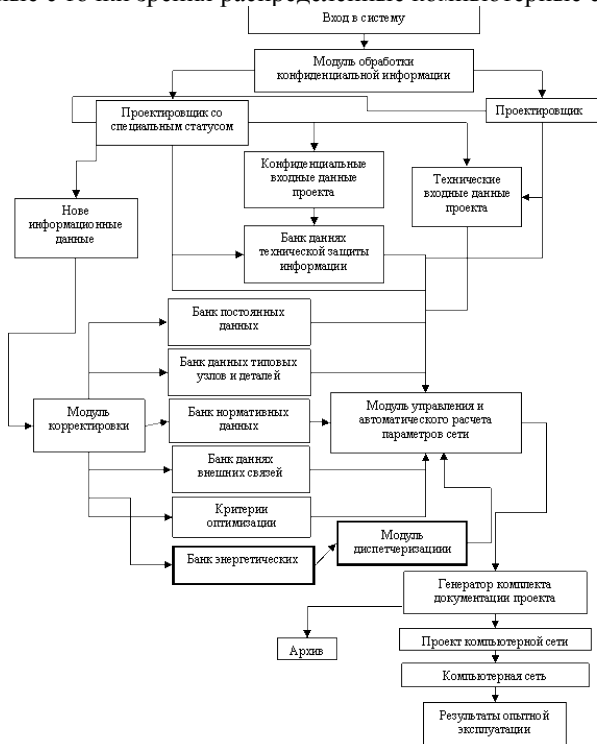

Рис. 1. Блок-схема системы проектирования распределенных компьютерных систем с энергоограниченными удаленными модулями

**МЕТОД АГРЕГАЦІЇ УЗАГАЛЬНЕНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІВ
У ЗАДАЧАХ БАГАТОКРИТЕРІЙНОГО ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ**

У доповіді обговорюються існуючі методи обробки нечіткої лінгвістичної інформації, а також запропонований авторами метод агрегації узагальнених трапеційних лінгвістичних термів (ЛТ) для підвищення ефективності багатокритерійного прийняття рішень.

Задача багатокритерійного прийняття рішень визначається множиною альтернативних рішень $x_i, (i = 1, 2, \dots, n)$ та вектором критеріїв $C_j, (j = 1, 2, \dots, m)$, розв'язок якої полягає в знаходженні найкращої альтернативи $x^* \in \{x_1, x_2, \dots, x_n\}$ з урахуванням пріоритетності людини, що приймає рішення (ЛПР). На сьогодні розв'язання задач багатокритерійного прийняття рішень пов'язане зі складністю розробки моделей, в яких експертні оцінки коливаються в межах декількох ЛТ, тобто мають «коливальну» природу. Авторами попередніх досліджень запропоновано використання коливальних нечітких ЛТ для формування контекстно-вільних граматики, що дозволяють спростити процес представлення знань експертів та підвищити ефективність прийняття рішень. Y. Tang та J. Zheng ввели поняття послідовності ЛТ у багатокритерійних задачах прийняття рішень і представили нечітку модель, в якій експертні оцінки виражені за допомогою декількох ЛТ.

Запропонований авторами метод агрегації узагальнених трапеційних лінгвістичних термів полягає у формуванні матриці експертних оцінок за лінгвістичною шкалою, що представлена у вигляді ЛТ трикутної форми $\{H, HC, C, BC, B\}$. Результати агрегації трикутних ЛТ (коливальних оцінок) в узагальнені трапеційні терми представляють собою моделі виду $S_i^j = (a_1, a_2, a_3, a_4)$ для i -го альтернативного рішення $x_i, (i = 1, 2, \dots, n)$ за j -им критерієм $C_j, (j = 1, 2, \dots, m)$. Додаткова агрегація узагальнених трапеційних термів S_i^j для формування осереднених трапеційних ЛТ $GS_i, (i = 1, 2, \dots, n)$ дозволяє одночасно враховувати як мінімальні (песимістична позиція ЛПР), так і максимальні (оптимістична позиція ЛПР) експертні оцінки. При цьому виключається необхідність визначення інтервалів $I(x_i)$ для всіх окремих узагальнених трапеційних ЛТ, зокрема для песимістичної та оптимістичної позицій ЛПР. Результуючі ЛТ по кожному з рішень переводяться в нечіткі інтервали з подальшим розрахунком ймовірностей, на основі аналізу яких визначається

найкращий альтернативний варіант рішення $x^* \in \{x_1, x_2, \dots, x_n\}$.

Запропонований метод агрегації узагальнених трапеційних ЛТ дозволяє спростити процес вибору найкращого альтернативного рішення, в порівнянні з існуючими методами, та підвищити ефективність багатокритерійного прийняття рішень за рахунок зменшення часової тривалості обчислювальних операцій при реалізації відповідного методу.

Апробація запропонованого методу агрегації узагальнених трапеційних ЛТ доводить його високу ефективність, що підтверджено авторами при розв'язанні задачі вибору змішаного транспортного маршруту з множини існуючих альтернативних варіантів.

УДК 681.5.013

Тимченко В. Л.,
професор кафедри комп'ютеризованих систем управління,
НУК, г. Николаев, Украина

РОБАСТНО-ОПТИМАЛЬНЫЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ МОРСКИМИ ПОДВИЖНЫМИ ОБЪЕКТАМИ

Решение задач снижения эксплуатационных затрат транспортного флота и повышения безопасности мореплавания требует дальнейших исследований в области разработки и создания надежных и эффективных систем управления МПО при маневрировании в условиях ограниченных акваторий и при выполнении технологических операций в открытом море. Для усовершенствования существующих систем позиционирования и маневрирования актуальными есть требования повышения энергетической экономичности, времени продолжительности рабочего функционирования и точности управления с учетом действия значительных возмущений в открытом море.

Обеспечение гарантобезопасных траекторий и точного позиционирования МПО в условиях неопределенности базируется на усовершенствовании и практической реализации управления на основе робастно-оптимальных систем, которые будут обеспечивать решение задач оптимального и субоптимального управления для решения соответствующих функциональных задач в режиме реального времени.

Выполнение повышенных технологических требований к характеристикам процессов маневрирования и позиционирования МПО может быть осуществлено путем реализации процессов управления на основе создания и развития прикладных систем переменной структуры, которые базируются на использовании специальных переключаемых структур обратных связей и обеспечивают эффективность по показателям затрат энергии и ошибок управления при достаточном уровне инвариантности к неопределенности объектов и внешней среды.

Для создания эффективных и прикладных алгоритмов управления фундаментальным элементом есть управление с обратными связями, в том числе переменной структуры, а также на основе использования линейных матричных неравенств, построения ограниченных обратных связей с обеспечением дополнительных свойств переходных процессов и др.

При решении задачи синтеза оптимального управления основной и принципиальной трудностью при использовании классических методов есть вычислительная сложность решения краевых задач, необходимость решения задачи робастной коррекции обусловлена неполной априорной информацией о динамической модели МПО и внешней среды. Одним из эффективных путей реализации робастных алгоритмов есть синтез с использованием эталонной модели объекта управления.

В статье предложена процедура синтеза на основе систем с переменной структурой обратных связей управляющих функций для многомерных систем, описывающих динамику МПО, которые реализуются с помощью специальных структур цепей обратных связей и позволяют решать задачи оптимизации процессов стабилизации для прямых условий оптимальности. Данный подход позволяет на основе баланса сил и моментов, действующих на объект, а также их производных формировать требуемые управляющие воздействия, а также определять моменты переключения управляющих воздействий в цепях обратных связей, которые обеспечивают выполнение критерия максимального быстродействия при ограничениях на управляющее воздействие.

В условиях неполной информативности модели судна, обусловленной недостаточной априорной информацией и действием неконтролируемых внешних возмущений, в состав системы вводится робастный контур, который позволяет синтезировать корректирующие воздействия на основе отклонения выходной управляемой координаты, и с учетом дополнительного эталонного сигнала управления обеспечить требуемый уровень инвариантности к внешним неконтролируемым возмущениям.

Приведенные примеры моделирования демонстрируют эффективность подхода по показателям расхода энергии и значению ошибки управления, а также наличие фильтрующих свойств управления в цепях обратных связей при сравнительном анализе с рядом существующих методов управления. Полученные результаты могут быть положены в основу дальнейших разработок по созданию робастных судовых авторулевых, которые обеспечивают стабилизацию движения морских подвижных объектов на заданных гарантобезопасных траекториях в условиях ограниченных акваторий, а также систем динамического позиционирования МПО при выполнении технологических операций в открытом море.

УКРАЇНА – КИТАЙ: ВІДНОСИНИ У ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА (СУЧАСНА СХІДНА ІСТОРІОГРАФІЯ)

Із саморозпадом СРСР, після отримання незалежності України й пом'якшення двосторонніх відносин, набули подальшого розвитку українсько-китайські контакти, у тому числі й у гуманітарній сфері, про що свідчило зростання кількості літератури, насамперед, монографічної, з історії відносин України з Китайською Народною Республікою.

Східна історіографія першої чверті ХХІ ст. вищезазначеної проблеми представлена вагомими і серйозними дослідженнями Люї Ціна, Ван Цюня, Се Бо, Лі Суйяня, Ван Юйцзюня та ін.

Наприклад, Люї Цін у дисертаційній праці з радянсько-китайських культурних відносин у 1949-1956 рр. багато уваги приділив співробітництву вчених СРСР і Китаю щодо розробки перспективного плану розвитку діалогу між науковцями. Детально розглянуто діяльність Б. М. Вула, В. І. Попкова, Л. М. Бріховських, А. Б. Севернова, Б. Ю. Павлова та інших (ними в КНР було прочитано понад 300 оглядових, спеціальних доповідей). Окремо китайський автор пише про успіхи виступів у Китаї Червонопрапорного ансамблю народного танцю СРСР, балетної трупи Великого театру, театрального колективу імені К. С. Станіславського і В. І. Немировича-Данченка, Державного ансамблю народного танцю України...

Цікавою в цьому сенсі є робота Ван Юйцзюня, в якій йдеться про наукові зв'язки Академії наук СРСР (у тому числі й АН УРСР) та Академії наук КНР у 1949-1959 рр., що призвели до укладання в грудні 1957 р. угоди про наукове співробітництво Академій двох держав.

Поряд із наявністю незаперечних здобутків сучасної східної історіографії в цьому напрямі, на жаль, необхідно констатувати, що більшість досліджень залишилися без перекладу, а значить, і поза увагою українських науковців.

НЕЙТРАЛІТЕТ У СУЧАСНІЙ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ: ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Питання безпеки у світлі агресії Російської Федерації домінують політичний дискурс та ставлять на порядок денний пріоритетне питання забезпечення безпеки в Європі. Агресія на територію України супроводжується вимогами укріплення за нею статусу позаблоковості та порушується питання про її нейтралітет. Одночасно, прихильність до нейтралітету як до формули, що дозволить балансувати між конфліктними інтересами сусідів і забезпечити свою безпеку, існує і серед певних кіл у самій Україні. Такі підходи актуалізують вивчення питання нейтралітету в сучасній Європейській безпеці, оскільки дозволяють вивчити європейський досвід і застосувати його для України.

Згідно з визначенням британської енциклопедії «Британіка», нейтралітет – це юридичний статус, який визначається відмовою країни від будь-якої участі у війні між іншими країнами та підтримання позиції неупередженості по відношенню до сторін, що воюють, та визнання такими сторонами цієї неупередженості й утриманості. Головні права та обов'язки нейтральних країн визначені у V («Нейтралітет у випадку суходільної війни») та XIII («Нейтралітет у морській війні») Гаазьких конвенціях 1907 р. За нейтральними країнами визначено обов'язок гарантувати захист своєї території від порушення її нейтрального статусу іншими країнами.

Позаблоковість України, що була закріплена у Декларації «Про Державний суверенітет України» від 1990 р., мала не меті попередити втягування її у відновлення проекту СРСР. Позаблоковість є необхідною вимогою для набуття статусу нейтралітету.

В Європі нейтральними країнами вважають Австрію, Ірландію, Швейцарію, Швецію та Фінляндію. Важливим є історичний досвід застосування нейтралітету. Швейцарія має міцну традицію нейтралітету, і саме досвід цієї країни здебільшого забезпечує позитивне сприйняття такої політики, оскільки вона уберегла її від участі в Другій світовій війні. Одночасно існує думка, що неучасть Швейцарії у війні була зумовлена колективним інтересом сторін, що конфліктували, щодо збереження своїх фінансових активів, які зберігались у фінансових установах Швейцарії. Одночасно історія має чимало випадків порушення статусу нейтралітету. Нейтралітет є дієвим виключно у випадку його визнання потенційними агресорами та бажання дотримуватись ним норм міжнародного права, що не є притаманним агресорам.

Після розпаду СРСР актуальним постало питання доцільності нейтралітету. Європейські країни відмовились від жорсткої інтерпретації та дотримання цього статусу. Зміни в міжнародній системі призвели до перегляду своїх позицій нейтральними країнами. Швейцарія вступила до ООН у 2002 р., що опосередковано обмежує нейтралітет у випадку примусових дій ООН. Австрія, Швеція та Фінляндія активно співпрацюють у розбудові європейських структур безпеки. Швеція відмовилась від нейтралітету на користь співпраці із країнами ЄС. Фінляндія, також звільнившись від нав'язаного нейтралітету, вбачає гарантії безпеки в структурах ЄС. Австрія дедалі тісніше співпрацює в розбудові СПБО ЄС. Слід зазначити, що переважна більшість країн-членів ЄС є членами НАТО, тож для забезпечення сумісності нейтральних країн у військовому співробітництві в структурах ЄС вони наближають свої стандарти до стандартів НАТО, які стають загальноєвропейськими. Усі нейтральні країни є членами програми-співробітництва з НАТО ПЗМ.

Системні зміни в сучасних міжнародних відносинах ставлять під сумнів доцільність нейтралітету. Актуальність такої політики була притаманна часам, коли війна була природним явищем продовження політики іншими засобами. Сучасна міжнародна система на чолі із ООН робить агресивну війну незаконною, тож моральні переваги, які надавав нейтралітет, забезпечуються сучасним міжнародним правом. Натомість сучасний глобалізований світ свідчить про появу нових загроз безпеці, з якими країни не спроможні боротись самотужки, незважаючи на їхній військовий бюджет або потенціал. Нові глобальні виклики вимагають тісної співпраці. Більш того, успішний досвід інтеграції в Європі логічно тягне за собою інтеграцію в політичній і військовій площинах. Співпраця робить можливим заощадження ресурсів та покращення результатів забезпечення безпеки шляхом доступу до розширених можливостей за рахунок інших країн-членів співробітництва. Саме тому, на думку автора, нейтралітет надалі втрачатиме свою актуальність в Європі.

Досвід європейських країн свідчить, що співпраця та інтеграція є більш ефективною моделлю забезпечення безпеки, ніж покладання на власні сили. Швеція та Фінляндія вже відмовились від нейтралітету на користь активної участі в розбудові СПБО ЄС. Такий досвід є надзвичайно актуальним для України, адже необхідна та головна вимога для нейтральних країн – політика позаблоковості і її реалізація в Україні – довела, що вона є гарантією агресії, а не безпеки. Агресор, що зневажає міжнародне право, не залишає шансу для країн-сусідів на визнання, повагу та дотримання її статусу нейтралітету. Натомість досвід європейських країн свідчить, що інтеграція та співробітництво між демократичними країнами доводить свою ефективність та раціональність.

ПРАВОВА ПРИРОДА СПАДКОВОГО ПРАВА

Спадкові відносини тісно пов'язані з речовими правами, з правом розпорядження своєю власністю та зі зміною осіб у зобов'язанні, тому актуальним питанням буде визначення цивільно-правової природи спадкових відносин, речової чи зобов'язальної, також принциповим буде визначення моменту виникнення спадкових відносин, адже з цього моменту виникають суб'єктивні спадкові права. У науковому колі цивілістів немає єдності думок щодо правової природи спадкового права та його місця у цивільно-правовій системі права, що породжує проблеми у правозастосуванні та судовій практиці.

На думку Т. Могіліної, спадкові правовідносини виникають з відкриттям спадщини та центральним юридичним фактом, який зумовлює відкриття спадщини, є смерть людини (іншим фактом є оголошення людини померлою у судовому порядку).

Убачається, що смерть людини є підставою для спадкового правонаступництва, а для спадкових відносин підставою виникнення, як правило, є складення спадкодавцем заповіту. Саме таким чином власник реалізує своє суб'єктивне право розпоряджання майном на випадок своєї смерті, яке є складовим не тільки права власності, але і спадкового права. Не можна стверджувати, що суб'єктивні спадкові права існують тільки у спадкоємців. З цього можна зробити висновок, що спадкове право містить елементи як речових прав, так і елементи зобов'язальних прав, але не співпадає повністю з ними. Зв'язок спадкового права з речовим правом полягає у тому, що право власності є складовим речового права, а право розпоряджання є складовим права власності. Одним із складових права розпоряджання є право власника на свій розсуд розпоряджатися своїм майном на випадок своєї смерті. Одночасно смерть однієї особи є однією з юридичних підстав виникнення права власності на майно померлої особи у інших осіб, тобто здійснюється правонаступництво. Тому вважаємо, що спадкове право регулює речові правові відносини щодо розпоряджання своїм майном на випадок смерті та виникнення права власності на майно померлої особи у інших осіб. Перша група відносин опосередковує статичку цивільних майнових відносин, остання – динаміку, оскільки право власності від одних осіб переходить до інших. Саме тому спадкові відносини максимально пов'язані з відносинами права власності, тому що право заповідати є різновидом права розпорядження власника, його волевиявленням. Але різниця у тому, якщо підгалузь речового права закріплює всі повноваження власника, то підгалузь спадкового права надає можливість власникам розпорядитися майном після смерті та

регулює набуття права власності у спадкоємців. Слід зазначити, що спадковий договір є винятком із цих абсолютних відносин.

Якщо підставою статички спадкових відносин є юридичний факт, що є дією, це є факт написання заповіту, то для динаміки спадкових відносин цього недостатньо. Підставою динаміки цивільних, у тому числі спадкових відносин, є ще інші юридичні факти, причому це не може бути один юридичний факт, а завжди юридичний склад. Для виникнення суб'єктивних спадкових прав у спадкоємця обов'язковим має бути такий юридичний факт, що є подією – це факт смерті спадкодавця, та такий юридичний факт, що є дією – факт прийняття спадку спадкоємцем. Залежно від того, чи відбувається спадкування за законом, необхідним фактом має бути подія – факт родинних відносин, а якщо спадкування здійснюється за заповітом, то має бути дія спадкодавця – факт написання ним заповіту. Тому особливістю динаміки спадкових відносин є сукупність передбачених законом юридичних фактів у певній часовій послідовності.

Елементи зобов'язальних прав у спадковому праві полягають у тому, що укладення заповіту фізичною особою слід розглядати як своєрідне майнове зобов'язальне право або право вимоги до оточуючих (до держави) виконати волю власника на випадок його смерті. Одночасно прийняття спадку є прийняття на себе зобов'язання виконати волю спадкодавця. Цивілісти звертають увагу, що «усяке спадкове право зводиться або до чітко вираженої (спадкування за заповітом), або до припустимої волі спадкодавця (спадкування за законом)».

Законодавець припускає волю спадкодавця, спрямовану на передання його майна близьким родичам, якщо спадкодавець не побажав або не зміг виразити свою волю у заповіті.

Спадкове право забезпечує правонаступництво у майнових відносинах, перехід майнових прав та обов'язків померлої особи до спадкоємців, чим забезпечується надійність, стабільність відносин як у речовому праві, так і у цивільному обігові, коли обов'язки померлого боржника виконують його спадкоємці. Окрім цього, спадкове право забезпечує право власника заповідати, що є різновидом повноваження власника розпоряджатися своїм майном.

Правові норми, що регулюють спадкові відносини є комплексними, оскільки визначають правову долю майна померлого власника з метою забезпечення інтересів як цивільного обігу у цілому, так і спадкодавців, спадкоємців, кредиторів зокрема.

Таким чином, *спадкове право є комплексною підгалуззю цивільного права та регулює статичні речові відносини щодо розпорядження власником за його розсудом своїм майном після його смерті та динамічні зобов'язальні відносини правонаступництва майнових та деяких особистих немайнових прав та обов'язків у разі смерті власника. Спадкування за законом здійснюється, як правило, за відсутністю заповіту та максимально наближено до вірогідності, якою, напевно, була би воля спадкодавця. При спадкуванні за законом відсутні статичні речові відносини.*

ЗМІСТ

РЕСУРСИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Ляховець О. О. Логіка інституціональних перетворень у процесі модернізації економіки	3
Babkova-Pylypenko N. P. Managerial peculiarities of Professional English Education in Ukraine	5
Белінська С. М. Трансфертне ціноутворення: практичні рекомендації	7
Белікова В. В. Підходи до автоматизації малого та середнього бізнесу	11
Васильєв А. А. Удосконалення державного регулювання зовнішньоторговельної безпеки країн Центральної та Східної Європи	14
Глубоченко К. О. Базові функції менеджменту: концептуалізація поняття під час викладання професійних дисциплін англійською мовою	15
Дімант Г. С. Characteristics of an effective english language teacher	17
Жиленко С. М. Роль та місце державного боргу в системі антикризового регулювання економіки	19
Ищенко Н. М. Еволюція поняття інфраструктури національної економіки	21
Kasiants S. E. Formation of reflexive and controlling component of future economists' self-education competence	23
Комаренко І. С. Методичні засади вибору типу політики управління для підприємств харчової промисловості	25
Красніцька І. В. Mentoring as the effective method of motivating students to english learning	27
Кузьменко О. Б. Органічне землеробство як складова розвитку експорту аграрної продукції України в Європейський Союз	30
Яненкова І. Г. Кластерна політика зарубіжних країн	33
Мельничук Л. С. Особливості банкрутства та санації сільськогосподарських підприємств	35
Міцкевич Н. В. Організаційно-правові форми забезпечення соціальних ризиків	36
Прядко І. В. Ефективність фінансування розвитку інновацій у Миколаївському регіоні	38
Семенчук І. М. Методологічні аспекти формування понятійного апарату раціонального природокористування	40

Тарасов А. О. Вплив відсоткових ставок на попит на страхування.....	42
Troshkina I. A. Academic mobility of lectures as the part of integration of Ukraine to the European education area	43
Туркоман Л. С. Оцінка конкурентоспроможності за допомогою різних методів.....	46
Фертікова Т. М. Проблема формування ефективних ринкових інституцій в Україні	48
Хмизова О. В. Інтерактивні методи викладання англійської мови за професійним спрямуванням у вищій школі	50
Бичковський А. Ю. Концепція формування структури інноваційного суднобудівного кластеру в Україні	52

ЕКОЛОГІЯ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Андрійченко Л. В., Порудєв В. О. Соняшник у сівозмінах короткої ротації на Півдні України	54
Грабак Н. Х. Екологічні інновації в АПК України.....	56
Добровольський В. В. Наукове забезпечення сталого розвитку: функціональна класифікація	58
Масберг І. В. Оцінка стану виробництва продукції сільського господарства Автономної Республіки Крим.....	60
Романенко А. В., Куценко С. В., Романенко М. М. Система управління регіональними ландшафтними парками в Миколаївській області	62
Федорович Г. Т., Авраменко М. О. Сортова агротехніка пшениці озимої в степу України	64
Шахова Н. М. Пшеничний трипс в агроценозі озимої пшениці в південному степу України	66
Кісельов А. Ф., Зюзін В. О., Черно В. С., Руденко А. О. Динаміка стану здоров'я потерпілих від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС в динаміці за 27 років	68
Зюзін В. О., Яблонська Т. М., Кісельов А. Ф., Черно В. С., Скобін А. Т. Імунокорекція та імунореабілітація як метод підвищення працездатності та спортивних результатів спортсменів	70
Яблонська Т. М., Зюзін В. О., Зюзін Д. В., Ахметчин О. Ж. Оцінка ефективності екстракорпоральної ударно-хвильової терапії в реабілітації періартрозів різної локалізації	72
Зюзін В. О., Яблонська Т. М., Зюзін Д. В., Маргорян А. А., Скобін А. Т. Вплив озону на функціональний стан шлунку та дванадцятипалої кишки при комплексній реабілітації хворих	74
Маруховська-Картунова О. О. Філософія здоров'я в глобальному інформаційному суспільстві.....	76

Малюченко І. О. До питання зміни екологічної свідомості студента в умовах університету	78
Добровольський В. В., Казярян Е. Г., Скляр О. О. Особливості вірогіднісної складової екологічних ризиків при визначенні переносу забруднень	80
Патрушева Л. І., Сербулова Н. А. Перспективи розвитку екологічного туризму в Миколаївській області	81
Троїцький М. О., Дмитрієва Л. А., Протченко Н. М., Ганцевська Н. А. Аналіз просторової неоднорідності показників екологічного стану ґрунтів Півдня України	83
Андрєєв В. І., Нестеренко І. В., Андрєєва Н. Ю., Хомченко І. О. Оцінка впливу альтернативних джерел енергої острівній території на довкілля	85

МОВНО-КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА

Підсекція

Марченкова І. Ю. Переклад неперекаданого в герменевтичній методологічній практиці	87
Стеванович Р. И. Гносеологический портрет языка науки	89
Медведева А. А. Упровадження інтерактивних занять із практики перекладу у ВНЗ	90
Кравцова О. А. Подорожній у часі Тарас Шевченко	93
Науменко О. В. Порівняльний аналіз перекладів вірша Дж. Джозеф «Попередження»	97
Lyutyanska N. I. Intercultural communication in the XXI st century: new challenges and perspectives	99
Кузенко Г. М. Strategies for dealing with non-equivalence in translation	101
Слісєєва С. В. Використання інформаційних технологій у сфері галузевого перекладу	103
Maxymchuk S. M. Abweichungen in der österreichischen «Küchensprache»	107

Підсекція

Bila T. M. Recent Advantces in English Language Processing	110
Стрельчук Я. В. Формування потенційного словника студентів нефілологічних спеціальностей на основі багатозначності слів у процесі вивчення англomовної лексики	112
Шерстюк Л. В. Формування інформаційно-дидактичного простору студентів філологічних спеціальностей	113
Гриженко Г. Ю. Розвиток самоаналізу в студентів нефілологічних спеціальностей	115

Колотій Н. В. Розвиток навичок невербальної комунікації у студентів ІТ-спеціальностей під час презентацій англійською мовою	117
Онощенко А. О. Формування навичок ділового листування у майбутніх політологів.....	119
Остафійчук О. Д. Автентичні матеріали у викладанні англійської мови за професійним спрямуванням	121
Рябова Ю. М. Особливості соціальної роботи з національними меншинами в Україні.....	123
Фатєєва Д. М. Web-портфоліо як засіб формування медіакомпетентності майбутніх політологів	124
Шмідт В. В. Навчання студентів компютерних спеціальностей за умов імплементації засобів WEB 2.0	126
Шейна О. О. Тенденції розвитку перекладу в сучасній лінгвістиці	128

Підсекція

Анікіна-Лоракова О. Google docs as a tool for teaching practice of English	131
Бондаревська О. М. Пізнавальна діяльність студента як педагогічна категорія	132
Вовк Ю. О. Мовні засоби для створення образу «своїх» та «чужих» у російській та французькій пресі	133
Галла А. О. Істотні ознаки <i>когнітивного стилю</i> в процесі вивчення іноземної мови	134
Герасимова О. І. Дискреційно-дидактичний характер технології формування рефлексивних умінь студентів педагогічного університету	136
Grigorieva O. Raising Collocation Awareness in the Development of Upper-Intermediate Level Learners of English.....	138
Григор'єва М. А. Аналіз співвідношення категорій «оптимізація», «інтенсифікація», «активізація» в дидактичному аспекті	140
Задорожня Я. М. Using WordPress as a Course Management System for the course in ELT Technologies with MA students majoring in English	142
Запорожець Г. В. Наукова стаття як провідний жанр у світі вчених.....	143
Захарова Г. Б. Організація самостійно-пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційних технологій у сучасній вищій школі	146
Kaigova T. Le genre préféré des Lumières françaises	147
Качалова Т. Г. Формування соціальної компетентності студентів педагогічних університетів	149
Кот С. Ю. Main difficulties in interpreting.....	150

Kulish O. Suprasegmental Notation in Teaching English as a Foreign Language	152
Лисейко Л. В. Типологія мовної норми німецької мови	153
Малоїван М. В. Інформаційні технології на засадах принципу індивідуалізації самостійної навчальної діяльності студентів	156
Матвеева Н. П. Становление «концептографии»/«глоссографии» в зарубежном древнем мире и в средневековье	157
Остапенко С. А. Рольові ігри у процесі викладання ділової англійської мови	159
Понкратова В. М. Теоретичні засади дослідження граматичної категорії роду іменника в українському мовознавстві	161
Пронкевич К. О. Гра в бісер: поміркована сентенція або примарна ілюзія реальності	163
Рибачук О. Л. English Grammar isn't cool. Problems in renewing interest in the subject and solution to them.....	164
Саламатіна Я. О. Поняття лінгвокультурного концепту в аспекті лінгвокультурологічних досліджень	165
Скиба Д. Ю. Структура соціально-відповідальної поведінки та її критерії.....	166
Solodaeva T. Discovering culture through writing	169
Сопачова В. В. Peer-assessment in English Language Classes: Challenges and Perspectives	170
Сосніна Т. В. Особливості відтворення власних імен у перекладах (на матеріалі роману-антиутопії «Brave New World» А. Huxley)	172
Чернюк Т. І. Роль використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі іншомовної підготовки у вищому навчальному закладі	174
Штевіна А. І. Ієрогліфіка на початковому етапі вивчення японської мови	175
Юношева О. І. Особливості вживання каузативних конструкцій в італійській мові	177
Вакуленко Т. Хорошее произношение – цель обучения студентов-германистов	178

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ НА ЕТАПІ ПОДОЛАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В КРАЇНАХ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Підсекція. Державне управління в контексті євроінтеграційних процесів	
Дерега В. В. Вплив державної допомоги при народженні дитини на демографічну ситуацію в Україні	184
Бадалова О. С. Закріплення в XVIII-XIX ст. основних положень виконавця судових рішень Російської імперії.....	186

Орцева О. С. Формування державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства як суб'єкта міжнародної співпраці.....	188
Тимофєєв С. П. Громадська думка як фактор впливу на державну політику	190
Палагнюк Ю. В. Роль Верховної Ради України в реалізації стратегії інтеграції України до ЄС	192
Малікіна О. А. Трансформаційні процеси в рамках модернізації державного управління в Україні	193
Фуртатов В. С. Надання адміністративних послуг як одна зі складових іміджу державної влади	195
Стоян О. Ю. Світова практика використання відновлювальних джерел електроенергії.....	197
Євтушенко Л. Е. Інститут губернаторства – охоронна ланка самодержавства в системі державного управління Російської Імперії в післяреформений період	199
Євтушенко Н. О. Феномен політичної коректності як різновид евфемії в політичній комунікації	201

Підсекція. Конституційно-правові засади та фінансово-економічна основа місцевого самоврядування та регіонального розвитку

Моспаненко І. В. Механізми дострокового припинення повноважень депутатів місцевих рад	203
Ібрагімова А. А. Наповнення місцевих бюджетів в Україні за рахунок оподаткування суб'єктів господарювання: недоліки та переваги	205
Верба С. М. Практична проблема кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні.....	207
Сорока С. В. Зона вільної торгівлі з Європейським Союзом: позитиви та негативи для України	209
Плевак С. М. Трансформація системи органів державної влади країн Центральної та Східної Європи: теоретичний аспект.....	211

ІНФОРМАЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Бєліков О. Є., Чимбір О. М., Щєсюк О. В. Система для забезпечення одночасно мікроклімату і подачі аерозольних ліків у кювет	216
Приходько С. Б., Макарова Л. Н. Доверительный интервал нелинейной регрессии времени восстановления работоспособности устройств терминальной сети на основе преобразования джонсона	217
Сливинский А. П. Космомикрофизическая гипотеза строения вещества	219
Chuiko G., Dvornik O. Symmetry of two-dimensional hybrid metal-dielectric photonic crystal within maple	221

Яблонська К. Ю. Побудова таблиці переходів для синтаксичного аналізатора мови опису сценаріїв	222
Yaremchuk O. Microcontroller device adjustment room illumination	224
Андрушак І. Є. Алгоритм побудови дерева рішень на основі показника відношення приростів інформації.....	226
Кириченко О. С. Дослідження автоматизованих електроприводів для електротехнологій.....	227
Кравець І. О., Форманюк А. А. Використання нечітких нейронних мереж у скорингових системах підтримки прийняття рішень	228
Марценюк В. П., Кучвара О. М. Програмне середовище епідеміологічних системних досліджень.....	229
Савинов В. Ю. Разработка системы проектирования энергоэффективных распределенных компьютерных систем с энергоограниченными удаленными модулями	230
Сіденко Є. В. Метод агрегації узагальнених лінгвістичних термів у задачах багатокритерійного прийняття рішень	232
Тимченко В. Л. Робастно-оптимальные системы управления морскими подвижными объектами	233
Сосюкіна О. О. Україна – Китай: відносини у галузі культури і мистецтва (сучасна східна історіографія)	235
Маковецько В. П. Нейтралітет у сучасній Європейській безпеці: доцільність та перспективи.....	236
Шаповалова О. І. Правова природа спадкового права	238

Редактори *С. Сидоренко, О. Авраменко.*
Технічний редактор, комп'ютерна верстка *А. Іщенко.*
Друк *О. Мішалкіна.* Фальцювальньо-палітурні роботи *Ю. Шаповалова.*

Підп. до друку 28.05.2014 р.
Формат 70x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 14,41. Обл.-вид. арк. 14,92.
Тираж 100 пр. Зам. № 4427.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chdu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009 р.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2014:
СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ**

Міжнародна науково-практична конференція

Чорноморський державний університет
імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: (+380512) 50-03-33

(+380512) 50-03-32

(+380512) 76-55-99

Факс: (+380512) 50-03-33 / 50-00-69

E-mail: rector@chdu.edu.ua, rector@chdu.edu.ua,
avi@chdu.edu.ua, of@chdu.edu.ua

WEB: <http://www.chdu.edu.ua>

